

ТИТАРЕНКО В.П.

**МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ
ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЇ ТВОРЧОСТІ**

Полтава – 2020

УДК 745/749(075.8)

Т 45

*Рекомендовано вченою радою Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка
(протокол №13 від 15 травня 2020 р.)*

Т 45 Титаренко В.П.
Методика вивчення декоративно-прикладної творчості: навчальний посібник. – Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2020. – 252 с.

Рецензенти:

Бутенко В.Г. – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

Руденченко А.А. – доктор педагогічних наук, професор

Слюсаренко Н.В. – доктор педагогічних наук, професор

У науковому виданні розкриті основні категорії методики вивчення декоративно-прикладної творчості: зміст, методи та форми.

Видання включає технологію проведення навчальних занять, розроблена проблематика організації проектно-технологічної діяльності на заняттях, проведення різних видів позакласної роботи, наведено орієнтовний перелік об'єктів праці з різних видів декоративно-прикладної творчості, приклади інструкційних карток з їх виготовлення.

Для студентів і викладачів факультетів вищих навчальних закладів, а також учителів загальноосвітніх навчальних, педагогічних закладів і викладачів педагогічних коледжів.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
1. ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНА ТВОРЧІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ВИВЧЕННЯ.....	27
2. МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНІЙ ТВОРЧОСТІ.....	37
2.1. Демонстрування об'єктів і процесів.....	41
2.2. Демонстрація відеофільмів.....	42
2.3. Практичні заняття.....	43
2.4. Інструктування.....	46
2.5. Вправи.....	48
2.6. Перевірка і оцінювання знань, умінь і навичок.....	50
3. ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ЗАНЯТЬ У МАЙСТЕРНЯХ.....	71
4. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОБЛАДНАННЯ ШКІЛЬНИХ МУЗЕЇВ- МАЙСТЕРЕНЬ З ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЇ ТВОРЧОСТІ	77
5. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ВИШИВКИ.....	105
5.1. Методика вивчення інструментів, пристроїв і матеріалів.....	107
5.2. Методичні рекомендації до хара-ктеристики трудових прийомів у вишиванні.....	111
5.3. Особливості технології вишивання. Методичні поради до вивчення різних видів швів.....	112
5.4. Наукова та навчально-методична література з вишивального рукомета.....	123
5.5. Методичні рекомендації до окремих занять.....	126
6. ПОЗАКЛАСНІ ТА ПОЗАШКІЛЬНІ ЗАНЯТТЯ З ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЇ ТВОРЧОСТІ.....	129
6.1. Гурткові заняття і їх характеристика.....	131
6.2. Масові форми позакласної роботи.....	137
6.3. Виробничі екскурсії у процесі вивчення декоративно- прикладної творчості.....	145



6.4. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному.....	147
6.5. Організація та проведення олімпіад і конкурсів.....	156
ЛІТЕРАТУРА.....	164
ДОДАТОК А	
Музей архітектури і побуту України.....	170
ДОДАТОК Б	
Полавський краєзнавчий музей імені В.Г. Кричевського.....	174
ДОДАТОК В	
Інструкційна карта №3	
Виготовлення рушника «Дерево життя».....	176
ДОДАТОК Г	
Інструкційна карта №4	
Виготовлення плетеного кошика на два обручі.....	181
ДОДАТОК Д	
Інструкційна карта №5	
Виготовлення писанки «Зоря».....	183
ДОДАТОК Е	
Творчий проект з технології виготовлення українського рушника..	186
ДОДАТОК Ж	
Творчий проект з технології виготовлення чоловічої сорочки.....	208
ДОДАТОК З	
Тести для самоконтролю «Традиційна народна вишивка».....	242
ДОДАТОК К	
Тести для самоконтролю «Бісерне рукоділля».....	244
ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК.....	246



ВСТУП



Методика – педагогічна наука, і тому вона будується відповідно меті та завданням освіти і виховання, які забезпечуються загальними для всіх предметів дидактичними принципами. Методика встановлює раціональні способи і засоби кращого і свідомого оволодіння міцними знаннями предмету і уміннями використовувати їх у житті. Вона навчає, як краще, ефективніше і цілеспрямованіше домагатися свідомих міцних знань молоді та їх загального художньо-культурного розвитку.

Цей предмет відрізняється різноманітністю форм і методів викладання. У курсі «Методика декоративно-прикладної творчості» вивчаються конкретні об'єкти (рушник, килим, таріль, писанка), що вимагають особливих форм організації навчальної роботи (практичні і позаурочні роботи, екскурсії, позакласні заняття), спеціальних засобів навчання (наочних посібників) і методів викладання з переважним використанням наочності та практичних робіт. Правильна постановка викладання вимагає наявності спеціальної навчально-матеріальної бази: обладнаного музею-майстерні з українських народних промислів, а також теоретично-методичного забезпечення: посібників, навчально-методичної літератури, каталогів виробів з декоративно-прикладної творчості.

Головне для студентів у підготовці до майбутньої діяльності – оволодіти розумінням усієї системи виховуючого навчання, знанням основ побудови процесу викладання і керівництва пізнавальною діяльністю учнів. Майбутньому учителю необхідно добре орієнтуватися у всій багатогранності форм, методів і методичних прийомів, характерних для предмету з тією метою, щоб уміло їх використовувати у різних класах. Під час навчання в університеті студенту важливо осмислити теоретичні основи методики, навчитися самостійно використовувати їх у своїй практичній діяльності.

Методика викладання декоративно-прикладної творчості поділяється на загальну методику і окремі або спеціальні її розділи, присвячені українській народній вишивці, килимарству, різьбленню по деревині, лозоплетінню тощо. У спеціальних розділах викладаються питання, пов'язані із змістом навчального матеріалу, зокрема, фрагменти конспектів уроків, опис екскурсій, інших позакласних занять, сценарії навчально-виховних заходів тощо.

Виховний вплив художніх цінностей набагато зростає, коли учень не тільки ознайомлюється з шедеврами літератури, живопису, музики, декоративно-прикладної творчості, а й створює сам об'єкт праці.



Наш час – свідок бурхливого зростання популярності народної декоративної прикладної творчості. При сучасній тенденції до стандартизації й уніфікації промислових виробів справжній твір народного майстра стає особливо цінним саме тому, що він зроблений в індивідуальній, неповторній манері і яскраво відображує творче обличчя автора. Народне мистецтво зберігає багату, вироблену віками художню культуру.

Про надзвичайно поетичну душу українського народу, яка сприймає все прекрасне в житті, чудово сказав наш земляк Олесь Гончар: «Дівоче вбрання і козацька люлька, інкрустований топірець гуцула і різьблена спинка саней, бабусина розмальована скриня і мисник на стіні, вишитий рушник і звичайна віконна лиштва – будь-яка ужиткова річ під рукою невідомого художника чи художниці ставала мистецьким твором... Людина оточувала себе красою, знала в ній смак, художньо прикрашала житло, заповнена одвічним, таким нестримним бажанням творити».

Як показує багаторічний досвід, навчальні, позакласні та позашкільні заняття декоративно-прикладною творчістю у тісному взаємозв'язку з вивченням основ наук, спонукають школярів саме до свідомої трудової діяльності, сприяють формуванню в них таких важливих моральних якостей, як працелюбність, акуратність, художньо-творчу активність.

Народне мистецтво нерозривно пов'язане з життям і побутом людей. У яких би умовах не жили люди, вони завжди прикрашали своє житло, предмети побуту, одяг і знаряддя праці. До наших днів дійшли численні пам'ятки різьблення по деревині, розпису, художньої обробки металу, кераміки, скла, декоративного ткацтва, вишивки тощо. Вироби народних майстрів виготовлялися не лише для власного вжитку, а й для збуту на ринку.

На базі деяких промислів у XVIII–XIX ст. почали виникати перші мануфактури. З розвитком капіталізму такі види народної творчості, як ткацтво, виготовлення мережива і вишивання з кустарного способу виробництва переходили на промислову основу. Поряд з цим у таких широко відомих творчих центрах, як Опішне і Косів, Васильків і Решетилівка, продовжувало розвиватися самобутнє народне мистецтво.

Народне мистецтво України має свої особливості, пов'язані з побутом і звичаями людей, навколишньою природою. Природа визначає особливості художньої мови і дає основні матеріали – дерево, глину, метали, кістку, вовну, льон тощо. Своєрідний рослинний і тваринний світ, місцеві краєвиди по-своєму впливають на характер орнаменту та інші особливості виробів декоративної творчості.

Проте при всій різноманітності народному мистецтву властива спільна риса: майстер завжди чудово володіє образною мовою, природним матеріалом,



уміє повною мірою розкрити його красу, тонко відчуває колір і пропорції.

Рослинні мотиви типові для полтавських, київських і чернігівських килимів, рослинно-геометричні – для подільських, геометричні – для гуцульських і буковинських.

З розвитком техніки при величезній кількості стандартних побутових речей багато виробів народних умільців втратили своє початкове утилітарне призначення і використовуються цілком як твори мистецтва. Це настінні таріли, шкатулки, іграшки тощо. Нині сучасною гуцульською керамічною іграшкою майже ніхто не грається, вона прикрашає інтер'єр, і попит на неї не знижується. Дедалі частіше народних майстрів залучають до участі у розв'язанні комплексних художньо-архітектурних завдань.

Зокрема, заслужений майстер народної творчості Н.Н. Бабенко багато років займалася відродженням ручного килимарства і вишивання, збирала зразки вишивок, постійно передавала свій досвід молоді. Сьогодні плідно працюють виробни М. Китриш, В. Омеляненко – лауреатів Державної премії України імені Тараса Шевченка, заслуженого майстра народної творчості України, Н.В. Вакуленко – члена Національної спілки майстрів народної творчості, високохудожня мистецька спадщина майстрів гуцульського деревообробництва знаходить свій дальший розвиток у творчій діяльності умільців Й. Приймака, В. Стефуранчина, В. Вудвуда, Я. Федірка, В. Маловічка та ін.

Головне завдання естетичного виховання полягає в тому, щоб засобами мистецтва прищепити людині високі норми і принципи моралі, прагнення до творчої діяльності, яка є засобом реалізації духовних потреб особистості. Відрив естетичного виховання від морального призводить до того, що завдання першого зводяться лише до формування естетичного смаку; ототожнення ж їх – інша крайність, бо тоді естетичне виховання є лише частиною морального.

Для розв'язання цього завдання важливе значення має творчість, у тому числі народна декоративно-прикладна, яка завдяки особливій близькості до життя надзвичайно сильно впливає на почуття людей.

Твори декоративно-прикладної творчості відображають дійсність через «видовий» образ, що дає зображення в дуже загальних формах, далеких від індивідуалізованої, максимально-конкретної характеристики предмета. Всякий твір прикладної творчості є образом людських почуттів, бажань, прагнень, думок.

На відміну від живопису, графіки і скульптури, які відбивають дійсність через зображення конкретних предметів, явищ, подій, декоративно-прикладна творчість оперує, головним чином, утилітарними просторовими формами. В



основі емоційного сприймання творів прикладної творчості лежать пластичні, фактурні та колірні властивості форми.

Основні принципи декоративно-прикладної творчості можна сформулювати так: єдність художньої форми і практичного призначення виробів; побудова речей відповідно до властивостей і можливостей матеріалу; зв'язок художньої форми з технологічними способами її обробки.

Єдність естетичного і утилітарного є основним принципом цього виду творчості. Разом з тим нерідко бувають випадки, коли та чи інша річ, яка в свій час мала певне практичне призначення, у подальшому поступово втрачала його, стаючи суто художнім твором. Так, у гуцульській різьбі дерев'яна таріль колись виконувала свою безпосередню практичну функцію – була посудом. По її краях наносилося нескладне орнаментальне оздоблення, що не суперечило призначенню речі. З часом вона втратила практичну функцію, оскільки люди почали широко користуватися керамічним, металевим посудом. Однак це не тільки не привело до зникнення дерев'яної тарілі, а й підсилило її суто декоративну функцію.

Змінилася форма тарілі (вона стала мілкою), в ній почали прикрашати не лише краї, а й дно. Декоративну таріль оформляють орнаментом, а також сюжетним і навіть портретним зображенням. І все ж народні майстри домагаються того, щоб оздоблення предметів не домінувало, а тільки підкреслювало форму виробу, красу матеріалу.

Навчити школярів цілісного, емоційного й глибокого аналізу творів мистецтва не можна без виховання в них навичок художнього сприймання. Естетичне сприймання, освоєння дійсності – це передусім діяльнісно-емоційне сприймання. Стосовно творів декоративно-прикладної творчості воно базується на людській здатності відтворити ціле за його частинами. Завдання вчителя полягає у тому, щоб навчити учнів розкривати багатогранність внутрішнього змісту твору прикладної творчості. Робота над художньо-естетичними виробами на уроках трудового навчання, факультативних і гурткових заняттях дає змогу розвинути в учнів здатність до просторово-композиційної діяльності і художньо-образного мислення.

В естетичному вихованні в процесі оволодіння декоративно-прикладною творчістю вирішальною ланкою є формування в учнів здатності сприйняття і уяви.

В учнів, які прагнуть досягти високої майстерності, процес творчої діяльності завжди збуджує позитивні емоції. Робота з цими підлітками спрямована на засвоєння виражальних засобів народного мистецтва (форм, ліній, ритмів, пропорцій, контрасту світла і тіні, гармонійного поєднання кольорів у виробках). Зустрічі з народними майстрами, екскурсії в музеї, на



підприємства художньої промисловості, як показує досвід, викликають в учнів захоплення, оптимізм, приплив енергії. Прилучення до мистецтва, оволодіння майстерністю в декоративній творчості стає їхньою близькою метою, а досягнення її – органічною потребою. Задоволення цієї потреби вимагає посидючості, наполегливості. Проте засвоєння одних лише технічних прийомів дає суто ремісничу підготовку. Занадто тривала робота на тренувальних дощечках або інших матеріалах (поза зв'язком з виробом), внаслідок якої з'являється непотрібний продукт, а також недооцінка педагогами важливості вивчення теоретичних основ декоративно-прикладної творчості призводять до невдоволеності школярів своєю діяльністю. Тільки творчий характер занять, які вимагають інтелектуальних і емоційних зусиль, дає їм насолоду від процесу праці. Організуючи його, доцільно якомога раніше переходити від підготовчої роботи до творчої. Тоді позитивні емоції виступатимуть як важливе підкріплення вищих соціальних мотивацій, виявлятимуться додатковим стимулом, поштовхом до більш інтенсивної діяльності. Створюються оптимальні умови для забезпечення єдності трудового, морального та естетичного виховання учнів.

На основі емоційних процесів формуються почуття, суть яких полягає у збудженні, узагальненні та систематизації різноманітних емоцій у процесі розвитку естетичних якостей людини. Унаслідок цього естетичні почуття стають глибоко усвідомленими, принципово вмотивованими спонукальними силами діяльності учня.

Формування інтересу до декоративної творчості ґрунтується не лише на стійкому емоційному піднесенні, а й на усвідомленні суспільної значущості прикладної діяльності.

Серед великої кількості засобів, які сприяють всебічному вихованню, суттєве місце посідає народна декоративно-прикладна творчість, що розкриває перед дітьми безмежний світ краси та мудрості.

Знайомство з надбаннями українського народу, декоративно-прикладною творчістю, пам'ятками архітектури особливо важливе у виховному аспекті, адже це пам'ять про історію того місця, де проживають люди та їх культуру. Необхідно залучати дітей до пошукової роботи, знаходити приклади того, як працюють художники-майстри у їхньому рідному місті або селі. Слід наголосити на пошуковій, збиральницькій роботі учнів Лохвицької гімназії №1, які за багато років у пошукових загонах школи назбирали і відтворили на уроках українські народні рушники, сорочки, писанки тощо.

Народне мистецтво в національній культурі українського народу посідає особливе місце. Воно відображає самобутність, художній геній народу: його



образне мислення, мудрість поглядів і почуттів, оспівує кращі риси народного характеру – сміливість, гуманність, чесність, оптимізм. Народ віками прагнув у художній формі виразити своє ставлення до життя, любов до природи, своє розуміння краси. Народна декоративно-прикладна творчість розкриває перед нами багатство культури народу, допомагає засвоїти звичаї, які передаються від покоління до покоління, вчить розуміти й любити прекрасне, привчає до праці за законами краси.

Сьогодні одним з найважливіших завдань, які стоять перед навчальними закладами, є відродження української народної творчості, художньої освіти та естетичного виховання молодого покоління. Необхідно формувати у них естетичні смаки, почуття прекрасного, вміння розуміти й цінувати твори декоративно-прикладної творчості, пам'ятки історії та архітектури, красу та багатство рідної землі.

Джерела народних промислів Полтавщини сягають в глибину століть. Розкопки, проведені на території Котелевського району в с. Більськ, показали, що жителі скіфського поселення (VI ст. до н.е.) займалися залізомідною ливарною справою.

З часу зародження і до наших днів виробу народних умільців Полтавщини як народна творчість розвивалась у двох основних напрямках. По-перше, як домашнє ремесло, і, по-друге, як промисел для продажу. Народні майстри використовували місцеву сировину – глину, дерево, метал, очерет, рогіз, нитки, вовну, шкіру, солому та багато інших матеріалів. Технологічні навички народної творчості передавались від покоління до покоління. На Полтавщині і за її межами були відомі виробу народних умільців – глиняний посуд, виробу з деревини та рокозу, килими, вишиті сорочки тощо.

Швидкого розвитку народні промисли набули на Полтавщині в кінці XIX – на початку XX ст. У пореформений період всюди на полтавських землях поширилось килимарство, чинбарство, сукновалання, ткацтво, вишивка, гончарна справа.

На ярмарках і базарах у одному ряду стояв гончарний посуд з Опішного, Хомутця і Кобеляк, висіли килими з Решетилівки, кошики з рокозу села Городище, рушники, скатерті, сорочки, підзорники з багатьох сіл Полтавщини.

За кількістю ремісників Полтавська губернія посідала одне з перших місць. Розвиток ремесел заохочувала місцева влада. Так, у 1878 р. полтавське губернське земство прийняло рішення про проведення досліджень кустарних промислів у губернії. У тому ж році було відкрито перше в губернії ремісничє училище губернського земства з викладанням слюсарного, ковальського, столярного і токарного ремесел.

У 1894 р. відкрита зразкова гончарна майстерня, у 1895 р. – художньо-



промислова школа імені М.В. Гоголя з метою навчання керамічного виробництва, а також майстерня із виготовлення кошиків і виправки шкіри. Через два роки була відкрита зразкова ткацька майстерня.

Всього у 1898–1900 рр. у навколишніх селах ремеслами займались 78500 кустарів.

Значну допомогу в організації народних промислів, в збуті їх продукції надавав ремісникам «Кустарний склад» Полтавського губернського земства, відкритий у 1904 р. у Полтаві. Склад виступав посередником між кустарями і споживачами, видавав ілюстровані каталоги, організовував виставки робіт.

У 1905 р. склад направив вироби народних промислів Полтавщини для участі у плавучій виставці по Волзі, 1907 р. – у першій Всеросійській виставці у Петербурзі; 1910 р. – Софії; 1911 р. – Турині. На цих виставках експонати Полтавщини отримували почесні дипломи і золоті медалі. Крім того, при губернському земському музеї діяв етнографічний відділ, де були зосереджені різні колекції виробів народної творчості.

В останні роки помітно посилюється інтерес до традиційної духовної і матеріальної культури українського народу вчених різних наук – істориків і археологів, філософів і філологів, етнографів і мистецтвознавців, психологів і педагогів. Це зумовлено низкою реальних історичних і соціально-економічних умов, обставин і факторів. Увага дослідників головним чином зосереджується на тих реаліях історичної дійсності, які, незважаючи на зміни, модифікації і трансформації у змісті та формальній структурі, не перестали бути цінним джерелом для наукового аналізу широкого кола проблем.

Український народ виробив у складних умовах етнічного розчленування і багатовікового поневолення раціональну організацію середовища життєдіяльності й забезпечення матеріальних і духовних запитів людини, витворив самобутню систему традицій, звичаїв, світорозуміння, своєрідний комплекс художніх промислів і ремесел, оригінальні типи моральних, правових, естетичних норм, які склалися упродовж історичного розвитку людської спільності на шляхах до формування української нації і національної культури.

У дослідженні традиційних матеріальних і культурних надбань українського народу особливо важлива роль належить науковому аналізу народних художніх ремесел і промислів.

Поява, утвердження та розвиток українських народних промислів зумовлені практичними проблемами людини в одязі, взутті, оздобленні житла та хатнього начиння.

На всіх етапах розвитку народні ремесла і промисли віддзеркалювали конкретно-історичні, природно-географічні особливості регіону, характер



господарської діяльності та культурно-естетичні запити українського народу.

Незважаючи на інтенсивний розвиток фабричного і заводського виробництва, традиційні народні промисли до наших днів не втратили своєї значущості і ваги, зберегли свій морально-етичний та естетичний потенціал, свою дивовижну силу і неповторну красу.

Із проголошенням незалежності Української держави, утвердження національної свідомості, виникла необхідність вивчення матеріальної і духовної культури народу, зокрема народних художніх промислів у вишах і школах.

Ґрунтовний підхід до класифікації видів декоративно-ужиткової творчості запропонований Є.А. Антоновичем: «В його основі лежить поділ категорій народного мистецтва на види, роди, жанри і твори».

До головної структурної одиниці морфології – видів – входять художня обробка деревини, каменю, кістки і рогу, художня кераміка, художнє скло, художній метал, художня обробка шкіри, художнє плетіння, художнє ткацтво, килимарство, вишивка, розпис, батик, фотофільмодрук, писанкарство, карбування, висічка, художнє ковальство, випалювання, графіювання, різьблення, скань, витинанки, мереживо, виготовлення виробів з бісеру, емалі тощо.

Рід визначається функціональним призначенням виробів: меблі, посуд, прикраси, побутові речі, іграшки тощо.

Категорією третього порядку є типологічна група – стале поєднання однотипних предметів. Наприклад, у роді «посуд» можна виділити групу «миски», до якої належать: великі миски, середні й малі, а також тарілки й тарілочки (плоскі миски).

Нарешті, виріб, який становить останню, четверту сходинку морфологічної структури декоративно-прикладної творчості. Це реальна річ, що має певні фізико-механічні властивості, утилітарну та художню цінність.

Дослідники художніх промислів фіксують більше 300 видів – цих своєрідних і оригінальних жанрів народної творчості.

Декоративно-прикладна творчість має надзвичайно широкий спектр функцій, його доступність дозволяє кожній дитині, починаючи з дошкільного віку, прилучитися до художньо-практичної діяльності із виготовлення іграшки, серветки, рушничка, панно тощо. Вміле поєднання естетичного виховання з декоративно-прикладною діяльністю впливає на художній смак, формує естетичні потреби, допомагає бачити прекрасне.

Існує понад сто головних технік і технологій художньої обробки, які можна диференціювати, як зазначала Рудницька О.П., за певними домінуючими виражальними ознаками, а саме: поліхромна, монохромна,



пластична та ажурно-силуетна група.

Найважливішими видами промислів є гончарство, лозоплетіння, теслярство, вишивка. Характерною рисою кожного виду промислу є те, що кожне покоління людей могло легко їх пристосувати до потреб повсякденного життя.

Інструменти і пристосування, необхідні для виготовлення різноманітних виробів з дерева, глини, лози, тканини – прості, зручні, не займають багато місця, матеріал доступний всім.

За видами матеріалів, які застосовуються, декоративно-прикладна творчість розподіляється так:

- ужиткові твори об'ємно-просторової форми, виготовлені переважно з твердих матеріалів, у яких доцільність і виразність конструкції поєднані з декором: деревина, камінь, кістка, ріг: їх обробляють технікою різьблення, точіння та ін;

- художні вироби з кераміки, скла, металу, виготовлені технікою лиття, формування, виточування;

- моделювання предметів із шкіри, рогози, волокнистих рослин (льон, конопля).

Навчання молоді народних художніх промислів потребує кваліфікованих спеціалістів, підготовку яких здійснюють педагогічні училища, коледжі, інститути, університети.

«Учитель, – як зазначає проф. В. Кремінь, – основний чинник у реформуванні освіти. Він має не тільки володіти своїм предметом, а й уміти вільно орієнтуватися у відповідній галузі знань, здійснювати інтеграцію в рамках суміжних дисциплін, будувати навчальні плани, формувати в учнів навички самоосвіти».

Полтавщина – унікальний культурний центр української національної культури і духовності. Вона – рожева мальва у вінку з квітів нашої Батьківщини.

Полтавська земля дала світові значно більше, у порівнянні з іншими регіонами України, славних імен педагогів, митців, літераторів, учених. Серед них Г.С. Сковорода, І.П. Котляревський, М.П. Драгоманов, П.Д. Юркевич, М.В. Остроградський, І.М. Стешенко, Г.Г. Ващенко та багато-багато інших.

Тут утворився полтавський діалект, що покладений в основу сучасної української літературної мови, зачиналася українська література, діяли просвітницькі товариства, писалися козацькі літописи, було створено перше в Україні педагогічне видавництво, започаткований новаторський педагогічний досвід у практиці найвидатніших педагогів А.С. Макаренка і В.О. Сухомлинського.



Славиться Полтавський край і своїми народними промислами, що характеризуються оригінальністю, досконалістю, поетичністю та різноманітністю. Тому Полтавщина по праву вважається центром народного мистецтва України. Опішне відоме як столиця гончарства, Решетилівка – килимарства, а полтавська вишивка являє собою цілісний, неперевершений художній феномен із центром у самій Полтаві.

Учитель, сільська школа, передусім, плекають, розвивають і примножують кращі традиції народного мистецтва на національно-культурних мистецьких зразках, виховують не одне покоління українців, спираючись на чисті національні джерела, вірування і художнє світосприймання народу, музичний і обрядовий фольклор, сторінки історії, його ментальність.

Шанують на Полтавщині також родинні традиції. Батьки передають дітям свій господарсько-трудова і художньо-творчий досвід, родинно-побутову культуру, чим досягається єдність і наступність поколінь.

Широко відомі в Україні й за її межами імена полтавських народних майстрів і майстринь, таких, як Н. Бабенко, Н. Вакуленко, О. Великодна, Г. Гринь, Л. Товстуха та багато інших. Здобули всесвітню славу полтавські центри народної декоративно-прикладної творчості: Решетилівський (художня вишивка та килимарство), Опішнянський (гончарство), Миргородський (художня кераміка), Лохвицький, Лубенський (вироби з деревини, плетіння з лози).

Особливий інтерес серед багатьох галузей народного мистецтва Полтавщини викликає вишивка. Їй присвячена спеціальна монографія Т.В. Кара-Васильєвої, де розкривається мистецтво полтавської вишивки, дуже давньої за своїми витокami, що сягає праслов'янських коренів; її декоративні орнаментальні форми найбільш повно відтворюють стиль українського бароко.

Сьогодні вже створені й інші наукові та методичні праці про народне мистецтво України, особливо вишивку.

Перші друковані праці з художньої вишивки з'являються у другій половині XIX ст. У книзі «Художнє вишивання» (Київ, 1993) автори Є. Гасюк і М. Степан називають такі з них: В. Стасов «Російський народний орнамент», Г. Павлуцький «Історія українського орнаменту», Я. Риженко «Українське шитво», О. Кулик «Українське народне художнє вишивання» та ін. Проте вони мають узагальнюючий, етнографічний характер, розкривають різноманітність і самотність вишивки різних народів.

З'явилося також чимало альбомів і буклетів, статей мистецтвознавчого змісту, є також нариси, загального плану методичні рекомендації та посібники (автори: Є. Антонович, Т. Большакова, О. Касачева, О. Кулик, Д. Сорокіна,



А. Хворостов та ін.), присвячені різним галузям прикладного мистецтва: як правило, вони мало адаптовані до потреб школи в умовах її національної розбудови.

Більш актуальними, на наш погляд, є праці таких авторів, як С. Коновець, Р. Павлуцький, Л. Панченко, С. Макарчук та ін., але вони у своїй більшості не ставлять навчаючої і виховної мети, не носять конкретного, регіонального характеру, що надзвичайно важливо в умовах відродження національної культури.

У теперішній час, коли трапляються непоодинокі випадки захоплення молоді низькопробними зразками вітчизняної та зарубіжної маскультури, притупляються потреби пізнання, творчості, сумлінної праці, відбувається девальвація загальнолюдських і справжніх національних цінностей, у виховній діяльності особливо великого значення набуває цілеспрямованість, переконливість і конкретність.

З огляду на це важко переоцінити роль знаменних полтавських рушників. У їх кольорах і узорах – життя людини від народження до смерті. Не випадково рушники дають повне уявлення про класичну українську вишивку, відтворюючи її полтавську своєрідність, що полягає, передусім, у художньо-образному рослинно-квітковому та геометричному пишному орнаменті, виконаному, як правило, червоним кольором.

Великою повагою в Полтавському регіоні користуються народні умільці, люди, які наділені від природи справжнім талантом і естетичним смаком. Це народні майстрині художньої вишивки Г.Р. Пащенко, Є.С. Правадова, М.В. Сорока, Л.І. Яковенко та багато інших.

Полтавський край по праву вважається центром традиційного і локально-своєрідного народного мистецтва, що має неминуче педагогічне значення. Вишивка, ткацтво, гончарство, рушникарство полтавського регіону – цілісний неперевершений художній оригінальний феномен. Полтавщина – один із наймогутніших і найславетніших центрів культурної самобутності українців, загально визнана столиця українського гончарства і кераміки, а також вишивки і килима.

Полтавська сорочка вишита білим по білому, полтавський рушник, оздоблений рушниковими швами, вишитий червоними нитками, опішнянський глиняний посуд, решетилівські квіткові килими, мереживні плетива з лози – витвори народної творчості, що продовжують дивувати світ своєю величністю, глибинною народною мудрістю, прихованим сакральним змістом.

Одним з найдавніших, найулюбленіших і найпоширеніших видів українських народних промислів є українська народна вишивка.

Виконання узорів на шкірі, пізніше – на тканинах за допомогою



простого пристосування голки і нитки відоме людству з давніх-давен.

«Всесвітньо відомі золота пектораль з Товстої могили (IV ст. до н.е.), чаша з Гайманої могили, срібна ваза з кургану Чортоплик (IV ст. до н.е.), що є унікальними мистецькими творами, як зазначає доктор мистецтвознавства, провідний спеціаліст у галузі теорії та історії української вишивки Т.В. Кара-Васильєва, – містять сюжети, які дають змогу виявити і простежити різноманітні форми чоловічого та жіночого одягу, а головне і його пишне декоративне оздоблення золотими нитками, аплікаціями з кольорової шкіри, декоративними швами. Поєднання кружечків, спіралей, завитків утворюють узор, рослинні орнаменти у вигляді стебел рослин, листя лавра, лотоса, грон винограду».

На Україні вишивали у кожному селі, монастирях, поміщицьких маєтках. Так уже ведеться з давніх-давен – жінка одягала сім'ю, ткала килими, скатертини, вишивала рушники та сорочки, гаптувала їх квітками та оберегами, щоб доля рідної людини була красивою, захищеною від злого ока.

Перша вишивальна школа була організована у XI ст. сестрою Володимира Мономаха Ганною, у ній дівчата вчилися вишивати золотом і сріблом. Оригінальним художнім явищем унікального мистецтва Полтавщини була і залишається полтавська народна вишивка. Історія промислу бере початок з 1905 р., коли в Решетилівці було відкрито пункт вишивальниць-надомниць, а через рік – школу-майстерню.

Для вишивання важливе значення має матеріал, його зміни в історичному аспекті. Вишивальні матеріали – це, по-перше, основа – тканини, на яких вишивають – спочатку полотняні, лляні, вовняні – домашнього виробництва, пізніше – тканини фабричного виготовлення: батист, коленкор, китайка, мусліні, пліс, плюш, шовк; по-друге – це матеріал, яким вишивають: нитки ручнопрядені конопляні, лляні, вовняні, нитки фабричного виготовлення – заполоч, гарус, зсукані вовняні нитки, шовк, муліне, металеві золота та срібна нитки, корали, перли, коштовне каміння, бісер, металеві пластинки – «лелітки», гудзики.

До середини XIX ст. тканини домашнього виробництва посідали головне місце. Їх виготовляли жінки у вільний від сільськогосподарських робіт час на ткацьких верстатах з двома підніжками, які утворювали перпендикулярне переплетення основи і утка. Це так зване просте полотняне переплетення, типове для лляного і конопляного полотна.

Народним майстрам було відомо понад 20 видів полотна. Число пасом, які використовували для основи, визначало товщину полотна, давало назву полотну, свідчило про його якість, тобто чим тонші нитки, тим більше їх укладається в ширину: дев'ять пасом – «дев'ятка», десять – «десятка»,



«дванадцята». Ширина полотна домашнього виробництва 45–53 см. На Полтавщині було поширене полотно із конопель середньої ширини 45–50 см.

Центрами народної вишивки, справжніми осередками майстерності є Решетилівка на Полтавщині, Дігтярі на Чернігівщині, Глинки і Кутки на Івано-Франківщині, а також Київ, Полтава, Вінниця, Львів, Чернігів, Черкаси та ін.

У Полтавському регіоні, як доведено спеціальними дослідженнями, спостерігаються найбільш ранні індивідуальні та колективні організаційні форми вишивального промислу, вироби яких на початку ХХ ст. представляли продукцію України на міжнародних виставках. З цього часу полтавські вишивальниці – активні учасниці міжнародних, республіканських і всесоюзних виставок і ярмарок, де вони постійно завойовували призові місця, одержуючи золоті та срібні медалі, почесні дипломи. Основними експонатами з Полтавщини були, насамперед, рушники, а також скатерки, хусточки, сорочки, блузки, серветки, вишиті червоним або білим по білому, у традиційному полтавському стилі.

Полтавщина славиться вишуканими за конфігурацією рослинно-геометричними та стилізованими мотивами вишивок. Типовими техніками вважаються: «лиштва», «вирізування», «виколювання», «зерновий вивід», «солов'їні вічка», різноманітні мережки та ін. Вишивка визначається ніжною гамою кольорів, яка створена з усіх відтінків блакитного, охристого, зеленуватого та сірого кольорів.

Найбільш поширеними на Полтавщині є надзвичайно красиві вишивки, виконані тільки білими нитками, ніби памороззю, мереживом дрібних візерунків – ромбів, прямокутників, які складені у прями, ламані лінії та смуги. Слід відзначити вишивки Великодної Олександрки Кузьмівни – заслуженого майстра народної творчості України, члена Спілки майстрів народного мистецтва України, золотим рукам якої своїми листами вклонялися люди різних країн світу. Вироби, які вона створила, – справжнє мистецтво. Більш ніж за 30 трудових років роботи її золоті руки створили близько 600 унікальних, неповторної краси вишиванок, які отримали високі оцінки на різних виставках і ярмарках у Києві, Москві, Брюсселі, Кошаліні, Монреалі, Парижі, Токіо, Лейпцигу, Лос-Анджелесі.

Дивовижну красу дарують нам талановиті жінки фабрики «Полтавчанка», які виготовляють вироби, оформлені вишивкою в народних традиціях Полтавщини: жіночі та дитячі сукні, блузки, купони жіночих блуз та чоловічих сорочок – «чумачок», постільну білизну, скатерті, серветки, рушники. Прекрасні вироби виготовлені умілими руками майстринь, створені талантом і серцем художників М.О. Григоряк, Л.П. Гаркуші, Г.П. Гриня, О.І. Закорки, Л.І. Теряник.



Не менш оригінальні також полтавські рушники, які виконані червоними нитками, рушниковими швами, оздоблені композиціями вазонів тощо. Орнамент із симетрично розташованими квітками, листям, птахами зорієнтований по центру рушника. Краї рушника з усіх боків облямовані в'юнцем.

Український рушник як витвір народної декоративно-ужиткової творчості є символом української ментальності, виразником однієї із найпрекрасніших морально-естетичних традицій нашого народу.

Проведений Т.В. Кара-Васильєвою художньо-стилістичний аналіз свідчить, що, в загальній емоційно-образній системі української вишивки, полтавська виступає як своєрідний художній феномен, позначений рисами неповторної індивідуальності. Таким чином, Т.В. Кара-Васильєвою здійснено дослідження прогресивних тенденцій народної вишивки Полтавщини на основі порівняльного аналізу художньо-стилістичних особливостей вишивки різних регіонів України, показано творче засвоєння традицій минулого та інноваційний внесок кращих народних майстринь сьогодення. З цією метою нею вивчено різноманітність орнаментальних форм, їх стильову еволюцію, що дозволило виявити художньо-функціональну, виховну та естетичну роль вишивки. Все це має безперечно велике теоретичне і практичне значення.

У своїй роботі, враховуючи вже досягнуте, намагаємося, по-перше, зробити акцент на педагогічному аспекті прикладного мистецтва народної вишивки, показати її витoki у зв'язку з ментальністю українського народу, становленням української державності. По-друге, оскільки в даний час досить глибоко показана функціональна роль вишивки в декоративному оформленні одягу, інтер'єру. Наприклад, український рушник як засіб народознавства постає і як засіб естетичного, трудового, морального виховання, служить для молоді символом праці та краси.

У вишивці Полтавського регіону сконцентрувалися найбільш важливі локальні риси вишивання всієї Лівобережної України, що виявилось у величезній кількості та різноманітності технік і технічних засобів виконання, унікальній насиченості орнаментальними та рослинними формами, стійким збереженням традицій і сприйнятливостю до нових форм.

Так, по всій Україні поширений полтавський тип сорочки, звідси походить традиція ніжної і вишуканої вишивки білим по білому з комплексним орнаментом. Характерною особливістю вишивки полтавського регіону є співіснування геометричного, рослинного та рослинно-геометричного орнаменту, чим досягається специфічний естетичний вплив, особливо на юну особистість.

Особливе місце у вишивці Полтавщини займають рушники, їх



оздоблення має художньо-естетичне значення для всього рушникового мистецтва України. Здебільшого іконні полтавські рушники виконуються червоним кольором. Цей колір підкреслює головну роль рушника в інтер'єрі. На ньому не буває жодної зайвої лінії, кожен компонент узору має своє певне місце і значення. Рушниковий орнамент, – за народним образним висловленням, – співуча мелодія душі, що звучить не лише для слуху та очей, а й для розуму і почуттів.

Нами досліджується виховний аспект полтавської народної вишивки, типовим конкретним художньо-естетичним виразником якої є полтавський вишиваний рушник. За впливом на почуттєву та інтелектуальну сферу особистості рушник займає перше місце серед інших компонентів українознавства.

Таким чином, серед усіх видів українських народних промислів рушник має найбільше виховне значення і найбагатший образно-символічний зміст. Усі важливі події в житті нашого народу традиційно пов'язані з різними видами декоративних рушників. Вони супроводжують людину у часи радості та смутку.

Збереженню традицій вишивального мистецтва полтавчани завдячують О. Великодній, Н. Бабенко, М. Григоряк, О. Василенко, Л. Гаркуші, Г. Гриню, Л. Теряник, Л. Пілюгіній, Н. Вакуленко, Н. Іпатій, А. Кісь, С. Коваленко.

Україна належить до числа так званих керамічних держав. Творення виробів із глини нашого краю веде свій родовід із сивої давнини. Гончарне ремесло на Полтавщині відоме з часів неоліту (V–III тис. до н.е.). Жінки-гончарки ліпили різноманітний посуд від руки. У Більському городищі (скіфська кераміка) місцеві ремісники з гончарної червоної глини виготовляли широкий асортимент виробів: кухонний, господарський посуд, культові статуетки, прикраси. Гончарні речі мали традиційний сірий відтінок.

Пізніше за часів черняхівської культури (II–V ст. н.е.) у арсеналі гончарного обладнання з'явився гончарний круг. Це просте пристосування докорінно змінило і зовнішній вигляд посуду, і способи його оздоблення, значно розширило його асортимент. Кожен майстер прикрашав свої вироби по-різному: до послуг гончарів були і лискування камінцем, коли поверхня ставала блискучою, чорною, і ангобування (розмальовування земельними фарбами-ангобами), і заливання (фляндрівка), коли орнамент складали стьожки фарби різної довжини, а також контурне малювання (коли у ріжок наливали фарбу, і вона витікала на поверхню виробу тонкою цівкою по контуру рисунка). Асортимент гончарних виробів українських гончарів вражає своєю різноманітністю: тут і посуд для готування, вживання та зберігання їжі – ринки, тикви, макітри, полумиски, миски, горщики, глечики, барильця,



куманці; обрядові речі – свічки, куришки; декоративний посуд і іграшки – дитячі свистунці та ляльки.

З-поміж багатьох осередків гончарства почесне місце належить Опішному, що має надзвичайну вагу не лише для Полтавського краю, а в цілому для України.

Зі значної кількості талановитих майстрів гончарства минулих століть історія винесла небагато імен: Захарик Кармазин із Великих Будищ (XVII ст.), Тихон Сулима і його син Дем'ян Сулименко з Глинського, Григорій Грудницький з Гадяча (XVII ст.). З кінця XVIII ст. стала відома родина опішняків Пошивайлів.

Говорячи про особливості творчості майстрів Полтавщини, необхідно відзначити мистецькі роди, як династія Бабенків (мати й син), а також славетні й розгалужені династії народних майстрів – різьбярів Юхименків з містечка Великі Будища, люлькарів Мелешків з с. Павлівка біля Зінькова, кахлярів Іщенків із містечка Комишнього, Гладиревських з містечка Опішного, гончарів Ночовників з Міських Млинів, Бовкунів із містечка Городище, Балків з с. Велике Грим'яче, килимарниць із роду Кононенків з Великих Будищ, ткачів Ребриків з Решетилівки. Мистецькі роди, столітні і тисячолітні родові традиції постають визначальними рисами українського народного мистецтва.

На сучасному етапі розвитку українські народні промисли набувають поширення. Попри всі економічні негаразди, відроджуються народні промисли у давніх центрах, хоча багато мистецьких династій і багато центрів народної творчості було припинено і занедбано за останні роки. І тепер українські промисли відроджуються лише в дуже невеликій кількості сіл і міст.

Наприклад, на Полтавщині гончарним центром було Опішне, а навколо нього – Міські Млини, Попівка, Глинське, а також Власівка, Куземин (Зінківський повіт): у Роменському повіті – Глинське і Ромни, у Кобеляцькому – Нові Санжари та Білики, у Лохвицькому – Городище, Сенча.

Килимарським промислом займалися на Полтавщині майже в кожному повіті. Найвідоміші осередки – Решетилівка, Миргород, Зіньків, Дігтярі та ще багато навколишніх сіл та містечок.

З усіх перелічених осередків народного мистецтва на сьогодні зберегли свій творчий потенціал одиниці. Українською народною вишивкою професійно займаються у Полтаві (фабрика «Полтавчанка») та Решетилівці, де готують вишивальниць у художньому професійному ліцеї. Там вишивають вироби характерними для Полтавщини техніками. Килимарська справа зосереджена також у Решетилівці. Група гончарів працює в Опішному.

У Решетилівці жили і творили відомі на весь світ майстри вишивкарства і килимарства – Н.Н. Бабенко, заслужений майстер народної творчості, член



Спілки художників, лауреат Державної премії ім. Т.Г. Шевченка; Л.С. Товстуха – народний художник України.

Часто у візерунках, виконаних Н.Н. Бабенко, повторюється старовинний мотив – дерево життя. Її килими і рушники виготовлені традиційними для Полтавщини техніками і кольорами. Роботи знаної майстрині демонструвалися в Канаді та Югославії, Бельгії та Німеччині, зберігаються у багатьох музеях і приватних колекціях.

Килими Л.С. Товстухи уособлюють сприймання художником природи, вони об'єднані співзвучністю кольорів, орнаментальними композиціями. Килими майстра експонуються у багатьох музеях та постійно діючих виставках, прикрашають експозиції народного мистецтва у Полтавському краєзнавчому музеї.

Столицею української кераміки, Меккою української культури назвав Опішне поет Борис Олійник. Тут працює Музей гончарства, а на його основі створено музей-заповідник українського гончарства – етномистецтвознавчий культурно-освітній і науково-дослідний заклад.

Тут, в Опішному, відкрито Меморіальну садибу-музей видатної української гончарки Олександри Селюченко, відвідання якої має велике виховне значення, започатковане щорічне свято відродження мистецьких традицій «День Гончара», симпозіум гончарства, засновано видавництво «Українське народознавство». У 1995 р. в Опішному відкрився унікальний науково-дослідний центр українського гончарства.

Здавна славиться Полтавщина килимами. Килимарство має славні багатовікові традиції, про що свідчать численні зразки стародавніх українських килимів, які збереглися в багатьох музеях.

Перші відомості про килими українського виробництва зустрічаємо в документах XVI ст. де згадуються «коверці і ліжники домашньої роботи» – коці. Це свідчить, що вже в той час килимарство на Україні значно розвинулося.

Розвиткові килимарства, як зазначає А.К. Жук, на Україні сприяли природні умови. На степових просторах можна було розводити багато овець, засівати великі площі коноплями і льоном, що забезпечувало матеріальну базу – власну сировину для виготовлення килимів. Домашнє виробництво килимів було поширене у всіх районах України. Але найбільшого поширення набув цей вид виробництва серед сільського населення Полтавщини, про що свідчать багаті колекції давніх килимів, що зберігаються у музеях, а також літературні джерела.

Центрами килимарства були Решетилівка, Дігтярі, Великі Сорочинці, Миргород, Зіньків. Найбільш значними на Полтавщині були промисли в Зінькові та Миргороді. В.І. Василенко, на основі здійсненого ним у 1898 р.



експедиційного дослідження, докладно характеризує килимарський кустарний промисел цих міст.

Килимами завішували стіни, застеляли столи, скрині, лавки, ліжка, клали на долівку. Крім того, взимку килимами накривали коней, сани, а влітку – вози. Дуже поширений серед простого люду Полтавщини був звичай давати килими в придане.

Наприкінці ХІХ ст. відоме виробництво ліжників у окремих районах Полтавщини, а в с. Великі Сорочинці воно мало навіть промисловий характер.

Килими Полтавщини відзначаються рослинним орнаментом, великою різноманітністю композицій і багатством колориту. В їх орнаментиці переважають мотиви рослин дуже стилізованих форм (букетів, вазонів, гірлянд та розгалужень), зустрічається поєднання рослинних мотивів з зображенням тварин і птахів. Характерною для килимів Полтавщини є композиція з ритмічним розміщенням окремих мотивів прямими вертикальними і горизонтальними рядами або у шаховому порядку.

Колорит полтавських святкових килимів м'який, соковитий і дуже мальовничий. Він відзначається тонким гармонійним поєднанням кольорів рисунка із золотисто-жовтим, голубим, сірим та темно-коричневим або чорним тлом.

Сучасне українське килимарство, за висловом мистецтвознавця Володимира Даниленка, – це Академія Н. Бабенко. Десятки оригінальних робіт. Одне з найзначущіших творінь Надії Бабенко – килим «Дерево життя» (1968), котрий знаходиться в Голубому залі Організації Об'єднаних Націй у Нью-Йорку. Відчуття найтонших колірних нюансів – прикметна риса майстрині. Це килимар нашої доби, носій мистецьких принципів, ймовірно ще трипільської традиції. Це її килими – «Рожева птаха», «Дивоцвіт», «Світанок», «Білий», «Лілеї», «Осінь», «Жовтий», «Голубий», «Паморозь», «Зима», які демонструвалися в Бельгії, Канаді, Німеччині, Югославії.

Килими О. Бабенка, особливо килим «Гончарські світи» (1995) – то вже вияв національного світосприйняття, квітучий килимовий розмай. Подих древніх полянських переказів відчувається у гобеленах «Горобина», «Соняшний».

Мистецький рід, династія Бабенків (мати й син) – прикметне явище в українському народному мистецтві. Для Олександра узвичаєве експериментування, постійні пошуки нового, зокрема в його творах «Ранок» (1996 р.), «Вечір» (1996 р.), де використано принцип частково затканої, а тому просвічуваної ниткової основи, зміна напрямку ниток із поземного на прямовисний (килими «Квіти у вазоні», «Лілеї»).

У Решетилівці живуть і творять майстри килимарства – Є.І. Пілюгін,



член спілки художників України та його доньки Наталя та Ольга створюють гобелени. У творчому доробку їх більше шестидесяти.

Відкритий перед силами добра й зла, наш незахищений предок шукав захисту у Сонця й Місяця, квітки й струмка, таємничої гори й дрімучого гаю... Величчю та могуттям його найбільше приваблював дуб, це перунове дерево. Дерево обожнювали, оздоблювали, прикрашали й молилися до нього. У вогнищах горіли тільки дубові дрова; із вічного дерева тесали своїх ідолів і різьбили хрести. Символи мали все, що оточувало людину.

У праці П.О. Ганжі читаємо: «Оздоблений мисник із череп'яними мисками; різьблені лави, заслані килимами; мальована скриня під грушевим різьбленим сволоком; стіл із товстими, віртуозно виточеними ніжками; і звичайно ж, цілий іконостас, мальованих на дошках образів.

А надворі – візерунчастий ганок, розписані квітами віконниці, мальовані сани, терниця.

Сокира, пилка, різець, долото, стамеска за століттям століття були у руках умільця тими інструментами, які давали змогу йому розмовляти з деревом, одухотворювати його».

Склалися й велися із віку у вік цілі родоводи різьбярів, теслярів, бондарів, ткачів, ковалів, стельмахів.

Кожна місцевість славиться своїми різьбярями. Різьбярська школа Шкрібляків-Корпанюків на Косівщині стала вершиною в оздобленні дерева. Вони оздоблювали свої вироби плоскою різьбою, рогом, металевим дротиком, бісером, цвяшками, різними породами дерева тощо.

Різьбярство України виробило свої улюблені технології, майстри різних місцевостей винайшли свої прийоми та мотиви орнаменту.

Полтавська народна різьба на деревині своїм корінням також сягає у глибочінь століть. Різьбленням «мережили» вози, сани, ярма, хатні сволоки, мисники, посуд, двері, лутки, ворота.

Відомими центрами різьблення на деревині були Диканька, Хорол, Великі Будища, Велика Павлівка, Жуки. Тут працювали визначні майстри П.Ф. та Ю.Ф. Юхименки, І. Василенко, П.М. Кримпоха та інші.

Високого рівня майстерність мають полтавці в художній обробці дерева. Необхідно відзначити роботи талановитого майстра з Кременчука В.Г. Нагнибіди, якому Полтавщина зобов'язана відродженням традиційного народного виїмчастого різьблення, роботи заслуженого майстра народної творчості М.В. Переверзіної, М.Г. Зацеркляного, подружжя художників-різьбярів Алли та Володимира Маркар'янів і Р. Ругалова.

Рельєфне різьблення на Полтавщині представлено роботами заслуженого майстра народної творчості з Миргорода В.С. Кваші.



Поряд з художнім обробіткою деревини здавна побутувало в селах України ремесло лозоплетіння.

Все, що мало пластичну гнучкість (верболіз, рогіз, солома) і скорялося молодим і старечим рукам, витворяло предмети побуту, одягу, прикрашало селянську оселю.

Плетіння, це стародавнє ремесло, що передбачає виготовлення господарсько-побутових і художніх виробів із різноманітної сировини – лози; кори дерев липи-лика, берези-береста, дуба; коріння ялини, сосни; трав'янистих рослин, які ростуть у воді, на берегах водойм і болотах (рогіз, ситник); стебел соломи із жита, пшениці, рідше ячменю; обгорток качанів кукурудзи, а також пластмасових стрічок.

Плетіння з природних матеріалів, як припускають чимало дослідників, належать до первісних виробництв і, як стверджує Є.А. Антонович, випереджає ткацтво та виготовлення керамічного посуду.

Найдавніші археологічні знахідки – залишки мішків, матів, кошиків, тарілок знайдені у Єгипті, Месопотамії, Балканах, Великобританії, Швейцарії і датуються VI-V тис. до н.е.

Плетені вироби багатьох народів світу відзначаються національною своєрідністю місцевих матеріалів, улюблених технік плетіння, виготовлення різноманітних виробів.

Найдавніші пам'ятники українського плетіння зберігаються в музеях Києва, Львова, Ромнів і датуються XVIII-XIX ст. Для підтвердження широкого використання плетених виробів – кошиків, брилів, кліток, решіт населенням Західного Поділля та Карпат є акварелі львівського художника Ю. Глаговського, який, малюючи людей в народному одязі, подає як доповнення до нього плетені вироби. Найбільшими центрами плетіння були тодішні Київська, Чернігівська, Полтавська і Волинська губернії та Галичина.

Колись на ринках можна було придбати плетений вулик, кошик, крісло, короб для білизни й зерна, підставку для квітів, солом'яного бриля...

У кожному селі, та навіть на кутку, в залежності від природного матеріалу виникали свої кустарні промисли, з'являлися навчителі ремесла. У 1894 р. на Полтавщині була відкрита зразкова корзиночна майстерня. Плетіння з лози і рогозу було найбільш поширене в селах Полтавського, Чорнухинського і Лубенського районів.

Для плетіння вибирають довге (1,5–2 м), гнучке пруття, найкращий із матеріалів – білоліз (тритичинкова верба), верба американська, верба пурпурова та інші види – бузулуцька, гостролиста. Заготовляти лозу краще весною (квітень) або восени (жовтень-листопад). Здерши кору пруття висушують. Перед плетінням лозу вимочують у холодній воді, щоб надати їй



гнучкості та пластичності. Грубіші пруті розколюють колуном на три-чотири частини, одержані смужки стругають шофом, а потім – за потреби – згинають хворостини.

Надзвичайно поширене плетіння «в кіску», коли сплітають три, чотири, п'ять пар прутів і прилаштовують їх до краю виробу. Це надає речі особливої міцності, а силуету – вишуканості.

Традиції давнього лозоплетіння зберігають інші майстри з полтавського села Городища на Чорнущині. Виготовляють вони з рогами капці, доріжки-килимки, жіночі сумки, підставки для чайних і кавових сервізів, хлібниці, різноманітні кошики.

У великій пошані на Полтавщині майстер-віртуоз Федоренко Катерина Іванівна. З обкорованої лози легкою ажурною технікою вона виплітає великі вази на підлогу, малі – на столи, полички, рами для дзеркал, картин, флористики, хлібниці, вази-фруктівниці, обвиває лозовим прутком винні бутлі, пляшки. А які прекрасні сувеніри створити майстрині дає змогу лоза! Своє прекрасне ремесло майстриня передає учням та студентам педагогічного університету.

Крім вище названих видів народних ремесел, поширений в Україні ще один вид рукомета – писанкарство.

Писанкарство – розписування яєць. Розписування писанок має стародавнє язичницьке коріння. Ще на зорі життя людини яйце було емблемою Сонця – весни, часткою життєдайної і його чарівної сили.

Найпростіший прийом декорування – фарбування яєць в один колір (червоний, зелений, синій та інші). Таке однобарвне варене яйце називають крашанкою. А якщо на поверхню яйця наносили крапки воску («капали») і занурювали його у фарбу, отримували «крапанку».

Були дуже поширені «мальованки» – яйця, розмальовані фарбою. Пензликом на них малювали квіти, людські постаті, відображали свята та інші події.

Техніка дряпання полягає у нанесенні візерунку гостроконечним писачком на поверхню яйця, пофарбованого в один колір.

Однак найбільшого поширення в Україні набула воскова техніка розпису. На поверхню яйця за допомогою писачків гарячим бджолиним воском наносили контур орнаменту. Потім яйце послідовно занурювали в різні фарби, починаючи з найсвітлішої. Далі нагрівали, знімали віск, і писанка готова.

Історія походження писанок сягає у сиву давнину. Писанка була оберегом від злого ока, від напасті. Вважали, що вона приносить добро, щастя, здоров'я та достаток.



Шкаралупи писанок разом із зерном і половиною археологи знаходили в стінах трипільських глиняниць. Дослідниками знайдено півсотні керамічних яєць-торохкалець у Центральній Україні. На Полтавщині у селі Броварки Гадяцького повіту археологи Хвойка і Мазараки (1903 р.) під час розкопок могильника східнослов'янського поселення (V ст. по Різду) знайшли глиняне розписане яечко в ногах покійниці та сім писанок при розкопках княжого міста Воїня на правому березі річки Сули в селі Воїнська Гребля .

Ідея збирання писанок належала Катерині Миколаївні Скаржинській, власниці приватного музею у селі Круглик поблизу Лубен на Полтавщині. Початок збирання –1888 рік.

Це неоціненне зібрання стало основою формування етнографічного відділу Полтавського краєзнавчого музею. Зі славетної колекції Катерини Скаржинської сьогодні у музеї зберігається лише 462 оригінальні твори. Працівники музею продовжують збирати писанки. Сьогодні музейна колекція нараховує близько 900 писанок, у тому числі великодні яйця, мальовки, авторські писанки.

У зібранні музею – писанки майстринь XIX ст. Явдохи Гайдукової, Тетяни Думи, Меланії Чепіної, Ганни Якимовської, Марії Хархан та інших. Писанка останніх років XX ст. представлена творами Тетяни Зацеркляної і Віктора Дейсуна з Кременчука, мальовками Надії Коріної, Наталії Сташкевич, Оксани Лесевич, Ольги Щербак із Полтави, керамічними яйцями-торохкальцями Василя Омеляненка з Опішного.



*Фото 1. Герб Полтавської області (вишивка).
Робота Титаренко В.П.*



1. ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНА ТВОРЧІСТЬ, ОСОБЛИВОСТІ ЇЇ ВИВЧЕННЯ



Заохочуючи дітей до кращого вивчення народного мистецтва, світової та української культури, безпосередньо до самої творчості, педагог повинен формувати їх світосприйняття, розкривати красу навколишнього світу, допомагати учням жити повним духовним життям, відкривати перед ними шляхи художнього розуміння дійсності.

Важливим засобом вирішення цих завдань є декоративно-прикладна творчість. Великий обсяг часу відводиться для вивчення тем, пов'язаних з різноманітними техніками декоративної діяльності, більш глибоким і розширеним освоєнням матеріалів і методів роботи з ними, вивчення творчої спадщини майстрів декоративного і народного мистецтва, практичної роботи учнів у цій галузі творчості.

У поняття «декорувати» вкладають зміст «прикрашати», «обробляти поверхню предметів» тощо. Тобто його слід розуміти як характеристику зовнішньої поверхні предмета, як забарвлення, опорядження, обрамлення та ін. Але це аж ніяк не весь його зміст. «Декор» (франц. *decor*, від лат. *decoro* – прикрашаю) – система прикрашання будови (фасаду, інтер'єру) або виробу. Виступаючи у єдності з їхньою об'ємно-просторовою композицією, декор – як простий (наприклад, однокольорове фарбування), так і складний (поєднуючий орнамент і зображення, скульптуру, розпис) – стає її елементом, акцентує виразність композиції або зорозово перебудовує її, вносячи притаманні самому декору масштабні відношення, ритм, колорит. Декор – один із засобів зорового поєднання в ансамбль окремих будов або предметів.

Декоративно-прикладне мистецтво – частина пластичного мистецтва, твори якого, поряд з архітектурою, художньо формують навколишнє матеріальне середовище, вносять у нього естетичне, ідейно-образне начало. Декоративне мистецтво поділяється на безпосередньо пов'язане з архітектурою, монументально-декоративну творчість (створення архітектурного декору, розписів, рельєфів, статуй, вітражів, мозаїк, які прикрашають фасади та інтер'єри, а також паркові скульптури), декоративно-прикладне мистецтво (створення художніх виробів, призначених головним чином для побуту) та оформлювальне мистецтво (художнє оформлення свят, експозицій виставок і музеїв, вітрин тощо).

Декоративно-прикладна творчість охоплює ряд галузей, присвячених створенню художніх виробів, які призначені головним чином для побуту.



Творами декоративно-прикладної творчості можуть бути: різний посуд, меблі, тканини, знаряддя праці, зброя, а також інші вироби, які первісно не є творами мистецтва, а набувають художньої якості завдяки праці художника, майстра (це і одяг, і різноманітні прикраси та ін.).

Поряд з поділом творів за їх практичним призначенням у науковій літературі з другої половини ХІХ ст. утвердилася класифікація галузей декоративно-прикладної творчості за матеріалом (метал, кераміка, текстиль, дерево та ін.) або за технікою виконання (різьблення, розпис, вишивка, вибивка, ливарництво, карбування, інтарсія тощо).

Ця класифікація обумовлена важливою роллю конструктивно-технологічного підходу у декоративно-прикладній творчості та її безпосереднім зв'язком з виробництвом. Вирішуючи практичні та художні завдання, декоративно-прикладна творчість належить одночасно до сфер створення матеріальних і духовних цінностей. Твори декоративно-прикладної творчості невіддільні від матеріальної культури відповідної епохи, тісно пов'язані з її побутом, з тими або іншими місцевими етнічними та національними особливостями, соціально-груповими та класовими відмінностями.

Тому в поняття «декоративна творчість» треба вкладати широкий спектр естетичних значень. Це творчість, пов'язана з життям речей, предметів. Твір несе в собі величезний заряд історичних, культурних і навіть притаманних лише тій, а не іншій особистості, реалій. Крізь сторіччя вони донесли людські характери, вдачі, звичаї, звички та уподобання. Твори – ніби природні знаки людського життя, втілені в грудці глини чи вишитому рушнику.

Художні і практичні аспекти декоративної творчості ніби інтегруються в її естетичній характеристиці.

Прекрасне народилося у праці, практиці. Воно не принесене в життя з небуття. Інша справа, коли ці аспекти естетичного стають самостійними сферами праці художника, майстра. Твір стає художньо-виражальним. Виникає цілий жанр мистецтва – декоративно-прикладне, яке використовує канони, знахідки, культурно-історично сформовані в рамках певних шкіл і традицій.

Декоративна творчість – це світ навколо нас, світ культури, найближчий людині. Цей світ вимагає культурного і грамотного поціновувача, який бережливо ставиться до його естетичних предметів, знає їх справжню цінність – цінність культури.

Народна декоративна творчість є найбільш рухомим елементом у формуванні в людини сучасних естетичних ставлень до часу та дійсності. Її функції знаходять своє місце в усіх сферах пізнавально-практичної діяльності.



Вона знаходить свій вияв у всьому навчально-виховному процесі, входить у структуру широких засобів естетичного виховання.

Доступність декоративної творчості дозволяє кожній дитині брати участь у художньо-практичній діяльності. Вміле поєднання естетичного виховання з декоративно-прикладною діяльністю учнів впливає на художній смак, формує естетичні потреби, розвиває глибоке образне сприйняття навколишньої дійсності, допомагає навчитись бачити прекрасне й відкидати спотворене.

Декоративно-прикладна діяльність, яка веде за собою естетичний розвиток, є необхідною основою естетичного виховання, озброює школярів художньо-естетичними знаннями, розширює естетичний досвід та естетичну культуру, формує такі узагальнені специфічні засоби естетичного засвоєння явищ реального світу, як емоційне сприйняття, чуттєво-естетичну насолоду, естетичне бачення, образне мислення, творче уявлення.

Декоративна діяльність може бути широко використана як у навчально-виховному процесі, так і в позашкільній роботі з учнями. Цілеспрямований вплив декоративного мистецтва в процесі декоративної діяльності учнів сприяє тому, що в них формується якісно новий рівень засвоєння естетичних цінностей.

Декоративна творчість з її видами (різьблення по деревині, розпис, вишивка, ткацтво, гончарство) розкриває для школяра світ реально існуючої краси, яка відіграє важливу роль у формуванні естетичного сприйняття та ставлення до явищ навколишнього світу, впливає на моральне виховання і є найважливішим стимулом активного суспільного життя, джерелом духовного багатства особистості, незмінним засобом естетичного виховання молодого покоління.

Декоративна творчість має великий діапазон різноманітних технічних засобів: штамп, трафарет, декоративна діяльність з різноманітними матеріалами та інші. Твори майстрів декоративної творчості найбільш доступні в порівнянні з іншими видами мистецтва для пізнавальної діяльності не тільки в навчально-виховному процесі на уроках трудового навчання, а й у позакласній роботі, подальшій діяльності.

Декоративна діяльність школярів знаходить своє практичне втілення і на уроках інших навчальних предметів у школі. Вона має вихід на практику, життя, побут, працю, самовдосконалення духовних і культурних якостей особистості.

Серед різних видів діяльності учнів (навчальна, трудова, суспільно-організаційна, комунікативна та ін.) для всіх вікових груп декоративна діяльність є постійною, змінюється лише потреба в її ускладненні та



розширенні.

У декоративній діяльності учні знайомляться з художнім образом, змістом, композицією, зображувально-виражальними засобами, різними жанрами. Використання всього комплексу декоративної творчості в навчально-виховному процесі сприяє розвитку пізнавальних сил школярів, їх інтелектуальних і творчих здібностей.

При вивченні декоративно-прикладної творчості можна використовувати репродукції періодичних видань, різні посібники та альбоми, твори відомих народних майстрів декоративної творчості України: К.В. Білокур, М.О. Примаченко (Київщина, розпис), Н.А. Білокінь, Т. Пата (Дніпропетровщина, розпис), М.І. Денисенко (Київщина, кераміка), Н.Н. Бабенко, Л.С. Товстухи, Н.В. Вакуленко (Полтавщина, килимарство, вишивка), І.П. Дудар, О.М. Гавруш (Сумщина, художнє ткацтво), А.І. Калошин (Чернігівщина, різьба по деревині), а також вироби майстрів декоративно-прикладної творчості інших країн.

Однією з основних організаційних форм сучасного розвитку української народної декоративно-прикладної творчості є художні промисли. До сфери промислів віднесено майже всі види традиційної творчості та народного художнього виробництва, які з давніх-давен існують на території України – художня обробка деревини, металу, шкіри, вишивка, ткацтво, гончарство, розпис та ін.

У кожному регіоні чи місті під впливом природних і кліматичних умов, особливостей побуту населення, характеру місцевої сировини та інших природно-історичних факторів виробилися свої художньо-технічні прийоми виготовлення виробів. Переходячи із покоління в покоління, вони вдосконалювались залежно від рівня розвитку культури й техніки. Сьогодні ці прийоми використовуються у художніх промислах і визначають своєрідність творів народних майстрів.

Творчість українського народу, як і інших народів, має багатовікову історію і своїм корінням сягає вглиб віків. За кілька тисячоліть історичного розвитку в первісному мистецтві зародилися основні види мистецтва: архітектура, скульптура, живопис, декоративно-прикладна творчість. У декоративних узорах відображалось уявлення людини про життя, довкілля. Це своєрідний код, розшифрувавши який, можна прочитати композицію елементів так само, як свого часу прочитано шумерські клинописи та єгипетські ієрогліфи.

Археологічні знахідки на території України свідчать про те, що найдавніші пам'ятки мистецтва з'явилися ще в період пізнього палеоліту (25–15 тисячоліть тому). Палеолітичні стоянки, відкриті археологами в Києві



(Кирилівська стоянка), Мізині на Десні, с. Пушкарях поблизу Новгород-Сіверського та ін., дають цінний матеріал для визначення художньої діяльності первісної людини.

Походження ромбічного орнаменту відомо з палеолітичної давнини до сучасності, протягом більше двох десятків тисячоліть. У наш час, за етнографічними даними, ромбічний орнамент у всій його багатогранності зустрічається у всіх народів світу.

Ромбо-меандровий орнамент зустрічається на посуді (особливо на ритуальних, щедро прикрашених посудинах), на глиняних антропоморфних фігурках, теж без сумніву ритуальних, на глиняних тронах богинь або жриць.

Мистецтво первіснообщинного ладу розвивалося в тісному зв'язку з трудовою діяльністю. У постійній боротьбі з силами природи склалися релігійні вірування стародавніх мисливців, їх уявлення про світ. Полювання було основною галуззю господарства первісних людей, єдиною формою їх існування. Ось чому зображення тварин було головною темою первісного мистецтва.

Поряд з мисливством розвивається землеробство і скотарство. Епоха неоліту і бронзи – новий етап у розвитку первісного мистецтва. З цим же періодом пов'язана поява кераміки, глиняного посуду.

У кінці IV–II тис. до н.е. розквітла славнозвісна трипільська культура, названа за місцем перших знахідок, зроблених у кінці XIX ст. Ця культура хліборобів і осілих скотарських племен, характерна виготовленням розписної кераміки та спорудженням великого житла з глини, досліджена у багатьох поселеннях Правобережної України, на лісостепових просторах від Дніпра до Бугу та Дністра. Трипільці майстерно виготовляли глиняний посуд, який прикрашали своєрідним багатоколірним орнаментом. Спіраль, округлі лінії та смуги – найпоширеніші елементи трипільського орнаменту. Серед орнаментальних композицій на посуді розміщували стилізовані зображення людей і свійських тварин: собака, бик, кінь, козел і різних птахів.

Мистецтво давніх слов'ян було тісно пов'язане з побутом. Різноманітні предмети хатнього вжитку, зброї, знарядь праці, одягу, різьблення по деревині, вишивки на тканині і шкірі, бронзові ювелірні вироби оздоблювалися яскравими своєрідними візерунками. Саме в цій галузі у створенні орнаментальних форм виявилася невичерпна фантазія і майстерність слов'янських митців.

У IX–X ст. центром об'єднання руських земель був Київ. Піднесенню його з-поміж міст Київської Русі сприяло вигідне географічне розташування – місто стояло на перехресті важливих торговельних шляхів між Заходом і Сходом, Європою та Азією. Тут розвивалися ремесла, розквітала торгівля,



Київ зайняв провідне місце в культурному і мистецькому розвитку.

За часів князювання Володимира, у 988–989 рр., Київська Русь приймає християнську релігію. Ця важлива подія була обумовлена історичною необхідністю і сприяла об'єднанню країни. Прийняття християнства створювало умови тісніших економічних і культурних контактів її не тільки з Візантією, а і Заходом.

Разом з новою вірою Київська Русь сприймала нові для неї форми середньовічного мистецтва, бо Візантія була на той час найпередовішим осередком культури і мистецтва, спадкоємницею Риму та античних традицій. Нові шляхи художнього розвитку привели до значних змін у мистецтві Київської Русі. Проте майстри не переймали механічно чужих прийомів та художніх уподобань, а переосмислювали їх, спираючись у своїй творчості на традиції слов'янського мистецтва, яке розвивалось протягом багатьох віків і мало глибоке коріння.

Ще в кінці X ст. німецький письменник Теофіл у трактаті «Про різні ремесла» ставив на одне з перших місць у Європі мистецтво Київської Русі; візантійський поет Іоан Тцесцес (XII ст.) оспівував майстерність різьбярів, порівнюючи його з легендарним Дедалом. Італійський мандрівник XIII ст. Плано Карпіні захоплено описував роботу майстра Косьми, який вирізьбив із слонової кістки трон, оздобивши його золотом і коштовним камінням.

Зміни, характерні для культури і мистецтва, базувались на змінах соціально-економічного життя, розвитку ремесел, торгівлі, містобудування. З розвитком освітньої та видавничої справи у 20–30-х роках XVII ст. у культурному житті країни на чільне місце знову виходить Київ.

В українських містах працювали майстри різних національностей, що значною мірою сприяло розвитку і збагаченню української культури. Збагачуючись здобутками світового мистецтва, мистецтво України набувало виразно окреслених національних рис, міцно пов'язувалось із суспільним розвитком. У декоративно-прикладній творчості України XIV–XVII ст., як і в інших видах художньої творчості, відбулись за цей час серйозні зміни. Поширилися різні види декоративного різьблення, став помітним перехід від площинного трактування рельєфів до більш об'ємних, які правдивіше відтворюють натуру. Особливо вплинули на розвиток декоративного мистецтва ідеї епохи ренесансу. Вони відіграли велику роль у оздобленні будівель і розвитку архітектури. На фасадах, у інтер'єрах будинків з'являються скульптурні рельєфи та пишне різьблення, яким прикрашалися палаци.

Поряд з традиціями художніх ремесел Київської Русі з'явилися нові форми як наслідок посилення культурно-мистецьких зв'язків з країнами Заходу і Сходу. Уже в XIV ст. в багатьох містах створювали цехи, які



об'єднували майстрів, що виробляли керамічні та металеві вироби, різні тканини, займались обробкою деревини та шкіри. Поширеними видами декоративно-ужиткової творчості того часу була кераміка, вишивка, малярство, різьблення по деревині, ливарництво та ін.

Творчість майстрів характеризується посиленням декоруванням речей та архітектурних елементів, намаганням надавати їм більшої мальовничості, створювати за їх допомогою святковий та урочистий настрій архітектурному оточенню. У результаті виник своєрідний напрям, який став важливою частиною культури бароко в Україні.

Відбулись зміни в розвитку ливарництва та ковальства. Центри художньої обробки металів переміщуються на схід – до Києва, Чернігова, Ніжина, Новгород-Сіверського, Глухова та інших міст Лівобережжя. Багатством орнаменталістики відзначились такі вироби, як оправы для книжок, шати на іконах, царські врата, поряд з ними виготовлялись знаки світської влади, перначі, бунчуки.

Особливою галуззю декоративної творчості було різьблення по деревині та рогу. Різні архітектурні деталі, одвірки, скоби, сволоки прикрашались складним геометричним орнаментом. З дерева різьбили меблі, дошки для оздоблення тканини (вибійки). З рогу виготовляли порохівниці, які прикрашали різьбою. Необхідно відзначити такий вид діяльності, як килимарство. Різні типи орнаментів та технік виконання були властиві певним районам (рослинний – на Київщині, Полтавщині, геометричний – на Чернігівщині, Гуцульщині).

Наприкінці XVIII і в першій половині XIX ст. в усіх українських землях народне мистецтво продовжувало перебувати в процесі творчого розвитку. Розширився асортимент виробів декоративно-прикладної творчості. Кожна сім'я, навіть найбідніша, прагнула прикрасити свій побут виробами народної творчості. Народна творчість була животворним ґрунтом для розвитку всього декоративно-прикладного мистецтва й відчутно впливала на художнє життя України.

Найголовнішими видами декоративно-прикладної творчості цієї доби були: вишивка, різьба по дереву, кераміка, килимарство, народне малярство.

Дерев'яні речі домашнього вжитку вкривали тонкою різьбою геометричного мотиву, а також виточеними з деревини фігурами. Велике розмаїття народної фантазії виявилось у розмальовуванні писанок. Тут індивідуальна манера стилізації помітна не тільки в кожному селі, а і в кожній сім'ї. Узори на писанках дають уявлення про творчість майстрів, незліченне багатство орнаментальних мотивів, що побутували в українських селах.

Найбільшим центром ткацтва наприкінці XVIII – у першій половині



XIX ст. були Київ, Батурин, Ніжин, Чернігів і ін. Важливим осередком народного ткацтва було місто Кролевець на Чернігівщині (тепер Сумської області). У мотивах малюнків кролевецьких рушників найчастіше зустрічаються стилізовані зображення птахів і дерев, квадрати та ромби.

Розмаїттям кольорів, орнаментів, технік відомі українські вишивки. Найпоширенішими були два основні типи орнаменту: рослинний і геометричний, а найулюбленішими кольорами з усього спектру були білий, червоний, чорний, жовтий, зелений. Також відомо багато технік вишивання: хрестик, гладь, мережки, низь тощо.

Українське народне гончарство характеризується великою різноманітністю форм посуду – від простих неполив'яних мисок і горщиків до вигадливих фігурних посудин у вигляді левів, баранів, розписаних, вкритих поливою. У XVIII і XIX ст. основними осередками гончарного виробництва Полтавщини були: Опішня, Комишня, Миргород. Кожне покоління майстрів вносило у декоративно-прикладну творчість щось нове, сприяючи невпинному збагаченню усіх його видів.

У декоративних композиціях скатерок, рушників, килимів виразніше проявляються місцеві особливості. Щоб дати дальший поштовх розвитку декоративної творчості, були відкриті навчально-ткацькі майстерні в Дігтярях (Чернігівська обл.), Решетилівці (Полтавська обл.), Оленівці (Київська обл.) і ін. Завдяки цим майстерням вдалося зберегти надзвичайно багаті форми, сюжети, узорі, орнаменти та композиції килимів.

Підприємства Полтавщини випускали картаті тканини з набивним білим, зеленим, червоним малюнком на синьому тлі. Харківщина славилася сукнами, полотном. Особливістю ткацтва Поділля було оздоблення геометричними візерунками. Українська вишивка розвивається в цей період шляхом удосконалення та урізноманітнення технік.

Великих здобутків досягли в другій половині XIX – на початку XX ст. майстри-різьбярі по деревині. Різьблення давнє народне мистецтво, кращі традиції якого збереглися й нині. Вражає різноманітність профілів віконних і дверних наличників та дерев'яних балок-сволоків у будівлях різних областей України. Стилізованими рослинними й геометричними візерунками прикрашались скрині, сани та вози, мисники, лави, полиці, столи, дошки для вибійки, форми для пряників тощо.

Твори українських народних різьбярів, усталені часом традиції з їх локальними особливостями і нині продовжують майстри України, роботи яких відомі далеко за її межами.

Таким чином, упродовж багатьох століть народні художні ремесла та промисли – складові декоративно-прикладної творчості – були важливою, а



для деяких народів й основною галуззю виробництва після землеробства і скотарства та посідали особливе місце у духовному житті суспільства. Вони завжди були масовим заняттям, у якому перевага надавалась використанню сімейних традицій, бо впродовж віків саме родина і забезпечувала своєрідний феномен культури праці.

Із зростанням міст і розвитком торговельного обміну на основі домашніх ремесел поступово виникли корпорації міських ремісників – цехи, які сприяли піднесенню художнього рівня виробів, розширенню їх асортименту, збереженню традицій. Навчитись художньому ремеслу, покращити свою фахову майстерність у той час можна було лише безпосередньо у цехах.

Реєстр ремісницьких навчальних закладів Полтавщини, наприклад, за 1878–1917 р. включав:

Ковальські, ковальсько-слюсарні та слюсарно-ковальські майстерні:

- Білухівська слюсарно-ковальська майстерня;
- Бобринська навчальна ковальська майстерня;
- Зінківська ковальсько-слюсарно-столярна майстерня;
- Кобеляцька ковальсько-слюсарна майстерня;
- Кузубо-Єлізаветівська ковальсько-слюсарна майстерня;
- Піщанська ковальсько-слюсарна навчальна майстерня;
- Прилуцька навчальна ковальська майстерня;
- Решетилівська ковальсько-слюсарна майстерня;
- Хорольська слюсарно-ковальська навчальна майстерня.

На сьогодні в Україні працюють підприємства художніх промислів, які відчувають гостру потребу у висококваліфікованих фахівцях. Підготовку кваліфікованих спеціалістів із декоративно-прикладної творчості сьогодні в Україні здійснюють більше 20 навчальних закладів різних рівнів акредитації. Система підготовки кадрів для підприємств народних художніх промислів включає чотири ланки: перша – підготовка спеціалістів у галузі декоративно-прикладної творчості вищими навчальними закладами III–IV рівня акредитації; друга – вищими закладами освіти художньо-промислового профілю II рівня акредитації; третя – підготовка основних категорій робітників масових професій професійними училищами та ліцеями; четверта – початкове професійне навчання (профільне) в школах, розташованих у районах функціонування народних художніх промислів. У такому аспекті загальноосвітня школа має виступати як пропедевтична ланка для подальшого розвитку різних видів народної декоративно-прикладної творчості.

З метою з'ясування позицій щодо доцільності вивчення народних художніх промислів у загальноосвітніх навчальних закладах нами було проведено інтерв'ювання вчителів трудового навчання різних областей



України. 96 % з опитаних учителів дали позитивну відповідь, відзначивши, що найдоступніші види народних промислів є такі: різьблення по деревині – 62,3%, вишивка – 85,4%, ткацтво – 36,8%, плетіння з природних матеріалів – 14,6% та ін. Значна кількість учителів відмітила, що народні художні промисли як різновид декоративно-прикладної творчості позитивно впливають на процес становлення особистості учня. Так, серед якостей, на формування яких мають найбільший вплив заняття з народних художніх промислів, перевага надана працьовитості, творчій активності, художньому смаку, охайності.



*Фото 2. Герб м. Полтава
(різьба по деревині).
Робота Захарова К.*



*Фото 3. Герб факультету
технологій та дизайну
(різьба по деревині).
Робота Федоренка Д.*



2. МЕТОДИ НАВЧАННЯ В ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНІЙ ТВОРЧОСТІ



Під методами навчання розуміють способи роботи вчителя і учнів, за допомогою яких досягається оволодіння знаннями, уміннями і навичками.

Оптимальним у практиці навчання учнів народним художнім промислам для передачі сприймання навчальної інформації учнями є *словесні* (словесно-інформаційні, словесно-евристичні), *наочні* (наочно-інформаційні, наочно-евристичні, наочно-дослідницькі), *практичні* (репродуктивні, практично-дослідницькі), *логічні* (аналізу та синтезу, індукції та дедукції, моделювання, абстрагування), *ігрові* та інші.

Методи навчання складаються з окремих елементів, які називаються прийомами. Наприклад, метод показу робочої дії при інструктуванні учнів включає такий прийом, як показ дії в робочому і сповільненому темпі (табл. 1).

Кожний з методів навчання, як правило, можна застосувати для виконання декількох навчальних завдань і, навпаки, для розв'язання кожного дидактичного завдання можна застосовувати кілька методів навчання.

Тому інколи не так просто зробити вибір методу навчання. Крім того, доводиться чергувати різні методи трудового навчання. Наприклад, виклад нового матеріалу часто будують з використанням різних методів навчання. Бесіда переходить у пояснення, пояснення чергується з демонстраціями.

Практичний досвід засвідчує, що сьогодні популярними є ігрові методи навчання. Думка про активізацію навчання за допомогою гри не нова. Численні дослідження психологів (О. Леонтьєва, А. Запорожця, А. Усової, Д. Ельконіна та ін.) вказують на позитивну роль гри в навчально-виховному процесі. Учені виділяють два типи ігрової поведінки – змагання та наслідування (інколи вони застосовуються разом). Змагання передбачає наявність суперника, але може обходитись і без нього, тобто можна змагатись з самим собою, удосконалюючи досягнення якогось результату, а потім перевершуючи його.

Результати дослідження проф. Л. Оршанського показали, що елементи гри забезпечують зацікавлене сприйняття студентами навчального матеріалу і привертають їхню увагу до навчальних предметів зі спеціалізації. Гра, яка за своїм змістом пов'язана з навчанням, допомагала їм концентрувати увагу на навчальних завданнях творчого характеру. У результаті завдання сприймалися студентами не як «нав'язані», а як бажані і особисто значущі. Виконання навчального завдання творчого характеру в процесі гри зменшує нервові затрати і мінімізує вольові зусилля, що, в свою чергу, дає змогу звільнити інтелектуальний потенціал студента, використати його більш ефективно.



Особливо ефективним є ігровий метод змагання при організації семінарських занять з теорії та історії декоративно-прикладної творчості та при вивченні різних видів мистецтв.

Цей метод стимулює пізнавальну активність студентів, при цьому спостерігається краща підготовка ними питань семінарських занять, простежується творчий підхід до вирішення навчальних завдань, покращується контроль за підготовкою студентів до занять. Отже, метод змагання виконує три основні (пізнавальну, виховну і контрольну) та додаткові (розважальну і комунікативну) функції. Феномен змагання студентів полягає у тому, що, сприймаючись як розвага та відпочинок, воно, за певних умов, переростає в творчий процес.

Різновидом навчальних ігор є інтелектуальні ігри. Вони розв'язують проблему розвитку, корекції й удосконалення мислення студентів як однієї зі складових усього навчального процесу.

Теоретичний аналіз проблеми формування мотивів-інтересів до навчання дозволяє стверджувати, що інтерес позитивно впливає на всі психічні процеси і функції: сприймання, увагу, пам'ять, мислення, волю та ін. Досліджуючи пізнавальну активність школярів, Г. Щукіна переконливо доводить, що пізнавальний інтерес виступає в багатогранній ролі: як засіб живого, захоплюючого уміння; як стійка риса особистості; як сильний мотив окремих навчальних дій і діяльності в цілому, що спонукає до інтенсивного і довготривалого перебігу учіння.

Дослідження вчених та власний педагогічний досвід дають змогу стверджувати, що інтелектуальні ігри є ефективним засобом формування творчої активності, виховання стійких пізнавальних потреб та інтересів студентів, якщо при їх конструюванні та проведенні враховується активізуючий потенціал змісту навчального матеріалу, особливості процесу навчально-пізнавальної діяльності студента та педагогічного спілкування.

Орієнтація на майбутню педагогічну діяльність студента в галузі декоративно-прикладної творчості дуже тісно пов'язана з використанням у грі досягнень народного мистецтва, а також традицій, звичаїв та супутніх їм обрядів. Найчастіше викладачами використовувалися інтелектуальні ігри двох видів: ігри зі словами – ігровий тренінг мислення, словограми, кросворди, чайнворди, криптограми, ребуси та ін. та тренінгові інструментальні ігри – лото, картки, кубики, доміно, ігри-тренажери, комп'ютерні ігри тощо.

Важливою процесуальною умовою ефективного застосування інтелектуальних ігор у навчанні є розробка їх сюжету на основі проблемності. Якщо дидактична проблемна ситуація адекватно сприйнята студентами, тоді



вона породжує спантеличеність, здивування, підвищує емоційний тонус, що в цілому сприяє зростанню пізнавального інтересу і творчої активності. Крім цього, у процесі ігор викладачі намагаються забезпечувати такі умови: позитивні взаємини студентів і викладача; позитивний емоційний настрій; визнання успіхів викладачем і товаришами; високий статус викладача у студентській групі; віра викладача у пізнавальні можливості, творчі здібності студентів та їх відповідальне ставлення до навчання.

Показовим для таких відтворень елементів дійств минулого є те, що вони знижують втомленість, сприяють встановленню більш глибокого, усвідомленого особистісного ставлення до традицій, звичаїв українців минулого. Як правильно зазначає О. Ковальчук: «Корисність ігор, тісно пов'язаних з народними традиціями, обрядами тощо, у тому, що дитина, виконуючи певні дії, відтворює вчинки конкретної людини певного часу, одержуючи необхідний обсяг знань, норм поведінки і моралі». Крім того, гра викликає бадьорий, веселий настрій, відчуття радості й задоволення, створює умови для прояву творчих здібностей учнів.

Оскільки навчальні завдання трудового навчання збігаються в основному з навчальними завданнями інших шкільних предметів, методи в основному теж збігаються. Проте за характером навчального матеріалу уроки з декоративно-прикладної творчості відрізняються від інших навчальних предметів, що призводить до деяких особливостей у використанні методів.

Розповідь, пояснення, бесіда. Зазначені методи характерні тим, що тут використовується усне слово. Говорячи про застосування розповіді, пояснення і бесіди при викладенні декоративно-прикладної творчості, слід мати на увазі, що на виклад матеріалу треба відводити не більше, як 20–25 % навчального часу.

Значно частіше застосовують пояснення, яке супроводжується демонструванням, розповідь – порівняно рідше. Пояснюють будову інструментів та пристроїв, правила виконання операцій і складання технологічної карти виготовлення виробу.

До розповіді і пояснення ставлять вимоги, які потрібно виконувати, щоб забезпечити досягнення дидактичної мети.

Достовірність змісту. Факти, які наводять учням, повинні якнайкраще відповідати змісту навчальної програми і бути науково обґрунтованими. Не слід захоплюватися великою кількістю фактів, бо за ними інколи зникає суть явища або процесу, що вивчається.

Виклад матеріалу здійснюється у логічно виправданій послідовності. У зв'язку з цим при поясненні об'єктів або процесів доцільно вдаватися до аналітико-синтетичного викладення матеріалу, а саме: спочатку ознайомити



учнів з об'єктом у цілому, потім розчленувати об'єкт на складові частини, вивчити їх і знову повернутися до об'єкта в цілому, розглянувши його глибше та докладніше.

Чіткість і доказовість. Зміст декоративно-прикладної творчості, як правило, дає змогу обґрунтувати теоретичні положення, з якими ознайомлюються учні, і правила виконання трудових прийомів, якими вони оволодівають. Якщо учні зрозуміють потребу дотримання певних трудових правил безпеки, прийомів роботи, то вони їх виконуватимуть свідомо.

Емоційність викладу. Якщо вчитель залишається байдужим при викладенні навчального матеріалу, то таке ставлення передається учням. І навпаки, коли вчитель викладає матеріал емоційно, а цьому сприяє правильний добір фактів, то учні краще сприймають нові відомості і добре запам'ятовують їх.

Культура мовлення вчителя, доступність його розумінню учнів. На заняттях з декоративно-прикладної творчості широко застосовується такий метод навчання, як бесіда. Бесіду можна використовувати при викладенні нового матеріалу, коли вчитель спирається на знання учнів; закріпленні і перевірки вивченого, узагальненні вивченого матеріалу.

До бесіди вчитель готується, тобто підбирає запитання, які були б зрозумілі учням. Питання мають бути чіткі, лаконічні, не містити у собі підказки.



2.1. Демонстрування об'єктів і процесів

Зазначені методи навчання знаходять досить широке застосування. Тому зупинимося на тих особливостях, які мають методи демонстрування об'єктів, процесів і їх зображень.

Перш за все слід зауважити, що унаочнення в декоративно-прикладній творчості є однією з головних умов правильної організації навчального процесу, бо зміст останнього весь час пов'язаний з реальними об'єктами і процесами. Вивчення цих об'єктів і процесів неможливе без ознайомлення з їх будовою або умовами, в яких вони протікають. Тому, як правило, на кожному уроці широко використовують наочність. Це можуть бути натуральні об'єкти (процеси), їхні моделі (умовні зображення). Наприклад, вивчаючи будь-яку операцію, учитель роздає учням різальний інструмент, яким обробляють матеріали, і ознайомлює з його будовою. Отже, у цьому разі інструмент стає роздавальним наочним матеріалом. Сам учитель може використовувати, крім натурального інструмента, його модель збільшеного розміру. У практиці



роботи вчителів можна зустріти моделі верстатів, ножів та іншого різального і вимірювального інструменту.

Враховуючи досвід роботи шкіл, до навчально-наочних посібників і навчального устаткування для загальноосвітніх шкіл можна включити моделі верстатів по килимарству, лозоплетінню та ін.

Кожна школа повинна мати колекції: породи верби, види ниток, набори ножиць, голок, різців по деревині, види пластичних матеріалів. До цього можна додати ще декілька колекцій, які є в багатьох школах і цілком себе виправдовують: типові вироби учнів, операційна технологія найхарактерніших виробів учнів. Стенди з операційною технологією використовують під час інструктування, що допомагає учням краще розуміти зміст і послідовність виготовлення об'єкту праці.

Другою особливістю застосування методів демонстрування об'єтів праці і їх зображень у декоративно-прикладній творчості є те, що наочність тут, як правило, є не просто ілюстрацією до навчального матеріалу, а об'єктом вивчення, джерелом знань, засобом формування умінь і навичок.

Нарешті, як про третю особливість застосування методів демонстрування об'єтів, процесів і їх зображень у прикладній творчості слід сказати про ту роль, яку відіграють графічні зображення (малюнки, схеми, технологічні карти та ін.). Застосовуючи малюнки, учитель допомагає учням оволодівати графічними знаннями і вміннями. Таким чином, паралельно з трудовим навчанням у V–VII класах формуються, а в VIII–IX класах удосконалюються знання і вміння з курсу креслення.



2.2. Демонстрація відеофільмів

Під час демонстрування відеофільмів на уроках з декоративно-прикладної творчості учні ознайомлюються з такими технологічними процесами, яких немає на підприємствах. Так, наприклад, для ознайомлення учнів з виготовленням писанки на допомогу приходить відео. Великі можливості розкриваються при використанні відео у зв'язку із застосуванням мультиплікації. На заняттях у майстернях рекомендується демонструвати короткі фільми (15–20 хв.) або ж обмежуватись окремими фрагментами. У такому разі демонстрування їх поєднується з іншими методами навчання (поясненням учителя, бесідою та ін.), завдяки чому досягається найбільший навчальний ефект.

Дослідження показують, що на першому етапі інструктування сприймається швидше і краще, коли вчитель проводить його за допомогою



відеозображень, швидкість руху якого можна змінювати або затримувати на деякий час.

Коли вчитель демонструє виконання нового прийому, учні бачать його лише з одного боку. Фільм для інструктування знімають з детальною послідовністю виучуваного прийому, щоб в учнів склалося чітке і повне уявлення про способи його виконання. Недоліком демонстрування прийому вчителем є необ'єктивність картини виконання прийому, показаного в повільному темпі, бо людина не може правильно виконувати швидкий рух у повільному темпі. За допомогою відеофільму можна показати прийом, знятий у нормальному робочому темпі, або у повільному. Кадри фільму можна знімати так, щоб було видно лише робочий прийом, який демонструється. Увага учнів зосереджується лише на цьому прийомі.

Застосуванню відеофільму на уроці передують підготовка вчителя, який переглядає його, і, виходячи з поставленої дидактичної мети, вирішує, як найкраще вписати його у хід уроку.

У одних випадках фільм стає джерелом нових знань, а в інших допомагає учням зрозуміти матеріал, викладений вчителем, або узагальнити його. У зв'язку з цим можуть бути різні форми поєднання слова вчителя з демонструванням відеофільму:

Пояснення перед демонструванням. Якщо у фільмі розглядаються досить складні теоретичні питання, а в кадрах зустрічаються дрібні деталі, учнів треба готувати до сприймання навчального матеріалу. Наприклад, при вивченні вишивки, килимарства учням важко зрозуміти суть фільму, якщо вчитель не пояснить, на що слід звернути особливу увагу.

Демонстрування фрагмента фільму, а потім пояснення (бесіда) за змістом фільму і навчальним матеріалом. Демонстрування супроводжується поясненням (синхронним коментуванням) учителя. Потреба в коментуванні фільму вчителем виникає у зв'язку з тим, що дикторський текст не завжди буває задовільним для конкретної аудиторії.



2.3. Практичні заняття

Усі робочі операції (різьблення, вишивання, плетіння, набирання та ін.) здійснюються за допомогою трудових дій. Способи виконання трудових дій вироблені суспільно-виробничою практикою закріплені у знаряддях праці. Тому оволодіти тією або іншою трудовою дією означає засвоїти спосіб поводження з тим інструментом (механізмом), за допомогою якого виконується певна дія. Розрізняють два ступені засвоєння: первинний і вищий.



Первинний ступінь характеризується непевним і сповільненим виконанням дії зі свідомим контролем кожного її елемента і називається *вмінням*. Наприклад, виконання шва «хрестик». Існує стільки вмінь, скільки є різних конкретних видів трудових дій.

Уміння у процесі навчання вдосконалюється, досягаючи свого найвищого ступеня, який дає змогу виконувати дію точно, швидко, легко і впевнено, з контролем не за процесом її виконання, а за наслідками. Найвищий ступінь засвоєння її називається *навичкою*.

Отже, вміння і навички характеризують певний ступінь засвоєння трудових дій.

Уміння переходять у навички. Навичка – це закріплене вправами вміння виконувати ту або іншу дію.

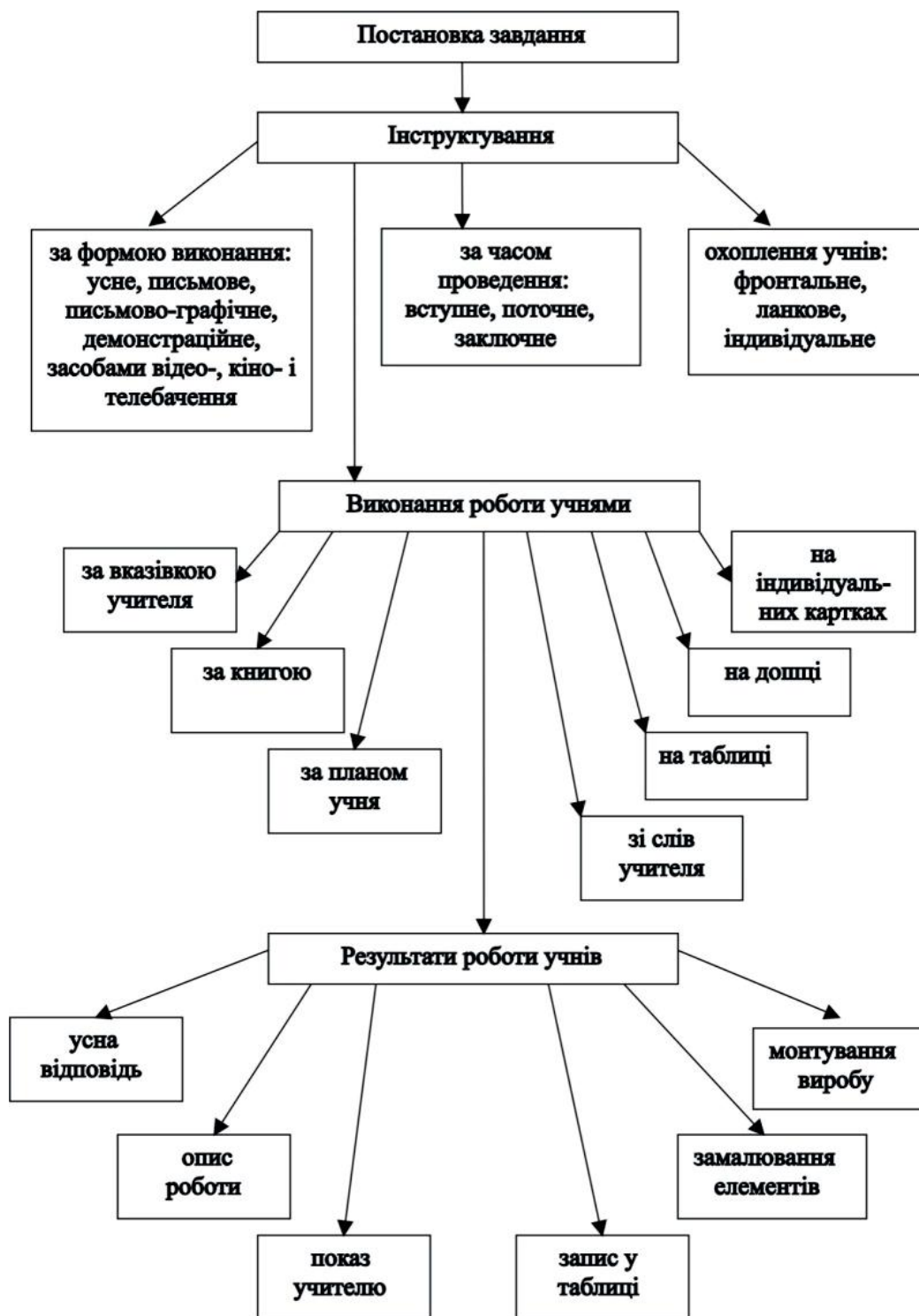
Дані психофізіологічних досліджень свідчать про те, що на формування трудових практичних умінь і навичок впливає структура змісту прикладної творчості, тобто те, як зміст подрібнюється на окремі елементи в процесі його вивчення, як ці елементи групуються і в якій послідовності вивчаються.

Психофізіологічні дослідження і узагальнення практичного досвіду навчання трудових умінь і навичок показують, що основними умовами успішного їх формування є: 1) визначення завдання, розуміння мети і засобів її досягнення; 2) відповідність методів навчання основним особливостям видів умінь і навичок; 3) ефективність інструктування; 4) достатня кількість вправ; 5) своєчасність і об'єктивність оцінок діяльності учнів і знання ними результатів вправ; 6) активний характер діяльності учнів; 7) самоконтроль учнів за своєю практичною діяльністю.

Отже, у формуванні вмінь і навичок вирішальне значення мають такі методи трудового навчання, як вправи та інструктування (табл. 2).



СТРУКТУРА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ





2.4. Інструктування

Під навчальним інструктуванням розуміють пояснення, спрямоване на розкриття змісту трудового завдання та способів його виконання і на коригування практичної діяльності учнів; пояснення, як правило, супроводжується демонструванням правильного виконання трудових прийомів, ілюстрування виробу та ін.

При розгляді інструктування як методу навчання останній можна розглядати як сукупність головним чином пояснення, демонстрування вчителя, тобто як одиницю з точки зору способів навчальної діяльності.

Навчальне інструктування можна класифікувати за трьома ознаками:

1. Форма виконання (усне, письмове, письмово-графічне, демонстраційне, засобами відео та ін.);
2. Час проведення (вступне, поточне, заключне);
3. Охоплення учнів (фронтальне, ланкове, індивідуальне).

Провідною є усна форма інструктування. Важливе місце займає застосування письмово-графічної та графічної форми. При цьому велике значення має правильний добір технологічних карт та іншої технологічної документації.

Вступне інструктування може мати характер коротких вказівок про наступну практичну діяльність учнів. Поточне інструктування повніше розкриває зміст вступного інструктування і є його продовженням. Обсяг і застосування вступного, поточного і заключного інструктувань залежить від конкретних умов праці.

Велике значення для підвищення ефективності інструктувань має їх раціональне поєднання і обґрунтоване використання фронтальних та індивідуальних форм. При наявності у класі великої кількості учнів, доцільною є фронтальна форма, бо вона дає можливість зберегти класний характер навчання і керувати роботою основної маси учнів, здійснюючи індивідуальний підхід завдяки використанню інструкційної та інструкційно-технологічної документації, а в разі потреби – індивідуального інструктування.

Зміст інструктування в кожному конкретному випадку визначають залежно від навчальних завдань, тобто від того, яка виконується робота.

У загальному вигляді інструктування може складатися з таких елементів:

а) *вступне* інструктування з вивченням нової операції – характеристики операції; демонстрування правил виконання трудових прийомів у нормальному і сповільненому темпах; визначення ознак самоконтролю; мети конкретного трудового завдання;

б) *поточне* інструктування з виправленням помилок у виконанні



трудовах прийомів – припинення роботи учнів; звертання уваги на роботу учня, який допустив помилку; вимоги до цього учня пояснити причину неправильної роботи; бесіди з усіма учнями з цього питання; відтворення прийомів учнем, який допустив помилку; дозволу класу продовжувати роботу;

в) *заключне інструктування* – показ якісного виконання виробів і виробів зіпсованих (якщо такі є); загальна характеристика роботи учнів, аналіз помилок, допущених учнями, оцінка робіт учнів.

До інструктування ставлять дидактичні вимоги, а саме:

Різноманітність форм інструктування. Усне слово вчителя (пояснення, бесіда), спрямоване на розкриття суті трудової дії, дає далеко неповну, хоч і правильну його картину.

Учителя цікавлять найкоротші шляхи формування в учнів уявлення про способи виконання таких дій. Для цього він намагається використати інші форми інструктування, які в деяких випадках швидше і повніше розкривають ті або інші сторони виучуваної дії. Так, при формуванні уявлень про способи виконання дій невід'ємною частиною інструктування є показ дії в звичайному та уповільненому темпах, який супроводиться усним поясненням. Таким чином, у процес пізнання включається зоровий і слуховий аналізатори, які допомагають повніше охопити певну дію. Показ у нормальному темпі дає уявлення про той еталон, якого повинні досягти учні внаслідок практичної діяльності. При уповільненому темпі можна докладніше показати окремі моменти, підкреслити особливості виконання дії на певному етапі. Словесне формулювання завдання трудової дії, пояснення разом з демонструванням допомагають учням зв'язати в одне ціле свої спостереження. Для цього можуть бути придатними такі форми інструктування, як використання відеофільмів, телебачення та ін.

Обґрунтування інструктування викладачем. Даючи учням завдання, вчитель звичайно пояснює, який матеріал та інструменти вони повинні використати, які дії виконати і в якій послідовності. При цьому він пояснює, чому діяти так, а не інакше. У поясненні учням доцільності застосування певних прийомів при виконанні будь-якої операції і полягає обґрунтування інструктування.

Якщо інструктування недостатньо обґрунтоване, то значно ускладнюється виконання завдання.

Повнота інструктування. Дуже важливим є питання про те, що слід повідомити учням під час інструктування, а що опустити.

Повне інструктування забезпечує швидке і правильне виконання завдання з найменшою кількістю помилок. Тому воно є досить ефективним, особливо на перших етапах ознайомлення з новою роботою. Проте, якщо таке



інструктування щоразу повторюватиметься, це призведе до того, що учні звикнуть діставати все в готовому вигляді, самотійно не осмислюватимуть свою роботу, у них не вироблятиметься вміння визначати умови, які потрібні для виконання завдання.

Таким чином, повне інструктування, ефективне на перших етапах навчання, на наступних може стати гальмом розвитку в учнів навичок самотійної роботи.

Неповне інструктування також має свої недоліки і переваги. Основна цінність його полягає в тому, що примушує учнів думати, самотійно визначати та організовувати умови своєї діяльності. Але, якщо, проводячи неповне інструктування, учитель не враховує досвіду учнів і виключає відомості, яких учні ще не мають, це може призвести до ускладнень і дезорганізувати навчальну діяльність. Учні втрачають віру в свої сили, у них розвивається негативне ставлення до роботи в майстернях.

Повнота інструктування має бути різною на різних етапах навчання. У міру нагромадження в учнів досвіду роботи інструктування повинно ставати коротшим. Учитель навчає учнів контролювати себе в процесі роботи. Це означає, що учень повинен уміти своєчасно помічати свої помилки і самотійно оцінювати якість своєї роботи.

Оцінювати свою роботу учні можуть лише на основі вимог, які ставлять до виробу. Тому формування в учнів уміння уважно контролювати свою діяльність і досягати бажаних результатів повинно бути пов'язане з формуванням у них спрямованості на вироблення певного продукту.

При переліченні під час інструктування ознак, за якими учні можуть у процесі роботи контролювати себе, учитель ставить мету не тільки допомогти їм в успішному виконанні поточного завдання, а й сформувати в них дуже важливе вміння аналізувати свої дії, помічати найефективніші з них, визначати і своєчасно припиняти помилкові дії. Учні, володіючи таким умінням, зможуть контролювати успішно свої дії і в нових умовах, коли поруч з ними не буде вчителя.

Таким чином, визначення під час інструктування ознак, за якими учні можуть контролювати свою діяльність є однією з важливих умов розвитку самотійності учнів.



2.5. Вправи

Після пояснення і демонстрування об'єктів учителем учні намагаються виконувати трудові дії і вправи. У цей період вони навчаються окремим рухам і прийомам виконання операції: триманню інструмента, робочій позі, темпу та



ін. При цьому важливо, щоб кожний новий елемент операції додавався до попередніх, а не заміняв їх. При повторенні елементи операцій пов'язуються між собою і поступово стають єдиним ланцюгом рухів (операцією). Хоч як добре, докладно і чітко не пояснював би учитель, як добре б не знав учень теорії про робочі рухи і прийоми, проте його перші спроби виконати роботу часто бувають невдалими. Учня можна пояснити й показати зовнішні характеристики трудової дії. Проте не можна задовільно пояснити або показати внутрішню картину дії: величину і характер робочих зусиль, швидкість і інерцію робочих органів, інструментів та ін. Отже, вправи потрібні не лише як засіб закріплення матеріалу, а й як засіб сприйняття тієї частини інформації, яку не може дати інструктування. Тому треба уважно стежити за першими спробами учнів. Завдання вчителя полягає в тому, щоб не дати учням діяти випадково, а навчити їх стежити за своїми рухами і свідомо змінювати темп, координацію рухів. Слід запобігати квапливості учнів, неухважності та неакуратності.

Дослідження процесу трудового навчання показує, що для засвоєння трудових умінь учні у перший період навчання повинні уважно стежити за своїми рухами, тобто зосереджувати увагу на своїх робочих рухах, а не тільки на об'єкті, що виготовляється. Тому вивчення кожної нової операції доцільно починати з нетривалих вправ (5–15 хв.) на тренувальних матеріалах (деревина, тканина, глина, лоза).

Нетривалі вправи називають навчальними, бо їх вводять для первинного оволодіння вміннями. У процесі виконання практичних завдань, виготовляючи різні вироби, учні продовжують фактично вправлятися у виконанні трудових прийомів і рухів. Такі вправи називають тренувальними. Слід мати на увазі, що тренувальні вправи характерні не тільки для навчання, а й для роботи виробників.

За змістом розрізняють вправи з організації робочого місця, налагодження інструмента, засвоєння первинних трудових прийомів і рухів, удосконалення вмінь і навичок та ін.

До вправ як методу навчання ставлять такі дидактичні вимоги:

Вправи повинні ґрунтуватися на свідомій діяльності учнів. Провідну роль у процесі формування навичок відіграє свідомість.

Безпосередньому формуванню вміння, навички передують утворення елементарного уявлення про них. Чим більш точним, конкретним буде уявлення учнів про виучувані рухи, тим швидше і точніше вони ними оволодіють. Звідси стає зрозумілою важливість роботи вчителя, яка передуює вправам і в процесі якої перед учнями розкривається значення виучуваних операцій, обґрунтовуються правила виконання трудових прийомів.



Вправи і їх елементи мають поступово ускладнюватись. У різних трудових операціях зустрічаються однакові елементи (прийоми, рухи). Якщо проаналізувати операції з цієї точки зору, то можна встановити, яка з них більш, а яка менш складна. Наприклад, операція пров'язування різних елементів гачком (стовпчики, півстовпчики тощо). Спрямовуючи зазначені операції на розв'язання певних технологічних завдань, можна одночасно підготувати ґрунт для оволодіння учнями майстерністю виконання більш складних елементів.

У процесі виконання вправ повинен відбуватися самоконтроль учнів за своїми трудовими діями. У трудовому навчанні велике значення має правильна початкова підготовка. Відомо, що нестійкі навички або неправильні прийоми роботи стають гальмом у дальшому навчанні (наприклад, тримання гачка). Значно легше навчити спочатку, ніж викоринити неправильні прийоми. Саме тому вчитель зобов'язаний з самого початку стежити за тим, щоб трудові прийоми, рухи, операції учні виконували правильно. Цього можна домогтися, якщо до контролю залучати самих учнів, щоб вони здійснювали самоконтроль. Тому, пояснюючи правила виконання трудових прийомів, учитель одночасно пояснює учням критерії, на основі яких проводяться висновки про правильність дій. Включення самоконтролю не повинно накладати на учнів будь-яких додаткових обов'язків, які відвертали б увагу від основного завдання – оволодіння трудовими вміннями.



2.6. Перевірка і оцінювання знань, умінь і навичок

«Оцінка – це найгостріший інструмент, використання якого потребує величезного вміння і культури»

В. Сухомлинський

Питання перевірки і оцінювання знань, умінь та навичок є об'єктивно найскладнішими педагогічними проблемами.

Перевірка знань, оцінки і оціночні судження (відмітки) – це тема, яку вчителі готові обговорювати без кінця.

Процес навчання спрямований на вирішення навчально-виховних завдань, кожна з яких характеризується дидактичною завершеністю. Обов'язковим компонентом цього процесу є перевірка його результативності (контроль знань, умінь і навичок).

Головна мета перевірки результативності навчання – це забезпечення ефективності шляхом приведення до системи знань, умінь, навичок учнів, самостійного застосування здобутих знань на практиці, стимулювання



навчальної діяльності учнів, формування у них прагнення до самоосвіти.

Перевірка – це виявлення рівня знань, умінь і навичок; оцінка – це вимірювання рівня знань, умінь і навичок; результати перевірки і оцінювання фіксуються (облік) у журналах, відомостях, щоденниках учнів.

Перевірка знань, умінь і навичок учнів, їх оцінювання і облік разом складають контроль знань, умінь і навичок.

Види перевірки і оцінки знань

У практиці навчання найбільш поширеними є поточна, підсумкова, тематична і попередня перевірки.

Поточна перевірка знань проводиться на кожному уроці. Вона є необхідним компонентом навчального процесу при поясненні, закріпленні і повторенні матеріалу. Поточна перевірка дозволяє виявити знання, вміння, навички, які вже є в учня, і на їх основі вчитель далі проводить навчальний процес. Поточна перевірка знань проводиться у формі опитування (в спеціально відведений час), перевірки домашнього завдання (під час виконання самостійної перевіркової роботи). Деколи її здійснюють у формі питань і завдань у ході пояснення, повторення або закріплення. Деколи вчитель перевірку веде у формі спостережень за пізнавальною активністю учнів, бажанням працювати на уроці, працездатністю, проявом самостійності у розумових діях. Перевірка може бути вибірковою (перевірка якості виконання вправ або іншої навчальної роботи) в окремих учнів.

Тематична (періодична) перевірка полягає в забезпеченні контролю за засвоєнням усієї теми. Цей вид перевірки має дуже велике значення для систематизації матеріалу.

Учитель задає такі питання або пропонує такі завдання, які за короткий проміжок часу дають можливість учневі побачити основний зміст теми, основні її ідеї.

Така перевірка привчає логічно думати, визначати головні, суттєві зв'язки в навчальному матеріалі, запам'ятати основне. Учень отримує можливість уявити головні положення навчальної дисципліни.

При тематичному опитуванні перед початком вивчення чергової теми всі учні мають бути ознайомлені з тривалістю вивчення теми (кількість занять); кількістю і тематикою обов'язкових робіт і термінами їх проведення; питаннями, що виносяться на атестацію (якщо атестація проводиться в уснописьмовій формі) або орієнтованими задачами чи вправами; терміном і формою проведення тематичної атестації; умовами оцінювання.

Перед учнями, які не засвоїли матеріалу теми, чи отримали бали на початковому рівні, ставиться вимога обов'язкового доопрацювання, надається необхідна допомога і визначається термін повторної атестації. Учень має



право на переатестацію для підвищення атестаційного балу.

Підсумкова перевірка і оцінка знань проводиться за кожний семестр і за навчальний рік. Її значення у тому, щоб дати правильну об'єктивну оцінку досягнутим успіхам учня, рівню його розвитку. Враховуються всі аспекти навчальної діяльності. Підсумкова оцінка відображає результати роботи школяра, але вона не являє собою середнє арифметичне всіх оцінок, які учень одержав за цей період. Головним у підсумковій оцінці знань є те, щоб перевірити логіку засвоєння матеріалу; учень повинен бачити систему в змісті навчального предмета, розуміти взаємозв'язок ідей, понять, фактів.

Підсумкова оцінка за семестр виставляється за результатами тематичного оцінювання, а за рік – на основі семестрових оцінок. Змістом перевірки рівня навчальних досягнень учня має бути не тільки виявлення суми засвоєння знань, умінь і навичок, а й сформованості й компетентності, тобто загальної здатності, що базується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, набутих завдяки навчанню.

Основними групами компетенцій, яких потребує сучасне життя, є:

- *соціальні*, які пов'язані з готовністю брати на себе відповідальність, бути активним у прийнятті рішень, суспільному житті, врегулюванні конфліктів ненасильницьким шляхом, функціонуванні і розвитку демократичних інститутів суспільства;
- *полікультурні* стосуються розуміння несхожості людей, взаємоповаги до їхньої мови, релігії, культури;
- *комунікативні* передають опанування важливими у роботі і суспільному житті усним і писемним спілкуванням, оволодіння кількома мовами;
- *інформаційні* зумовлені зростанням ролі інформації у сучасному суспільстві, умінням здобувати, критично осмислювати і використовувати різноманітну інформацію;
- *саморозвитку* та самоосвіти, пов'язані з потребою і готовністю постійно навчатись як у професійному відношенні, так і в особистому та суспільному житті;
- *компетенції*, що реалізуються у прагненні та здатності до раціональної продуктивності творчої діяльності.

З метою діагностування перед вивченням нової теми або на початку уроку, семестру, для з'ясування загального рівня підготовки учнів з предмета, щоб спланувати організацію навчально-пізнавальної діяльності учнів проводять попередній контроль.

При оцінюванні необхідно враховувати такі чинники:

- баланс між перевіркою знань, умінь і навичок і виявленням



ставлення учнів до тих чи інших проблем;

- баланс традиційних та інтерактивних методів оцінювання;
- баланс групового, змагального та індивідуального оцінювання;
- узгодження форм перевірки із змістом занять;
- необхідність обговорення критеріїв оцінювання із учнями;
- баланс оцінки абсолютних досягнень та індивідуального прогресу.

При оцінюванні, особливо у разі застосування інтерактивних методів, треба скористатися процедурою самооцінювання учнів та взаємооцінювання учнями один одного.

Процес оцінювання має:

- бути невід’ємною складовою процесу навчання й допомагати вчителю досягти поставлених завдань;
- дати вчителю інформацію щодо ефективності його роботи, ефективності окремих методів і вправ, придатності конкретних дидактичних матеріалів;
- уможливити діагностування компетентності учнів, дати інформацію про досягнення і результати роботи окремих учнів і класу загалом;
- надати учням (та їх батькам) зворотну інформацію про роботу, труднощі, «сильні сторони» учнів;
- підвищувати мотивацію учнів до навчання, залучати їх до громадської діяльності доступним для них шляхом;
- і, нарешті, дати змогу учням виставляти оцінки.

Оцінювання досягнень учнів повинно мати потрійний характер – учителю необхідно перевіряти роботу учнів та її результати відразу після завершення вивчення матеріалу, що міститься у розділі програми, а також наприкінці семестру. Треба приділяти більше уваги поточному оцінюванню роботи учнів під час уроків (а також оцінюванню домашніх робіт), ніж тестам наприкінці семестру. Варто дбати й про те, щоб оцінювання не заважало самому процесові навчання – воно має виконувати допоміжну функцію, а не деструктивну.

Бажаним є застосування подвійної форми оцінювання – оцінювання за шкалою оцінок-балів і описове оцінювання, яке дає змогу найкращим чином передавати учням інформацію про способи і результати їх роботи, досягнення та труднощі.

Важливо пам’ятати, що завданням учителя є швидке створення умов, за яких позиції зацікавленості, відкритості, відповідальності учнів у навчанні та їхні особистісні риси можуть розвиватися й усвідомлюватися. Цьому сприятимуть:

- включення до пріоритетів оцінювання самого процесу навчання,



тобто перебігу роботи учнів, на відміну від оцінювання кінцевих результатів роботи;

- оцінювання роботи учнів має спиратися на чіткі критерії, що дасть змогу учневі перебрати на себе відповідальність за роботу та її результати й уможливить самооцінку роботи та її результатів. При цьому бажано, щоб в учнів була можливість ознайомитися з критеріями оцінки перед початком роботи, а не після її виконання;

- оцінювання досягнень незалежно від того, значні вони чи скромні. Головне, щоб вони були результатом справжніх зусиль учнів;

- оцінювання зусиль, що їх учні докладають до співпраці, й заохочування їх допомагати один одному в роботі;

- обговорення вправ і завдань, у процесі яких учні матимуть змогу замислитися щодо власного способу вчитися; приділити увагу емоціям, що в них виникають під час роботи, взаємовідносинам з іншими учнями;

- індивідуальні й групові завдання, які учні виконуватимуть самостійно, проходячи етапи пошуку, добору і критичного аналізу, узагальнення і записування результатів своїх досліджень;

- заохочення учнів до самооцінки, внаслідок якої вони краще пізнають себе, свої можливості та сфери, які потребують розвитку (почуття власної вартості);

- дискусії, що вможливають формування в учнів власних оглядів і модифікування їх;

- ініціативи та ідеї, запропоновані учнями самостійно.

Бажано оцінювати також міру участі учня в навчальній діяльності – його активність на занятті, спосіб спілкування з іншими учнями, готовність до співпраці та відповідальності, дотримання правил обміну думками та інших норм поведінки на заняттях. Цей аспект оцінювання не може замінити суттєвіші критерії, але його не можна недооцінювати або зовсім нехтувати ним.

Отже, учитель повинен пам'ятати, що при оцінюванні слід зважати на такі аспекти:

- набуті знання;
- основні вміння та навички, необхідні для практичного застосування у роботі;

- участь учня на уроці;

- активність учня у самостійній роботі.

Особливе місце у декоративно-прикладній творчості посідає практична перевірка, тому що діяльність учнів на заняттях полягає у виготовленні різних художньо-естетичних виробів.



У центрі уваги сучасної психолого-педагогічної та методичної науки перебуває проблема вивчення особливостей і можливостей особистості, умов цілеспрямованої дії на розвиток її творчого потенціалу.

Проектно-технологічна діяльність спрямована на досягнення єдиної мети освіти – забезпечення інтелектуального, фізичного і соціального розвитку особистості учня.

Проблемі застосування методу творчих проектів на уроках трудового навчання присвячена значна кількість наукових праць. Зокрема, загальні основи проектування відображено у дослідженнях Т.О. Антонюка, О.В. Киричука, О.М. Коберника та інших. Окремі аспекти організації проектно-технологічної діяльності на уроках трудового навчання розкриті у публікаціях В.С. Симоненка, О.М. Коберника, С.М. Ящука та ін.

Під навчальним творчим проектом розуміють самостійно розроблений і виготовлений виріб (послугу) від ідеї до її впровадження, що характеризується суб'єктивною або об'єктивною новизною, виконаний під контролем і консультацією учителя.

За змістом проекти класифікуються наступним чином:

1. Інтелектуальні. Опис модернізованих, оригінальних, нових технологій обробки матеріалів; програми для ЕОМ; дизайнерські розробки та ін.

2. Матеріальні. Виготовлення інструментів, пристосувань, побутових пристроїв, засобів малої механізації і автоматизації, навчально-наочних посібників, одягу, контролюючих пристроїв.

3. Екологічні. Очищення забруднених виробничих приміщень, лісових і лісогосподарських угідь, водойм; збирання та використання вторинної сировини для виготовлення об'єктів праці.

4. Сервісні. Збір, оформлення та представлення інформації, обслуговування та ремонт обладнання; ремонт та упорядкування житла; надання послуг.

5. Комплексні, що включають інтелектуальні, матеріальні, екологічні та сервісні складові.

До виробів, що проектуються, висуваються наступні вимоги:

1. Технологічність. Вона полягає у можливості виготовлення максимально простого виробу на тому обладнанні, що є в наявності, із доступних матеріалів, з найменшими затратами праці, тобто передбачає вибір найбільш раціональної технології.

2. Економічність. Необхідно виготовити виріб з найменшими затратами і отримати найбільший прибуток від його реалізації чи при експлуатації.

3. Екологічність. Виготовлення та експлуатація виробів не повинні



внести суттєвих змін у навколишнє середовище, порушити життєдіяльність тваринного та рослинного світу.

4. *Безпечність*. Передбачити як на стадії виконання проекту, так і на стадії експлуатації дотримання безпечних умов праці.

5. *Ергономічність*. Тісно пов'язана з науковою організацією праці і передбачає обладнання робочого місця з найменшими енергетичними витратами людини при обслуговуванні.

6. *Системність*. Зміст робіт повинен комплексно відображати вивчений протягом навчального року матеріал і посилювати політехнічну спрямованість.

7. *Творча спрямованість і зацікавленість*. Передбачає творчу діяльність і зацікавленість учнів, а також врахування їх пропозицій.

8. *Посильність*. Передбачає відповідність діяльності рівню розвитку і підготовленості учнів, їх індивідуальним і фізіологічним можливостям.

9. *Естетичність*. Виріб, який проектується, повинен відповідати вимогам дизайну, бути зовнішньо красивим, практичним і функціональним.

10. *Значимість*. Виріб, який виготовляється, повинен мати певну цінність, корисність для суспільства або конкретної особи.

При виконанні творчих проектів дозволяється користуватись можливостями ІКТ за наступними напрямками: вибір теми і об'єктів проектування (автоматизований банк проектів); підбір матеріалів і інструментів; пошук технологій виготовлення об'єктів (автоматизовані схеми, креслення, описи, зразки); конструювання об'єктів за допомогою ІКТ; оформлення творчого проекту; використання Інтернету з метою порівняння з іншими аналогами.

Використовуючи метод проектів, учитель може здійснити індивідуальний і диференційований підходи до учнів. Для цього підбираються різні за рівнем складності проектні завдання, які можна поділити на такі групи: а) репродуктивні завдання на відтворення за зразком; б) пошукові завдання, пов'язані, як правило, з удосконаленням конструкцій уже відомих об'єктів; в) творчі завдання, спрямовані на створення нових об'єктів.

Творча проектна діяльність повинна стати основною дидактичною одиницею проектно-технологічної підготовки майбутніх учителів технологічної освіти.

Цінність проектування полягає в тому, що саме ця діяльність привчає дітей до самостійної, практичної, планової та систематичної роботи, виховує прагнення до створення нового або існуючого, але вдосконаленого художнього виробу, формує уявлення про перспективи його застосування, розвиває морально-трудова якість, загальноцінні мотиви вибору професії,



працелюбність, естетичне ставлення до результатів своєї праці.

Нормативними документами запроваджено у загальноосвітньому навчальному закладі дванадцятибальну систему. Розроблені критерії оцінювання навчальних досягнень учнів полягає у визначенні рівня теоретичних знань та умінь застосовувати ці знання у практичній роботі; дотриманні норм часу на виготовлення виробу; рівня самостійності у процесі роботи; виявленні елементів творчості; дотримання правил безпечної праці та санітарно-гігієнічних вимог.

Загальні критерії оцінювання проектно-технологічної діяльності учнів на уроках трудового навчання, зводяться до наступного:

1. Аргументованість вибору теми, обґрунтованість потреби, практичне спрямування проекту та значення виконаної роботи.

2. Обсяг і повнота розробки, правильне виконання етапів проектування, самостійність, завершеність, матеріальне втілення проекту.

3. Аргументованість запропонованих рішень, підходів, висновків, повнота бібліографії, цитування.

4. Рівень творчості, оригінальність теми, підходів, знайдених рішень, оригінальність матеріального втілення проекту.

5. Якість пояснювальної записки: оформлення, відповідність стандартним вимогам, рубрикація й структура тексту, якість ескізів, схем, малюнків, якість та повнота рецензії.

6. Якість виробу, відповідність стандартам, оригінальність.

7. Уміння організувати робоче місце і підтримувати порядок на ньому у процесі роботи.

8. Дотримання правил безпечної роботи та санітарно-гігієнічних вимог.

9. Дотримання норм часу на виготовлення проекту.

Рівень знань, умінь та навичок як критерій оцінки може бути: репродуктивний, реконструктивний та творчий.

У відповідності до напрямів критерії оцінювання навчальних досягнень учнів можна умовно виділити у дві групи: критерії оцінювання проекту і критерії оцінювання захисту (табл. 3).



КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ НАВЧАЛЬНИХ ДОСЯГНЕНЬ УЧНІВ

<i>Рівень</i>	<i>Бал</i>	<i>Критерії оцінювання рівня навчальних досягнень учнів</i>
Початковий	1	З постійною допомогою вчителя виконує тільки елементи розробки проекту. Діяльність учня репродуктивна. З постійною допомогою вчителя розробляє фрагменти проектно-технологічної документації проекту. Виготовлений об'єкт проектування повністю не відповідає якісним показникам. Учень допускає значні систематичні відхилення від установлених вимог при виконанні більшості технологічних прийомів та операцій. В організації робочого місця є суттєві порушення вимог. Систематично допускаються порушення правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог.
Початковий	2	За допомогою вчителя виконує розробку проекту. Діяльність учня репродуктивна. З допомогою вчителя фрагментарно розробляє проектно-технологічну документацію проекту. Практичне завдання виконує лише за допомогою вчителя. Виготовлений об'єкт проектування (виконана робота) повністю не відповідає якісним показникам. Переважна частина робіт виконана з помилками у прийомах роботи та технологічних операціях.
		У організації робочого місця є значні відхилення від прийнятих вимог. Систематично допускаються порушення правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог.
Початковий	3	Відтворює менше половини навчального матеріалу. Обсяг і повнота розробки на дуже низькому рівні. З допомогою вчителя частково розробляє проектно-технологічну документацію проекту. Виготовлений об'єкт проектування (виконана робота) містить велику кількість грубих відхилень від встановлених якісних показників. Значна частина робіт виконана з помилками у прийомах роботи та технологічних операціях. У організації робочого місця є значні відхилення від прийнятих вимог. Систематично допускаються порушення правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог.



Середній	4	Аргументує за допомогою вчителя вибір об'єкта проектування. Обсяг і повнота розробки неповні. Проектно-технологічна документація розроблена з грубими помилками. Практичні завдання виконує під керівництвом учителя. Виготовлений об'єкт проектування (виконана робота) містить багато суттєвих відхилень від встановлених якісних показників, проте можливе їх виправлення. Майже половина технологічних операцій виконується з помилками у прийомах і способах роботи. Є незначні порушення в організації робочого місця. У окремих випадках допускаються порушення правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог.
Середній	5	Частково обґрунтовує і аналізує вибір об'єкту проектування. Проявляє незначні елементи творчості. Обсяг і повнота розробки на рівні нижче середнього. Проектно-технологічна документація розроблена майже повно, але із значними помилками. Під час виконання практичних завдань потребує систематичної допомоги вчителя. Виготовлений об'єкт проектування (виконана робота) містить суттєві відхилення від встановлених якісних показників, але може бути використаний за призначенням. Частина технологічних операцій виконує з помилками у прийомах і способах роботи. Є незначні недоліки в організації робочого місця. У окремих випадках допускаються окремі порушення правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог.
Середній	6	Учень може самостійно частково обґрунтувати вибір об'єкту проектування. Рівень творчості низький. Проектно-технологічну документацію розробляє самостійно з незначними відхиленнями від якісного зразка. Виготовлений об'єкт проектування (виконана робота) має окремі відхилення від якісних показників. Виконує практичну роботу з певною кількістю помилок у прийомах і технологічних операціях. У окремих випадках допускаються незначні порушення правил техніки безпеки, санітарно-гігієнічних вимог, а також є недоліки в організації робочого місця.
Достатній	7	Учень може самостійно частково обґрунтувати вибір об'єкту проектування. Проявляє епізодичні елементи творчості. З певною кількістю помилок розробляє проектно-технологічну документацію.



		Виготовлений об'єкт проектування (виконана робота) достатнього рівня складності, але має окремі відхилення від встановлених якісних показників. Правильно виконує переважну кількість технологічних операцій, є несуттєві відхилення в прийомах і способах роботи. Організація робочого місця відповідає вимогам. Дотримується правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог.
Достатній	8	Учень може самостійно базово обґрунтувати вибір об'єкту проектування. Рівень творчості має періодичний характер. Проектно-технологічну документацію розробляє самостійно з деякими неточностями та застосовує її при виконанні практичних робіт. Самостійно застосовує теоретичні знання для виконання практичних завдань. Виготовлений об'єкт проектування (виконана робота) хорошої якості, але з незначними відхиленнями від встановлених норм. Правильно виконує всі прийоми та технологічні операції в межах визначених норм часу. Організація робочого місця відповідає вимогам. Дотримується правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог.
Достатній	9	Учень повно та логічно аргументує вибір об'єкту проектування, у визначеному обсязі та повноті. Аргументує запропоновані рішення, узагальнює та систематизує підходи та висновки. Творчість носить систематичний характер. Проектно-технологічна документація розроблена на високому рівні з незначними та несуттєвими відхиленнями від якісних показників. Самостійно застосовує знання для виконання практичних робіт. Виготовлений об'єкт проектування (виконана робота) хорошого рівня якості, але є несуттєві відхилення від встановлених норм. Правильно виконує всі прийоми та технологічні операції в межах норм визначеного часу. Організація робочого місця відповідає вимогам. Дотримується правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог.



Високий	10	Самостійно й повно аргументує вибір об'єкту проектування, охоплюючи великий обсяг інформації про виріб. Систематично виявляє елементи творчого підходу в проектуванні, конструюванні, моделюванні та виготовленні виробу, розробці проектно-технологічної документації. Правильно виконує прийоми та технологічні операції у межах визначених норм часу. Виготовлений об'єкт проектування (виконана робота) високого рівня якості. Забезпечує зразкову організацію праці та дотримання правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог.
Високий	11	Повно та суттєво аргументує вибір об'єкту проектування. Виявляє творчий підхід у проектуванні, конструюванні, моделюванні та виготовленні виробів і розробці проектно-технологічної документації без помилок. Використовує додаткові джерела інформації. Правильно і впевнено виконує всі прийоми і технологічні операції в межах визначених норм часу. Виготовлений об'єкт проектування (виконана робота) високого рівня якості. Забезпечує високий рівень організації праці і дотримання правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог.
Високий	12	<p>Учень виявляє здатність творчо аргументувати вибір об'єкту проектування з високим обсягом і повнотою творчої розробки. Вільно володіє різними видами проектно-технологічної документації, систематично користується додатковими джерелами інформації. Бездоганно виконує всі прийоми і технологічні операції у межах визначених норм часу.</p> <p>Виготовлений об'єкт проектування (виконана робота) високого рівня якості. Самостійно та систематично забезпечує зразкову організацію праці та робочого місця, дотримання правил техніки безпеки та санітарно-гігієнічних вимог.</p>

До критеріїв оцінювання захисту проекту можна віднести:

1. Аргументованість вибору теми, обґрунтованість потреби, практичне спрямування проекту та значення виконаної роботи.
2. Обсяг та повнота розробки, самостійність, творчість.
3. Аргументованість запропонованих рішень, підходів, висновків, повнота біографії, цитування.



Як відомо, одним із основних видів українських народних промислів є вишивка. Тому наведемо приклад розробки творчого проекту з виготовлення українського рушника (додаток 3), виконаного різними вишивальними техніками (табл. 4).

Таблиця 4



Означимо основні етапи та операції проектно-технологічної діяльності при виготовленні рушника (табл. 5).

Таблиця 5

ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ОПЕРАЦІЇ ПРОЕКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИ ВИГОТОВЛЕННІ РУШНИКА

I.	Початковий	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вибір теми проекту. 2. Обдумування. 3. Вибір ідеї та моделі проекту.
II.	Основний	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вибір матеріалу, інструменту та обладнання. 2. Складання технологічної карти, креслення ескізів. 3. Визначення затрат часу на виконання проекту. 4. Організація робочого місця. 5. Виконання технологічних операцій. 6. Економічне обґрунтування проекту.
III.	Заключний	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ліквідація недоліків. 2. Дослідження виробу, контроль його параметрів. 3. Розробка реклами виробу, його товарного знаку. 4. Оформлення проекту. 5. Захист проекту.



Дидактично-методичне забезпечення розробки творчого проекту включає:

1. Огляд літературних джерел з теми: «Українські рушники різних регіонів України».

2. Зразки-аналоги рушників різних регіонів України (фото 4).



Зразок 1



Зразок 2



Зразок 3



Зразок 4



Зразок 5



Зразок 6



Зразок 7

Фото 4. Зразки-аналоги рушників різних регіонів України



3. Зразки технік вишивки (фото 5), таблиці різних технік вишивки (табл. 6).

Таблиця 6

ТЕХНІКИ ВИШИВКИ

<i>Початкові шви</i>	<i>Техніки прозоро-рахункової групи</i>	<i>Поверхнево-нашивні рахункові техніки</i>	<i>Поверхнево-нашивні нерахункові техніки</i>
Шов уперед голкою Шов за голкою Шов козлик Стебловий шов Тамбурний шов Петельний шов	Багаторядна ляхівка Безчисна мережка Вівсяночка Гречка Затяганка Квадратикова мережка Кольоровий прутик Лучка Ляхівка Ляхівка з настилом Прутик Прутик з настилом Подвійний прутик Стовпчик Черв'ячок Чисна мережка Шабак	Вирізування Занизування Зерновий вивід Кафасор Курячий брід Лиштва Набирування Низь Поверхневий верхоплут Поверхниця Ретязь Солов'їні вічка Хрестик Штапівка Товмацька зірка	Гладь Зборки Змережування Зубцювання Курячі шкірки Обробка країв Пухлики Рубці Рушникові шви



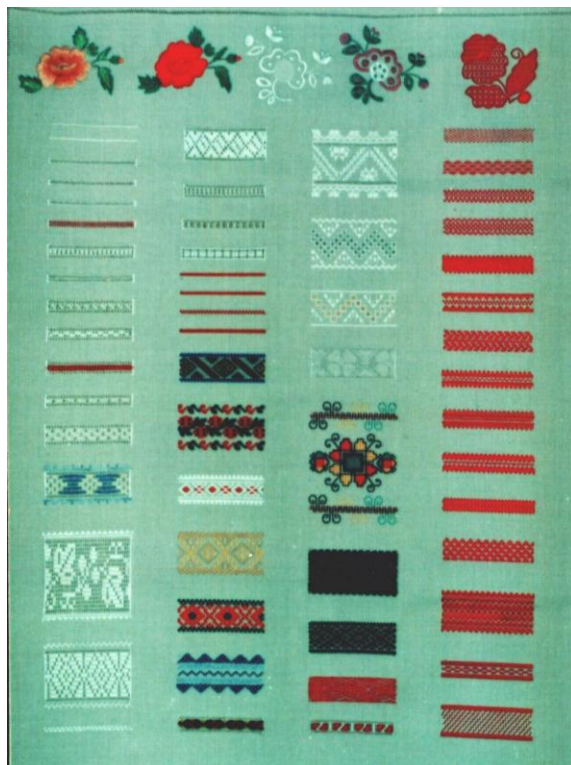


Фото 5. Зразок технік вишивки

4. Вироби, які оздоблені вишивкою: серветки, скатертини, фіранки, картини, сувенірні вироби, жіночий та чоловічий одяг, прикрашений вишивкою (фото 6, 7).



Фото 6. Картина «Соняшники» (вишивка). Робота Гурі І.





*Фото 7. Чоловіча сорочка «білим по білому» (вишивка).
Робота Вакуленка О.*

5. Рушникові заповнення (фото 8).

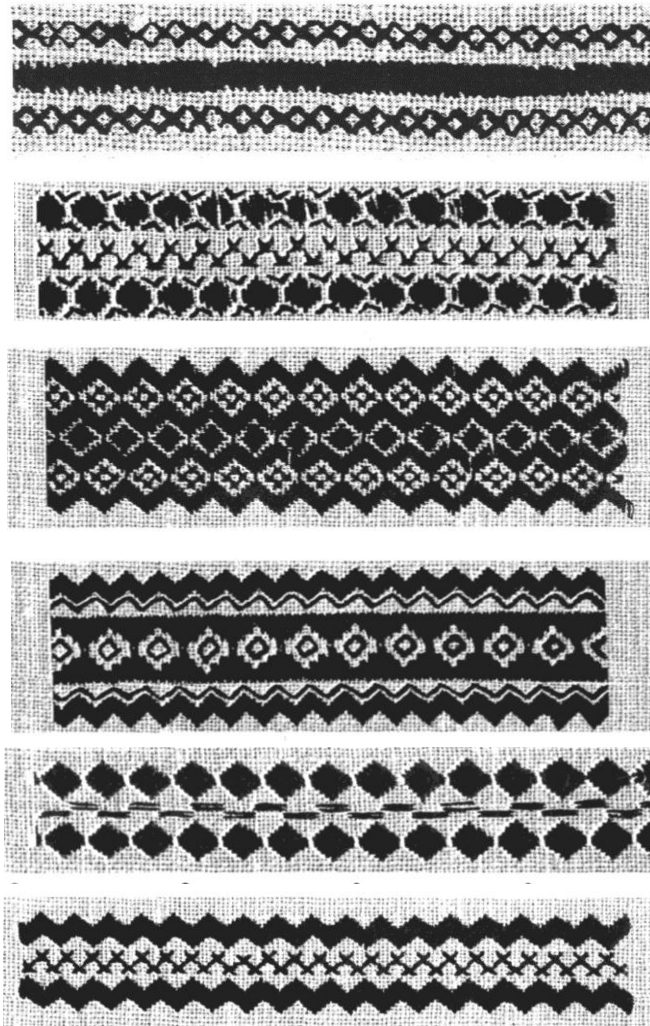


Фото 8. Зразки рушникових заповнень



6. Підручники, посібники:

1. Бойко А.М., Титаренко В.П. Український рушник: засіб національного виховання і витвір народного декоративно-ужиткового мистецтва (на прикладі полтавського вишиваного рушника): Навчально-методичний посібник. – Полтава : Верстка, 1998.

2. Кара-Васильєва Т.В. Історія української вишивки: альбом [Монографія] / Кара-Васильєва Т.В. – К. : Мистецтво, 2008.

3. Радкевич В.О., Пащенко Г.М. Технологія вишивки : Підручник / За ред. Н.Г.Ничкало. – К. : Вища шк., 1997.

4. Титаренко В.П. Полтавська традиційна вишивка: минуле і сучасне (виховний аспект): Навчально-методичний посібник. – Полтава : Верстка, 2000.

5. Титаренко В.П. Українські народні ремесла. Комп'ютерна програма (тести): Науково-методичне видання. – Полтава : Верстка, 2000.

6. Титаренко В.П. Об'єкти праці з українських народних ремесел: Навчально-методичний посібник. – Полтава : Верстка, 2001.

7. Українська вишивка: Альбом / Авт. тексту та упоряд. Т. Кара-Васильєва. – К. : Мистецтво, 1993.

8. Ганжа П.О. Таємниці українського рукомесла. Київ : Мистецтво, 1996. 192 с.

9. Гасюк О.О., Степанюк М.Г. Художнє вишивання. К. : Вища шк., 1987.

10. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишивка. К. : Наук думка, 1988.

11. Захарчук-Чугай Р.В., Антонович Є.А. Українське народне декоративне мистецтво : навч. посіб. К. : Знання, 2012. 342 с.

12. Кара-Васильєва Т.В. Українська вишивка на зламі століть. *Укр. мистецтво та архітектура кінця XIX – початку XX ст.* К., 2000. С. 135–152.

13. Колотило К.: альбом. К. : Мистецтво, 1992.

14. Радкевич В.О. Технологія вишивки: підручник / за ред. Н.Г.Ничкало; В.О. Радкевич, Г.М. Пащенко. К. : Вища шк., 1997. 303 с.

15. Роик В.С. Мелодии на полотне. Воспоминания. Вышивки. Отзывы. Симферополь : Крымчупедгиз, 2003. 240 с.

16. Титаренко В.П. Народні промисли України: навчальний посібник. Полтава : Полтавський літератор, 2011. 524 с.

17. Титаренко В.П. Українська народна вишивка у творах полтавських майстринь. Полтава : Інарт, 2008. 230 с.

При виконанні творчого проекту необхідно здійснити:



1. Розрахунок собівартості виробу (рушника).
2. Розрахунок оплати праці.
3. Розрахунок амортизаційних відрахувань.
4. Визначити плату за аренду приміщення.
5. Розрахунок загальної вартості.

На заключному етапі слід провести контроль за якістю виробу, аналіз результатів у вигляді захисту творчого проекту.

Однією із актуальних тенденцій розвитку системи освіти є виявлення найбільш ефективних форм і методів естетизації навчально-виховного процесу. Адже виховання особистості засобами мистецтва, декоративно-прикладної творчості, українських народних промислів є невід'ємною складовою загального процесу естетичного виховання учнівської молоді.

Важливим завданням освітньо-кваліфікаційних дисциплін є збагачення теоретичних і практичних надбань новітніми теоріями та інноваційними методиками.

Педагогічна інновація – процес створення, поширення й використання нових засобів (нововведень) для розв'язання тих педагогічних проблем, які до цього розв'язувались по-іншому.

Індивідуалізоване навчання є методом викладання, який ураховує внесок кожного учня до процесу навчання. Цей метод ґрунтується на думці, що не може бути двох дітей, які могли би брати участь у навчальних заняттях цілком однаково. На заняттях учні виявляють власні знання, ставлення, навички, особливості темпераменту тощо. Щоб досягти ефективного навчання, педагог повинен чутливо реагувати на ці розбіжності. Індивідуалізоване навчання зустрічається в чистому вигляді, коли педагог працює з учнем наодинці.

Однак учителі можуть засвоїти цілу низку методів підвищення рівня індивідуалізації на практиці, коли працюють з великою кількістю учнів.

Кооперативне навчання – педагогічна технологія, що застосовується в навчальній роботі учнів у групах і робить їх відповідальними за навчання один одного; при цьому кожен учень особисто підвітний за своє власне навчання. Кооперативне навчання є синонімом терміна «спільне навчання».

Інтерактивне навчання. В Україні розроблена та упроваджується технологія інтерактивного навчання О. Пометун. Інтерактив (від англ. – взаємний та діяти). Інтерактивне навчання – це спеціальна форма організації пізнавальної активності, що має за мету створення комфортних умов навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність.

Суть інтерактивного навчання полягає в тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної, активної взаємодії всіх учнів; учитель і учень



є рівноправними суб'єктами навчання. Інтерактивне навчання сприяє формуванню навичок і вмінь як предметних, так і загальнонавчальних; виробленню життєвих цінностей; створенню атмосфери співробітництва, взаємодії; розвитку комунікативних якостей. Технологія передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем.

Інтерактивне навчання – це навчання діалогу, під час якого відбувається взаємодія учасників педагогічного процесу з метою взаєморозуміння, спільного розв'язання навчальних завдань, розвитку особистісних якостей учнів.

Інтегровані технології (П. Ерднієв) – припускає, що вчитель за можливості чітко визначає реакції, поняття, ідеї та навички, які мають бути засвоєні учнем, а потім за допомогою багатостороннього підходу допомагає учневі спрямувати власну діяльність на досягнення цих цілей. При цьому учень може діяти у власному темпі, заповнюючи прогалини у своїх знаннях або пропускаючи те, що вже засвоєно.

Мультимедійні технології пов'язані із створенням мультимедіа-продуктів: електронних книг, енциклопедій, комп'ютерних фільмів, баз даних. У цих продуктах об'єднуються текстова, графічна, аудіо- та відеоінформація, анімація. Мультимедіа-технології перетворили комп'ютер на повноцінного співрозмовника, дозволили учням (будь-якого віку), не виходячи з навчальної аудиторії, будинку, офісу, бути присутніми на лекціях видатних вчених, брати участь у конференціях, діалогах, вести кореспонденцію. Як принципово новий навчальний засіб електронна книга відкрила можливості читати, аналізувати озвучені сторінки, Тобто можливості бачити, чути, читати.

Мережеві технології призначені для телекомунікаційного спілкування учнів з викладачами, колегами, працівниками бібліотек, лабораторій, установ освіти тощо. Телекомунікаційний доступ до баз даних здійснюється через всесвітню мережу Інтернет. Формами мережевої комунікації є:

- електронна пошта – призначається для обміну інформацією між суб'єктами зв'язку, здійснення консультивання, організації дистанційного навчання;

- телеконференція – дозволяє викладачеві та учням, що знаходяться на значній відстані одне від одного, організувати спільне навчання, обговорювати навчальні проблеми, брати участь у ділових іграх, практикумах тощо, в умовах так званого віртуального класу.

Таким чином, вивчення різних видів декоративно-прикладної творчості у навчально-виховному процесі школи є одним із напрямків розвитку сучасної освітньої галузі. Творчий підхід до реалізації основних завдань шкільної



освіти, визначених новим законодавчим документом, сприятиме оновленню змісту, форм і методів художньо-естетичного виховання у загальній системі освіти. Вважаємо, що сучасні концепції виховання особистості засобами декоративно-прикладної творчості мають увібрати в себе найкращі досягнення педагогічної думки попередніх поколінь з метою їх творчого осмислення й застосування у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів.



*Фото 9. Портрет
І.П. Котляревського
(вишивка).*

Робота Братчикової С.



*Фото 10. Портрет Лесі
Українки (вишивка).*

Робота Семенової К.



*Фото 11. Портрет Володимира Короленка (вишивка). Робота
Кацай Ю.*



3. ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО ЗАНЯТЬ У МАЙСТЕРНЯХ

У підготовці вчителя до уроку можна виділити заходи для підвищення виробничої кваліфікації, організаційні методичні заходи.

Цілком зрозуміло, що знання вчителя повинні бути значно ширші і глибші, ніж ті, які повинні набути учні. Тому джерелами для підготовки вчителя повинні бути навчальні підручники, посібники, методична література.

Учитель повинен бути готовим до відповіді на запитання учнів, які виходять за межі навчальної програми. А для цього треба добре знати теоретичні основи професій, елементи яких вивчаються на заняттях. Треба також добре володіти відповідними професійними навичками. Тому на початок занять учителеві рекомендується самостійно виконати обсяг роботи, виготовити об'єкти праці, що заплановано для учнів.

Методична підготовка вчителя до уроку починається з роботи над навчальною літературою. Учитель переглядає матеріал шкільного підручника і орієнтується на нього, коли викладає новий матеріал. Така орієнтація потрібна з двох причин: 1) у підручнику викладено мінімум матеріалу, достатній для виконання навчальної програми; 2) навчальний матеріал викладено на рівні, що відповідає загальному розвитку учнів і знанням з основ наук.

Поряд з цим учитель ознайомлюється з навчальною літературою з суміжних предметів. Щоб зрозуміти трудову діяльність учнів і свідомо використати їхні знання з основ наук у процесі виконання трудових завдань, треба мати уявлення, яких знань і вмінь вони набувають на уроках фізики, хімії, креслення, математики тощо.

Велике значення має ознайомлення вчителя з методичною літературою, в якій узагальнено досвід кращих шкіл, передових учителів.

У методичній літературі є рекомендації, як будувати навчальний процес, вибирати об'єкти роботи, а також з інших питань, пов'язаних з виконанням навчальних завдань на заняттях у майстернях. Передові вчителі систематично стежать за новою методичною літературою, вивчають висвітлений у ній передовий досвід і застосовують його у своїй роботі, опрацьовують сторінки журналу «Трудова підготовка в рідній школі», «Трудове навчання» та ін.

Підготовка вчителя до уроку закінчується складанням плану-конспекту уроку:

Дата _____

Клас _____

Тема заняття:

1. Навчальна _____



2. Виховна

3. Розвивальна

Дидактичні засоби (плакати, таблиці, діа-, відео-, кіно-, телефільми, інструкційно-технологічні карти, натуральні об'єкти праці).

Матеріально-технічне забезпечення (матеріали, інструменти, пристосування, обладнання, їх назви та умовні позначення).

Тип уроку _____

Хід та зміст заняття

1. Організаційна частина

1.1. Перевірка присутності учнів (за журналом, рапорт чергового чи старости, письмово чи усно);

1.2. Призначення чергових (усно, письмово, за графіком чи інакше);

1.3. Перевірка підготовленості учнів до заняття (зошит, підручник, креслярські приладдя і аркуші, зовнішній вигляд учнів тощо).

2. Актуалізація опорних знань

2.1. Аналіз домашнього завдання чи самостійної роботи, виконаної на попередньому занятті.

2.2. Перевірка теоретичних знань з теми заняття, які були вивчені на теоретичних заняттях даного профілю (зміст питань, завдань, форми і методи їх подання, прізвища учнів для опитування).

2.3. Виконання окремими учнями (вказати прізвища) прийомів роботи (операцій, дій тощо – вказати яких) з метою перевірки сформованості вмінь, які вивчалися на попередніх заняттях.

2.4. Прізвища учнів, призначених для опитування.

2.5. Критерії навчання знань і вмінь учнів з попередньої теми.

3. Мотивація навчальної діяльності

3.1. Пояснення значення нової роботи (операцій, прийомів, дій тощо) для майбутньої діяльності з даного профілю.

3.2. Показ виробів (видів робіт), ознайомлення з їх параметрами, на яких будуть відпрацьовуватись нові прийоми (дії, операції) та формуватися (закріплюватися, поглиблюватися) вміння, навички.

3.3. Формування інтересу учнів до вивчення теми уроку.

4. Повідомлення теми, мети та завдань уроку

4.1. Оголошення нової теми заняття (письмово чи усно).

4.2. Повідомлення навчальної мети та окремих завдань заняття, їх



мотивація (запис у зошит учнів).

4.3. Перелік і зміст нових технологічних, економічних та інших відомостей з розкриттям їх суті, виділенням головного, того, що буде даватися під запис; питаннями і проблемними ситуаціями для учнів з нової теми і обов'язковою вказівкою методів і прийомів навчання (розповіді, бесіди, демонстрації, проблемності, активізації, і т.п.), виховання, розвитку (завдання і задачі) і профорієнтації учнів згідно мети заняття.

4.4. Самостійна робота учнів із засвоєння нових знань (робота з підручником, посібниками, довідниками, картками-завданнями, інструкційними картками, контрольними завданнями, схемами і т.п. – зміст цієї роботи, форми і методи її контролю).

5. Практична робота

5.1. Вступний інструктаж:

5.1.1 Повідомлення назви, мети і завдань практичної роботи.

5.1.2. Показ зразків виробів, які будуть виготовляти учні.

5.1.3. Розбір креслень, ескізів, схем, технічних умов різних виробів (деталей, робіт і т.п.) з опорою на знання учнів з креслення та інших навчальних предметів (вказати питання до учнів).

5.1.4. Пояснення послідовності виконання роботи за інструкційною (технологічною) картою, особливостей використання інструментів, пристроїв, обладнання при виготовленні виробу (деталі) чи виконанні відповідної роботи.

5.1.5. Пояснення і показ прийомів і способів виконання нових операцій та трудових дій (у робочому темпі; розчленовано у повільному темпі з поясненням всіх дій, рухів; знову у робочому темпі).

5.1.6. Пояснення і показ прийомів і методів самоконтролю правильності виконання роботи, операцій, трудових дій і т.п.

5.1.7. Пояснення і показ передових способів роботи при виконанні завдань та раціональної організації робочого місця.

5.1.8. Попередження про причини браку і можливі помилки в роботі, шляхи їх запобігання і усунення (вказати які).

5.1.9. Пояснення правил дотримання безпеки праці (вказати, на що звернути особливу увагу).

5.1.10. Перевірка засвоєння учнями практичних прийомів і способів виконання роботи, нових операцій, трудових дій, відтворення їх 2-3 учнями перед усією групою; з'ясування окремих питань з технології практичної роботи (вказати питання).

5.1.11. Повідомлення про норми часу і норми виробітку (при виконанні комплексних робіт).



5.1.12. Розробка та пояснення критеріїв оцінки за практичну роботу (1-12 балів).

5.1.13. Підведення підсумків вступного інструктажу.

5.1.14. Видача завдань для практичної роботи і розподіл учнів за робочими місцями.

5.2. Повідомлення назви, мети і завдань практичної роботи.

5.3. Показ зразків виробів, які будуть виготовляти учні.

5.4. Розбір креслень, ескізів, схем, технологічних умов різних виробів (частин, робіт і т.п.) з опорою на знання учнів з креслення та інших навчальних предметів (вказати питання до учнів).

5.5. Пояснення послідовності виконання роботи за інструкційною (технологічною) картою, особливостей використання інструментів, пристроїв, обладнання при виготовленні виробу чи виконанні відповідної роботи.

5.6. Пояснення і показ прийомів та способів виконання нових операцій та трудових дій (у робочому темпі; розчленовано у повільному темпі з поясненням всіх дій, рухів; знову у робочому темпі).

5.7. Пояснення і показ прийомів і методів самоконтролю правильності виконання роботи, операцій, трудових дій і т.п..

5.8. Пояснення і показ передових способів роботи при виконанні завдань та раціональної організації робочого місця.

5.9. Попередження про причини браку і можливі помилки у роботі, шляхи їх запобігання і усунення (вказати які).

5.10. Пояснення правил дотримання техніки безпеки праці (вказати, на що звернути особливу увагу).

5.11. Перевірка засвоєння учнями практичних прийомів і способів виконання роботи, нових операцій, трудових дій, відтворення їх 2–3 учнями перед усією групою; з'ясування окремих питань з технології практичної роботи (вказати питання).

5.12. Повідомлення про норми часу і норми виробітку (при виконанні комплексних робіт).

5.13. Розробка та пояснення критеріїв оцінювання за практичну роботу (1–12 балів).

5.14. Підведення підсумків вступного інструктажу.

5.15. Видача завдань для практичної роботи і розподіл учнів по робочих місцях.

6. Самостійна практична частина роботи і поточний інструктаж учителя

6.1. Самостійна робота учнів, вправи:



6.1.1. Записати зміст роботи учнів (вправи – які і скільки, час на виконання); виготовлення виробу, виконання робіт – яких, за якою документацією, з використанням яких інструментів та пристроїв і т.п.).

6.1.2. Форми організації праці учнів (індивідуальна, фронтальна, бригадна, коли перерви, коли змінюються у виконанні робіт і т.п.).

6.2. Поточний інструктаж:

6.2.1. Форма проведення (індивідуальний, груповий і т.п.).

6.2.2. Зміст цільових обходів робочих місць:

1-й обхід: перевірка організації робочих місць, початку роботи, особливу увагу звернути на учнів (вказати прізвища).

2-й обхід: перевірка правильності виконання трудових прийомів, дій, рухів і т.п., особливу увагу звернути на учнів (вказати прізвища).

3-й обхід: перевірка правильності виконання самоконтролю, ведення проміжного (міжопераційного) контролю, особливу увагу звернути на учнів (вказати прізвища).

4-й обхід: перевірка правильності дотримання технологічних умов у процесі роботи і т.д.

6.3. Постійна перевірка виконання учнями правил безпеки праці і виробничої санітарії.

6.4. Прийняття та оцінювання робіт учнів, видача додаткових робіт (вказати яких) найбільш встигаючим учням.

6.5. Заключний інструктаж:

6.5.1. Підведення підсумків практичної роботи; аналіз виконаних робіт (помилки і недоліки в роботі).

6.5.2. Повідомлення оцінювання за якість виробів, виконання робіт кожного учня.

6.5.3. Відзначення кращих робіт учнів, їх демонстрація.

6.5.4. Аналіз найхарактерніших помилок і недоліків у роботі учнів.

6.5.5. Загальна характеристика заняття.

6.5.6. Повідомлення теми наступної практичної роботи.

7. Заклучна частина уроку

7.1. Рефлексія.

7.2. Аналіз кращих робіт учнів.

7.3. Мотивація оцінок, оцінювання виконаної роботи.

7.4. Контроль прибирання робочих місць.

7.5. Повідомлення домашнього завдання.

До початку занять учителям рекомендується самому виготовити об'єкт праці (рушник, писанка, таріль, килим), який він запланував запропонувати



учням як завдання. З методичної точки зору це важливо з кількох причин: а) підвищується авторитет учителя, коли учні бачать, що він досконало володіє трудовими прийомами і може бути для них особистим прикладом; б) зразки, виготовлені вчителем, є еталоном для учнів; в) визначити час на виготовлення виробу; г) виконуючи цю роботу, вчитель може чітко уявити собі, які можуть бути в учнів помилки, що дає матеріал для розробки методики заняття.

Робота над помилками учнів посідає важливе місце у підготовці вчителя до уроку. Пояснюється це тим, що на заняттях у майстернях можливість допущення помилок учнями не менша, ніж на уроках з інших предметів. Як показує досвід, на виправлення помилок учнів витрачається до 10–15% навчального часу. Вони можуть виникати з різних причин. Помилки можуть бути з об'єктивних і суб'єктивних причин. Так, інколи фізичний розвиток учнів буває недостатнім для правильного виконання прийомів роботи.

Завдання вчителя полягає в тому, щоб не допустити таких помилок. Очевидно, виконати це завдання можна тоді, коли добре відомі причини, що породжують помилки. Тому вчитель систематично аналізує помилки учнів на заняттях і шукає шляхи для усунення причини, що призводить до цих помилок. Знаючи з досвіду попередніх років, при вивченні яких тем можливі помилки і що це за помилки, вчитель планує профілактичні заходи для недопущення їх.

Якість проведення уроку залежить значною мірою від підготовки вчителя з організаційних питань. Кожний учень повинен бути забезпечений комплектом інструментів і матеріалами. Учитель повинен передбачити додаткові завдання для учнів, які виконують їх раніше від інших.

Дуже важливо для вчителя підготувати документацію. Це, насамперед, малюнки, технологічні та інструкційні картки тощо. Учителі не обмежуються звичайно технологічними картками і готують спеціальні стенди, на яких показано об'єкт на всіх етапах його виготовлення, а також своєчасно дбають про виготовлення навчальних моделей.

Не менш важливим є безпосереднє вивчення досвіду інших учителів. У кожній школі є вчителі трудового навчання, які досягли успіхів у своїй педагогічній діяльності. Одні вмело формують в учнів міцні навички, інші успішно використовують загальноосвітні знання або раціонально поєднують різні форми організації занять. Методичні об'єднання учителів організовують проведення відкритих уроків, заслуховують на своїх засіданнях окремих учителів з тим, щоб їх досягнення могли запозичити інші вчителі. У деяких областях України практикують проведення зразкових уроків, які випереджають програму і завдяки цьому можуть бути творчо повторені всіма вчителями.



4. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ОБЛАДНАННЯ ШКІЛЬНИХ МУЗЕЇВ-МАЙСТЕРЕНЬ З ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЇ ТВОРЧОСТІ



Відродження українських народних промислів є одним з невідкладних завдань сьогодення. Духовна і матеріальна культура українського народу складалася віками, переживала часи піднесення та занепаду; на ній відбилася надзвичайна драматичність буття нашого народу. В українців, як і в інших народів, здавна розвивалися заняття, пов'язані здебільшого з землеробством і тваринництвом. Їх виникнення було зумовлене насамперед потребою забезпечити власне господарство кожного селянського двору необхідними виробами. З розвитком соціально-економічних відносин на селі, торгівлі та промисловості дедалі більше виробів сільських ремісників надходило на ринок, у тому числі й за межі України.

Ремесла та промисли українців своїми коріннями сягають часів Київської Русі. До XVI–XVII ст. українське ремісниче виробництво досягло високого рівня розвитку і набуло значної спеціалізації. На той час уже налічувалося понад 270 ремісничих спеціальностей. Наприкінці XV – на початку XVI ст. ремісники починають об'єднуватися в цехи (цехове ремесло). Вироби народних умільців славилися добротною і красою.

Відомий учений-культуролог Іван Огієнко у своїй академічній промові в день відкриття Українського народного університету в Києві 5 жовтня 1917 року наголошував: «Культура наша велика, оригінальна, самостійна і серед слов'янських народів займає почесне місце, бере одне з перших місць. Я не міг тут докладно розказати про всю нашу культуру, про все те, що віками утворив талановитий український народ...».

Про високий рівень ремісницької вмілості та майстерності нашого народу красномовно та захоплююче оповідають: французький інженер, який у першій половині XVII ст. був на службі у польського королівського уряду й відроджував і споруджував нові фортеці на території України, Гійом-Левассер де Боплан у своїй книзі «Опис України» (Руан, 1651 р.); у своїх віршах ієромонах Климентій Зінов'єв (що жив у добу гетьмана Івана Мазепи); Опанас Шафонський у фундаментальному описі Чернігівського намісництва (складеного 1786 р.).

У наш час глибоко досліджує історію народних промислів Полтавщини, ремісницьких навчальних закладів, вишивальних, килимарських, гончарних та інших майстерень і показових пунктів мистецтвознавець, заслужений працівник культури України, В.М. Ханко.



Здавна славився різними ремеслами Полтавський край. Ремісницькі корпорації чи об'єднання виникли на Полтавщині у першій половині XVII ст. Після надання багатьом містам і містечкам магдебурзького права з'являються ремісницькі цехи. Серед необхідних для життєдіяльності тодішнього суспільства цехів у першу чергу слід назвати: кравецькі, шевські, ткацькі, різницькі, ковальські, кушнірські, гончарні. До них також входили колісники (стельмахи), теслі, столяри, бондарі, кожум'яки (лимарі), золотарі, рогівники, іконописці та ін.

Народна художньо-ремісницька діяльність на Полтавщині займала чільне місце особливо в другій половині XIX ст. Найбільша кількість ремісників на 1880–1890-ті роки припадала на Роменський, Зіньківський і Миргородський повіти. Тут процвітали промисли: шевський, кушнірський і лимарський (Сміле, Зіньків, Опішне), ткацький (Сміле, Глинськ, Зіньків, Миргород, Сорочинці – тепер Великі Сорочинці), гончарний (Глинськ, Опішне, Малі Будища, Попівка, Більськ, Комишня, Хомутець, Поставмуки), гребінницький (Хомутець), виробництво люльок (Велика Павлівка). За ними йшли Золотоніський, Кобеляцький, Прилуцький, Переяславський, Полтавський, Лохвицький повіти.

Полтавське губернське земство приділяло значну увагу розвитку ремесел і кустарних промислів, підвищенню економічного благополуччя населення. Над цим плідно працював відомий етнограф і статистик, приятель Панаса Мирного В. Василенко. У своїй монографії «Кустарные промыслы сельских сословий Полтавской губернии» він запропонував ґрунтовну програму піднесення кустарних промислів і підвищення добробуту населення, поширення суто ремісницьких й технічних знань серед народних майстрів і ремісників, відкриття професійних шкіл і технічних училищ, улаштування зразкових майстерень, заснування кустарного музею при губернській земській управі, видання відповідної літератури, представлення виробів народних митців на виставках, надання їм коштів і кредитів тощо. Реалізація програми, запропонованої В. Василенком, уже на початку XX ст. вивела Полтавське земство у ряд найбільш передових на території України. Земство стало відомим навіть за кордоном. Земці були демократичними діячами. Вони керувалися не меркантильними чи економічними міркуваннями, а прагнули перш за все прийти на допомогу людям.

На початку XX ст. добре зарекомендували себе кілька вишивальних показових пунктів у Лохвицькому повіті: Луговиківський (с. Луговики), Лучанський (с. Лука). Мехедівський (с. Мехедівка), Оснягівський (с. Осняги), а також Миргородський (де місцеві майстрині вишивали за зразками давнього шитва вироби для ринку й кустарного складу) та навчально-вишивальна



майстерня Раїси Худоминської (теж у Миргороді), вироби якої на виставці у Ромнах 1912 року завоювали золоту медаль і малу срібну медаль на виставках 1913 року в Санкт-Петербурзі та Києві. Срібної медалі були удостоєні на виставці в Санкт-Петербурзі вироби Іваницького навчально-показового вишивального пункту Полтавського губернського земства, який містився у містечку Іваниця (тепер Ічнянського району Чернігівської області).

Кваліфікованих фахівців для керамічної промисловості та народного гончарства готувала Миргородська художньо-промислова школа імені М.В. Гоголя, заснована 1896 року, а також Глинська навчальна гончарна майстерня, Опішнянська гончарна майстерня, Поставмуцька (Постав-Муківська) навчальна гончарна майстерня. На початку ХХ ст. на території губернії діяло 11 килимарних майстерень. Працювало 30 кошикарських майстерень, десятки кравецьких, кравецько-рукодільних, рукодільних та інших майстерень, де досвідчені майстри та майстрині передавали свої знання молоді.

Нині основним осередком відродження народних ремесел, в основному, є освітянська нива. На майбутніх педагогів, знавців рідної культури, традицій, звичаїв, обрядів і ремесел, покладаються великі надії. Сьогодні виникла необхідність вивчення матеріальної й духовної культури українського народу, зокрема народних художніх ремесел у школах і вузах. У зв'язку з цим у навчальний процес факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка ще з 1985 року з III семестру введено вивчення курсу «Народні промисли України», який включає освоєння найпоширеніших видів ремесел – художнього деревообробництва, петриківського декоративного розпису, писанкарства, української народної вишивки, лозоплетіння та ін.

Центром роботи з підготовки педагогів – знавців української культури, традицій, звичаїв, обрядів та ремесел як України, так і безпосередньо рідного краю – став музей українських народних промислів, створений викладачами й студентами факультету. Відкритий 1 вересня 1986 року музей спочатку містив експозицію з української народної вишивки і килимарства. Поступово він розширив свою структуру. Нині експозиція музею налічує 10 відділів: 1) гончарство; 2) різьблення по деревині; 3) петриківський декоративний розпис; 4) писанкарство; 5) українська народна вишивка; 6) килимарство; 7) плетіння човником, гачком та спицями; 8) лозоплетіння; 9) український народний одяг, 10) бісероплетіння.

Кожен район полтавського краю має свої осередки ремесел: Опішня – столиця українського гончарства; Решетилівка славиться народною вишивкою, а також килимарством; Миргород відомий керамічними виробами; Велика



Багачка, Карлівка, Лохвиця, – виробами з лози тощо.

Експозиція музею ознайомлює з розвитком народних промислів, починаючи з XIX ст. і до наших днів.

Відділ гончарства. Виставка експозиції відкривається зразками гончарного промислу, який на території Полтавщини виник ще в епоху неоліту (V–III тисячоліття до нашої ери). Цінною знахідкою середини XIX ст., представленою в музеї, є чайник із села Плоске Решетилівського району, який належав Наталії Василівні Лещенко, а вона отримала його від своєї матері Марфи Іванівни Лещенко.

Асортимент гончарних виробів українських гончарів вражає своєю різноманітністю: тут і посуд для готування, вживання та зберігання їжі (ринки, макітри, миски, горщики, глечики, барильця, куманці і декоративний посуд (вази, тарілі) та іграшки – свистунці та ляльки.

З-поміж багатьох осередків гончарства почесне місце належить Опішнім. Зі значної кількості талановитих майстрів гончарства минулих століть історія донесла до нас небагато імен: Захарик Кармазин із Великих Будищ (XVII ст.), Тихон Сулима і його син Дем'ян Сулименко з Глинського, Григорій Грудницький з Гадяча (XVII ст.). Із кінця XVII ст. стала відома родина Пошивайлів.

У Опішні працює Національний музей-заповідник українського гончарства, відкрито Меморіальну садибу-музей видатної української гончарівни Олександри Селюченко, започатковано щорічне свято «День гончаря», а також діє Колегіум мистецтв, Інститут керамології (відділення Інституту народознавства НАН України, науково-дослідний інститут в системі Національної академії наук України, відділення Інституту народознавства).

Микола Пошивайло – гончар, член Національної спілки художників України, заслужений майстер народної творчості України, лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. Івана Нечуя-Левицького, народився в Опішні у родині потомствених гончарів, майстри якої згадуються у літературі з другої половини XVIII ст. Батько гончаря – заслужений майстер народної творчості України Гаврило Ничипорович і мати – Євдокія Давидівна – старійшини опішнянської гончарної справи. Понад 30 років (1960–1990 рр.) працював на опішнянському заводі «Художній керамік» творчим майстром, гончарем.

Керамічні твори Миколи Пошивайла широко представляли мистецтво України на міжнародних виставках у Бельгії, Канаді, Японії, Болгарії, Югославії, Польщі, Угорщини, Франції, США, Норвегії, Великобританії та інших країнах світу. Він є учасником більше 40 обласних всеукраїнських і міжнародних художніх виставок, 1 Республіканського симпозіуму гончарства



(Опішне, 1989 р.), I, II, та III Всеукраїнських симпозіумів монументальної кераміки в Опішні «Поезія гончарства на майданах і в парках України» (з 1997 р.), Всеукраїнського мистецького конкурсу «Мальований глечик» (Опішне, 1999 р.). Роботи гончаря є класичними зразками сучасної народної кераміки. Він презентує широкий асортимент традиційного посуду: горщики, глечики, ринки, миски, барила, вироби зооморфної скульптури – барани, леви та бики, сюжетні композиції, дитяча глиняна іграшка у вигляді тварин, птахів, вершників.

Продовжувачем батьківської справи є його син – Олесь. Ще студентське зацікавлення батьківським ремеслом переросло у наукове дослідження опішнянського, полтавського, а далі і всього українського гончарства. Виступивши з ініціативою вшанування важкої праці гончарів і створення Національного музею гончарства, у 1986 році повернувся до Опішні.

Він так пише про свою родину: «Мої дідусь Гаврило Ничипорович (1909–1991 рр.), бабуся Явдоха Давидівна (1910–1994 рр.), батько Микола Гаврилович (нар. 1930 р.) належать до когорти найвидатніших опішнянських гончарів ХХ ст. Для мене це святі постаті, котрі поклали своє життя на вівтар служіння гончарству. Мама – Любов Олексіївна (нар. 1936 р.) – походить з іншого, не менш відомого, малобудищанського гончарського роду Пічок. Тому й не дивно, що народився я в глині. Дитинство проходило переважно в хаті бабусі й дідуся, де вся філософія буття пов'язувалася з таїною гончарювання.

Моїм першим професором етнографії й музеєзнавства була бабуся, яка ще в 1970-і роки почала формувати домашній музей, щоб у такий спосіб зберегти для спадкоємців роду пам'ять про родинне ремесло».

Олесь Миколайович Пошивайло – генеральний директор Національного музею-заповідника українського гончарства, доктор історичних наук, лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. І. Нечуя-Левицького, автор численних наукових публікацій та книг.

У музеї експонуються вироби майстрів гончарства: Миколи Пошивайла, лауреата Державної премії імені Т.Г. Шевченка Михайла Китриша. Це – великі вази, тарілі, леви, барани. При вивченні курсу «Українська національна кухня» викладачі використовують гончарний посуд, який тут експонується, з метою вивчення його асортименту та застосування у традиційній і обрядовій кухні.

Відділ різьби по деревині. Полтавська народна художня різьба на деревині своїм корінням сягає у глибочінь століть. Різбленням «мережили» вози, сани, ярма, хатні сволоки, лутки, ворота, двері, мисники, посуд. Відомими центрами різблення на деревині були Диканька, Хорол, Великі Будища, Велика Павлівка, Жуки. Тут працювали визначні майстри П.Ф. та Ф.І. Юхименки, І. Васильченко, П.М. Кримпоха й інші.





Фото 12. Иконостас.

*Робота Матійцова Р. (різьба по деревині),
Довгополої М. (пластилінова ліпнина)*

Високого рівня майстерності досягли полтавці у художній обробці деревини. Необхідно відзначити роботи талановитого майстра з Кременчука В.Г. Нагнибіди, якому Полтавщина зобов'язана відродженням традиційного народного виїмчастого різьблення. Чудові роботи заслуженого майстра народної творчості України М.В. Переверзіної та М.Г. Зацеркляного. Рельєфне різьблення представлене роботами заслуженого майстра народної творчості з Миргорода В.С. Кваші.

У цьому відділі музею також знаходяться зразки кухонних меблів, виготовлені студентами факультету. Представлені й інші вироби з деревини (дощечки кухонні та набори дощечок, вази декоративні, мисники, ложки, набори для спецій, сільнички, шкатулки).

Відділ писанкарства. Вивчення писанкарства є не менш важливим засобом залучення молоді до народного мистецтва, ознайомлення її з традиціями писанкарства.

Писанкарство – розписування яєць – вид народного мистецтва, який був поширений у давнину у слов'ян. Українці здавна були переконані, що писанки приносять щастя, добро, достаток. У процесі залучення студентів факультету до писанкарства, поряд із технологією виконання цього мініатюрного шедевра народного мистецтва, викладачі ознайомлюють з історією виникнення писанки, з символікою знаків на ній.

Під час практичних занять студенти відтворюють велику кількість зразків писанок різними техніками виконання – крашанка, дряпанка, трав'янка, мальованка, крапанка, писанка (воскова, дерев'яна, бісерна). Ця колекція різноманітних писанок зберігається в музеї факультету та застосовується в навчальному процесі.



24 серпня 2012 року в м. Києві відбувся «Парад вишиванок». У святковий день до столиці зібралися представники усіх регіонів країни у традиційному вишитому одязі.

Родзинкою параду стали величезні писанки, котрі на возах, запряжених квадроциклами, провезли на чолі кожної колони (фото 13-17). З березня у рамках Всеукраїнського фестивалю писанки в усій Україні відбувся конкурс на найкращий розпис писанки. Усі писанки прикрашали «пасхальне дерево».

Учасники розписували величезну «диво-писанку», надану оргкомітетом. Розмір писанки 3,75 м на 2,60 м, вага – 58 кг. Спочатку писанки встановлювались в містах, де вони були виготовлені, а далі у м. Києві.



Фото 13. Черкаська диво-писанка



Фото 14. Хмельницька диво-писанка





Фото 15. Івано-Франківська диво-писанка



Фото 16. Кіровоградська диво-писанка



Фото 17. Парад «Диво-писанок», 2012 р.



Студенти II-IV курсів факультету технологій та дизайну брали активну участь у параді писанок, який відбувся в м. Києві.

Писанки студентки IV курсу Інни Гирі були найкращими в Україні, за що вона отримала цінний подарунок, а всі писанки були передані на Полтавщину, яка виборола I місце.



Фото 18. Великодні писанки. Роботи Гирі І.

Відділ «Петриківський декоративний розпис». Студенти факультету освоюють і цей розпис. Про це свідчать представлені в музеї експонати. Серед них: панно «Полтаві 1100», виконане петриківським декоративним розписом, а також різноманітні тарілі.

Відділ «Українська народна вишивка». Одним із найдавніших, найулюбленіших і найпоширеніших видів народної творчості є українська народна вишивка. Так уже ведеться з давніх-давен, що жінка одягала сім'ю, ткала килими, скатертини, вишивала рушники та сорочки, гаптувала їх квітами й оберегами. У посагу нареченої налічувалося до сотні вишитих рушників та сорочок.

Виставка українських рушників XIX–XX ст. демонструється у факультетському музеї постійно. Українські рушники – це і полтавські, і «старосвітські» чернігівські, ткані роменські та крелевецькі, і слобожанські, і своєрідні закарпатські.

Оригінальним художнім явищем мистецтва України була й залишається полтавська народна вишивка. Усе це представлено у відділі «Полтавська традиційна вишивка».

До середини XIX ст. тканина домашнього виробництва – полотно посідала основне місце. Народним майстрам було відомо понад 20 видів полотна, яке і використовувалося для вишивки.

Типовими техніками вишивки вважаються: лиштва (точна, пряма й коса гладь), вирізування, виколювання, зерновий вивід, солов'їні вічка, різноманітні мережки. У музеї демонструється стенд «Техніки вишивки» та карта-схема



«Вишивка в Україні», виконані студентками факультету.

Полтавська вишивка відзначається ніжною гамою кольорів, створена з усіх відтінків – блакитного, охристого, зеленкуватого і сірого кольорів. Найбільш поширеними на Полтавщині є надзвичайно красиві вишивки, виконані тільки білими нитками – біллю.

Збереженню традицій вишивального мистецтва полтавці завдячують О. Великодній, Н. Бабенко, М. Григоряк, О. Василенко, Л. Гаркуші, Н. Вакуленко, Н. Іпатій, А. Кісь, С. Коваленко, Л. Теряник та іншим майстриням високого класу. В музеї експонується рушник «Калина» майстра Л.І. Теряник. Не менш оригінальні полтавські рушники, які виконані червоними нитками, рушниковим швом.



*Фото 19. Виставка українських рушників у відділі
«Українська народна вишивка»*



23 вересня 2012 року у рамках святкування Дня міста, відбувся парад «Полтава вишивана». Участь у параді вишиванок взяли понад 3000 чоловік. Серед учасників параду навчальні заклади, творчі колективи Полтави, представники районів міста.

Колона полтавців у вишиванках рушила у ходу від Соборного майдану до Театральної площі. Парад «Полтава вишивана» очолила молодь міста із вишитим рушником «Полтавської родини» – шедевром рукотворного мистецтва, який створювали народні майстрині Полтавщини та студенти факультету технологій та дизайну.

Ведучі святкового заходу нагадали присутнім, що перед початком дійства на сцені біля обласного театру імені Гоголя студентки III-IV курсів факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка на очах полтавців та гостей міста закінчували вишивати рушник, який претендував на звання найдовшого цільного вишитого руками в Україні. Зробити останній стібок на вишитому полотні надали можливість меру Полтави Олександр Мамаю. Після цього представник Книги рекордів України виміряла роботу студентів і підтвердила, що полтавці встановили рекорд. Довжина «найбільшого цільного рушника, вишитого вручну», склала 7 метрів і 10 сантиметрів, про що був зроблений відповідний запис у Книзі рекордів України.

Мер міста Олександр Мамай, отримавши почесний диплом від представника Національного реєстру рекордів, передав його ректору Полтавського національного педагогічного університету проф. Миколі Степаненку, якому належить ідея вишити найдовший рушник в Україні, автором ескізу був викладач кафедри образотворчого мистецтва Олександр Бабенко, керівником проекту – декан факультету технологій та дизайну проф. Титаренко В.П. Вишивали рушник студенти IV курсу – Гиря Інна, Горюн Анна, Дорохіна Анастасія, Ільченко Дар'я, Касяненко Яна, Кобяко Юлія, Ковшик Аліна, Колоколова Катерина, Кравченко Валентина, Левченко Дарія, Лисенко Оксана, Малущенко Катерина, Мусійко Катерина, Охріменко Лідія, Примакова Оксана, Редька Наталія, Семенова Катерина, Совгіря Наталія, Степанова Ольга, Чуйко Наталія та студенти III курсу – Галамбош Габрієлла, Карпенко Анастасія, Панчішко Богдана.





Фото 20. Найбільший цільний рушник України, вишитий вручну

Тепер унікальний витвір мистецтва зберігається в музеї народних промислів університету.



Фото 21. Почесний диплом Національного реєстру рекордів України

Майже всі полтавські рушники, що збереглися до наших днів і мають вік 100–200 років, виконувалися нитками червоного кольору – це найдавніший оберіг: це вогонь і кров, це рід наш. Багато красивих рушників, виконаних на високому художньому рівні, створила лауреат Державної премії імені Т.Г. Шевченка, заслужений майстер народної творчості Надія Несторівна Бабенко. У її творчому доробку їх понад 100.

У музеї також демонструються вишиванки студенток різних років



навчання. Це – рушники, скатертини, ікони, серветки, сорочки жіночі й чоловічі. Серед вишиванок одразу ж привертає до себе увагу майстерно вишитий портрет І.П. Котляревського, під ним – текст гімну «Ще не вмерла України» і тризуб – герб України, виконаний на блакитному тлі нитками золотого кольору. Привертає увагу майстерно виконаний портрет великого Кобзаря і «Заповіт» Т.Г. Шевченка. Особлива карта «Вишивка на Україні» – колективна дипломна робота студентів (1998–1999 рр.).

Колектив викладачів та студентів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка брав участь у 5-ому Всеукраїнському фестивалі «Парад вишиванок 2013», що проходив з нагоди 22-ої річниці Дня Незалежності України 24 серпня 2013 року в Києві, організатором якого була громадська організація «Столичні ініціативи».

20 возів з «Чудо-птахами», розміром 3,5x4 у супроводі делегацій з усіх областей України пройшли від музейного комплексу «Мистецький Арсенал» до майдану Незалежності.

У складі делегації було 60 осіб від Полтавщини, в ній брали участь викладачі й студенти факультету технологій та дизайну на чолі з деканом професором Титаренко В.П. Традиційні вишиванки білим по білому демонстрували професор Цина А.Ю., доценти Савенко І.В., Кузьменко П.І., асистент Срібна О.А., завідувач лабораторії інженерної та комп'ютерної графіки Маджара М.М., студенти Гиря І., Горюн А., Єлісеєв А., Кочура Я., Галамбош Г., Панчішко Б., Калюжний В., Тристан Ю. та інші (фото 22).

Чоловічі та жіночі вишиванки були виконані студентками групи ТД-42.

У конкурсі за кращу дитячу вишиванку виборола І місце 5-річна полтавка Олександра Срібна. Сукню для доньки виконала у традиційній для Полтавщини техніці білим по білому («біллю») мати Олександри – викладач кафедри теорії та методики технологічної освіти факультету технологій та дизайну Срібна Ю.А.

До відзначення Дня міста у приміщенні Полтавського літературно-меморіального музею В.Г. Короленка працювала виставка творчих робіт викладачів і студентів факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Першими переглянули експозицію учасники церемонії вручення премії В.Г. Короленка, яка проходила у приміщенні музею 23 вересня 2013 року.





Фото 22. Учасники «Параду вишиванок-2013» (м. Київ)

Серед експонатів виставки вирізнялися рушники: Совгирі Н. і Охріменко Л., картини: Горюн А., Гирі І., Панчішко Б., Руденко Н., купони сорочок: Стрілець В., Карпенко А., Охріменко Т., вишивка бісером: Гирі І., Правдіної А., Колоколової К. Такі унікальні мистецькі твори були створені під керівництвом викладачів факультету технологій та дизайну проф. Титаренко В.П., доц. Гриценко Л.О., ас. Срібної Ю.А.

Вишивки й інші вироби студентів факультету представлені не лише в музеї. Студенти факультету виготовляли костюми для колективів художньої самодіяльності університету. Так, для українського народного хору «Калина» вони вишили й пошили 100 костюмів, для «Чебрецю» – чоловічого ансамблю історичного факультету – і чоловічого хору «Просвіта» – по 30 чоловічих сорочок, пошили також шаровари й інший одяг для колективів художньої самодіяльності, 50 костюмів для Полтавської школи мистецтв, 30 – для національного ліцею, а також 30 костюмів для українського народного хору «Жива вода» факультету філології та журналістики й 16 костюмів для Народного ансамблю спортивного бального танцю «Грація».

Вироби студентів демонструвалися у Австрії, Німеччині, Італії, Польщі, а також на ярмарках педагогічних технологій, науково-практичних конференціях і на творчому звіті майстрів Полтавщини (м. Київ, 1999–2010 рр.).

Студенти з експонатами виставки ознайомлюються вже з 1 курсу, а на 3 курсі безпосередньо використовують їх під час навчання: у 5–6 семестрах вони вивчають українську народну вишивку, а також полтавську традиційну



вишивку. Тож експонати, зібрані в музеї, служать чудовим унаочненням.

Відділ килимарства. Здавна славилася Полтавщина і своїми килимами. Центрами килимарства у минулому були: Диканька, Решетилівка, Дігтярі, Великі Сорочинці, Нові Санжари. Килимами люди завішували стіни, застиляли столи, скрині, ліжка. Килими Полтавщини відзначаються пишним рослинним орнаментом, великою різноманітністю і багатством колориту. Техніка їх виготовлення була різною.

Сучасне українське килимарство, як зазначає мистецтвознавець Володимир Даниленко, – це академія Н. Бабенко. Десятки оригінальних робіт представлені в музеї. Одна з них – орнаментний килим розміром 230x360см (1968 р.) – і сьогодні демонструється в Нью-Йорку, у фойє Організації Об'єднаних Націй, під назвою «Дерево життя», прадавнє і вічно живе. У музеї університету представлено килими, виконані за ескізами Н. Бабенко студентами Т. Кирпотіною та Л. Поночовною.

У Решетилівці творить свої чудові вироби майстер килимарства Є.І. Пилюгін, член Спілки художників України, який створює гобелени, і їх кількість перевищує більше семи десятків.

А мистецький рід – династія Бабенків (мати Надія Несторівна й син Олександр) – неординарне явище в українському народному мистецтві. Для Олександра властиве експериментування, постійні пошуки нового. Це яскраво видно у його творах «Ранок» (1996 р.), «Вечір» (1996 р.), де використано принцип частково затканої, а тому просвічуваної ниткової основи, зміна напрямку ниток. Ці твори експонуються на одному із стендів музею.

Гобелен має кілька функціональних призначень. Це можуть бути суто виставково-презентаційні твори або ж ті, що прикрашають інтер'єри громадських споруд і закладів культури як елементи ансамблю внутрішнього середовища. Останнє, напевно, лежало в основі ідеї створення гобеленової зали Українського центру культури та бізнесу в Афінах.

Художник Олександр Бабенко отримав нелегке завдання – створити серію гобеленів, які б із невеликим інтервалом оперізували периметр великої зали.

Дванадцять цих творів зі спільними стилістичними ознаками мали гармонійно об'єднати внутрішній ансамбль інтер'єру, створити його цілісне сприйняття. Водночас кожен твір мав являти собою індивідуально завершену композицію. Палітру зображальних засобів передбачали широко, з деякими компонентами сучасного гобелена – елементами геральдики, рослинними, анімалістичними, антропоморфними мотивами, архітектурними силуетами найхарактерніших українських споруд. Усе це мусило гармонійно і органічно поєднуватись із традиційними решетилівськими орнаментами. Місток між



минулим і сучасним мав бути незримим, проте міцним і переконливим.

Автор поставив перед собою за мету створити цілісну декоративну, орнаментальну композицію, де головне – гармонія форми і кольору. Оскільки решетилівському орнаменту притаманна широка різнобарвність кольорової гами, довелося добирати тло, яке б чергувалося в певних ритмах насиченості світло-сірих і темно-сірих відтінків. Враховуючи певні традиційні канони побудови твору, автор фантазує, привносить свої елементи сюжетного задуму, вдосконалює їх і виводить загальну гармонію ліній, форм, кольорових відтінків.

Композиційні ритми гоголівських сюжетів втілено у твори з тематикою деяких українських регіонів і міст, а саме: Києва, Львова, Харкова, Полтави, Черкас, Одеси, Чернівців.

Домінантою кожного гобелена є вази чи ріг (символ достатку й добробуту) або квітковий кошик, з якого проростає дерево, що тримає у собі головний акцент композиції – стилізовану архітектурну споруду, пам'ятник чи інший характерний елемент.

Завершують цвітіння угорі геральдичні символи міст, гармонійно вплетені у рослинний орнамент. Тут бачимо також декоративно-стилізовані анімалістичні й антропоморфні мотиви.

Серію текстильних творів можна було б називати килимовими гобеленами або гобеленовими килимами.

Відділ плетення човником, гачком і стицями та лозоплетення. Плетення – це стародавнє ремесло, що передбачає виготовлення господарсько-побутових і художніх виробів із різноманітної сировини. Здавна українки полюбили прикрашати скатертини, рушники, простирадла, наволочки й подушки прошвами – мереживами із білих ниток, виготовляли методом плетення різні накидки, покривала, часто з кольорових ниток. Чимало плетених прикрас і в одязі, особливо жінок. На стендах музею ми бачимо вироби студентів, виконані ними власноруч.

Дуже поширеним було в давнину виготовлення господарсько-побутових та художніх виробів із різноманітної природної сировини – лози, трав'яних рослин, які ростуть у воді, на берегах водоймищ, боліт (рогоз, ситник, очерет), зі стебел соломи з жита, пшениці, рідше з ячменю.

Плетення з лози та рогозу було найбільш поширене у селах теперішніх Полтавського, Великобагачанського, Чорнухинського та Лубенського районів.

Із лози виготовляли кошики, стільці, крісла, дивани, столики, колиски тощо. На жаль, цей промисел почав занепадати, чимало й забулося. Велику допомогу з відродження зазначеного промислу надала факультетові керівник гуртка лозоплетіння Полтавської загальноосвітньої школи Катерина Іванівна



Федоренко. За десять років роботи її руками створена величезна кількість різноманітних виробів – вази, хлібниці, панно, великі та маленькі кошики, різні сувеніри. Під її керівництвом студенти виготовляли свої роботи (курсіві, дипломні), які демонструються в музеї.

Відділ українського національного одягу. У цьому відділі зібрано полтавський одяг. Мистецтво вбрання посідає чільне місце в матеріальній культурі українців. Полтавський одяг поєднує у собі багато видів художньої творчості: вишивку, ткання, плетіння, обробку шкіри, різноманітне декоративне оформлення.

Жіночий святковий одяг, представлений у музеї, – це подарунок мешканки села Загребелля Чорнухинського району Анастасії Пилипівни Марченко. Він складається з вишитої полотняної сорочки та плаhti з кольоровою попередницею (фартухом). Верхній одяг жінок становили білі свити з вусами (клинами). Жінки також носили юпки, пошиті з тонкого домотканого сукна, а з другої половини ХІХ ст. – із фабричної тканини. Головними уборами були намітки, очіпки, хустки.

У музеї експонується чоловіча і жіноча сорочки, які вишили та пошили студенти 3 курсу факультету для українського народного хору «Калина» педагогічного університету, званого в багатьох країнах Європи.

Зібрані в цьому музеї матеріали використовуються для поглиблення знань студентів про традиційні народні промисли Полтавщини й України, відомих майстрів декоративно-прикладної творчості, імена яких тісно пов'язані й з полтавським краєм. Серед цих майстрів зі золотими руками Н.Н. Бабенко, О.К. Великодна, Н.В. Вакуленко, Г.П. Гринь, Н.В. Іпатій, М.Е. Китриш, А.Я. Петрова, Є.І. та Л.М. Пилюгіні, Л.І. Теряник, К.І. Федоренко та багато інших.

Частина експонатів – вироби студентів – знаходиться безпосередньо в аудиторіях, де відбуваються заняття із художньої обробки деревини (навчально-виробничі майстерні), лозоплетіння, розписування писанок і використовуються як наочне приладдя. Окремі з експонатів, були курсовими й дипломними роботами студентів, замінюються. Студенти після закінчення університету забирають свої роботи, і далі вони служать їм як унаочнення під час роботи у школі, у процесі навчання учнів.

Окрім використання експонатів у процесі навчання, музей відвідують студенти різних факультетів педагогічного університету, вчителі шкіл міста Полтави й області, учні загальноосвітніх навчальних закладів і училищ та учасники різного рівня наукових конференцій.

Прилучаючи молодь до матеріально-культурних цінностей, допомагаючи їй глибше вивчити матеріальну і духовну культуру свого народу,



зокрема народні художні промисли, викладацький колектив факультету виховує в неї повагу до промислів рідного краю, до його історичних традицій, прищеплює любов до матері-Вітчизни. Про це переконливо свідчать експонати такого цікавого і рідкісного вузівського музею народних промислів.

Полтавщина – край народних талантів. Майстерність рук, творча фантазія, втілені в килимах, художніх розписах, різьбі на деревині, вишивці, бісероплетінні, писанкарстві, радують око, стимулюють художнє мислення.

Наш край багатий на чудові національні традиції, на людей, руки яких здатні творити безсмертні духовні й матеріальні скарби.

Сьогодні особливої уваги потребує насамперед збереження матеріального набутку минулих поколінь. Такими оберегами людської пам'яті є музеї. Увесь довгий історичний шлях нашого народу відображений у численних творіннях його розуму й праці, велику частину котрих дбайливо зберігають саме такі заклади.

Музей... Про що говорять його колекції – свідки минулого і сьогодення? Що несуть вони серцю відвідувача? Над цим замислюєшся щодня.

Музей – своєрідна школа життя. Вона не може бути незмінною, адже з'являються нові й нові сторінки історії. І від того, як ми їх зуміємо донести до людей, залежить успіх.

В Україні за останні роки в системі освіти проведена значна робота з розширення й вдосконалення форм і методів роботи вищих навчальних закладів з пропаганди і відродження декоративно-прикладної творчості. Це важливий засіб формування естетичної культури студентів. Виховне значення виробів декоративно-прикладної творчості полягає в тому, що вони оптимізують зв'язок людини з предметним середовищем, яке впливає на її характер, звички і смаки. Розвиваючи традиції нагромаджені в музейній практиці, викладацький і студентський колектив педуніверситету розширює тематику пошукової роботи, підвищує інформаційно-естетичний потенціал музейних експозицій, удосконалює на їх основі форми і методи емоційного впливу на молодь. Активний творчий характер музейної діяльності, котра поєднує в собі пошук, дослідження, аналіз, узагальнення, виробляє в них здатність і вміння розуміти не лише мистецтво, але й життя в усіх його проявах.

У естетичному, патріотичному вихованні студентів, у професійній підготовці майбутніх учителів, майстрів декоративно-прикладної творчості важливе місце займає глибоке вивчення історії рідного краю, творчість народних умільців. Із метою збереження і розширення творів декоративно-прикладної творчості організовані студентські творчі групи, які займаються пошуково-збиральницькою діяльністю у різних районах Полтавської та інших



областях України.

Керівники творчих груп спрямовують зусилля студентів на продовження традицій відомих майстрів і надання нового звучання сучасним творам. Творчий пошук, осмислення традиційних виробів і вміння використовувати їх у сучасній інтерпретації сприяє поглибленню професійних знань студентів. Вони оволодівають процесом виготовлення художніх виробів від початку до кінця: створення ескізу виробу (малюнку), підбір матеріалу (деревина, тканина, глина, нитки тощо), підбір інструментів, власне створення виробу, кінцева його обробка.

Дослідницька, пошукова й практична діяльність творчих груп призводить до комплектування фондів музею, активізує фондову, експозиційну, науково-освітню і навчально-методичну роботу. Результатом цієї роботи є оновлення експозиції музею і використання його фондів відповідно до навчально-виховних завдань.

У Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка на факультеті технологій та дизайну діяльність музею народних промислів розглядається як один із пріоритетних напрямів дослідницької та навчально-виховної роботи. Йому належить особлива роль у фаховій підготовці майбутніх учителів технологічної освіти.

Серед основних напрямів діяльності музею необхідно виділити наступні розділи: науково-освітня і навчально-методична робота; комплектування фондів; фондова робота; формування і оновлення експозиції; екскурсійна робота.

Науково-освітня і навчально-методична робота проводиться на основі музейних експонатів експозиції у формі навчальних занять, лекцій, консультацій, екскурсій.

Фонд музею – це науково обґрунтована сукупність музейних предметів і необхідного для їх вивчення й експонування науково-методичного матеріалу. Крім того, це головний результат науково-дослідної роботи музею і основа для всіх видів його діяльності.

Фондова робота включає організацію обліку і спрямована на зберігання музейних зібрань й визначення можливостей їх науково-дослідного й освітньо-виховного використання.

Експозиційна робота скерована на введення в освітньо-виховний процес музейних експонатів через організацію музейних виставок і експозицій не лише в університеті, а й за його межами.

Музей народних промислів на факультеті технологій та дизайну використовує дослідницьку, збиральну, експозиційну та просвітницьку форми роботи для вивчення національно-культурної спадщини Полтавщини.



На основі зібраних фондів матеріалів створена і постійно вдосконалюється експозиція музею народних промислів.

Сьогодні у фондах музею зібрана велика кількість матеріалів. Це дає змогу щороку організовувати численні виставки, презентації, науково-практичні конференції з питань відродження й вдосконалення народних промислів.

У плані вдосконалення форм і методів навчально-виховної роботи в університеті набули широкого поширення і важливого значення навчальні заняття в музеї. Саме тому тематика навчальних екскурсій погоджується з вимогами навчальних програм і відповідно розширюється. Крім того, матеріал сприймається легше і цікавіше за рахунок зміни обстановки й використання нових факторів – музейних експонатів, що є оригінальними пам'ятками декоративно-прикладної творчості, історії, культури.

За попередньою домовленістю можна внести певні корективи у хід екскурсії: загострити увагу на певних історичних подіях чи експонатах, повторити основні дати, назви, поняття, терміни.

Сьогодні стало актуальним питання про проведення не навчальної, а скоріше навчально-виховної екскурсії з акцентуванням уваги на розвиток культури і духовності.

Музей здійснює значну науково-методичну роботу щодо підготовки майбутніх учителів до роботи в школі, надає організаційно-методичну допомогу зі створення музеїв декоративно-прикладної творчості, аудиторій народознавства, дозволяє розробити тематичні плани музейної експозиції відповідно до свят, проводить зустрічі студентів з відомими майстрами народної творчості, засідання за круглим столом із питань вивчення та збереження культурної й духовної спадщини українського народу, персональні виставки як студентів, так і викладачів, гостей університету, творчі звіти.

Музей – не лише храм історії, а й центр естетичного виховання, це місток через відродження у майбутнє українського народу.

Вишивка – поширений вид декоративно-прикладної творчості, в якому узор виконується ручним або машинним способом на різних тканинах, шкірі, повсті й інших матеріалах лляними, бавовняними, шовковими, вовняними нитками, а також бісером, перлами, коштовними камінням, лелітками.

Цей вид мистецтва виник давно – корені його сягають у глибину віків. Мабуть, ніколи не зможемо ми довідатися, хто і коли вперше здогадався втілити в узорний мотив красу рідної природи, свої переживання і відчуття. З огляду на недовговічність тканини й ниток наука позбавлена можливості точно визначити час виникнення цього виду мистецтва. Адже зразки



найдавнішої вишивки у музеях Європи відносять до V ст. н.е., а пам'ятки української вишивки збереглися лише за кілька останніх століть (найбільше у колекціях музеїв вишивок XIX ст.).

Вишивкою був прикрашений одяг у скіфів – мешканців причорноморських степів, про що свідчить давньогрецький історик Геродот. Відомо багато археологічних доказів відносно давності і поширеності народних звичаїв вишивати одяг. У с. Мартинівка Черкаської області було знайдено скарб, що датується VI ст. н.е. Серед інших речей виявлено бляшки з фігурками чоловіків, одягнених у широкі сорочки з вишивкою на грудях.

Сорочка з вишитою до пояса манішкою є на бронзовій статуетці з околиць Хорола на Полтавщині (VI–VII ст. н. е.). Вишиті сорочки такого типу побутували у період Київської Русі, про що свідчать фігурки чоловіків із так званого Тверського скарбу. Про особливості вишивки на території сучасних південноукраїнських земель свідчать численні «кам'яні баби»: чітко позначені вишивки на уставках, подолах, манжетах.

У полтавській вишивці відобразилися найбільш типові риси українського народного мистецтва вишивання, і характеризується вона своєрідністю, різноманітністю, сповнена особливої декоративної краси. Полтавська вишивка найбільш повно відтворює український стиль, не втрачаючи власної творчої оригінальності.

У вишивці Полтавщини сконцентрувалися найбільш важливі локальні риси вишивання всієї Лівобережної України, що виявляється у величезній кількості різноманітних технік виконання, унікальній насиченості орнаментальними і рослинними формами.

Широко відомі в Україні й за її межами імена таких полтавських народних майстрів, як Н. Бабенко, Н. Вакуленко, О. Великодна, Н. Гринь, Л. Товстуха, О. і Л. Пілюгіни і багато інших.

Основним осередком відродження української народної вишивки у сучасному мистецтві є освітянська нива. На майбутніх учителів, знавців рідної культури, традицій, звичаїв, обрядів і промислів, покладаються великі надії. У зв'язку з цим у навчальний процес факультету технологій та дизайну Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка введено вивчення курсу «Технологічний практикум (Українська народна вишивка. Полтавська традиційна вишивка)», який включає вивчення найпоширеніших технік вишивання на Полтавщині й інших регіонах України.

Розпочинає експозицію музею стенд «Народні майстри Полтавщини», на якому золотими літерами вписані імена наших славетних земляків Бабенко Надії Несторівни, Великодної Олександри Кузьмівни, Вакуленко Надії Вікторівни і представлені фрагменти їхніх робіт.



Стенд «Майстри декоративно-прикладного мистецтва» розповідає про майстрів інших рукомесел – килимарства, різьблення, лозоплетіння. «Золото рук народних майстринь» – лише так можна назвати вишиті вироби Г.Р. Пащенко, Н.Н. Бабенко, Н.В. Вакуленко. Створенні працьовитими невтомними руками вишиванки милують око, вражають своєю витонченістю і неповторністю.

Пащенко Ганна Романівна вишивала, відповідаючи на надокучливі запитання сусідів, «бо щоб красиво було». Вишивала, аби потішити гарною сорочкою-вишиванкою батька. Вишивала, бо хата без гаптованих рушників – «підсліпувата і невесела». Вишивала, бо «на вишитих подушках солодший сон». Вишивала, коли було важко на серці, якщо треба було прогнати печаль, коли журба і туга ставали нестерпними. Вишивала й тоді, коли радість перехлюпувалася з душі, коли не можна було не відгукнутися на щастя сусідської родини, якій колишній десятикласниці Юльці підійшла пора виходити заміж, і «тут уже без вишитих рушників для сватів ну ніяк».

У селі Дружба, що у Решетилівському районі, всі знали, що Ганна Романівна, була неперевершена майстриня, що у хаті Пащенко вишивками було прикрашено все – одяг, рушники, скатертини, наволочки, простирадла, підковдри, фіранки на вікнах. Працювала Ганна Романівна у місцевому колгоспі, як і всі колгоспники, за «голі» трудовні. Тож рятівним колом була пропозиція спеціалістів з Решетилівської фабрики художніх виробів, аби колгоспниця Пащенко стала заодно і їхньою робітницею, і вже як вишивальниця-надомник виконувала замовлення згідно з договорами, за певну плату.

Стомлена від щоденної колгоспної праці на холодних бурякових кагатах, з вічно натрудженими роботящими руками, Ганна Романівна, звичайно ж, ніколи «не була й близько» біля казкових тропіків, де ростуть ті дивовижні фантастичні пальми, але ж уміла вона бачити їх на розмальованих морозом вікнах своєї сільської хати.

Майстриня говорила, що з-поміж усіх вишитих ужиткових речей рушники стоять на першому місці. Бо й справді, усі важливі події у житті наших людей традиційно пов'язані з різними видами рушників, починаючи від щоденно ужиткових «утиральних» до «покутних», тих якими увінчували куток з божницею. Рушники супроводжують людину від народження до скону. Довгим рушником-наміткою жінки покривали голову, чоловіки в'язали його як пояс.

А у весільних обрядах рушник залишається головним атрибутом і сьогодні. Він і нині залишається незмінним символом доброзичливості й гостинності, коли на ньому навіть на найбільш офіційних прийомах і зустрічах



шанованим гостям підносять хліб-сіль.

У обрамленні рушників не тільки у сільських хатах, а й у міських квартирах висять на стінах сімейні фотографії, ними увінчують не лише ікони, а й портрети Т.Г. Шевченка, картини «Тарас Бульба», «Козак Мамай» тощо.

Невтомна сільська трудівниця, талановита вишивальниця з решетилівського села Г.Р. Пащенко, відійшовши в інший світ, залишила багато гаптованих рушників та інших ужиткових і святкових речей, прикрашених вишивкою. Але у пустій хаті, ці безцінні мистецькі витвори, справжні шедеври народної творчості не могли промовляти до людей своїми барвами й орнаментами, у яких закодовано і збережено на віки й тисячоліття долю народу, незнищенність духу нашого. Ще більш захованими вони були б у добротній скрині. Таким вишивкам місце поміж людьми, адже рушникові орнаменти – то співуча мелодія душі, що звучить не лише для слуху і очей, а й для розуму і почуттів.

І вирішив тоді Володимир Олександрович Пащенко (колишній ректор педуніверситету) подарувати і материні рушники, і всі інші збережені її вишивки у музей декоративно-прикладної творчості педуніверситету. Материнська допомога і підтримка знадобилася авторитетному, добре знаному з-поміж колег-науковців академіку Пащенко В.О. Саме у вищому навчальному закладі розпочинав підготовку фахівців новий факультет технологій та дизайну, і гостро стояла потреба у добротній наочності з курсу українського народного мистецтва – і для практичного навчання, і для виховання. Бо саме українські рушники як витвір декоративно-прикладної творчості є символом української ментальності, виразником однієї з найпрекрасніших морально-естетичних традицій нашого народу. І нинішні студенти, а завтрашні вчителі мають бути добре підготовлені, аби плекати, розвивати і примножувати традиції народного мистецтва, на національно-культурних зразках виховувати покоління українців, прилучаючи їх до чистих національних джерел.

Словом, рушники Ганни Романівни Пащенко «прийшли» до цього навчального закладу вчасно і започаткували тут один зі своєрідних музеїв українського рушникарства. Такий музей вкрай потрібний для навчання студентів, майбутніх учителів. Швидко дізналися про музей рушників і вишивки наші колеги – викладачі з інших вузів України. Ідуть з усіх усюд, щоб вивчити для своїх досліджень особливості експонатів, щоб використати для магістерських робіт й інших наукових праць.

Вишивка – мистецтво всенародне, в якому через віки пронесена і збережена колективна художня пам'ять. Без розуміння цих й інших заповітів не можна глибоко пізнати свій народ, його моральність і естетичні смаки, трудові орієнтири, духовність.



Вишиті вироби музею народних промислів можна розподілити на три типологічні групи: перша – вишивка рушників і картин. У колекції музею представлено 24 рушники й 16 картин. Друга група – вишивка одягу, яка представлена українським народним костюмом. Особливе місце в експозиції займає полтавська традиційна сорочка, плахта й юпка, третя група – вишивка постільної білизни, яка представлена 9 простирадлами.

Зробивши перший погляд на вишивки Ганни Романівни, ми потрапляємо у квітковий сад. І справді, всюди квіти – на рушниках, картинах, простирадлах. Тут квітують лілеї і волошки, там ніжно посміхаються триколірні фіалки, а далі – маки з колосками. Чітко простежується особливість полтавської вишивки – насичений, яскравий квітковий орнамент.

Протягом багатовікової історії мистецтва вишивання прямий, безпосередній зміст символічних зображень поступово стирався. Однак, хоча орнаментальні форми дійшли до нас дещо трансформованими, можливо, більш абстрактними, символіка їх в основному збереглася завдяки традиції.

Вишитий рушник з давніх часів є однією з національно-специфічних прикмет України. «Рушник! Він і нині усимволізовує чистоту почуттів, глибину безмежної любові до своїх дітей, до всіх, хто не черствіє душею, він щедро простелений близьким і далеким друзям, гостям», – написав Василь Скуратівський.

Усі рушники, що експонуються, умовно можна поділити на дві групи за способом виконання: вишиті традиційними рушниковими швами й виконані технікою «хрестик».

Традиційні полтавські рушники мають свої особливості й вирізняються серед інших. На них чітко простежуються стилізоване зображення дерева життя, зображення квітів і птахів. Відмічаємо поєднання декількох технік виконання на одному виробі, зокрема, полтавська гладь, лиштва, солов'їні вічка, ляхівка, вирізування, рушникові шви й інші.

На зламі XIX–XX століть відбулося поширення техніки хрестик. Він відомий у Європі з кінця XVIII століття, а в Україні – з початку XIX століття. Цією технікою вишивали в містах і панських маєтках різноманітні предмети інтер'єрного призначення. У народній вишивці ця техніка була відома давно, але вона завжди виконувалась у поєднанні з іншими традиційними техніками. Відокремлення й поширення хрестика як самостійної техніки було викликане появою нових рослинних натуралістичних мотивів у червоно-чорній гамі. Саме тоді, в кінці XIX– на поч. XX ст. з'являються фабриканти-миловари, чужоземці Брокери, Роле та інші, які, підробляючись під народний орнамент, широко пропагували «натуралізм».

Майстрині надають перевагу натуралістичним мотивам троянд, лілій,



жоржин, хмелю, винограду, які поширюються через друковані взірці, дешеві альбоми з малюнками для вишивок у псевдонародному стилі. Техніка «хрестик» і велика кількість кольорових ниток муліне поступово витісняють давні способи шитва, сталу, колористичну гаму вишивок.

На рушниках, що виконані хрестиком, ми бачимо розквітлі троянди, поважні жоржини, веселі фіалки, тендітні волошки й дзвоники, маки, лілеї. Всі квіти потопають у зеленому листі, майстерно поєднані у букетики й букети. Квіточка до квіточки творить композицію. Вони вражають нас динамічністю, витриманим стилем, насиченістю кольорів, максимальним наближенням до реальності, природності кожного зображення.

Помітно, що квіти, зображені на вишитих виробах, характерні для Полтавської області. Для прикладу можна порівняти два рушники із, здавалося б, однаковим малюнком. Вибраний малюнок виконаний у дзеркальному відображенні і при цьому відмічаємо зміну кольорів. Квіти верхнього ярусу в одному випадку виконані теплими кольорами (червоний, оранжевий), в іншому – холодними (синій, фіолетовий); відмінний також колір листя. Кожний листочок підкреслює динамічність узору.

Рушник «Лілеї» займає особливе місце в експозиції. Серед інших він вирізняється зображенням. Такий ефект створений технікою виконання. У даному випадку нам представлений спосіб збільшення малюнку. Кожний елемент квітки складається з поєднання чотирьох хрестиків в один. Малюнок, створений таким чином здається більш геометризаним у порівнянні з іншими. У той же час композиція не втрачає своєї виразності й плавності переходів кольору.

Практично кожний рушник експозиції має ще один елемент оздоблення – мережку або мереживо. Мережка – одна з найцікавіших технік виконання. Існують різноманітні види мережок.

Мережки виконуються здебільшого білим кольором, а малюнок утворюється за рахунок настилів ниток. На Полтавщині для виконання мережки використовують, окрім білих, світло-сірі й блакитні нитки. Традиційно мережки виконують роль перехідного або розділяючого елемента орнаментальної композиції, але досить часто – це великі складні візерунки.

Мереживо не вишите, а плетене за допомогою гачка. Зазвичай його використовують для оздоблення низу виробу на рушниках, простирадлах.

«Рушник – то свята, зворушливо-поетична реліквія, яка крізь товщі віків світиться для нас, висонцюється національним символом непогасимих традицій» – наголошував Петро Ганжа.

Рушники експозиції музею можна розподілити за матеріалом. Одні виконані на фабричному, інші на домотканому полотні. Рушник мережаний



«Троянди» виконаний на домашньому полотні. Нитки товсті, їх добре видно. Полотно відбілене, сіруватого кольору. Композиція створена з трьох елементів: мережана частина (техніка виконання – прутик з настилом білими, синіми, червоними й чорними нитками створює геометричний малюнок; за рахунок зміни кольорів утворені зірки на білому тлі); вишита частина – рослинний орнамент, виконаний технікою «хрестик»; мережана частина, яка утворює китиці.

Рушник мережаний «Дерево життя» має також три композиційні розділи: мережка, вишивка й мереживо. Мережка являє собою поєднання рослинно-геометричного орнаменту, колір – червоний і білий. Вишивка – стилізоване «дерево життя», схоже із прадавнім символом, і півники, як обереги домашнього добробуту. У якості оздоблення низу виробу використано мереживо.

Рушник «Мереживо», його художня особливість – це відсутність вишивки. Узор виконаний повністю технікою «прутиком з настилом», геометричним орнаментом. У експозиції даний рушник єдиний і неповторний.

Щодо вишитих картин, то з першого погляду можна відмітити чітку композиційну довершеність кожної картини. Це свідчить про художній і естетичний смак майстрині. Немає притаманного сучасності абстракціонізму. Що не твір, то ціла історія.

«Три богатирі» – ніби спогад з дитинства про балади й казки, визначних воїнів і лицарів. Поряд двійко лебедів – символ кохання й вірності. Зовсім не випадково вони опинилися в оселі. Кожна дівчина, жінка, мати, дружина прагнула зберегти своє кохання, родину. Це своєрідний оберіг сімейного життя. І, дивлячись на цю картину, пригадуєш легенду про лебедину вірність. Картина «Гулі прилетіли» відображає любов і повагу українського народу до цих птахів. Про них співали у колискових, закоханих називали голубочками. Дві картини «Дівчина з оленем» і «Дівчина з оленем біля річки» подібні, оскільки виконані за одним і тим же зразком. У цих роботах можна відзначити уміння й талант майстрині компоувати елементи сюжету, запозичуючи їх з інших картин. Головні персонажі – дівчина і олень розміщені щоразу в іншому середовищі. Кожна з картин пронизана любов'ю до персонажів і, мабуть, тому вони приваблюють теплотою і ліричністю. Картина «Рідна хата» має свої художні особливості. Насамперед, тут зображена архітектурна споруда, яка майстерно перенесена на площину, на картині зазначений рік виконання – 1987. Дату майстриня позначала лише на окремих виробах, відмічаючи особливість події або сюжету.

І знову квіти, квіти, квіти... Наступна типологічна група – простирадла. Вони виконували дві функції: побутову (використовували для застелення



ліжка) і естетичну (використовували для закривання простору під ліжком). Кожний експонат цієї групи оздоблений мереживом.

Остання типологічна група представлена українським жіночим костюмом. Жіночий народний святковий одяг складався з полотняної сорочки і плахти з кольоровою попередницею (фартухом), а в робочий час – із двох темних запасок або чорної дерги, які прикріплювалися (підв'язувалися) до стану кольоровим вовняним поясом. Головними уборами переважно були намітки, очіпки, хустки.

Жіночий одяг оздоблювався естетично й вишукано. Кольорова плахта, виткана й вишита нитками старанно дібраних кольорів, яскрава керсетка для свят і темного кольору – для буднів, барвіста сорочка, вінок – у такому одязі дівчина нагадувала букет живих квітів. Обов'язковим атрибутом українського вбрання були червоні чоботи (сап'янці).

Звернемо увагу на полтавську жіночу сорочку. Характерна її особливість – це вишивка біллю, тобто білими нитками по білому тлу (полотняними нитками по полотну). Якщо уважно придивитися до виконаного узору, то можна помітити темніший відтінок ниток. Таке враження створює своєрідність техніки виконання. Густими дрібненькими стібками білих ниток застелені у різному спрямуванні прями, ламані лінії, зубці, кружальця, ромбики, пелюстки тощо. Вони рельєфно виділяються на тканині, їхнє образне звучання посилене введенням у вишиті орнаментальні смуги інших технік: стеблового шва, верхоплута, зернового виводу, виколювання, вирізування тощо. Залежно від змісту мотивів, способів їх окреслення стібками, полтавська лиштва отримала назви клинцева, хмелем, барвінкова, берізка, дубове листя, ламане дерево, виноград, решітка тощо.

Інформаційні стенди музею виконані в єдиному художньому стилі й несуть корисні відомості для відвідувачів. На стенді «З історії вишивки» розповідається про перші вишивальні спроби наших пращурів, орнаменти української вишивки. Стенди «Рушник у поетичних рядках» і «Вишиванка» переносять нас у світ поезії й народної творчості, присвяченої рушникам. Стенд «Посвята Полтаві» щирі слова подяки Любові Мацько славетному місту:

Боговибрана, благословенна Полтава!

Полтава – животворна, відновна,

торжествувальна, неповторна корона рідного краю – правдивим золотом сяє в духовно-інтелектуальному житті

нашої країни, живить скарбами рідної землі,

гріє душу чарами м'якої вимови,

стелиться рушниками мудрих доріг



Григорія Сковороди.
Полтава як щира молитва,
як материнська пісня,
як усміх Наталки і пісня Петра
була, є і буде берегинею українського духу,
храмом нашої віри і надії.

Музей народних промислів – це своєрідна перлина факультету технологій та дизайну. У ньому проводяться урочисті зустрічі з майстрами декоративно-прикладної творчості, науково-практичні конференції, лекції, засідання круглих столів й інші заходи. Перебуваючи у музеї студенти мають змогу замалювати зразки вишивок для подальшого їх удосконалення, розробити нові узори, поєднуючи традиційні й сучасні елементи вишивок. Робота в естетично оформленому приміщенні пробуджує у студентів почуття прекрасного, надихає й сприяє творчому зростанню майбутніх учителів.

Створення в університеті музейного комплексу покликане допомагати у розв'язанні проблем інтеграційно-гармонізуючої функції навчального закладу, сприяти взаєморозумінню людей різних поколінь, реалізації ідеї єдності знань та моральності, залучення майбутніх учителів до вічних духовних цінностей.



5. МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ ВИШИВКИ



Одним з найдавніших, найулюбленіших і найпоширеніших видів декоративно-прикладної творчості є українська народна вишивка.

Виконання узорів на шкірі, пізніше на тканинах за допомогою простого пристосування голки і нитки, знане з давніх-давен. Відомі археологічні знахідки X–XI ст. Київської, Полтавської, Тернопільської, Чернігівської та інших областей, які підтверджують масове побутування вишивки одягового та інтер'єрного призначення.

За навчальною програмою учні отримують знання про вишивку як вид декоративно-прикладної творчості, відомості про історію української народної вишивки, а також використання її для одягового та інтер'єрного призначення. Учні опановують матеріали та інструменти для ручного вишивання, а також різні види початкових швів, їх значення та практичне застосування; поверхнево-нашивні лічильні техніки; ознайомлюються з різними видами орнаментів, а також опановують технологію вишивання штапівкою та різними видами хрестика і його різновидами. Учні можуть відвідувати наявну в даній місцевості фабрику з метою вивчення роботи майстра народної творчості; групу прозоро-рахункових технік – мережки, а також поєднання поверхнево-нашивних і прозоро-рахункових технік. Крім того, учні одержують короткі відомості про роботу етнографа та вишивальниці.

У орієнтовному переліку об'єктів праці учнів – серветки, доріжки, рушники, декоративне панно, одяг, постільна білизна тощо.

Учні вивчають технологію вишивки різними видами гладі, а також отримують короткі відомості про машинну вишивку, сучасне вишивальне мистецтво, вони ознайомлюються з професією вишивальниці та вимогами до неї (табл. 6).

Щоб дитину чогось навчити, її треба здивувати. Яскраво вишитий рушник, серветка, скатертина, панно вражають уяву дитини. Краса побаченого захоплює її, зацікавлює, викликає бажання своїми руками створити щось подібне, красиве, неповторне, яке милує око, радує душу, дає працю рукам і думці.

У процесі занять з технології виготовлення вишитих виробів учні набувають певних трудових умінь і навичок, оволодівають доступними їм прийомами ручного вишивання. Але разом з тим ознайомлюються з

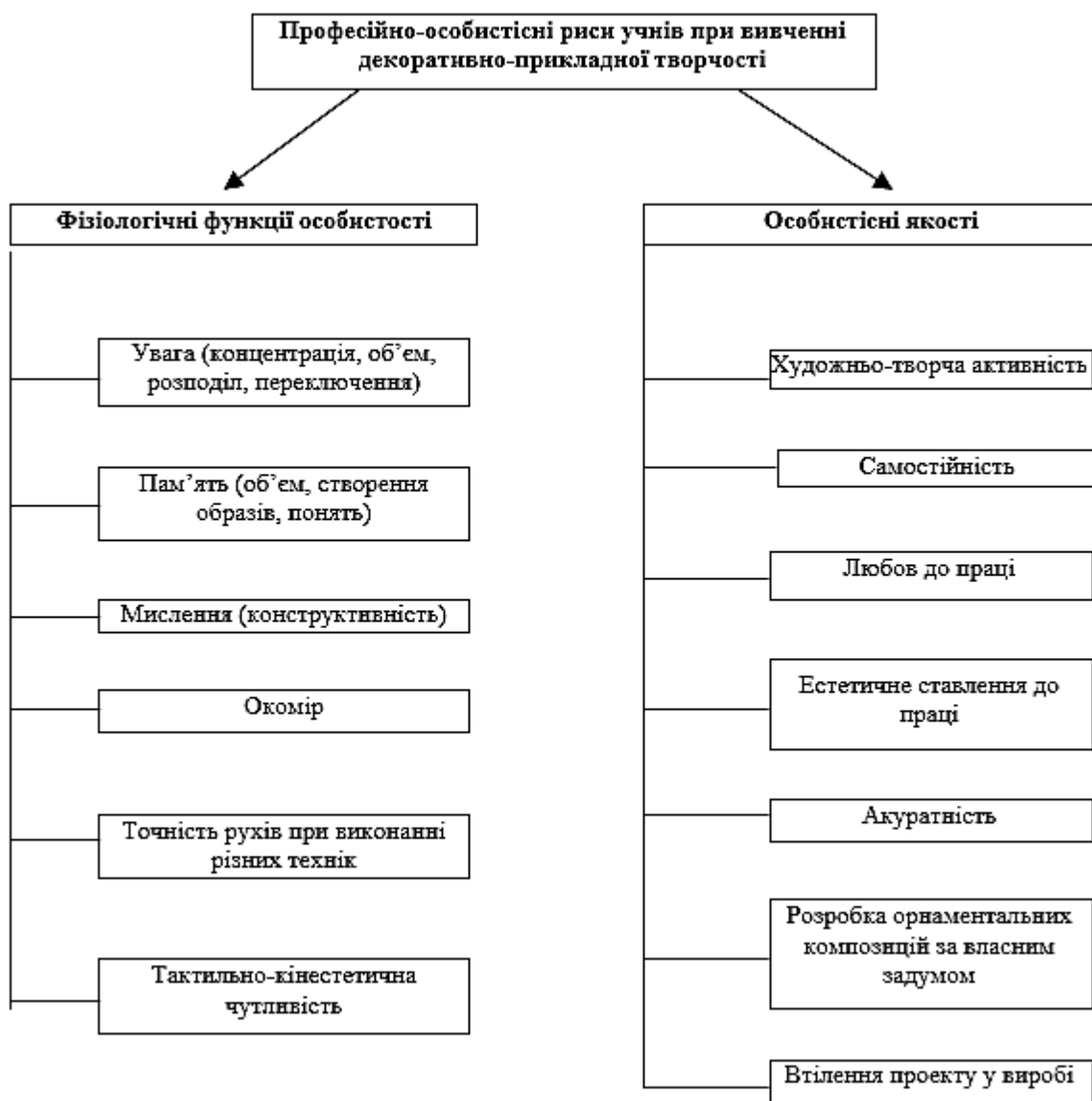


невичерпною скарбницею духовної культури нашого народу – вишивкою, яка пробуджує у них любов до свого народу, відродження народних традицій. Крім того, заняття рукоділлям допомагає розвитку точних рухів рук і пальців дітей, що дуже важливо для вивчення подальших видів обробки матеріалів, зокрема тканин (табл. 7).

Плануючи навчальний матеріал, звертають увагу на завдання, які стоять перед учнями при вивченні технології виготовлення вишитих виробів.

Таблиця 7

ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНІ РИСИ УЧНІВ



Основою формування змісту знань з української народної вишивки є такі вимоги:

1. Урахування історико-культурних, художньо-естетичних традицій різних регіонів України.
2. Відповідність змісту національної культури.
3. Подальша адаптація традицій до сучасних умов.
4. Виховна і професійна спрямованість змісту навчання.
5. Відповідність виховної мети завданню формування художньо-творчої особистості.
6. Орієнтація змісту на розвиток в учнів загальнотрудових та спеціальних знань, умінь і навичок.
7. Практична спрямованість змісту та декоративно-прикладний характер об'єктів праці.
8. Розвиток просторової уяви, окоміру, точності при виконанні практичних робіт.
9. Скоординованість міжпредметних зв'язків.
10. Готовність учнів до виконання виробничих функцій.
11. Створення бази для оволодіння новими професіями.
12. Спрямованість змісту на створення естетичного навчально-предметного середовища.
13. Відповідність змісту правилам безпечної праці та санітарно-гігієнічним вимогам і правилам протипожежної безпеки.



5.1. Методика вивчення інструментів, пристроїв і матеріалів

Вивчення інструментів і матеріалів для вишивання має надзвичайно важливе значення, оскільки на перших заняттях формується ставлення учнів і їх інтерес до вивчення технології виготовлення вишитих виробів, розуміння значення цього вивчення в загальній системі підготовки висококваліфікованого спеціаліста.

Важливим завданням при вивченні цієї теми є розширення обсягу знань про вишивку як виду декоративно-прикладної творчості, такий вид народного ремесла, який традиційно з давніх-давен був поширений серед людей, коріння якого губиться ще в дохристиянських культурах. Учитель на уроці пояснює живі традиції використання рушників у прикрашанні житла та використання їх у різноманітних обрядах (підперізування молодої, сповивання немовляти тощо). Учителеві для підготовки до висвітлення цього матеріалу треба



використати необхідну літературу.

При вивченні технології виготовлення вишитих виробів важливо показати учням роботи учнів попередніх років навчання, які зберігаються у шкільному музеї, творчі роботи відомих майстрів з української народної вишивки, а також, зразок, вишитий різними техніками, який учні виготовляють. Можна використати також кольорові таблиці, світлини вишитих виробів та відеофільми.

Цей вступний урок можна провести і у краєзнавчому музеї (села, міста чи обласного центру). Все це буде позитивно впливати на сприйняття учнями тієї ролі, яка відводиться цій дисципліні в умовах відродження українських народних промислів.

Розкриваючи завдання декоративно-прикладної творчості у школі, дуже важливо підкреслити, що вона озброює певними знаннями і вміннями, які можуть бути використані учнями у майбутній практичній діяльності. При цьому розвиваються уява, окомір, точність, вправність рук. Такі якості потрібні кожній людині, незалежно від обраної у майбутньому професії.

Як уже відзначалося, при демонструванні вишивок, які характеризують кожний етнографічний регіон, можна з дітьми в бесіді з'ясувати такі питання: 1. Чим відрізняються зразки вишивок? 2. Яка кольорова гама цих вишивок? 3. Які тканини використовують для вишивання? 4. У чому полягає різниця вишитих виробів різних регіонів? 5. На яких виробках виконується вишивка?

При розгляді послідовності вивчення матеріалу у першу чергу необхідно звернути увагу на організацію занять. З цієї теми розпочинається вивчення курсу, і від правильної організації перших занять буде залежати весь подальший хід навчання учнів вишивки. Тому початок першого уроку має бути присвячений в основному організації роботи учнів у музеї-майстерні, акцентуванню уваги на відмінності її від інших майстерень. Важливо також підкреслити, що велика кількість наочних посібників: стенди, схеми, плакати, творчі вироби та інший дидактичний матеріал, виготовлений учнями, які навчалися у попередні роки. Не менш важливо звернути увагу учнів і на збереження обладнання майстерні, робочих місць та виробів, техніку безпеки тощо.

На першому занятті необхідно з'ясувати умови матеріального забезпечення занять учнями. Враховуючи позитивну тенденцію до використання учнями всіх видів практичних робіт переважно на заняттях (за винятком підсумкових домашніх робіт з виготовлення серветки, рушничка, носової хустинки, закладки, листівки, постільної білизни, прихватки та ін.), багато вчителів роблять так: учням дають перелік усіх необхідних матеріалів та інструментів для ручного вишивання, які вони повинні мати на уроках



трудового навчання.

При вивченні цієї теми передбачається ознайомити дітей з інструментами, пристроями та матеріалами для вишивання. Досвід показує, що найбільша кількість помилок, яких припускаються учні на перших уроках, пояснюється невмінням користуватися голкою, її правильно підібрати, а також наперстком. *Наперсток* потрібний для зручного і безпечного користування голкою, для натискання на голку під час шиття. Наперстки можуть бути відкритими (без дна) і закритими. Щоб зацікавити учениць, бажано розповісти історію виникнення наперстка. Отже, з першого уроку треба наголошувати, що завдання полягає не в тому, щоб навчитися виконувати роботу будь-як, а виконувати, застосовуючи навички правильного поводження з інструментами та пристроями, уміти виконувати різні шви чи створювати вироби раціональними прийомами, тобто з найменшою витратою часу та найбільшою точністю.

Добре відомо, щоб натягувати тканину для вишивання, використовуємо *п'яльця*, які можуть бути квадратні (прямокутні) або круглі. Частіше вишивальниці використовують круглі п'яльці, які складаються з двох кілець: більшого і меншого. Зверніть увагу на те, що краще зап'ялюються товстіші тканини, а тонші – гірше. Більш складну будову мають квадратні (прямокутні) розбірні п'яльця, які використовуються для виготовлення робіт великого розміру, таких, як скатертина, рушник та ін. Однак у деяких випадках (виконання мережки, технік вирізування, виколювання) п'яльця бажано не використовувати, оскільки малюнок деформується.

До підготовчих робіт з вишивання належить як підготовка тканини, так і підготовка ниток. Для вишивального виробництва використовуються тканини з різним волокнистим складом, будовою і властивостями. Асортимент вишивальних тканин – лляні, вовняні та шовкові. Для виконання рахункових швів найбільше використовують бавовняні тканини полотняного переплетення – батист, маркізет, ситець, шифон, вовняні тощо.

До середини XIX ст. тканини домашнього виробництва посідали головне місце. Народним майстрам було відомо понад 20 видів полотна. Кількість пасом, які використовували для основи, визначала товщину полотна, давала назву полотну, свідчила про його якість, тобто чим тонші нитки, тим більше їх вкладається у ширину: дев'ять пасом – «дев'ятка», десять – «десятка», дванадцять – «дванадцятка». Ширина полотна домашнього виробництва становила 45–53 см.

Зраз у вишивці застосовують як чисто лляні, так і напівлляні тканини із додаванням віскозного, капронового, лавсанового волокна. Це такі тканини: бортівка, чисто льняні сурові, білі та напівбілі полотна, мішковина,



вишивальна тощо.

Поширеними для вишивки є чисто вовняні та змішані камвольні хусткові тканини, платтяні тканини, сукна, драпи тощо.

Шовкові тканини виробляють з тонких ниток коконів шовкопряда. У вишивці також застосовують штучні та синтетичні крепові та напівкрепові шовкові тканини: шифон, крепдешин, креп-жоржет, атлас віскозний, ацетатний шовк, нейлон, капрон тощо.

З метою вивчення ниток, які використовуються у вишивці, слід назвати та продемонструвати бавовняні нитки (муліне, ірис), шовкові (торговельні номери 13, 18, 33, 65, 75) та вовняні, а також металізовані нитки: люрекс, алюніт, плющенку сріблястого або золотистого кольору.

Перед початком роботи необхідно обладнати робоче місце. Слід обрати правильну позу, світло має падати на тканину з лівого боку. Сидіти треба прямо, не згинаючи спини. Відстань від очей до виробу повинна становити 25–30 см. Вишивати треба попередньо вимитими руками в достатньо освітленому приміщенні, волосся підв'язати хустинкою. Під час вишивання забороняється залишати голку без нитки, підносити голку та ножиці до очей, вколювати голку в одяг.

Вивчивши тему, учні мають:

- знати: матеріали та інструменти для вишивання; технологію вишивання початкових швів «уперед голку», «за голку», «стебловий», «тамбурний», «козлик», петельний та декоративні шви на основі початкових («верхоплут», «оксамитовий»); правила добору гама кольорів у вишивці, правила безпечної праці; санітарно-гігієнічні вимоги до організації праці під час вишивання;

- уміти: відмірювати довжину нитки для вишивання; закріплювати вишивальну нитку без вузлика; виконувати вправи з вишивання швів; добирати нитки, мотиви для вишивання; переносити малюнки на тканину; оздоблювати вироби; обробляти краї виробу; доглядати за вишитими виробами.

Враховуючи прикладний характер виконання швів, які вивчаються в багатьох темах, першочергова увага приділяється формуванню в учнів умінь. Як показує досвід, засвоєння лише теоретичних положень виконання швів не є достатньою основою для вишивання різними техніками та виготовлення завершених виробів. Відсутність необхідних умінь викликає певні труднощі: учні не знають з чого починати вишивати, в якій послідовності тощо. З усіх відомих шляхів формування умінь в учнів найбільш раціонально використовувати фронтальну практичну роботу та виконання індивідуальних завдань.



Фронтальна практична робота полягає у виконанні того або іншого шва на тканині певного розміру (40–60 см). З досвіду вчителів шкіл, а також осіб, які вчаться вишивальному мистецтву, краще використовувати тканину з полотняним переплетенням. Зразок, на якому учні виконують тренувальні вправи, починають вишивати з 5 класу. Програмою передбачено ускладнення вишивальних технік: від початкових швів (стебловий, тамбурний і т.д.) до складних прозоро-рахункових технік (мережок).

Оскільки всі вишивальні техніки поділяються на чотири групи (за В.О. Радкевич), тому вишивальну тканину умовно поділяють на чотири частини. Тренувальні шви виконуються розміром 10–15 см на зразку тканини. При опануванні певної техніки учням пропонується виконати індивідуальне практичне завдання з виготовлення серветки, рушничка, хустинки, закладки, листівки тощо. Індивідуальні завдання для учнів, які швидко і якісно виконують тренувальні вправи, пропонуються складніші. Різні доповнення до завдань викликають зацікавленість учнів, сприяють розвитку точності, вправності, акуратності. Спостерігаючи за ходом виконання фронтальних робіт, учитель швидко може виявити слабших учнів у класі та приділити їм більше уваги.



5.2. Методичні рекомендації до характеристики трудових прийомів у вишиванні

Найпершою дією для виконання вишитих виробів є визначення довжини нитки. Довжина нитки має бути середнього розміру. Довга нитка скручується, втомлює руку дитини, коротка ж нитка, навпаки, швидко витрачається, що призводить до частого її протягування у вушко голки. Найзручніше, звичайно, користуватися нитками муліне, які виготовлені таким чином, що вже мають середню довжину. Якщо необхідно відрізати нитку із клубочка, то роблять так: кінець нитки затискають великим і вказівним пальцями лівої руки, протягують нитку під лікоть з боку долоні. Рука при цьому зігнута в лікті. Нитку відрізають біля пальців. Така довжина нитки буде найзручнішою.

Наступною дією при вишиванні є закріплення нитки. Слід зазначити, що нитку при вишиванні закріплюють не так, як у шитті. При виконанні різних видів робіт у вишивці вузликів взагалі не роблять. Це правило учні повинні засвоїти з перших уроків. Вузликів не повинно бути ні з лицьового, ні з виворітного боків у вишитих виробах, вигляд їх має бути красивим, охайним, акуратним з обох боків виробу.

З цією метою бажано розглянути кілька способів закріплення нитки на



тканині. Особливість першого способу полягає в тому, що нитку закріплюють за допомогою петлі, яка утворюється при складанні нитки вдвоє. Ці кінці необхідно протягнути у вушко голки. Далі зробивши стібок на одній-двох нитках тканини, не витягаючи нитки з тканини, бачимо утворення петлі, в яку пропускаємо голку. Потім зтягуємо нитку.

При вишиванні одинарною ниткою (другий спосіб) її кінець закріплюють швом «вперед голкою» на тому місці, яке буде закриватися вишивкою. Можна залишити кінець нитки довжиною до 5 см, який закріпити після закінчення робочої нитки.

Одинарну нитку можна закріпити і стібком «за голку» або таким способом: спочатку кінець нитки розкрутити приблизно на 1 см, розпушити її та розділити на дві частини. Ці два кінці необхідно покласти на вказівний палець так, щоб одна нитка накладалася на другу приблизно на 5–6 мм; далі скрутити кінці ниток великим пальцем, при цьому утворюється петля, захопити на голку дві-три нитки основи, протягнути голку в петлю і зтягнути нитку (третій спосіб).

При вивченні прозоро-лічильних технік, зокрема мережок, закріплення нитки при вишиванні робиться так: нитка, яка складена удвоє, закріплюється петлею на закріпці (качалочці). Одинарну нитку можна закріпити, ховаючи її під нитки закріпки (четвертий спосіб).



5.3. Особливості технології вишивання. Методичні поради до вивчення різних видів швів

При вивченні початкових швів «уперед голку», «за голку», «стебловий», «тамбурний», «петельний» чинять так при виконанні:

- *стеблового шва* робоча нитка має весь час знаходитися над або під лінією шва; стібки повинні обов'язково бути однакової довжини, дрібні, а особливо на поворотах, щоб були плавні контури;
- *тамбурного шва* петлі повинні мати однаковий вигляд, а також величину, не слід сильно зтягувати робочу нитку, вона має вільно лягати на тканину;
- *шва «уперед голку»* довжина стібка і проміжки між стібками повинні бути однаковими, не довгими, не витягуватися під час прання;
- *шва «за голку»* стібки мають бути однакової довжини, виконувати їх зліва направо;
- *петельного шва* величина стібків повинна бути однаковою, стібки, які прикріплюють петлю до тканини, також однакові.



Одним із найпростіших швів є стебловий. Цей шов застосовується для вишивання контурів і тонких ліній візерунків – стебел рослин, квітів, листків. Бажано при його виконанні використовувати інструкційну карту.

Досвід роботи учителів багатьох шкіл свідчать про те, що при вивченні найпростішою виду шва – стеблового, бажано використовувати інструкційну картку, з якою ознайомлюють учнів, а потім починають виконувати цей шов на клаптику тканини, або на зразку, який в майбутньому міститиме основні чотири групи технік вишивки.

ІНСТРУКЦІЙНА КАРТА № 1 ВИКОНАННЯ СТЕБЛОВОГО ШВА

№ п/п	Назва операції	Технічні умови виконання	Графічне зображення
<i>1-й спосіб:</i>			
1	Закріплення робочої нитки	1. Закріпити робочу нитку за допомогою петлі	
2	Утворення стібків	1. Відрахувати вправо чотири нитки, вколоти голку в тканину 2. Набрати на голку 3 нитки вліво і вколоти 3. Від проколу вправо відрахувати 6 ниток і виконати другий стібок.	
3	Закріплення нитки	У кінці роботи закріпити робочу нитку	
<i>2-й спосіб:</i>			
1	Закріплення робочої нитки	Закріпити робочу нитку за допомогою петлі	
2	Утворення стібків	1. Відрахувати вправо від місця закріплення нитки 8 ниток, вколоти голку в тканину 2. Набрати на голку 6 ниток вліво і вколоти 3. Від проколу вправо знову відрахувати 8 ниток і виконати другий стібок. В такому способі стібки виходять один з-під одного	
3	Закріплення нитки	Закріпити робочу нитку в кінці роботи	



Примітка: при вишиванні шва потрібно стежити за тим, щоб робоча нитка була знизу (або зверху) лінії вишивки.

Найпоширенішим швом із поверхнево-нашивних рахункових технік є «хрестик». Вишивати хрестик найкраще на тканинах полотняного переплетення (полотно, батист, маркізет та ін.), але вишивають і на інших тканинах, використовуючи канву або трафарет.

Існує кілька видів шва «хрестик». Це прямий хрест, подвійний, ретязь. Шов «хрестик в один хід» утворюється від перетину двох стібків («півхрестиків») (мал. 1).

XXXXXXXXXXXX

Малюнок 1. Хрестик в один хід

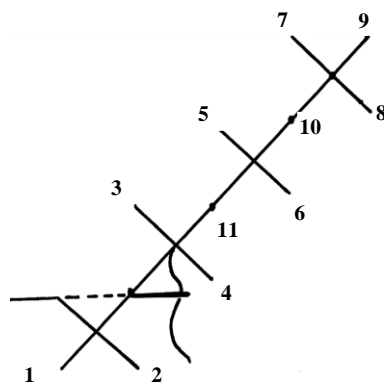
Правильне виконання шва «хрестик» залежить, по-перше, від того, чи уважно рахують нитки основи та підкання, по-друге, чи стежать, щоб верхні стібки хрестиків перекривали нижні лише в одному напрямку; по-третє, чи не стягують тканину при прокладанні стібків; по-четверте, чи врахована товщина ниток основи і підкання.

Найскладніше вишивати хрестик по діагоналі. В цьому випадку потрібно спочатку визначити місце вколювання і виходу голки. Бажано, щоб з виворітного боку не було великих переколів (не більше двох хрестиків), щоб усі верхні стібки були в одному напрямку, а також щоб тканина не проглядала між стібками. Для економії вишивальної нитки інколи голку слід протягати під попередньо нашитим стібком.

Виконання «хрестика» по діагоналі проводять так (мал. 2):

а) у два ходи. Спочатку за схемою прокладають знизу вгору похилі стібки у різних напрямках:

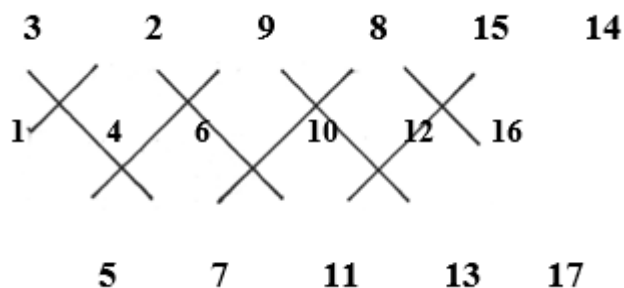
Повертаючись згори донизу, голка з ниткою вкриває верхній стібок або проходить під стібком, щоб зберегти однаковий напрям верхнього стібка – зліва направо;



Малюнок 2. Виконання хрестика по діагоналі



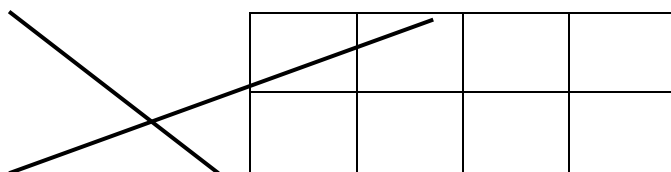
б) «хрестик» по діагоналі в один хід у два ряди (мал. 3). Нитку закріплюють у точці 1. Голку вколюють у точку 2, а виколують у точці 3 (1–2–3), а далі 3–4–5, 5–6–4, 4–7–6, 6–8–9, 9–10–11, 11–12–10, 10–13–12, 12–14–15, 15–16–17.



Малюнок 3. Виконання хрестика по діагоналі в один хід у два ряди

Часто при виконанні практичних завдань учні вишивають шов «ретязь» – несиметричний хрестик (мал. 4). Цю техніку використовують як доповнення в обвідках узорів, вишитих лиштвою, мережками, хрестиком.

Як свідчить досвід учителів шкіл, навчати учнів цьому шву найкраще спочатку на папері в клітинку. Один несиметричний хрестик має такий вигляд:



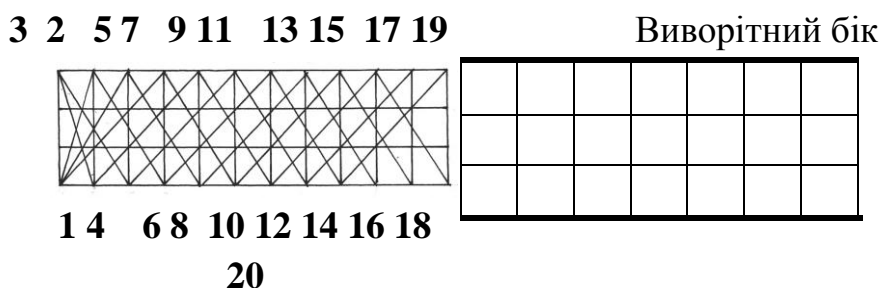
Малюнок 4. Схема шва «ретязь»

Особливо увагу слід звернути на те, що ширина хрестика вдвічі більша від висоти.

Цей шов виконується двома способами:

а) перший спосіб (мал. 5):

1. Нитку закріплюють у точці 1 (без вузлика).
2. Голку вколюють у точку 2, а виколують у точці 3.
3. Вколюють у точку 4, а виколують у точці 1.,



Малюнок 5. Виконання шва «ретязь» першим способом



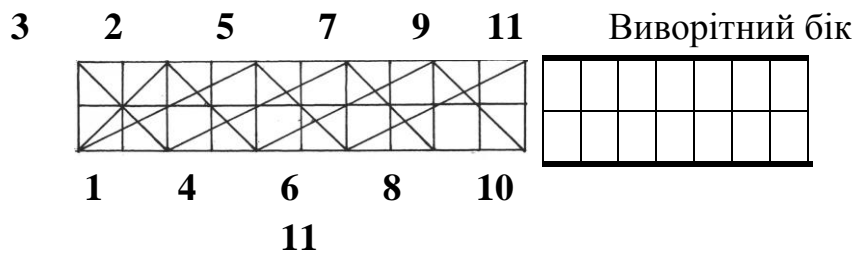
4. Далі – 1–5–3, 3–6–1, 1–7–2, 2–8–4, 4–9–5, 5–10–6, 6–11–7, 7–12–8, 8–13–9, 9–14–10.

б) другий спосіб (мал. 6):

1. Нитку закріплюють у точці 1.

2. Вколують у точку 2, виколують у точці 3.

3. Далі: 3–4–1, 1–5–2, 2–6–4, 4–7–5, 5–8–6, 6–9–7, 7–10–8.



Малюнок 6. Виконання шва «ретязь» другим способом

Практичні рекомендації полягають у тому, що при виконанні шва стібки кладуть зліва направо вільно, не стягуючи тканину.

На уроках вивчаються мережки, які належать до прозоро-рахункових технік. Характерною особливістю їх виконання є те, що вони вишиваються на тканинах полотняного переплетення.

Мережка – це ажурна вишивка на тканині, з якої нитки горизонтального напрямку підрізують і витягають, а ті нитки (вертикального напрямку), які залишилися не витягнутими, рахуючи, обкручують вишивальними нитками. Мережки, як правило, виконують нитками білого кольору, але існують і винятки.

При підготовці тканини до вишивки мережкою спочатку визначають місце мережки, її ширину і довжину. З правого боку зверху вниз нашивають закріпку – качалочку з паралельних стібків, що охоплюють 2–3–4 нитки основи (кількість залежить від їх товщини). Кількість стібків залежить від ширини мережки, а крайні стібки мають бути на дві нитки вище і нижче мережки (інструкційна карта №2).

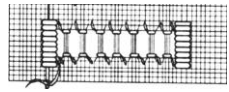
Практичні рекомендації щодо виконання мережки «прутик» полягають у тому, що на кожен складову прутика треба набирати однакову кількість ниток; стібки необхідно затягувати так, щоб усі нитки в компонентах прутика були разом; стежити за тим, щоб в окремих складових прутика обкручувалися ті самі нитки, що і в нижньому ряду.



ІНСТРУКЦІЙНА КАРТА № 2
МЕРЕЖКА «ПРУТИК»

№ п/п	Назва операції	Технічні умови виконання	Графічне зображення
1	2	3	4
1	Закріплення робочої нитки	1. Закріпити робочу нитку петлею	
2	Виконання закріпки	1. З обох сторін мережки на чотирьох вертикальних нитках вишити дві закріпки по дев'ять стібків у кожній	
3	Підрізання та витягування ниток	1. Залишити зверху і знизу по дві нитки на чисниці 2. Набрати качалку чотири нитки та підрізати їх 3. Витягнути їх	
44	Закріплення нитки для мережки	1. Закріпити робочу нитку на двох нитках чисниці біля правої закріпки з боку мережки	
55	Набирання ниток	1. Набрати на голку чотири вертикальні нитки тканини	
66	Обкручування ниток	1. Обкрутити ці нитки 2. Виколоти голку вниз за дві нитки чисниці	
77	Переміщення голки	Перемістити голку вгору під нитками закріпки	
88	Виконання другого ряду мережки	1. Повернути зразок 2. Набрати на голку нитки, вже обкручені в нижньому ряду прутики 3. Зформувати з них другий ряд прутиків до кінця мережки	



99	Закріплення нитки	1. Закінчити виконувати мережку 2. Закріпити голку з ниткою під нитками закріпки	
----	-------------------	-------------------------------------------------------------------------------------	-------------------------------------------------------------------------------------

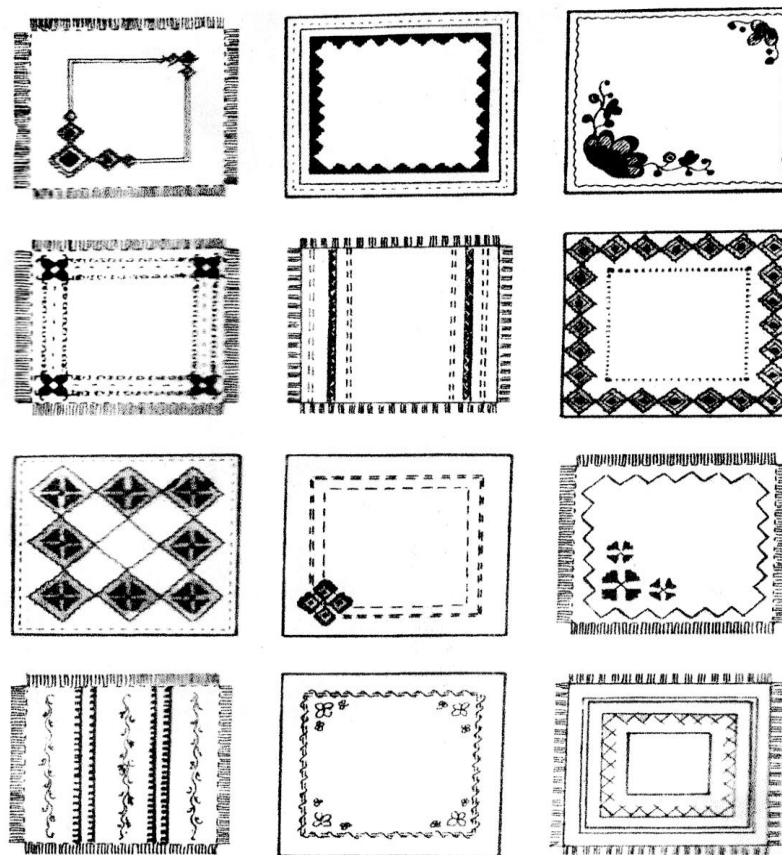
Почуття відповідальності та гордості за виконану роботу створює в учнів такі позитивні якості, як дисциплінованість, акуратність, точність і естетичний смак.

Дисциплінованість у виконанні тренувальних вправ виробів – це важлива риса в характері та діяльності дитини, а тому для виховання її докладають багато зусиль. Досвід роботи вчителів показує, що вони застосовують різні методи стимулювання учнів, що виконують завдання в строк. Дотримання строків у виконанні практичних робіт має вирішальне значення для успішного засвоєння предмета та якості виконання завдань. Часто учні не знають, що строки виконання робіт розроблені з метою їх завантаження навчальним матеріалом і науково обґрунтовані. Таким чином, дотримання строків виконання завдань є не що інше, як прояв дисциплінованості в навчанні.

Інша риса, яка потрібна для кожній людині, – це акуратність у роботі та побуті. Особливо ця риса виявляється при виконанні практичних завдань (вправ, виготовленні виробів). Учителі часто змушені констатувати, що зусилля учня в роботі над вишивкою зводяться нанівець через неакуратність. На початку роботи вчитель має звернути увагу учнів на те, щоб вишивальна тканина була чистою, акуратною, не забрудненою. Оскільки в процесі роботи забруднюються руки, а відповідно і тканина та нитки, і особливо, якщо вони світлих кольорів, виникає потреба надавати можливість учням під час уроків мити руки. Вже на першому уроці увагу учнів акцентують на тому, що вишивати треба дуже акуратно і ретельно, стежити за тим, щоб діти виконували всі рекомендації та вимоги щодо акуратного виконання завдань.

Вивчення української народної вишивки розкриває широкі можливості для розвитку і формування естетичних смаків. Часто на учнівських зразках або навіть виробих можна спостерігати, що розташування, наприклад, окремих елементів вишивки, особливо на серветках, дуже різноманітне. Вони віддалені один від одного або, навпаки, майже дотикаються до країв виробу, або один до одного. Як приклад такого розміщення пропонують учням таблицю, схему або навіть набір серветок з красивим, симетричним і естетичним розміщенням елементів вишивки (мал. 7).





Малюнок 7. Розміщення елементів вишивки

Велике значення має демонстрація зразкових учнівських робіт, плакатів, схем. У багатьох школах постійно існують діючі виставки кращих учнівських робіт, а якщо є можливість, то краще проводити заняття в окремій кімнаті – музеї-майстерні з декоративно-прикладної творчості. Тут можна постійно зберігати кращі роботи учнів, до яких вони можуть доторкнутися руками при вивченні нових тем дисципліни. Працюючи в музеї-майстерні учні проймаються відповідальністю за збереження дидактичних матеріалів, які тут зберігаються. Адже виготовити виріб з вишивкою, гідний показу на виставці, – це великий стимул для учнів, а особливо, коли його будуть бачити батьки, брати чи сестри, люди старшого віку.

У результаті вивчення вишивки в школі, як уже відзначалося, будуть сформовані певні знання та практичні уміння. Для перевірки їх здійснюється опитування та закріплення знань учнів.

Опитування учнів може проводитися фронтально і в індивідуальному порядку. При фронтальному опитуванні питання, які ставляться перед учнями, мають бути нерозривно пов'язані з викладеним теоретичним матеріалом. Перевагу слід надати питанням, які розкривають історію української народної вишивки, традиційне її використання для оздоблення одягу та виробів інтер'єру.



Таким чином, можна поставити учням такі питання: 1. Що таке вишивка? 2. Які археологічні знахідки свідчать про поширення вишивки? 3. Які способи закріплення робочої нитки на тканині? 4. Назвати види вишивальних матеріалів за призначенням. 5. Перелічити початкові шви. 6. Назвати вишиті вироби одягового призначення. 7. Вказати, на яких частинах чоловічих і жіночих сорочок розміщують вишивку. 8. Охарактеризувати асортимент ниток і тканин для вишивання. 9. Як відміряється довжина нитки для вишивання? 10. У чому полягає особливість вишитих виробів різних регіонів України?

Кількість запитань до кожної теми може бути 8–10. Для відповіді на окремі питання учням можна рекомендувати схеми, таблиці, світлини. У більшості випадків відповідні знання мають підкріплюватися уміннями виконувати той або інший шов і виготовляти найпростіші вироби. Тому контроль знань учнів варто поєднувати з контролем умінь. Для комбінованого контролю доцільно використовувати індивідуальний контроль при допомозі різних карток–завдань. Закріплення й розвиток знань і умінь буде продовжуватися протягом вивчення в інших класах.

Як підсумок навчання поряд з традиційними методами контролю знань учнів багато учителів використовують машинний контроль.

Як свідчить досвід роботи вчителів, у школах практикують в основному дві органічно пов'язані між собою форми перевірки знань учнів. Це усна перевірка і перевірка знань, умінь та навичок учнів за допомогою письмових та практичних робіт, які виконуються безпосередньо на уроці (тренувальні вправи), а також робіт з виготовлення того або іншого об'єкту праці – серветки, рушничка тощо.

У практиці теоретичних і практичних занять дістало найбільшого поширення так зване «ущільнене опитування», яке поєднує різні форми перевірки знань учнів. У такому випадку для відповіді викликають кількох учнів. Один з них працює на дошці, даючи відповідь на питання графічного зображення різних технік вишивки, інші – за робочими столами працюють з індивідуальними картками-завданнями; решта викликаних – з програмованими завданнями, призначеними для машинного контролю знань.

Приклади таких завдань:

1. Назвіть види технік української народної вишивки:

а).....; б).....; в).....

Відповідь:

а) прозоро-рахункові;

б) поверхнево-нашивні рахункові техніки;

в) поверхнево-нашивні нерахункові техніки.



2. Як поділяється лиштва за способом утворення?

- а) пряма (точна);
- б) коса;
- в) качалочкова;
- г) художня;

Відповідь: а); б); в).

3. Назвіть різновиди орнаменту:

а).....; б).....; в).....; г).....; д).....; ж).....; з).....; и).....

Відповідь:

- а) геометричний;
- б) рослинний;
- в) зооморфний;
- г) антропоморфний;
- д) каліграфічний;
- ж) предметний;
- з) пейзажний;
- и) геральдичний.

4. Розробіть композицію вишивки серветки за власним задумом.

5. Складіть технологічну карту виготовлення виробу із таким змістом: призначення серветки; вид тканини для виробу; техніки, якими виконується вишивка; волокнистий склад і кольорова гама вишивальних ниток; техніка обробки краю серветки.

6. Вкажіть правильну послідовність волого-теплової обробки вишитих виробів:

- а) перуть руками в теплій воді;
- б) перуть у машині;
- в) кип'ятять;
- г) відбілюють;
- д) перуть у гарячій воді;
- е) крохмелять;
- ж) прасують з виворітного боку;
- з) полошуть.

Відповідь: а), з), е), ж).

Решта учнів класу слухає відповіді або бере участь у фронтальній бесіді. Таке опитування активізує всю групу, підвищує навчальну функцію контролю знань.

При оцінюванні практичних робіт учні повинні знати, яких помилок не можна припускати у вишиванні. Усі помилки, яких припускаються учні при виконанні практичних робіт, можна поділити на загальні, які трапляються при



вивченні майже усіх тем з української народної вишивки, та спеціальні, що стосуються виконання конкретних технік вишивки.

До загальних помилок слід віднести:

1. Закріплення вишивальної нитки за допомогою вузликів.
2. Наявність петель, вузлів, потовщень на лицьовому боці виробу.
3. Значне затягування робочої нитки.
4. Чіткі сліди від копіювального паперу при перенесенні малюнка на тканину.
5. Недошиті елементи малюнка.
6. Значне порушення симетрії розташування елементів малюнка вишиваного виробу.
7. Порушення кольорової гами вишивок.
8. Порушення композиції художньої вишивки.
9. Порушення пропорційного співвідношення елементів відповідно до розмірів узору та інтервалів між ними.
10. Перекошування вишивальної тканини при зап'ялюванні.
11. Порушення правильності підбору технік і ниток у вишивці.
12. Наявність на виворітному боці виробу довгих переколів.
13. Недотримання стандартного розміру підгортання серветки.
14. Виконання різних швів товстою голкою, яка залишає великі отвори на тканині.
15. Недостатня волого-теплова обробка вишитих виробів.

До спеціальних помилок відносять:

1. Виконання стеблового, тамбурного та інших швів довгими стібками (більше 3–4 мм).
2. Відхилення стеблового або тамбурного шва від контуру на 0,1 см.
3. Нецільне закріплення підрізаних країв мережки.
4. Нерівномірність ширини і висоти закріпки (качалочки).
5. Неповний настил ниток у закріпці.
6. Різний напрям стібків у закріпці.
7. Набирання на голку різної кількості ниток тканини при утворенні прутинок.
8. Стягування прутинок мережки.
9. Неповне підрізування ниток закріпки, пропускання ниток.
10. Неповне виконання тонових переходів при виконання шва «художня гладь».
11. Перекриття стібків при виконанні техніки «хрестик» не в одному напрямку.





5.4. Наукова та навчально-методична література з вишивального рукомесла

Якою б ґрунтовною не була підготовка вчителя технологічної освіти в педагогічному виші, але її не можна назвати завершеною. Сучасне виробництво змінюється швидкими темпами, вдосконалюються знаряддя праці та технологічні процеси. Тому вчителі систематично стежать за прогресом у галузі науки і техніки та знайомлять з цим учнів. Значну допомогу в цьому надає навчально-методична література. При уважному аналізі методичної літератури для вчителів можна встановити її різноманітну спрямованість.

Наукова та навчально-методична література, яка надає велику допомогу в самоосвіті вчителя з підготовки до проведення уроків з української народної вишивки, умовно може бути поділена на чотири групи.

До *першої групи* належить література, що містить теоретичний матеріал. У такій літературі фактичний матеріал викладається значно ширше і глибше, ніж цього вимагає навчальна програма для учнів. Для ведення гурткових та факультативних занять обсяг знань з того чи іншого питання має бути значно більшим.

Прикладом такої літератури можуть бути навчальні посібники:

- Бойко А.М. Український рушник: засіб національного виховання і витвір народного декоративно-ужиткового мистецтва (на прикладі полтавського вишиваного рушника) : Навч.-метод. посіб. / А.М. Бойко, В.П. Титаренко. – Полтава : Верстка, 1998.
- Гасюк О.О., Степан М.Г. «Художнє вишивання. – К. : Вища шк., 1987.
- Кара-Васильєва Т.В., Заволокіна А.О. Учитесь вишивати. – К. : Реклама, 1988.
- Радкевич В.О., Пащенко Г.М. «Технологія вишивки» / За ред. Н.Г. Ничкало. – К. : Вища школа, 1997.

У ньому викладено навчальний матеріал з технології ручної та машинної вишивки, композиції, крою та розміщення вишивки на виробах, технології остаточної обробки вишитих виробів;

- Титаренко В.П. Полтавська традиційна вишивка: минуле і сучасне (виховний аспект). – Полтава : Верстка, 2000.
- Титаренко В.П. Народні промисли України: Навчальний посібник / Титаренко В.П. – Полтава : Видавництво «Полтавський літератор», 2011.

Настільним посібником кожного вчителя сьогодні став журнал «Трудова



підготовка в рідній школі», де систематично висвітлюються матеріали, у яких можна знайти відповіді на багато запитань, що виникають у процесі роботи вчителів. Основні напрямки журналу: статті про будову приладів, інструментів і обладнання для майстерні; технологічні статті про способи виготовлення виробів учителем і учнями; методичні розробки про підготовку і проведення занять з декоративно-прикладної творчості.

У 2000 році в журналі було започатковано друкування навчального посібника «Українські народні ремесла» за редакцією академіка АПН України Д.О. Тхоржевського. У ньому розкривається зміст найпоширеніших в Україні народних художніх ремесел, які посилені для оволодіння учнями різних класів. До посібника включено такі види народних художніх ремесел: вишивання, в'язання гачком, плетіння з лози та берести, писанкарство, художня кераміка, різьба по дереву, карбування металу та ін. Тут подаються короткі історичні відомості характеристикам кожного виду художньої обробки матеріалів; наводиться креслення інструментів; розкриваються правила організації робочого місця та безпечної праці; розглядаються технології виготовлення типових виробів.

- Трудова підготовка в закладах освіти (нова назва «Трудова підготовка в сучасній школі»). – №1. – 2011.
- Трудове навчання в школі. – №6. – 2013.
- Трудове навчання. – №2. – 2012.

Другу групу становить література для учнів, в якій викладається навчальний матеріал відповідно до навчальних програм з трудового навчання. Наприклад:

- Крот Т.В. Дизайн одягу: навчальний посібник / Крот Т.В. – Суми : Сумський ОШПО, 2008.
- Мадзігон В.М. Технічне проектування для профільного навчання / В.М. Мадзігон, А.М. Тарара. – Київ : Видавництво «Педагогічна думка», 2011.
- Оршанський Л.В. Навчання українським художнім ремеслам / Оршанський Л.В. та ін. – Дрогобич : ДДПУ ім. І. Франка, 2008.
- Побірченко Н.А. Людина і праця: навчальний посібник / Побірченко Н.А., Сергєєнкова І.В., Підтілок І.В. – Київ : Видавництво «Наш час», 2006.
- Сидоренко В.К. Токарна і фрезерна справа / Сидоренко В.К. – Київ : Видавництво «Техніка», 2005.

У третю групу входять література з методики проведення уроків, у якій розкриваються зміст заняття, визначається тема, мета, методи і форми трудового навчання.

Наприклад:



- Книга вчителя трудового навчання: довідково-методичне видання / Упоряд. Н.Б. Лосина, Б.М. Терещук. – Харків : ТОРСИНГ ПЛЮС, 2006.
- Трудове навчання в школі: проектно-технологічна діяльність. 5-12 класи / [За ред. О.М. Коберника], О.М. Коберник, В.В. Бербец, Н.В. Дубова та ін. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 256с.
- Творчі проекти на уроках трудового навчання: обслуговуючі та технічні види праці: 8-11 класи / Упоряд. Л. Рак, Н. Боринець. – К. : Шк. світ, 2010.
- Тхоржевський Д.О. Методика трудового та професійного навчання. – К. : РННЦ «ДІНІТ», 2000;
- Титаренко В.П. Українські народні ремесла (тести: Науково-методичне видання. – Полтава: Верстка, 2000.

І нарешті, до *четвертої групи* належить методична література, в якій розглядаються окремі питання, що вивчають у навчальному процесі.

Наприклад:

- Бабенко О. Писанкарство – важливий компонент викладання декоративно-ужиткового мистецтва в навчальних закладах / О. Бабенко // Феномен писанки в сучасному культурно-освітньому просторі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (Полтава, 10-11 квітня 2012р.) / упоряд. і ред. В.П.Титаренко; Полтав. нац. пед. університет імені В.Г.Короленка. – Полтава : Видавництво «Полтавський літератор», 2012. – С. 228.

Значну роль у самоосвіті вчителів різного фаху відіграють науково-методичні журнали «Шлях освіти», «Рідна школа», «Вільна українська школа», а також «Імідж сучасного педагога». Викладачами кафедри трудового навчання та креслення університету підготовлено кілька номерів цього журналу, в яких висвітлені сучасні завдання трудового навчання, програма українських народних ремесел, подана режисура уроків з української народної вишивки, писанкарства, човникового плетення, лозоплетення, української народної кухні, бісерного рукоділля, а також адреси кращого досвіду вчителів трудового навчання Полтавщини, сценарії тематичних вечорів, характеристика музею-майстерні з українських народних ремесел як засобу формування національної самосвідомості молоді та виховання на національно-культурних традиціях українського народу.





5.5. Методичні рекомендації до окремих занять

Методичні розробки вирішують такі основні завдання: розкриття освітнього і виховного обґрунтування змісту шкільної навчальної програми, раціональної побудови навчального процесу, обґрунтування змісту та методики позакласної та позашкільної роботи. Дисципліна готує в деякій мірі учнів до майбутньої практичної діяльності, до використання набутих знань, умінь і навичок у своєму повсякденному житті.

Проектування та виготовлення виробів вивчається, як бачимо з нової програми, з 5 по 9 клас. Програма виходить з того, що основне завдання її полягає в тісному зв'язку з життям та продуктивною працею учнів. Навчальною програмою визначено обсяг знань, умінь і навичок, якими учні оволодівають під час занять.

Уся навчально-виховна система, весь комплекс складних компонентів змісту, методів, виховання реалізується на уроці. Таким чином, урок є основною формою організації навчально-виховної роботи учителя з класом.

На основі правильно визначеної освітньої (дидактичної, навчальної) мети встановлюється тип уроку, його структура, а відповідно від цього залежать методи його проведення. Тому найбільш поширеною у педагогічній теорії й практиці є класифікація уроків за основною дидактичною метою занять. Висувається багато варіантів класифікації за цією ознакою, що відрізняються формулюванням окремих типів уроків.

Професор О.М. Коберник пропонує такий варіант типології уроків:

1. Урок засвоєння нових знань.
2. Урок формування умінь та навичок.
3. Урок комплексного застосування знань, умінь та навичок.
4. Урок узагальнення і систематизації знань.
5. Урок перевірки, оцінювання й корекції знань, умінь та навичок.
6. Комбінований урок.

На основі такої класифікації чіткіше можна усвідомити ознаки системи уроків:

1. Цілеспрямованість на засвоєння кінцевих результатів системи уроків.
2. Наступність між уроками.
3. Відповідність послідовності й змісту уроків логіці засвоєння даного матеріалу.
4. Неперервність впливу на знання, вміння й навички, що формуються.
5. Рівномірність розподілу в межах системи уроків трудових завдань різного цільового призначення, технічних засобів навчання, засобів мотиваційного і розвивального стимулювання.

Щоб забезпечити цілісність навчально-виховного процесу на уроках технологій, необхідно застосовувати всі перераховані вище типи уроків. Це



особливо важливо під час впровадження нової програми з технологій, де можуть бути й уроки засвоєння знань, коли учні розробляють і обґрунтовують творчий проект, визначають його економічні, екологічні та інші характеристики, а також уроки формування практичних умінь і навичок, де йде процес розроблення власної конструкції, виготовлення виробу і т.д.

Для формування умінь творчо застосовувати знання, уміння та навички у комплексі, що дуже важливо під час розробки творчих проектів, виділяються уроки застосування знань, умінь і навичок. Такий тип уроків також характерний і під час виконання різних лабораторно-практичних робіт.

Урок узагальнення й систематизації має основну дидактичну мету – приведення засвоєних учнями понять у струнку систему, що передбачає розкриття й засвоєння зв'язків і відносин між її елементами. Кінцевим результатом засвоєння таких систем знань є свідоме оволодіння основними теоріями і провідними ідеями навчального предмета, основами відповідної галузі науки.

До комбінованих у запропонованій типології відносяться такі уроки, на яких ставлять і реалізують дві чи кілька рівноцінних дидактичних цілей: наприклад, засвоєння знань і застосування їх учнями, засвоєння знань і формування умінь і навичок застосування їх у нестандартних умовах. Подібних комбінацій може бути багато. Комбінований урок – досить таки поширений тип уроку технологій.

Аналіз змісту нових програм свідчить, що в шкільній практиці повноцінне право матимуть всі типи уроків технологій, передбачених даною класифікацією.

Зроблено чимало спроб удосконалення побудову уроків як форми організації навчання, застосовуючи так звані нестандартні уроки, а саме:

1. Інтегрований урок.
2. Урок-подорож.
3. Урок-новела.
4. Урок-парадокс.
5. Урок-есе (замальовки, картки).
6. Урок-залік.
7. Урок-лото.
8. Урок-композиція.
9. Урок-огляд знань.
10. Урок-аукціон.
11. Урок-казка.
12. Урок-диспут.
13. Урок-діалог.
14. Урок-круглий стіл.
15. Урок-турнір.
16. Урок-квк.
17. Урок-брей-ринг.



18. Урок-що? Де? Коли?
19. Урок-форум.
20. Урок-телеміст.
21. Урок-«мозкова атака».
22. Урок-ділова гра.
23. Урок-екскурсія.

Особливо важливим для чіткої організації навчально-виховного процесу є правильне визначення структури й методики уроків різних типів. У поняття «структура уроку» як цілісного об'єкта вкладається три ознаки: зміст (із яких елементів чи етапів складається урок), послідовність (у якій послідовності ці елементи включаються в заняття) і зв'язок (як вони взаємозалежні).

Універсальної, жорсткої структури уроку, придатної для всіх випадків організації вивчення технологій, бути не може. Однак, зрозуміло, що урок не будується стихійно, хоча досвідчений учитель нерідко імпровізує, якщо цього вимагають обставини. Структура, тобто послідовність частин, елементів уроку, передусім, залежить від мети, типу і змісту. Тому для технологій характерна багатоваріантність структури уроків.

Наприклад, комбінований урок нерідко будується за жорсткою схемою: 1) актуалізація опорних знань і досвіду учнів; 2) повідомлення теми, мети і завдань уроку, мотивація навчально-трудової діяльності учнів; 3) вивчення нового матеріалу; 4) первинне закріплення; 5) практична робота; 6) підбиття підсумків.

Урок засвоєння нових знань має таку структуру: 1) актуалізація опорних знань і досвіду учнів; 2) повідомлення теми, мети і завдань уроку, мотивація навчально-трудової діяльності учнів; 3) вивчення нового матеріалу; 4) первинне закріплення; 5) підбиття підсумків.

Урок формування практичних умінь і навичок передбачає наступну послідовність його проведення: 1) повідомлення теми, мети і завдань уроку, мотивація навчально-трудової діяльності учнів; 2) актуалізація опорних знань і досвіду учнів; 3) практична робота; 4) підбиття підсумків.

Варто зазначити, що в умовах використання інтерактивних методик у процесі технологічної освіти, назви і послідовність деяких етапів уроку можуть змінюватися.



Фото 23. Вишита картина «Маки». Робота Гурі І.



6. ПОЗАКЛАСНІ ТА ПОЗАШКІЛЬНІ ЗАНЯТТЯ З ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЇ ТВОРЧОСТІ



У сучасній школі позакласна робота посідає головне місце. Це стосується всіх навчальних предметів, у тому числі й трудового навчання.

Перед позакласною роботою з декоративно-прикладної творчості стоять такі завдання: розвивати художньо-прикладну творчість, розширювати уявлення про основи сучасного виробництва, закріплювати і поглиблювати знання та вміння, набуті у процесі трудового навчання. Умови для виконання таких завдань є. Працюючи в різних гуртках, учні навчаються моделювати, конструювати, розробляти технологічний процес виготовлення різних об'єктів. Така робота проводиться безпосередньо на заняттях з декоративно-прикладної творчості, проте в гуртках створюються більш сприятливі умови для виявлення ініціативи учнів. На уроках учитель обмежений у часі, змістом і обсягом навчальної програми. Тому у гуртках, як правило, об'єкти для виконання підбирають складніші. При цьому створюються умови для творчого застосування знань і умінь. Досвід показує, що учні, працюючи в гуртках, надзвичайно захоплюються, не шкодують часу і здатні створювати оригінальні вироби, які знаходять застосування у виробництві та побуті.

Працюючи в гуртках, а також беручи участь у екскурсіях на виробництво, в інших формах позакласної роботи, учні набувають певних знань і умінь. Бажано, щоб ці знання і вміння були пов'язані з тим, що учні вивчають у процесі трудового навчання, поширювали і поглиблювали їх досвід.

Проте позакласну роботу не можна розглядати лише як продовження роботи класної. Позакласна робота може виходити за межі предметів, передбачених навчальним планом школи. У зв'язку з цим створюються додаткові умови для розширених уявлень учнів про основи сучасного виробництва. Особливої уваги заслуговують у цьому аспекті виробничі екскурсії. Усі промислові підприємства мають багато спільного в організації виробництва. Разом з тим вони можуть мати зовсім різне устаткування і технологію залежно від характеру продукції, її кількості. Тому чим ширше учні ознайомлюються з підприємствами художніх промислів, тим краще виконуються завдання освіти. У процесі позакласної роботи для ознайомлення з декоративно-прикладною творчістю можна спланувати екскурсії, які охоплюють найхарактерніші підприємства.



Позакласну роботу будують за певними принципами, до певної міри відмінними від принципів організації роботи в класі. До таких принципів належать добровільність, самодіяльність і колективність.

Участь у позакласній роботі не є обов'язковою. Нею займаються учні, які виявляють бажання глибше ознайомитись із одним з навчальних предметів, певною галуззю народного господарства. Тому при визначенні змісту позакласної роботи велику увагу приділяють нахилам учнів. Тільки у такому разі вдається забезпечувати їх активність у роботі гуртків і в інших формах позакласної роботи.

На врахуванні нахилів учнів ґрунтується й інший принцип позакласної роботи – самодіяльність. Дуже часто учні приходять у гурток із своїми планами, самі пропонують об'єкт роботи, над яким хотіли б працювати. Звичайно, слід по можливості задовольняти бажання учнів. Проте не можна забувати, що учні, особливо середнього віку, не завжди здатні об'єктивно оцінити свої можливості. Вони часто беруться за роботу, яка їм не під силу. Тому завдання вчителя – в тактовній формі допомогти учням правильно підібрати об'єкт роботи, який відповідав би їх бажанням і водночас був посильним.

Як правило, складні об'єкти виготовляти більш цікаво, ніж прості. До складних об'єктів належать різні художньо-творчі роботи, а саме вони найбільше цікавлять учнів. Позакласна робота має ґрунтуватися на колективній діяльності учнів. Інакше кажучи, обсяг роботи, пов'язаний з виготовленням певного об'єкта, має бути розподілений між кількома учнями відповідно до бажань і здібностей їх. При цьому створюються додаткові умови для виховної роботи, бо учні зв'язані спільними інтересами.

Тепер у школах знаходять застосування різноманітні форми організації позакласної роботи. Їх можна класифікувати за різними ознаками. Залежно від охоплення учнів розрізняють три основні форми організації позакласної роботи: *масову, групову, індивідуальну*.

До *масової форми* відносять такі заходи, коли охоплюється значна кількість учнів. Це лекції та доповіді, виробничі екскурсії, тематичні вечори та ін.

Групова форма найхарактерніше проявляється в гуртках. Тут об'єднуються невеликі колективи учнів, які працюють досить тривалий час у незмінному складі.

У деяких випадках виникає потреба в самостійній роботі окремих учнів (підготовка реферату, доповіді, виробу). Це *індивідуальна форма* організації позакласної роботи.

Звичайно, такий поділ форм організації позакласної роботи дещо



умовний, тому що на практиці гурткова робота об'єднується, наприклад, з виробничими екскурсіями, тематичними вечорами, підготовкою рефератів та ін.



6.1. Гурткові заняття і їх характеристика

Залежно від змісту роботи та поставленої мети розрізняють основні типи гуртків: предметні, позапредметні, гуртки-курси.

Предметні гуртки – це різноманітні гуртки, які мають своїм завданням поглибити знання і головним чином уміння, набуті учнями у процесі декоративно-прикладної творчості. Так, на базі навчальних майстерень створюються гуртки вишивання, писанкарства, різьблення, лозоплетіння, бісероплетіння та ін. У цих гуртках учні виконують складніші роботи, ніж на уроках. У старших класах гуртки також можуть бути різноманітними.

Предметні гуртки, якщо ними керує один учитель, інколи об'єднують. Наприклад, гурток з обробки матеріалів може мати секції з різьблення, лозоплетіння, рогозо – і соломоплетення та ін. Між секціями встановлюються творчі виробничі зв'язки, завдяки чому робота стає цікавою. Такими об'єднаними гуртками зручніше керувати. Створюються умови для ознайомлення учнів з принципом кооперування.

Позапредметні гуртки стоять поза навчальними предметами, хоч і спираються на них. Нахили учнів дуже різноманітні. Їх неможливо охопити шкільними навчальними предметами. Дуже часто учні виявляють бажання займатися такою діяльністю, яка не пов'язана безпосередньо з будь-яким навчальним предметом, хоч і тяжіє до одного з них. Учні звичайно використовують знання і вміння, набуті в процесі трудового навчання, проте поряд із цим їм доводиться набувати нових знань і вмінь. Спеціальну підготовку повинен мати керівник гуртка.

Гуртки-курси, де учні набувають певної професії, займають особливе місце у позакласній роботі.

Відомо, що тепер у школах, де для цього є умови, проводиться допрофесійне навчання. Незважаючи на це, гуртки-курси не втрачають свого значення. Це пояснюється двома основними причинами. В умовах сучасного виробництва виникає потреба у підготовці спеціалістів широкого профілю. Проявом цього є, зокрема, так звані бригади. Кожний член бригади може в разі потреби замінити своїх товаришів на робочому місці. Унаслідок цього зводяться до мінімуму простої і збільшується продуктивність праці. Потреба у підготовці спеціалістів широкого профілю є об'єктивною, тому вона



позначається і на процесі навчання. Поряд з допрофесійною підготовкою у школі організуються гуртки-курси. Учні прагнуть більш ґрунтових знань і вмінь, а для цього відвідують заняття гуртка-курсів.

Велике значення для успішної діяльності гуртків має вибір об'єктів роботи для учнів. Як було вже зазначено, з одного боку, роботу в гуртках треба будувати з урахуванням нахилів учнів, а з іншого – учні не завжди вміють правильно оцінити свої сили. Тут виникає суперечність, яку вчителю доводиться усувати тактовним спрямуванням бажань учнів.

Об'єкти роботи можуть бути різноманітні (табл. 8).

Таблиця 8

ОРИЄНТОВНИЙ ПЕРЕЛІК ОБ'ЄКТІВ ПРАЦІ З:

а) української народної вишивки;

№ п/п	Техніки вишивання	Вироби
1.	Стебловий шов	1. Серветка 2. Доріжка 3. Панно Творчий проект: рушник
2.	Тамбурний шов	1. Набір серветок 2. Картина 3. Панно Творчий проект: рушник
3.	Гладь (біла, проріз-на, художня, пол-тавська, двохсто-роння, тіньова, у прикріп)	1. Набір серветок 2. Доріжка 3. Рушничок Творчий проект: картина-панно
4.	Рушникові шви	1. Набір серветок 2. Панно Творчий проект: рушник
5.	Мережки прості: прутик, кольоровий прутик, черв'ячок	1. Набір серветок 2. Доріжка 3. Рушничок Творчий проект: скатерка
6	Мережка ляхівка та багаторядна ляхівка	1. Серветка 2. Доріжка 3. Рушничок



		Творчий проект: жіноча сорочка
7.	Чисна і безчисна мережка	1. Доріжка 2. Рушничок Творчий проект: сорочка
8.	Мережка шабак	1. Набір серветок 2. Доріжка 3. Рушничок Творчий проект: скатерка
9.	Квадратикова мережка	1. Доріжка 2. Рушничок Творчий проект: сорочка
10.	Хрестикові шви (півхрест, прямий, косий, однорядний, дворядний, подвій-ний (болгарський))	1. Набір серветок 2. Доріжка 3. Рушник Творчий проект: картина
11.	Низь поздовжня і поперечна	1. Доріжка 2. Рушничок Творчий проект: рушник
12.	Ретязь	1. Серветка 2. Доріжка Творчий проект: скатертина
13.	Поверхневий верхоплут	1. Набір серветок 2. Доріжка Творчий проект: рушничок
14.	Курячий брід	1. Набір серветок 2. Доріжка. Творчий проект: сорочка
15.	Курячі шкірки	1. Зразок манжет 2. Жіноча сорочка Творчий проект: жіноча сукня
16.	Гречка. Вівсяночка. Лучка	1. Набір серветок 2. Доріжка Творчий проект: скатертина
17.	Прутик з настилом	1. Доріжка 2. Панно 3. Картина



		Творчий проект: рушник
18.	Пряма (точна, лиштва) і коса гладь	1. Доріжка 2. Чоловіча сорочка 3. Жіноча сорочка Творчий проект: скатертина
19.	Вирізування	1. Набір серветок 2. Доріжка 3. Рушничок Творчий проект: скатертина
20.	Зерновий вивід	1. Доріжка 2. Рушничок Творчий проект: жіноча сорочка
21.	Солов'їні вічка	1. Серветка 2. Скатерка 3. Жіноча сорочка Творчий проект: чоловіча сорочка

б) з лози

Декоративне кашпо. Корзина для квітів. Декоративна таріль. Таріль-хлібниця. Свічник. Кошик на два обручі. Кошик декоративний. Поличка для квітів. Скринька. Декоративні рамки. Сувеніри.

Творчі проекти:

1. Крісло для відпочинку (прямокутне, квадратне, «підкова», гойдалка).
1. Журнальний столик.
2. Підставка під квіти.
3. Диван.
4. Стіл прямокутний.

в) з човникового плетіння

Господарська сумка. Сітка для ловлі риби. Сітка для пінг-понгу. Доріжка. Квітка. Серветка з мотивів (квітка, ромб, квадрат, ромашка). Медальйон. Ланцюжок «кактус». Метелик. Квітка. Оздоблення сукні (кокетка, жабо, мереживо, манжети, пояс, прошва, комір, вставка). Шкатулка. Краватка. Парасолька. Рушник. Кошик. Серезки. Заколки. Обруч. Скатертина.

Творчі проекти:

1. Набір серветок до чайного чи кавового сервізу.
2. Картина.



3. Кирсетка.
4. Рушник.
5. Кошик.
6. Скатертина.

з) з килимарства

Зразки-замальовки основних мотивів та елементів орнаменту для килимів. Малюнок – шаблон килима. Колекція зразків різних технік ткання килимів: – на межову нитку, на косу, дірчаста, зачіпками, кружляння. Геометричний килим. Квітковий полтавський килим. Кितिці, торочки.

Творчі проекти:

1. Гобелен з орнаментом на історичну або пейзажну тематику.
2. Килимові доріжки.
3. Жіночі сумочки.
4. Картина чи панно.
5. Килими «фантазі» з настилом і пропусками.

д) в'язання спицями та гачком

Зразки виконані щільною в'язкою. Зразки виконані ажурною в'язкою. Шарфик і шапочка. Рукавички. Шкарпетки. Серветка. Светр з вшивними рукавами. Светр з суцільнов'язаними рукавами. Светр з рукавами реглан. Орнамент на жилеті. Вишивка на трикотажі-панно. Колекція зразків, виконаних різноманітними стовпчиками. Фонові узори. Філейний квадрат, філейна прошва. Ажурний мотив. Серветка з мотивів. Серветка із зубчастим краєм. Шаль.

Творчі проекти:

1. Пінетки.
2. Шкарпетки, в'язані гачком.
3. Спортивний джемпер з неповною застібкою та капюшоном.
4. Літня ажурна кофтина із застібкою до низу.
5. Дитячий комбінезон.
6. Філейна скатертина.
7. Декоративний чайний набір серветок у поєднанні з тканиною.
8. Сумочка та гаманець.
9. В'язані вироби сучасного в'язаного жіночого одягу.
10. Декоративні в'язані вироби з нетрадиційних матеріалів (магнітної плівки, поліетиленової плівки, стрічок, смужок тканини чи трикотажу тощо).



е) з писанкарства

Крашанка. Крапанка. Дряпанка. Мальованка. Трав'янка. Писанка:
а) розпис писачком, б) розпис шпилькою, в) розпис трубочкою.

Творчі проекти:

1. Колекція писанок: Київщини.
2. Колекція писанок Полтавщини.
3. Колекція писанок Чернігівщини.
4. Колекція писанок Львівщини.
5. Колекція писанок Гуцульщини.
6. Гердан з писанок.
7. «Дзвін» з писанок.
8. «Хрест» з писанок.
9. «Голуб» з писанки.
10. Бісерні писанки.
11. Аплікація соломкою на писанках.

У зв'язку з цим ускладнюється методичне керівництво діяльністю учнів з боку вчителя, бо одночасно виконується різна за змістом робота, а отже, виникає потреба в індивідуальній або груповій консультації. Тому в гурткових роботах доводиться застосовувати різні форми інструктування: фронтальну, групову, індивідуальну.

Під час фронтального інструктування розглядають, наприклад, питання, пов'язані з принципом виготовлення об'єктів. При цьому з'ясовують, які закономірності фізики, хімії або інших природничих наук тут використовуються. До розв'язання таких питань доцільно залучати всіх учнів, бо вони закріплюють свої знання з основ наук, навчаються виявляти наукові основи різних об'єктів і процесів.

Групове інструктування проводять з учнями, які виготовляють спільно один об'єкт (або однакові об'єкти). Тут можна розглядати питання, пов'язані з конструюванням і технологією виготовлення конкретних виробів, розглядати й обговорювати пропозиції учнів.

Індивідуальне інструктування застосовують тоді, коли його потребують окремі учні. Наприклад, учень неправильно виконує трудовий прийом, не вміє застосовувати певних знань на практиці, причому це характерно саме для одного учня, а не для всіх гуртківців.

Матеріальною базою для гуртків із декоративно-прикладної творчості, найчастіше є навчальні майстерні і кабінети. Проте інколи, особливо для роботи гуртків-курсів, використовують виробничу базу. Досить часто при цьому гуртками керують виробничники з числа працівників фабрики чи



комбінату художніх промислів. Треба зазначити, що підбір керівників для гуртків з декоративно-прикладної творчості становить певну проблему. Бажаючих навчатися в гуртках виявляється, як правило, досить багато. Крім того, бажання учнів різноманітні. Досвід показує, що у тих школах, де позакласній роботі приділяють достатню увагу, проблема підбору керівників гуртків розв'язується позитивно.

У роботі гуртків здійснюється самоуправління учнів. Гуртківці обирають старост гуртка і старост секцій, редакційну колегію стінної газети.

Роботу гуртків розраховують на відносно довгий період (рік і більше) у незмінному стані. Тому її наперед планують.



6.2. Масові форми позакласної роботи

Основною перевагою масових форм позакласної роботи є те, що ними можна охопити значну кількість учнів. Серед форм масової позакласної роботи найпопулярніші такі: лекції і доповіді; читацькі конференції; демонстрування науково-популярних кіно та відеофільмів; виробничі екскурсії; вечори-зустрічі з відомими майстрами, членами Спілки майстрів народної творчості, лауреатами Державних премій; вечори-звіти гуртків; тематичні вечори; виставки; олімпіади.

У деяких школах лекції і доповіді планують на весь рік, тобто створюють лекторій. З лекціями і доповідями виступають учителі, працівники підприємств, учені. Учні залучають до підготовки ілюстративних матеріалів. Тематику лекцій і доповідей пов'язують з роботою гуртків.

Демонстрування науково-популярних кіно та відеофільмів також досягає більшого ефекту, коли проводиться у формі кінолекторію, тобто планується наперед.

Виробничі екскурсії мають велике значення для поглиблених знань учнів, яких вони набувають у гуртках, а також для поширення їх уявлення про основи сучасного виробництва, що надзвичайно важливо з точки зору завдань освіти.

Великою популярністю у позакласній роботі користуються вечори-зустрічі з відомими майстрами. На таких вечорах-зустрічах виступають учні і гості. Учні розповідають про свою роботу, плани на майбутнє. Гості на конкретних прикладах розкривають значення тієї або іншої професії, дають оцінку діяльності гуртків.

Досить ефективним заходом для стимулювання роботи гуртків є вечори-звіти. Про проведення такого вечора керівник домовляється з гуртківцями з



самого початку. Тому всю роботу будують з урахуванням того, що доведеться звітувати перед своїми товаришами. До вечора готуються всі члени гуртка. Одному з них доручають підготувати виступ у вигляді доповіді про роботу гуртка в цілому. Потім учні демонструють свої вироби. Вдалий звіт гуртка, коли його членам є про що розповісти, створює йому популярність. Після вечорів-звітів завжди збільшується кількість учнів, які бажають брати участь у позакласній роботі.

Тематичні вечори організовуються гуртками для всіх учнів. Гуртківці, що вивчають декоративно-прикладну творчість, звичайно проводять тематичні вечори, на яких розкриваються досягнення у певному виді творчості. Тематичні вечори цінні для слухачів тим, що залучають їх до знань у цій галузі. Ще більше пізнавальне значення мають тематичні вечори для самих гуртківців, які, готуючись до виступів, опрацьовують багато літератури і дізнаються про нові для них об'єкти і процеси.

Важливою формою позакласної роботи є організація виставок творчих робіт учнів. Виставки, на яких експонуються роботи гуртківців, створюють тимчасові і постійні. При підготовці до виставки гуртківці обговорюють кращі роботи і вирішують, які з них демонструвати. Адже за роботами, експонованими на виставці, будуть характеризувати роботу гуртка в цілому. На самій виставці автори робіт дають пояснення щодо виготовлених ними об'єктів, технологій тощо. Це має велике виховне значення не лише для учасників виставки, а й для тих, хто її відвідує.

Відомий дослідник української культури І. Огієнко зазначав: «Сила нації – в силі її культури». А декоративно-прикладна творчість, як відомо, є однією із її складових. Через творче вивчення народної спадщини, досягнень минулого і досконале стеження за мистецькими процесами сьогодення, поцінування їх проходить шлях від традицій до новацій.

Таким шляхом і йдуть студенти факультету технологій та дизайну початкуючі майстри, експонуючи цілу низку своїх творчих робіт на виставках різних рівнів, а також у музеї факультету. Адже з 1988 року на факультеті діє музей декоративно-прикладної творчості.

Першими роботами, які побачили студенти інших факультетів університету були вишиті рушники. Традиція виготовлення рушників відома з давніх-давен. Посаг дівчини складався з великої кількості рушників (тканих і вишитих), вишитих жіночих і чоловічих сорочок на домотканій тканині – полотну. Ось чому дівчата виявили бажання виконувати рушники. Спочатку ці рушники були виконані лише однією технікою «хрестик». З роками студенти почали вивчати різні техніки вишивки. Особливо під час виходу в світ підручника «Техніка вишивки», авторами якої є В.О. Радкевич і Г.М. Пащенко



(за редакцією акад. Н.Г. Ничкало. У цьому підручнику автори подають інструкційні картки, за якими виконуються різні техніки вишивки.

Уже кілька років студентки факультету вишивають рушники особливою технікою «білим по білому». Це прекрасні витончені роботи, які милують око, радують оточуючих. Виконані на білій тканині (сьогодні це льон, а також тканина для вишивання) вони є ошатною окрасою факультетського музею декоративно-прикладної творчості.

Музей працює за такими експозиційними напрямками: гончарство, деревообробка (різьблення, виточування, випалювання), петриківський розпис, писанкарство, лозо- і рогозоплетіння, бісероплетіння, вишивка (різними техніками й на різних матеріалах), плетіння гачком і спицями.

Наш музей є гордістю не лише нашого факультету, а й педагогічного університету. Ніхто не обминув його увагою, виносячи з нього найприємніші враження.

У квітні місяці уже два роки поспіль на факультеті відбувалася Всеукраїнська олімпіада з технологічної освіти. Учасники олімпіади – студенти з різних навчальних закладів України педагогічних університетів, а також члени журі відвідавши музеї факультету були надзвичайно вражені тими творчими здобутками, які демонструють студенти факультету, підтверджуючи те, що дійсно Полтава є духовною столицею нашої країни. Як зазначав професор з Хеорсонського національного університету, заняття чи екскурсії, які в ньому відбуваються, сповна сприяють самовираженню і творчому удосконаленню кожного. Адже золотий фонд музею складають кращі творчі роботи студентів. Вони надзвичайно старанно, відповідально ставляться до виготовлення того або іншого виробу, намагаючись виконати його так, щоб вони мали право зайняти чільне місце в експозиції музею. Студенти працюють дуже наполегливо на заняттях, під час виконання самостійних і індивідуальних робіт, з повною віддачею творчої енергії, удосконалюючи свою художньо-естетичну виконавську майстерність.

Гості нашого музею вже дали відмінну оцінку роботам багатьох студентів: вишитим рушникам, вишитим бісером картинам, серії різьблених по деревині тарілей Івана Кліяненка, Михайла Буряка, робіт з писанкового розпису Кошулько Анастасії, Марії Довгополої, прекрасних букетів зі штучних квітів, одягу вишитого у техніці «Хардангер» Габрієллою Галамбош.

Під керівництвом викладачів кафедри теорії та методики технологічної освіти у музеї поповнюються зібрання українських рушників і сорочок, які знаходять і відновлюють студенти у процесі навчально-дослідницької роботи.

Під керівництвом Міністерства освіти і науки України проводилася історико-етнографічна експедиція «Україна вишивана», яка мала на меті



активізувати пошуково-дослідницьку діяльність у навчальних закладах, підтримати підрастаюче покоління й педагогічну громадськість у збиранні, дослідженні, збереженні й примноженні духовної і матеріальної культури України, і зокрема, рідного краю.

Як зазначається у Положенні про цю експедицію: «Вже кілька тисячоліть квітне на килимах, рушниках, сорочках українців незнищене дерево Роду, дерево Життя і вінчає народні візерунки з давнини до наших днів пшеничний колосок – життєдайний символ рідної землі».

В українській вишивці проявляється і живе народна душа зі споконвічними прагненнями служіння красі й добру.

Активно включилися у виконання теоретичних і практичних завдань студентки III курсу. Кожна з них досліджувала і відтворювала на тканині різноманітні вишиті візерунки, що притаманні кожному району Полтавської області.

Крім музею декоративно-прикладної творчості на факультеті функціонує музей українського рушникарства, в якому зібрана колекція рушників 60-80 рр. XX ст. Колекцію рушників подарував факультету колишній ректор нашого університету академік В.О. Пашенко. Це творча спадщина його матері Пашенко Ганни Романівни. На цих рушниках сусідять різноманітні квіти, випромінюючи красу, тепло людських рук, зачаровують кожного хто приходить у цю світлицю.

Музеї факультету – це навчально-методичний комплекс, це своєрідна карта України з осередками народних промислів і ремесел і їх зразками. Тут закладена ідея творчості, єдності досвідчених відомих майстрів Полтавщини і формування творчого потенціалу майбутніх педагогів, що переймають мистецький дар від своїх наставників-учителів і передають наймолодшим, сповідуючи законам краси, людяності й добра.

Дуже часто у цих музеях студенти зустрічаються з відомими майстрами декоративно-прикладної творчості – М. Китришем (Лауреат премії Т. Шевченка, гончар), Н. Вакуленко (вишивальниця), Є. Пілюгін (килимар) та ін.

Уже традиційно 10 років до Великодніх свят у м. Карлівці Полтавської області вирує обласне свято «Воскресни, писанко!», на якому учасниками були традиційно студенти факультету технологій та дизайну. У прекрасних власноруч виготовлених українських костюмах у світлиці студентки IV курсу розписували писанки, дивуючи цим мініатюрним розписом велику кількість гостей, які з'їхалися до Карлівки на це чудове свято з усіх куточків області.

Поціновувачі цього виду народної творчості переглянули велику виставку робіт студентів факультету, а там були не лише писанки, а і велика



колекція рушників, жіночих і чоловічих сорочок, вишитих картин, сплетених виробів з лози, різьблених виробів на деревині.

Студенти відвідали виставку писанок художника Ігоря Ніколаєвського, який в останні роки життя особливу увагу приділяв писанкарству, розвитку декоративного розпису в стилі «карлівський». Усі його роботи можна віднести до шедеврів філігранної орнаменталістики на курячих і гусячих яйцях.

Адже, красиве створюється душею і серцем. Дивишся і відступає буденність, життя стає красивим, значить і ми кращаємо.

Декоративно-прикладна творчість має глибинні зв'язки з історичним минулим, ніколи не розриває локальних і загальних законів, які передаються із покоління в покоління, збагачуються новими елементами. Тому декоративно-прикладна творчість є не лише товарним виготовленням художніх виробів з використанням ручної праці, але й потужним засобом художньо-естетичного виховання людини.

Одним із майстрів декоративно-прикладної творчості є наша землячка, яка народилася у стародавньому місті Лубни, а дитинство якої пройшло в Полтаві – це Віра Сергіївна Роїк.

Роїк В.С. – Заслужений художник АР Крим, Заслужений майстер народної творчості УРСР, член спілки художників СРСР, Національної спілки художників України, Національної спілки майстрів народного мистецтва України, почесний член Товариства вчених Криму і Товариства «Просвіта» імені Т.Г. Шевченка, лауреат премії імені Короленка, премії імені Опанаса Сластьона.

Нагороджена Золотими медалями республіканських виставок (1967, 1972); Почесним знаком 2-го Міжнародного фестивалю мистецтв (Туреччина, 2002). Нагороджена орденом княгині Ольги III ступеня, Почесною грамотою Кабінету міністрів України; орденом Миколи Чудотворця «За примноження добра на землі», орденом Святої Варвари-великомучениці.

Вона майстер вишивки, яка володіла практично всіма технічними прийомами мистецтва вишивки. Її вишивки звучать, як твори, інкрустовані дорогоцінним камінням або стародавніми емаллями, і слід відзначити при цьому, що зворотній бік вишивки для неї також дуже важливий, як і лицьовий.

Віра Сергіївна – автор робіт принципово нових, у творах чисто утилітарних відображаються події сучасного життя. У них ми бачимо і нові образотворчі й орнаментальні мотиви, композиційні прийоми, що є потужним засобом художньо-естетичного виховання особистості.

Рушники Віри Сергіївни – це яскравий приклад того, як рукомесло, яким майстриня володіла досконало, переходить у справжню творчість.

Саме у таких її роботах нам відкриваються живі глибини народної



творчості, де у безпосередньому єднанні з багатовіковими традиціями живе реальний світ і душа художника.

«Півник» – один із багатьох творів Віри Сергіївни Роїк – створений на основі глибоких знань народного орнаменту і народних традицій, який доповнений художницею індивідуальними деталями.

Як і у багатьох наших художників або майстрів декоративно-прикладної творчості, гідних цього звання, так і у Віри Сергіївни Роїк, є свій голос, своя забарвленість, свій тембр творчості, що нас бентежить і хвилює. У своїх вишивках вона мислить, творить, як поет, філософ, знавець глибоких традицій слов'янських народів.

Відвідуючи персональні виставки В.С.Роїк в м.Полтаві (1993, 1996, 2001 рр.), (а їх у неї відбулося 75), ще більше переконуємося у великій подвижницькій праці нашої землячки – мисткині.

Про Ніну Іпатій, майстра – художника з художньої вишивки з Решетилівки, вишивальницю сучасної доби, і її довершеної краси роботи знають не тільки в Полтаві, Львові й Києві, а й далеко за межами України – у США, Німеччині, Англії, Австралії. Музеї мають за честь зберігати її твори. Ніна Іванівна брала участь у багатьох місцевих і всеукраїнських виставках, у її творчому активі – персональні виставки (у Миргороді, Полтаві та Львові та ін.), які мали величезний успіх.

Поетеса Тетяна Домашенко присвятила проникливі поетичні рядки:

На вістря голки впали небеса,
На вістрі голки – вся земна краса,
Крізь вушко голки долю переллю,
Пересумую, в серці відбілю.

Вельми шанують пані Ніну і земляки-решетилівці за високий професіоналізм, надзвичайну працелюбність, доброзичливу вдачу.

Можливо, саме Ніна Іпатій, талановита й заповзятлива жінка, зможе своїми тендітними руками хоча б частково розв'язати одну з непростих решетилівських проблем – відродити славнозвісну решетилівську вишивку як промисел.

Серед її авторських високохудожніх виробів є Полуботчишина сорочка. Ніна Іванівна дуже любить цей пишний, надзвичайно ефектний візерунок і часто його повторює, але в різних варіантах кольорової гами.

Велика кількість людей милується її роботами.

Яка вишукана краса – це вишиття білим по білому! Яке віртуозне володіння традиційними техніками української вишивки – тут тобі й лишва, й вирізування, мережка, прутик, солов'їні вічка...Просто не віриться, що таке диво може творити людина власними руками.



При вишиванні білим по білому для підкреслення світлотіні додають сіру або сірувато-жовту нитку. Колористична гама орнаментальних композицій при цьому будується на поєднанні м'яких, пастельних відтінків: сірого, зеленого, вохристого, коричневого. Вся увага сконцентровується на декоративному вирішенні простих елементів орнаменту за допомогою переходу від світлого до темного кольору. Така градація в одній гамі створює гармонію ритмів і насичує вишивку рухом. Майстрині часто користуються протиставленням холодних і теплих тонів. Крупні частини орнаменту – розетки, ромби, трикутники вишиваються теплішими відтінками, ніби виступаючи на перший план, а дрібніші – виконуються у холодних тонах, підкреслюючи рельєфність узору в цілому.

Для полтавської вишивки характерні рослинний, рослинно-геометризований і геометричний орнаменти. Рослинним вишивають рушники, скатертини, хусточки, прикрашають кожухи, керсетки, рослинно-геометризованим – жіночі сорочки, блузки, сукні; геометричним – чоловічі сорочки рідше – жіночі блузи, скатертини.

Значне місце у полтавській вишивці посідає геометричний орнамент, в основі якого лежать найпростіші за своїми абрисами фігури: косий та прямий хрест, квадрат, ромб, трикутник та ін. Найрізноманітніші поєднання цих фігур зумовлюють варіантність композиційних побудов.

Той самий мотив ромба, виконаний зерновим виводом, набуває площинного характеру, справляючи враження мерехтливої поверхні. Мотиви, виконані зерновим виводом, посідають другорядне місце в загальній композиції, підкреслюючи і виявляючи інші елементи орнаменту.

Діяльність творчої майстерні, очолюваної Ніною Іпатій, і те, що решетилівським вишивальницям, попри незначні статки широкого українського загалу, не бракує замовлень, свідчить про те, що розмови про згасання національної вишивки недоречні. Ця краса житиме і тішитиме око ще дуже довго. А може, й вічно.

Творчі роботи студентів факультету технологій та дизайну неодноразово експонувалися на Всеукраїнських, регіональних та місцевих виставках, зокрема, «Містечко майстрів» на вулиці Жовтневій до Дня міста (вересень 2009 р., Полтава); виставка, присвячена 95-річчю Полтавського державного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (листопад 2009 р.); III Міжрегіональна виставка тур-салон «Відпочивайте на Полтавщині» (4-5 грудня 2009 р., Полтава); виставка творчих робіт студентів факультету у виставковій залі Міського будинку культури та багато інших.

Студенти нашого факультету презентували українські вишиванки на обласному святі туризму у Диканьці «Туристична Диканьщина». В рамках



цього свята проходив конкурс вишитих рушників серед вихованців шкіл та позашкільних навчальних закладів. Вишиті рушники студентів вирізнялися якістю та технікою виконання, а тому експонувалися як взірцеві поза конкурсом. Студентки факультету провели майстер-клас з полтавської вишивки рушниковими заповненнями.

Феєричним завершенням свята став парад вишиванок, в якому студенти факультету представляли сучасні вишиванки та традиційний український костюм у театралізованій композиції «Вишиванки».

Організація спілкування учнівської та студентської молоді із справжніми шедеврами народного мистецтва дає можливість їм засвоювати нагромаджений життєвий досвід людства, сприяє моральному розвитку, духовному збагаченню формуванню естетичної культури. Ознайомлення та вивчення матеріальної спадщини минулого дозволяє молоді глибше зрозуміти духовний, естетичний світ тих, хто жив і творив до нас, конкретно уявити спосіб життя, систему цінностей попередніх епох.

У Державній національній програмі естетичного виховання зазначено, що нова реальність породжує і нову культурну реальність, провідними рисами якої є переоцінка системи цінностей, створення нових відносин між основними учасниками художнього життя, зміна критеріїв оцінки естетичних і художніх цінностей, розширення меж естетичних і художніх потреб, поява нових відносин та форм організації художнього життя, формування нового естетичного досвіду, естетичної культури.

Таким чином, виставкова діяльність, специфіка функціонування музейного комплексу в сучасному суспільстві визначається тим, що це здійснюється за естетичними законами і виступає мовою культурного спілкування людства.

Останнім часом дедалі більшого поширення набирає така форма масової позакласної роботи, як олімпіади.

Досвід окремих відділів освіти свідчить про те, що проведення олімпіад з трудового навчання цілком себе виправдовує з навчальної і виховної точки зору. Наприклад, Департамент освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації вже багато років проводить обласні олімпіади з трудового навчання, які проходять у три тури. Перший тур проводився у школах. У ньому беруть участь учні. Переможці першого туру беруть участь у другому турі – районних олімпіадах, а переможці другого туру приїжджають до м. Полтави, де беруть участь у третьому турі – обласній олімпіаді. У зв'язку з проведенням олімпіади зростає активність учителів і учнів. Інтерес учнів до навчання підвищується. Олімпіади сприяють удосконаленню педагогічної майстерності вчителів, яким доводиться готувати контрольні матеріали,



перевіряти наслідки художньо-творчої діяльності учнів.

Поширена і така форма масової позакласної роботи, як проведення читацьких конференцій з обговоренням літератури. Відомо, що учні цікавляться літературою, особливо з української народної вишивки, різьблення, килимарства, лозоплетіння. Учитель повинен спрямовувати інтерес учнів, рекомендувати потрібну літературу, подавати консультації, якщо їм не все буде зрозуміло. Без кваліфікованого керівництва з боку вчителя учням буває важко підібрати літературу, яка відповідала б їх підготовці.



6.3. Виробничі екскурсії в процесі вивчення декоративно-прикладної творчості

Значення екскурсії полягає передусім у тому, що вони ознайомлюють учнів із сучасним виробництвом і роботою відомих майстрів з різних видів промислів.

Єдино можливий шлях практичного знайомства із сучасним виробництвом, технологією і організацією його – безпосередньо на виробництві.

Екскурсії на виробництво мають велике значення і для формування багатьох важливих понять, зокрема «продуктивності праці». Це поняття можна сформулювати, звичайно, і поясненнями, і за допомогою наочних посібників. Та воно не буде так міцно засвоєне, як на практиці.

У ході екскурсії можна виділити такі основні етапи: підготовку до екскурсії, проведення її та підведення підсумків. Розглянемо ці етапи екскурсії докладніше.

Підготовка до екскурсії починається з вибору об'єкта екскурсії. Вибір визначається навчальним закладом, перед яким поставлено завдання в процесі екскурсії, виробничим оточенням.

Вибираючи об'єкти для екскурсії, слід мати на увазі, що в сільській місцевості можливості вчителя технологічної освіти досить обмежені. Більше того, інколи всі екскурсії доводиться проводити на те саме підприємство. У таких випадках учитель складає завчасно на весь період навчання план проведення екскурсії з тим, щоб вони не повторювались за змістом і інтерес до екскурсії не знижувався.

Вибравши об'єкт, учитель домовляється з керівником підприємства і вирішує питання про те, хто проводитиме екскурсію. Найбільший навчальний ефект буває тоді, коли екскурсію проводить сам учитель. Він чітко уявляє навчальні завдання екскурсії, підготовленість учнів, знання їх з основ наук.



Усе це дає можливість йому бути лаконічним, акцентувати увагу учнів на основному. На жаль, учитель не завжди буває підготовлений до ролі екскурсовода на сучасному підприємстві. Тоді екскурсію проводить працівник підприємства, якого вчитель завчасно ознайомлює з її завданням.

Разом з екскурсоводом учитель планує маршрут екскурсії і об'єкти, які будуть показані учням. Багато уваги слід приділяти при цьому питанням безпеки. Учитель разом з екскурсоводом продумує, як забезпечити безпеку руху учнів на території підприємства.

Щоб підвищити активність учнів під час екскурсії, вчитель заготовляє для них різні індивідуальні завдання, наприклад: записати послідовність обробки певної частини об'єкту (скласти маршрутну карту), заескізувати частину рапорту малюнку, намалювати схему встановлення і закріплення інструментів, порівняти продуктивність ручної і машинної вишивки тощо).

Екскурсія починається, як правило, з короткої вступної бесіди, в якій перед учнями розкривають значення підприємства для цього економічного району, розповідають про продукцію підприємства. Бесіду зручно проводити в приміщенні, де знаходяться стенди, які розповідають про історію підприємства, його досягнення і традиції. Після закінчення бесіди учнів ознайомлюють з правилами поведінки на території підприємства, після чого вчитель роздає їм індивідуальні завдання.

Хід екскурсії залежить від навчальних завдань. Наприклад, учні відвідують підприємство з метою ознайомлення з технологічним процесом (виготовлення килима або керамічного виробу). Тоді вибирають найхарактерніший об'єкт. Учні простежують увесь процес його виготовлення, який починається з розробки об'єкту і закінчується його оздобленням. Таким чином, учні послідовно переходять з цеху в цех (або на малому підприємстві – з ділянки на ділянку) і отримують уявлення про підприємство в цілому. При цьому безперервно необхідно підкреслювати, про те, що мова йде не про обробку якоїсь деталі, а про типовий технологічний процес. Отже, учні дістають знання про технологічний процес цього підприємства, а також усіх інших підприємств, які обробляють такі самі матеріали таким самим способом.

Розглянемо ще такий приклад. Учні повинні ознайомитись з будовою і роботою певного обладнання. Тоді кількість об'єктів для спостереження підбирають так, щоб учні, розташовуючись навколо них, не заважали робітникам і щоб їм було все видно. Щоб спостереження учнів були цілеспрямованими, їм дають конкретні завдання, на які вони повинні потім дати усні або письмові відповіді. Учитель, переходячи від учня до учня, перевіряє, чи правильно зрозуміли вони завдання і чи правильно його виконують.



Після виконання навчального завдання вчитель організовано виводить учнів з території підприємства. Екскурсія закінчується проведенням підсумків, що може відбуватися відразу або через деякий час. Найчастіше вчитель, закінчивши екскурсію, повертається з учнями в приміщення і з'ясовує, наскільки вони готові до виконання завдань, чи зібрали вони потрібний для цього матеріал. Потім установлює термін виконання завдань, після закінчення якого роботи учнів обговорюють на заняттях у майстернях.

Знання, яких учні набувають у процесі екскурсії, вчитель може використовувати в майбутньому. Так, багато хто з учителів використовує досвід учнів при порівнянні умов праці у майбутньому в майстернях і на сучасних промислових підприємствах. Таке порівняння треба проводити таким чином, щоб в учнів складалося правильне уявлення про прогресивні, високопродуктивні способи обробки матеріалів. Наприклад, учитель складає разом з учнями технологію виготовлення кошика, а потім запитує, які зміни можна було б внести в цю технологію, яка відображала б можливості сучасного виробництва, закріплює уявлення учнів про основи виробництва.

Екскурсію проводять за заздалегідь розробленим планом, який орієнтовно може бути таким:

Дата ...

Клас ...

Тема екскурсії: ознайомлення з цехом підприємства.

Мета екскурсії: порівняння різних операцій обробки матеріалів, що вивчили учні, із сучасними способами виготовлення виробів.

Об'єкти спостереження: пристрої та інструменти.

Маршрут екскурсії: музей.

Завдання учням: описати спосіб обробки прутів лози вручну і за допомогою інструментів; обчислити, у скільки разів швидше це виконується.

Мета вступної бесіди: ознайомлення з правилами безпеки на території підприємства; ознайомлення учнів з їхніми обов'язками і завданнями.

Мета заключної бесіди: відповіді на запитання учнів; перевірка готовності учнів до виконання своїх завдань.



6.4. Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішному

Тема: Художня спадщина гончарства в Національному музеї-заповіднику українського гончарства в Опішному.

Мета: ознайомити студентів з надбаннями українського гончарства,



традиціями гончарного промислу, народними майстрами, професійними художниками-керамістами; виховати почуття збереження традицій і досягнень українського гончарства, залучити студентів до занять гончарством як видом художньої творчості; розвинути уміння з технології виготовлення гончарних виробів.

Об'єкти спостереження: експозиція музею включає розділи:

- історичні форми побутування гончарного промислу;
- етапи розвитку гончарства на території України з найдавніших часів до наших днів;

- господарсько-трудова діяльність гончарів;
- розвиток гончарної технології та техніки;
- народні звичаї та обряди, пов'язані з гончарством;
- розвиток форм та орнаментики гончарних виробів;
- основні види і типи глиняної продукції гончарів;
- творчість майстрів-гончарів.

Маршрут екскурсії:

- Національний музей-заповідник українського гончарства;
- гончарський етнопарк (експозиція просто неба традиційного побуту українських гончарів);

- Інститут керамології – відділення Інституту народознавства Національної академії наук України, Колегіум мистецтв;

- Національні виставки в «Будинку Кричевського-Лебідца»;
- Меморіальний музей-садиба гончарки Олександри Селюченко;
- Меморіальний музей-садиба гончарської родини Пошивайлів;
- Національні виставки кераміки в Мистецькій галереї Центру розвитку духовної культури.

Завдання студентам: дати відповіді на такі питання:

1. Гончарство і кераміка.
2. Назвати основні види кераміки.
3. Назвати відомих опішнянських майстрів.
4. Які етапи технологічного процесу гончарського виробництва? Які з них традиційні в Опішному? Описати один з етапів технологічного процесу.
5. Які нововведення в гончарному промислі Ви побачили?

Селище Опішня, яке розкинулося на мальовничих пагорбах неподалік від річки Ворскли, за 40 км від Полтави, – найбільший осередок з виготовлення кераміки в Україні. В Опішні були здавна розвинуті різні види ремесел. Тут виробляли багато килимів, займалися бондарством, столярством. Та найбільше славилась Опішня, звичайно, своїми гончарними виробами.



Час виникнення гончарного виробництва в Опішні пов'язаний із появою на цьому місці поселення. Багаті поклади глини найчастіше передбачають заняття жителів її обробкою.

Відомої дати про заснування Опішні немає. Дослідники XIX – початку XX століття, посилаючись на Г. Кониського та літописи, називають її найстародавнішим населеним пунктом Лівобережжя, відомим уже у VII ст. Зокрема Л.В. Падалка, згадуючи Опішню серед вотчинних володінь татарського князя Лекси, вихідця із Золотої Орди у XV ст., зазначає, що воно існувало з 1588 року.

Археологічні розкопки також не дають точної відповіді на питання про виникнення Опішні. Відносити його до другої половини I тис. н. е. або тим більше до скіфських часів недоцільно, хоча на території містечка знайдено залишки скіфського поселення та городища роменської культури VII–VIII ст. Слідів населеного пункту епохи Київської Русі тут також не виявлено, хоч навколо Опішні існували давньоруські городища.

Після татарсько-монгольської навали район, де розташована Опішня, був прикордонною територією формування української народності. Тоді ж на Україні виникає багато міст і інтенсивно розвиваються старі міста та містечка. Саме до цього періоду відносяться найбільш вірогідні відомості про Опішню, що було на той час значним населеним пунктом, і можна з більшою або меншою мірою вірогідності говорити про функціонування тут гончарного виробництва.

Перші письмові згадки про опішнянську кераміку відносяться до кінця XVIII ст. Це надзвичайно цінне свідчення О. Шафонського про існування в містечку гончарного цеху, наявність якого дозволяє говорити про певний рівень розвитку промислу. Хоча тоді Опішня ще не було провідним гончарним осередком навіть в межах Зіньківського повіту: як керамічний центр О. Шафонський Опішню не відмічає, виділяючи Куземин – містечко за 24 км від Опішні.

Протягом наступних 50 років промисел розвивається досить інтенсивно: у 1835 році в містечку працює 131 гончар, а до середини 1840-х років Опішненська волость займає перше місце в повіті з керамічного виробництва, яким тут займається 400 осіб. У 1889 році В.І. Василенко пише: «40 років тому в Опішні та її околицях жителі виробляли багато різного роду гончарного посуду й збували в різних місцях своєї губернії та Новоросійського краю, і в цьому відношенні Опішня займала перше місце». Таким чином, з кінця XVIII до середини XIX ст. опішнянська кераміка проходить значний шлях розвитку, й містечко перетворюється на один з найбільших гончарних осередків Лівобережжя.



Наступний період з історії опішнянської кераміки розпочинається після реформи 1861 року. У пореформений час Опішня залишається значним центром ремесла й торгівлі, переживаючи закономірні зміни для даного періоду в історії України. Своєрідність історичної ситуації в Опішні в другій половині XIX ст. полягає в тому, що тут мали місце риси міського та сільського способів життя. Населення (переважно вільні козаки) займалося землеробством, скотарством і промислами. Провідну роль завдяки природним умовам відіграло гончарство. З ним пов'язана значна частина населення: це і добування глини, і виготовлення посуду, і збут готової продукції. Гончарі, за свідченням В.І. Василенка, становили найбільшу групу жителів: 78,9% з них були безземельними, 74,5% не мали робочої худоби.

У другій половині XIX – на початку XX ст. кількість гончарів зростає. Це характерно для більшості осередків сільського та містечкового гончарства. Так, в Опішні у 1882 р. нараховувалося 216 гончарських господарств, у 1885р. – 224, у 1915 р. – 296.

У опішнянському промислі переважало дрібнотоварне виробництво, з ним часто поєднувалося виробництво на замовлення. Існувало також кілька невеликих підприємств із найманими робітниками та розподілом праці, що нагадували мануфактури (майстерня Г. Гладиревського та господарства деяких інших заможних гончарів).

Серед опішнянських народних керамістів мала місце спеціалізація за видами продукції: одні виготовляли теракотовий посуд (гончар «білий»), інші – полив'яний, треті – миски («мисошник»), четверті – маленькі вироби з підполивним розписом («посудник»). Були ще кахельники та цегельники. До промислу була причетна вся родина гончаря. Разом готували глиняну масу, фарбу, поливу, глазурували вироби. Гончарний круг – привілей чоловіків. Жінки та дівчата займалися розписом та ліпленням іграшок.

Передача майстерності відбувалася в сім'ї. Діти змалку були зайняті у виробництві. З 10–13 років хлопчики працювали за кругом. Дівчата – у допоміжних процесах, ліпили іграшки та освоювали розпис. Практикувалося й учнівство, коли дитину віддавали вчитися до гончаря.

Як провідний осередок Лівобережжя, Опішня забезпечувала виробами не лише Полтавську губернію, а й ряд інших районів.

Із збутом продукції пов'язана окрема група місцевого населення – так звані горшковози, що закупували вироби й продавали їх на базарах та ярмарках. Важливу роль у розповсюдженні кераміки виконували чумаки.

У гончарстві існували своєрідні системи лічби виробів з традиційною для кожного центру термінологією, що фіксувала окремі розміри посудини. Головною одиницею лічби була сотня. До неї входило сто («рядова сотня»)



або значно більше («сотня з укладом») речей. В Опішні така система підрахунку продукції збереглася до 30-х років ХХ ст.

Організація виробництва та характер навчання сприяли збереженню традиційної основи опішнянського гончарства, яке до кінця ХІХ ст. розвивалося в руслі загальноукраїнських традицій. Широко розгалуджений збут виробів обумовлював вплив міських смаків. Вирішальну роль у змінах, що відбулися в Опішні на зламі ХІХ–ХХ ст., відіграло Полтавське губернське земство.

З усіх керамічних осередків Полтавщини саме в Опішні земські настанови знайшли найбільш повне й завершене втілення та активно вплинули на формування стилістичних особливостей виробів. Вирішальне значення в цьому плані мали гончарні майстерні.

Відкриття першої керамічної майстерні в Опішні відбулося у 1894 році.

Спочатку заклад очолював відомий археолог та дослідник гончарства Іван Антонович Зарецький. Після створення Миргородської художньо-промислової школи ім. М.В. Гоголя опішнянську майстерню підпорядкували її директору С.І. Масленникову (з вересня 1896 р.). Тоді І.А. Зарецький відмовився від посади, а на його місце призначили Маркіна. Крім завідувача, до штату входили робітники.

Головним завданням майстерні планувалось ознайомлення місцевих кустарів із вдосконаленими прийомами гончарної справи шляхом найму дітей. Майстерня також проводила активну роботу з дорослими гончарями, які одержували консультації та опис технологічних нововведень. Заклад намагався сприяти збуту виробів місцевих керамістів, забезпечувати їх замовленням.

Але спроби передати заклад у підпорядкування Зінківського повітового земства або остаточно підпорядкувати Миргородській художньо-промисловій школі не вдалися. На зібранні 35-го чергового скликання у грудні 1899 року було прийнято рішення про закриття майстерні.

Серед причин невдачі вважалися: новизна справи, брак досвіду, специфіка гончарного виробництва, відсутність досвідченого керівника.

Після закриття опішнянської майстерні прогресивні земські діячі ставлять питання про необхідність подальшої роботи з гончарями. У публікаціях тих років згадується про вплив на опішнянський промисел провідних українських художників. Так, у 1908 році Опішню для спілкування з гончарями та надання їм допомоги відвідали С.І. Васильківський та М.С. Ткаченко.

Восени 1912 року в Опішні починає функціонувати гончарний навчально-показовий пункт. Спочатку це була майстерня інструктора



губернського земства, а потім у грудні 1913 року губернське зібрання ухвалило створити постійний навчально-показовий пункт, яким керував кераміст Георгій Іванович Лебішак, запрошений з Галичини. Іншим інструктором призначили Андрія Єлисейовича Сидоренка, який у 1912 році закінчив Глинську школу. Майстром на пункті призначили М.Є. Іванкевич.

Опішненський навчально-показовий пункт виконував різноманітні функції: приготування глиняної маси, полив, формування виробів, декорування, ліплення. Робота проводилася як з дітьми, так і з дорослими гончарями. У 1914 році на пункті було 8 учнів і працювала артіль кустарів-кахлярів. У 1916 році тут навчалось 28 хлопчиків і дівчаток, які опановували точіння на крузі, відливання у гіпсових формах, малювання тощо. Відомо, що в майстерні вчилися провідні майстри Х.М. Сакун, Н.І. Оначко, М.Ф. Кришталь.

На пункті велися й експериментальні роботи: Г.І. Лебішак займався дослідями щодо властивостей місцевих глин і приготуванням полив. У 1929 році була організована артіль «Художній керамік», яка в роки війни зазнала значних ушкоджень. Фашисти перетворили корпус керамічного заводу на укріплений пункт, від якого після десятиденних запеклих боїв залишилися лише руїни. А через чотири дні після звільнення артіль «Червоний керамік» почала відбудовувати свій завод.

Кераміка Опішні післявоєнних років вирізнялася характерним пишним декором, що складається з рясного рослинного орнаменту округлих форм, нанесеного технікою гравірування на поверхню черепка, заповненого багатобарвними ангобами та вкритого поливою, і все це на тонованому світлому тлі – жовтуватому, зеленкуватому, світло-блакитному тощо.

Після війни в Опішні було багато гончарів – авторів декоративного посуду та керамічної скульптури: М. Сердюченко, С. Тягун, С. Онищенко, З. Коломієць, Н. Демченко, Т. Наливайко, М. Оначко, О. Герасименко, Т. Дяченко, Г. Пошивайло, І. Задорожний, І. Білик; більшість їх працювала в артілі «Червоний керамік» ще в довоєнні роки. Чимало відомих імен серед малювальниць: М. Каша, З. Ліпник – вихованки опішнянського керамічного технікуму випуску 1937 р., Н. Оначко, Т. Гриб, В. Москаленко, П. Біляк, О. Селюченко, М. Назарчук, Я. Боцька, М. Шулик.

Ветеранами-майстрами були Т.Н. Демченко та І. Айлик. Їх творчість збагачувала і розвивала традиції народного мистецтва.

Демченко Трохим Назарович працював понад 50 років, з початку заснування підприємства. Тривалий час уже у післявоєнні роки Демченко Т.Н. був технічним керівником заводу. Саме тоді опішнянські мальовані вироби відзначалися високою якістю полив і фарбників.



Серед опішнянських виробів, які експонувалися в 1937 році на Всесвітній виставці у Парижі, був і покритий коричневою поливою баран Т.Н. Демченка. За своїм характером цей баранчик був близький до фігурного посуду старої Опішні. Автор, як ніхто інший з опішнян, відчував красу чітких геометричних форм, які він часто використовував у своїх скульптурах.

Одним з найдавніших і найцікавіших майстрів Опішного був Іван Архипович Білик – заслужений майстер народної творчості УРСР. Іван Архипович ще з початку 30-х років працював майстром декоративних виробів артілі «Художній керамік», який у післявоєнні роки перетворений на завод. Однак виготовленням фігурного посуду почав займатися з кінця 40-х років, повернувшись в Опішню після важкого поранення на фронті. Його твори, що зберігаються в багатьох музеях, неодноразово відзначалися медалями і почесними дипломами, серед яких є також почесний диплом Всесвітньої виставки кераміки в італійському місті Фаєнці (1971 р.), що свідчить про міжнародне визнання майстерності цього талановитого майстра.

Також необхідно відзначити заслуженого майстра народної творчості України, члена спілки художників України Олександру Федорівну Селюченко. Її садиба-музей знаходиться на території Державного музею-заповідника. Найчастіше ім'я опішнянської майстрині пов'язують із створенням найрізноманітніших дитячих іграшок, її твори відзначалися на республіканських, всесоюзних і міжнародних виставках. Багато творів знаходяться в музеях. Помітним явищем в творчості майстрині було ілюстрування літературних творів. Вона створила серії персонажів до творів М. Гоголя «Вечори на хуторі біля Диканьки», Л. Українки «Лісова пісня», С.С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм», І.С. Нечуя-Левицького «Кайдашева сім'я», І.П. Котляревського «Наталка-Полтавка», своєрідні ілюстрації до казок та ін.

З найвизначніших опішнянських майстрів вирізняється заслужений майстер народної творчості України, лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка, лауреат Премії імені Данила Щербаківського *Михайло Ігорович Китриш* (21.10.1936 р.н. в містечку, в сім'ї гончаря). Батько – Ігор Васильович – працював на місцевому завод «Художній керамік» до 1941 року. З юних літ Михайло залучився до гончарної справи. Досконало вивчив технологію керамічного виробництва, опанував техніки ангобування, кольорових розписів.

У 1981 році в Полтавському краєзнавчому музеї відбулася перша персональна виставка майстра, на якій експонувалося близько 140 творів. Керамічні вироби Михайла Китриша широко представляли мистецтво України на міжнародних виставках у Бельгії, Канаді, Японії, Польщі, Угорщині,



Франції, Нідерландах, США, Норвегії, Великобританії, Об'єднаних Арабських Еміратах та інших країнах світу. Вони зайняли почесні місця в найбільших і найпрестижніших музейних зібраннях Європи та Америки. М. Китриш брав участь у міжнародних керамічних симпозиумах у Болгарії, Угорщині, Норвегії.

Багаторічна творча праця, набуті майстерність і громадське визнання в Україні та за її межами дозволили йому стати членом Спілки художників України (1971 р.). За визначний внесок у розвиток українського народного мистецтва в 1985 році відзначений почесним званням заслуженого майстра народної творчості України, у 1995 році він став лауреатом Премії імені Данила Щербаківського. Творчість Михайла Китриша – визначне явище українського мистецтва. Роботи художника є класичними зразками сучасної народної кераміки. Майстер у творчій роботі віддає перевагу декоративній скульптурі; виготовляє традиційний для гончарства Опішного посуд у вигляді левів, биків, баранів, козлів; побутовий і ритуальний посуд (глечики, горщики; вареничні, чайні, кавові набори; куришки, свічники). Він – єдиний з опішненських гончарів, хто дуже багато експериментує з кольоровими глинами, поливами та формами керамічних виробів.

Заслужений майстер народної творчості України, лауреат Державної премії України імені Тараса Шевченка, лауреат Премії імені Данила Щербаківського *Василь Онуфрійович Омеляненко* (03.08.1925 р.н.) в містечку Опішному в селянській родині. До глини призвичаївся рано, з братом Петром ще до війни ліпив свистунці у вигляді пташок, рибок, вершників.

Протягом 1950–1985рр. працював на Опішнянському заводі «Художній керамік» гончарем, а пізніше – майстром творчої лабораторії. З роками множилася майстерність, а думка линула далі, хотілося створити твори, не схожі на інші. Так з'явилися славнозвісні леви, бики, тури, покриті тільки його, омеляненковим декором.

Керамічні вироби майстра широко представляли мистецтво України на міжнародних виставках у Бельгії, Канаді, Японії, Болгарії, Югославії, Польщі, США, Норвегії, Великобританії та інших країнах світу. Вони зайняли почесні місця в найбільших і найпрестижніших музейних зібраннях Європи та Америки. Багаторічна праця, набуті майстерність і громадське визнання в Україні та за її межами дозволили йому стати членом Спілки художників України. За визначний внесок у розвиток українського народного мистецтва в 1976 році відзначений почесним званням заслуженого майстра народної творчості України, у 1995 році став лауреатом Всеукраїнської премії імені Данила Щербаківського, у 1999 році майстер став лауреатом Державної премії України імені Т. Шевченка.

Його основні художні твори: «Гірський козел» (1971 р.), «Лев» (1974 р.),



«Свято врожаю» (1976 р.), «Бик» (1980 р.). Унікальною є робота «Лев при двох головах» (1997 р.) виконаний до Першого регіонального симпозиуму керамічної скульптури «Поезія гончарства на майданах і в парках України» (друга премія Симпозиуму).

До 85-річчя Василя Омеляненка Національний музей-заповідник українського гончарства в Опішні організував персональну виставку майстра, що відбулась під час II Тижня Національного Гончарного Здвиження в Опішні «Здвиг-2010» у будівлі колишнього Опішнянського гончарного навчально-показового пункту Полтавського губернського земства.

Роботи художника є класичними зразками сучасної народної кераміки. Майстер у творчій роботі віддає перевагу декоративній зооморфній скульптурі, виготовляє традиційний для гончарства Опішні посуд у вигляді левів, баранів, козлів. Раніше цей посуд був ритуальний і використовувався в різноманітних народних звичаях і обрядах як місткість для міцних напоїв. При відносно обмеженому асортименті виробів (лев, баран, козел, бик) він ніколи не повторюється. Майстер вишукує нові композиційні рішення, найбільш придатні пластично-виражальні засоби для створення народженого оригінальним художнім баченням творів.

Микола Гаврилович Пошивайло (1930 р.н.) – гончар, член Національної спілки художників України, заслужений майстер народної творчості України, лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. Івана Нечуя-Левицького, народився в Опішні у родині спадкових гончарів, майстри якої згадуються в літературі з другої половини XVIII ст. Батько гончаря – заслужений майстер народної творчості України Гаврило Ничипорович і мати – Євдокія Давидівна – старійшини опішнянської гончарної справи. Понад 30 років (1960–1990 рр.) працював Микола на опішнянському заводі «Художній керамік» творчим майстром, гончарем. Керамічні твори Миколи Пошивайла широко представляли мистецтво України на міжнародних виставках у Бельгії, Канаді, Японії, Болгарії, Югославії, Польщі, Угорщини, Франції, США, Норвегії, Великобританії та інших країнах світу. Він є учасником 27 обласних всеукраїнських і міжнародних художніх виставок, 1 Республіканського симпозиуму гончарства (Опішня, 1939 р.), I, II, та III Всеукраїнських симпозиумів монументальної кераміки в Опішні «Поезія гончарства на майданах і в парках України» (1997, 1998, 1999, 2000 рр.), Всеукраїнського мистецького конкурсу «Мальований глечик» (Опішня, 1999 р.). Роботи гончаря є класичними зразками сучасної народної кераміки. Він виготовляє широкий асортимент традиційного посуду – горщики, глечики, ринки, миски, барила; вироби зооморфної скульптури – барани, леви та бики; сюжетні композиції; дитячу глиняну іграшку у вигляді тварин, птахів, вершників.



Продовжувачем батьківської справи є його син – Олесь. Ще студентське зацікавлення батьківським ремеслом переросло у наукове дослідження опішнянського, полтавського, а далі і всього українського гончарства. Виступивши з ініціативою вшанування важкої праці гончарів і створення Національного музею гончарства, у 1986 році повернувся до Опішні, де працює й донині.

Він так пише про свою родину «Мої дідусь Гаврило Ничипорович (1909–1991 рр.), бабуся Явдоха Давидівна (1910–1994 рр.), батько Микола Гаврилович (нар. 1930 р.) належать до когорти найвидатніших опішненських гончарів ХХ ст. Для мене це святі постаті, котрі поклали своє життя на вівтар служіння гончарству. Мама – Любов Олексіївна (нар. 1936 р.) – походить з іншого, не менш відомого, малобудищанського гончарського роду Пічок. Тому й не дивно, що народився я в глині. Дитинство проходило переважно в хаті бабусі й дідуся, де вся філософія буття пов'язувалася з таїною гончарювання.

Моїм першим професором етнографії й музеєзнавства була бабуся, яка ще в 1970-і роки почала формувати домашній музей, щоб у такий спосіб зберегти для спадкоємців роду пам'ять про родинне ремесло.

Музей для Явдохи і Гаврила Пошивайлів був філософською категорією, символом і способом збереження та примноження кращих набутків гончарства».

Зараз *Олесь Миколайович Пошивайло* – професор, доктор історичних наук, заслужений діяч науки і техніки України, заступник голови Наглядової ради й провідний науковий співробітник Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішному. Засновник та директор (1986–2003 рр.) Національного музею-заповідника українського гончарства в Опішні, ініціатор створення Національного музею гончарства, музеїв-садиб видатних гончарів і колекціонерів кераміки та формування майже 50-тисячної колекції кераміки.

Лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. І. Нечуя-Левицького, автор численних наукових публікацій і багатьох книг, головний редактор «Українського керамологічного журналу», національних наукових щорічників «Українська керамологія» та «Бібліографія українського гончарства». У вересні 2013 отримав Премію імені Бориса Возницького «За вагомий особистий внесок у розвиток музейної справи України».



6.5. Організація та проведення олімпіад і конкурсів

Олімпіади та конкурси декоративно-прикладної творчості є однією з найбільш масових форм організації позакласної роботи учнів. Вони надають учням широкі можливості для застосування на практиці знань та вмінь і



прояву художньо-творчих здібностей. Як масова форма змагання, олімпіади та конкурси сприяють активізації пізнавальної та практичної діяльності учнів на уроках та позаурочний час, підвищенню якості знань та вмінь, розширенню кругозору, широкому розвитку декоративно-прикладної творчості. У той же час олімпіади дозволяють їх організаторам, учителям і керівникам шкіл, працівникам органів освіти визначити якість засвоєння учнями програмного матеріалу, знаходити прогалини у їх знаннях та вміннях, виявляти здібних учнів. Після успішного проведення олімпіад в учнів підвищується інтерес до творчості, зростає бажання працювати у гуртках декоративно-прикладної творчості.

Успіхи у проведенні олімпіади багато в чому залежать від того, наскільки своєчасно та якісно буде здійснена робота з підготовки до її проведення. Підготовка до проведення олімпіад включає формування керівних органів (оргкомітету та журі), виділення шкіл на базі яких буде проводитись олімпіада, складання калькуляції витрат на проведення олімпіади, ознайомлення з положенням олімпіади, з її учасниками, використання досвіду, нагромадженого у процесі організації та проведення олімпіад, створення необхідної матеріальної бази.

Підготовка учнів до олімпіади проходить у процесі вивчення технологічної освіти. Вивчаючи програмний навчальний матеріал, набуваючи відповідні знання, практичні вміння та навички, учні тим самим здійснюють підготовку до олімпіади. Зрозуміло, що навчальний процес має бути високоякісним та ефективним, у достатній мірі насичений художньо-творчою діяльністю.

Головне у підготовці учнів до олімпіади має стати теоретична та практична підготовка з виготовлення виробів, навчання їх продуктивним прийомом виконання трудових операцій. З цього випливають особливі вимоги до підбору теоретичних і практичних завдань. За своєю різноманітністю завдання повинні охоплювати всі типи (види) навчальних завдань, бути оригінальними, багатоваріантними, такими, що вимагають творчого підходу. Вироби повинні бути такими, щоб, виготовляючи їх, учні виконували основні операції, передбачені програмою для даного класу.

Важливе значення у системі підготовки учнів до олімпіади мають виробничі екскурсії, перегляд кіно- та відеофільмів, опрацювання необхідної літератури та інші форми навчання, що розширюють світогляд учнів і розвивають їх інтерес до декоративно-прикладної творчості.

Для підготовки учнів можуть бути використані домашні завдання із виготовлення самостійних творчих робіт. Щоб підвищити інтерес учнів до виконання таких завдань, слід організувати змагання на краще їх виконання



з наданням широкої гласності про переможців та заохочення їх. У ряді шкіл створюють спеціальні яскраво оформлені стенди, на яких розміщують підібрані для учнів кожного класу об'єкти праці та кращі (оригінальні) способи їх виготовлення. На стенді розміщують також інформацію про підсумки всіх турів олімпіади та вказують прізвища призерів.

Олімпіади проводять у чотири тури: I – шкільний, II – районний (міський), III – обласний, IV – всеукраїнський.

Перший тур найбільш масовий. У ньому беруть участь всі учні. Переможці переходять з туру на тур аж до всеукраїнської олімпіади.

За місяць до олімпіади створюються оргкомітет та журі.

До складу оргкомітету входять, як правило, представники адміністрації відповідного рівня та громадських організацій.

Оргкомітет здійснює:

1. Розробку положення про проведення олімпіади, у якому вказується мета та завдання даного туру, дата та місце проведення, склад учасників.

2. Підготовку необхідної матеріальної бази (робочих місць, обладнання, інструментів і матеріалів відповідно до переліку, складеного журі).

3. Забезпечення житлом, харчуванням і культурною програмою.

4. Підготовку емблем, грамот, призів, пам'ятних сувенірів та ін.

5. Проведення урочистих зборів на початку та в кінці олімпіади.

6. Підготовку разом із журі проекту наказу про результати олімпіади та розробку рекомендацій з удосконалення технологічної освіти, позакласної та позашкільної діяльності учнів, пов'язаною з художньо-трудовою підготовкою учнів.

До складу журі входять висококваліфіковані вчителі, керівники гуртків декоративно-прикладної творчості, методисти та науковці відповідно до рівня туру.

Журі зобов'язано:

1. Підготувати контрольні завдання.

2. Скласти перелік необхідного обладнання, інструментів та матеріалів для виконання практичних робіт.

3. Детально розробити критерії оцінювання.

4. Брати безпосередню участь у проведенні олімпіад (видати учням теоретичні та практичні завдання, спостерігати за самостійністю їх виконання).

5. Перевіряти та оцінювати виконані завдання.

6. Визначити переможців.

7. Готувати (разом з членами оргкомітету) проект наказу про результати олімпіади та розробляти рекомендації з удосконалення позакласної



та позашкільної роботи з декоративно-прикладної підготовки учнів.

Найбільш зручно проводити олімпіади під час канікул. Безпосередні змагання звичайно проходять два дні: один день – виконання теоретичного завдання, другий – практичного.

Зрозуміло, що від того, наскільки вдало підібрані завдання, залежить успіх у досягненні мети олімпіади. Тому підбору завдань слід приділити велику увагу.

Теоретичними завданнями служать підібрані або самостійно складені завдання, а практичними – трудові завдання на виготовлення конкретних виробів, підібраних з різних посібників або складених самостійно.

При розробці контрольних завдань необхідно дотримуватись таких вимог:

1. Зміст контрольних завдань повинен відповідати вивченому учнями програмного матеріалу і за складністю не виходити за його межі, а тривалість виконання завдання не повинна перевищувати часу, встановленого для даного туру олімпіади.

Звичайно до шкільного та районного (міського) туру олімпіади учні встигають вивчити лише половину річного програмного матеріалу. Цей матеріал і повинен бути охоплений комплексом контрольних завдань.

2. Контрольні завдання повинні вимагати від учнів не простого відтворення набутих знань та вмінь, а й творчого їх засвоєння. Наприклад, питання: «Назвіть відомі вам текстильні матеріали для вишивання та охарактеризуйте їх» у меншій мірі дозволяє з'ясувати ступінь усвідомлення вивченого матеріалу і здатність скористатись ним, ніж, наприклад, питання: «З яких матеріалів доцільно виготовляти жіночі та чоловічі сорочки, рушники?».

У зв'язку з тим, що олімпіада націлена не лише на перевірку якості засвоєння знань та вмінь, але і на з'ясування рівня розвитку мислення, просторового уявлення та інших здібностей до завдань слід включати і завдання творчого змісту. Наведемо декілька прикладів таких завдань:

1. Вказати, які з наведених швів належать до поверхнево-нашивних технік вишивання:

- | | |
|-------------------|----------------------|
| а) стебловий шов; | г) мережка; |
| б) хрестик; | д) лиштва; |
| в) штапівка; | е) полтавська гладь. |

2. Вказати послідовність збільшення узору:

- пронумерувати квадрати по вертикалі і горизонталі;
- поділити узор на однакові квадрати;
- послідовно з квадрата в квадрат перенести елементи узору;
- нанести на папір сітку з квадратів більшого розміру.



3. Порівняти орнаментальні мотиви на писанках різних регіонів України.

4. У чому полягає особливість виконання геометричного різьблення?

5. Підбираючи вироби для практичної частини, необхідно враховувати час на його виготовлення, наявність необхідних матеріалів, інструментів та матеріалів, а також відповідність цього виробу вмінням та навичкам, передбачених навчальною програмою для учнів того або іншого класу. Якщо виріб відповідає за всіма параметрами, але його виготовлення не вкладається у відведений час, можна передбачити видачу учасникам певних частин цього виробу у готовому вигляді. Прикладами можуть бути такі завдання: «Розробіть операційні картки на виготовлення частин чоловічої сорочки».

Наведемо перелік питань до I туру олімпіади з технологічної освіти для учнів загальноосвітніх шкіл:

1. Для яких регіонів України характерне виконання лиштви у виробах?

а).....; б).....; в).....

2. Як поділяється лиштва за способом утворення ?

а).....; б).....; в).....; г).....

3. Який вид орнаменту характерний для рушників Київщини?

а).....; б).....; в).....; г).....

4. Які кольори характерні для вишивок Полтавщини ?

а).....; б).....; в).....; г).....

5. Підкресліть основні способи обробки краю вишитого виробу: мережка, аплікація, занизування, змережування, стебловий шов, прутик, петельний шов, городки, хрестик, ретязь, рушникові шви.

6. Які матеріали використовуються у бісероплетенні ?

а).....; б).....; в).....; г).....

7. Напишіть, які види нанизування розрізняють в бісероплетенні, залежно від кількості голок з ниткою?

а).....; б).....

8. Назвіть основні види ажурних оздоб.

а).....; б).....; в).....; г).....; д).....

9. Які пристрої використовуються для виготовлення тканих прикрас з бісеру ?

а).....; б).....; в).....; г).....; д).....; е).....

10 Назвіть типи вишивальних матеріалів за призначенням:

а).....; б).....

11. Для яких регіонів України характерні рушникові шви ? Які кольори характерні для них ?

12. Які техніки вишивання належать до прозоро-рахункової групи?

а).....; б).....; в).....



13. Опишіть технологічну послідовність виконання мережки «подвійний прутик».

14. Опишіть технологічну послідовність виконання мережки «роздвоєний прутик».

15. Для вишивання блузи виконайте ескіз малюнка з елементами штапівки, вирізування, лиштви, виколювання.

16. Намалюйте стилізовану квітку (символ оберегу), заповніть її площини рушниковими швами.

Заключний етап всеукраїнської олімпіади з трудового навчання (технологій) традиційно складається з 3-х турів: комплексної роботи, захисту проекту та творчого (теоретичного) туру.

Творчий (теоретичний) тур. Учасникам протягом 2 годин (астрономічний час) пропонується дати відповіді на питання творчого характеру. Наприклад: сконструювати пристосування для вирощування розсади, проаналізувати запропоновані матеріали та вибрати один з них для виготовлення певного виробу; із запропонованих варіантів вирішення завдання обрати оптимальний чи запропонувати свій варіант; проаналізувати переваги і недоліки окремих пристроїв, інструментів, матеріалів тощо. Максимальна кількість балів за теоретичний тур – 20.

Комплексна робота. Учасникам олімпіади пропонується виготовити виріб із визначеного набору матеріалів. Для дівчат це може бути: головний убір, спідниця, фартух, віночок, карнавальна маска тощо. Для хлопців – дитяча іграшка, стільчик, підставка під гарячий посуд, підставка для вудки, садово-городній інвентар тощо. При проектуванні виробу, учасникам надається можливість користуватися мережею Інтернет або (та) запропонованою друкованою літературою чи матеріалами в електронному вигляді. Для виконання зазначеного завдання дівчатам потрібно мати набір для рукоділля (голки, нитки, нитки для вишивання та в'язання, гачок для плетіння, спиці для в'язання тощо).

Після завершення виготовлення, учасники презентують свій виріб перед членами журі. На виконання завдання передбачено 6 годин. Робота оцінюється в 60 балів.

За порушення правил техніки безпеки під час виконання завдання учасники можуть позбавлятися до п'яти балів рішенням Голови журі за вмотивованим поданням членів журі у присутності учасника, до якого ця норма застосовується.

Під час роботи дівчата матимуть можливість використовувати власні швейні машини, а хлопці власні ручні інструменти та матеріали для оздоблення.

Захист проекту. Під час захисту проекту учасники представляють домашні роботи, презентують їх (5–7 хв.) та відповідають на запитання членів журі (3–5 хв.) щодо процесу виготовлення, особливостей конструкції, підбору



конструкційних матеріалів тощо. У презентації потрібно висвітлити такі етапи проекту: дослідження, проектування, виготовлення, застосування.

Теми проектів:

- хлопці 9 класу – «Ручка для письма»;
- дівчата 9 класу – «Пальчиковий театр» (не менше 2-ох фігур на тему українських народних казок);
- хлопці 11 класу – «Пристосування для реалізації мого хобі»;
- дівчата 11 класу – «Народна лялька».

Вироби мають бути не громіздкими та виконуватися у межах 12 годин для 9 класу та 18 годин для 11 класу.

Максимальна кількість балів за виконання завдань третього туру – 40.

Критерії оцінювання:

- відповідність вимогам умов проекту (напряму, презентація, захист тощо);
- функціональність виробу та зручність у користуванні;
- естетична цінність, привабливість виробу;
- оригінальність роботи та новизна у підході до вирішення завдань.

Під час проведення олімпіади проходить виставка творчих робіт. Керівники команд оформлюють стенд області з творчого доробку учнів за період, що пройшов від попередньої олімпіади.

Переможці традиційно визначають у таких номінаціях:

- упровадження інноваційних технологій;
- висока майстерність виконання виробів;
- збереження народних традицій;
- стиль оформлення стенду;
- презентація регіону.

При формуванні команди слід особливу увагу звернути на квоту учасників олімпіад. Якщо квота регіону, згідно з рейтингом, становить парну кількість учасників, то мають бути представлені порівну обидві паралелі (9 клас і 11 клас), хлопці та дівчата. Заміна учасника з 9-го класу додатковим учасником з 11-го класу не допускається.

До місця проведення олімпіади учні повинні прибувати організовано у супроводі керівника команди, маючи при собі:

- паспорт або свідоцтво про народження;
- учнівський квиток;
- медичну довідку про відсутність інфекційних хвороб та контакту з інфекційними хворими;
- довідку про допуск до роботи на обладнанні навчальних майстерень



(її може видати школа, районний або обласний орган управління освітою, обласний інститут післядипломної педагогічної освіти).

Потрібно звертати увагу на правильне оформлення документації на учасників заключного етапу олімпіади (прізвище, ім'я, по-батькові в називному відмінку – з документа, що засвідчує особу; повна назва закладу в називному відмінку – з гербовою печаткою закладу, в якому навчається учасник олімпіади).



ЛІТЕРАТУРА

1. Антонович Є.А., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич М.Є. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : Світ, 1992.
2. Бабешко Л. Класифікація і призначення українських рушників. *Рідна школа*. 2000. №10. С. 25–26.
3. Білан М.С., Стельмашук Г.Г. Український стрій. Львів : Фенікс, 2000. 328 с.
4. Білецька В.Ю. Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация: матеріали до ентології і антропології. Львів, 1929. Т. 21–22. Ч. 1. С. 43–109.
5. Бойко А.М., Титаренко В.П. Український рушник: засіб національного виховання і витвір народного декоративно-ужиткового мистецтва : на прикладі полтавського вишиваного рушника : навчально-методичний посібник. Полтава, 1998. 72 с.
6. Большая энциклопедия вышивки. Киев : Астрель, 2004. 465 с.
7. Василенко В.И. Очерки кустарных промыслов Полтавской губернии. Полтава, 1900. Вып. I. 111 с.
8. Вышивка двусторонней штамповкою. *Все для учителя*. 2000. №25. С. 11–15.
9. Вінтоняк Д. Ткацтво в домашніх умовах. Л., 1997. 55 с.
10. Воропай О. Звичаї нашого народу. У 2 т. Мюнхен : Укр. вид-во, 1966. Т. 1–2.
11. Ганжа П.О. Таємниці українського рукомесла. Київ : Мистецтво, 1996. 192 с.
12. Гасюк О.О., Степан М.Г. Художнє вишивання. Київ : Вища шк., 1987. 287 с.
13. Гасюк О.О., Степан М.Г. Художнє вишивання: альбом. Київ : Вища школа, 1989. 432 с.
14. Гончар І.М. Історія українських рушників. Київ, 1966. 98 с.
15. Данилейко В. Що означає «Рушник» в українському образотворчому мистецтві та народній культурі? *Артанія*. 1998. №4. С. 48.
16. Зайченко В.В. Вишивка козацької старшини. Каталог колекції Чернігівського історичного музею імені В.В. Тарновського. Київ : Родовід, 2001. 200 с.
17. Запаско Я.П. Декоративно-ужиткове мистецтво: словник. Т. 1–2. Львів : Афіша, 2000. 364 с.
18. Захарчук-Чугай Р.В. Нові узори вишивок. *Жовтень*. 1984. №7. С. 9–



19.

19. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишивка. Київ : Наук. думка, 1988. 192 с.

20. Захарчук-Чугай Р.В. Антонович Є.А. Українське народне декоративне мистецтво : підручник. Київ : Знання, 2012. 342 с.

21. Зілецька В.Ю. Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация : матеріали до ентології і антропології. Львів, 1929. Т. 21–22. Ч. 1. С. 43–109.

22. Історія українського мистецтва: У 6 т. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1966–1968. Т. 1–6.

23. Калязін Ю.В., Титаренко В.П. До ювілею Решетилівського художнього професійно-технічного училища. *Історична пам'ять: науковий збірник*. 1998. №1. С. 210–212.

24. Кара-Васильєва Т.В. Біографія української вишивки. *Наука і суспільство*. 1989. №1. С. 46–48.

25. Кара-Васильєва Т.В. Вишивка в оформленні одягу. *Нар. творчість та етнографія*. 1978. №5. С. 13–21.

26. Кара-Васильєва Т.В. Давнина в рушниках. *Народне мистецтво*. 1998. №1–2. С. 3–6.

27. Кара-Васильєва Т.В. Літургійне шитво України XVII–XVIII ст. (іконографія, типологія, стилістика). Львів : Свічадо, 1996. 230 с.

28. Кара-Васильєва Т.В. Полтавська вишивка. *Образотворче мистецтво*. 1979. №3. С. 22–24.

29. Кара-Васильєва Т.В. Полтавська народна вишивка. Київ : Наук. думка, 1983. 135 с.

30. Кара-Васильєва Т.В. Творці дивосвіту. Київ : Рад. шк., 1984. 174 с.

31. Кара-Васильєва Т.В. Українська сорочка: альбом. Київ : Томіріс, 1994. 32 с.

32. Кара-Васильєва Т.В. Українська вишивка на зламі століть. *Укр. мистецтво та архітектура кінця XIX–початку XX ст.* Київ : Либідь, 2000. С. 135–152.

33. Кара-Васильєва Т.В., Заволокіна А.А. Учитесь вишивати. Київ : Реклама, 1988. 96 с.

34. Кара-Васильєва Т.В. Шедеври церковного шитва України (XII–XX ст.). Київ, 2000. 96 с.

35. Каталог изделий вырабатываемых кустарями Полтавской губернии и в земских учебных мастерских и продаваемых через земский склад. Спб., 1912. 43с.

36. Кисіль Г. Українська вишивка. Ікони, релігійні композиції: альбом. Випуск третій. Полтава : ПП Буштрук В.М., 2008. 42 с.



37. Кисіль Г. Українська вишивка. Орнаменти, шрифти, тематичні композиції: альбом. Випуск перший. Полтава : Дивосвіт, 2005. 42 с.
38. Кисіль Г. Українська вишивка. Портрети видатних людей Полтавщини: альбом. Випуск другий. Полтава : Дивосвіт, 2007. 40 с.
39. Кисіль Г. Українська вишивка. Портрети Тараса Шевченка. Полтава : Дивосвіт, 2014. 79 с.
40. Китова С. Вишивана літера, число і слово: розшифровуючи тайнопис українського рушника. *Українська мова і література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2000. №3. С. 204–210.
41. Китова С. Полотняний літопис України: семантика орнаменту українського рушника. 2-ге вид., доповн. Черкаси : БРАМА, 2003. 224 с.
42. Колотило Ксенія: альбом. Київ : Мистецтво, 1992. 160 с.
43. Короленко Н. Полтавские узоры (о мастерицах фабрики). *Комсомольское знамя*. 1970. 21 ноября.
44. Кот М.П. Українська вишита сорочка: традиції і сучасність. Дрогобич : Коло, 2007. 152 с.
45. Кочарова Н. Полное руководство по технике вышивания. Москва : АСТ «Астрель», 2006. 312 с.
46. Кулик О.В. Українське народне вишивання. Київ, 1958. 77 с.
47. Кулинич-Стахурська О. Мистецтво української вишивки : техніка і технологія. Львів : Місіонер, 1996. 146 с.
48. Кулинич-Стахурська О. Мистецтво української вишивки. Львів, 2007. 264 с.
49. Лис В. І квіти любові, і барвінок печалі. *Зоря Полтавщини*. 28 квітня 2000. С. 14.
50. Мотивы малороссийского орнамента : альбом. Полтава, 1907. 19 с.
51. Народне мистецтво Полтавщини: каталог / Автор-упоряд.: А.П. Маркар'ян. Київ: Сімон, 2014. 96 с.
52. Никорак О. Українська народна тканина. Львів : Афіша, 2004. 584 с.
53. Ніколаєва Т.О. Історія українського костюма. Київ : Либідь, 1996. 176 с.
54. Онищук О. Кілкові рушники. *Берегиня*. 2000. №3. С. 16–18.
55. Орел Л. Рушник у народному побуті. *Учитель*. 1999. №3–4. С. 39–45.
56. Орнаменты украинской народной вышивки: альбом. Полтава, 1900. 38 с.
57. Островська Т.О. Знаки: 155 стародавніх українських вишивок. Київ : 1992. 72 с.
58. Павлуцький Г. Історія українського орнаменту. *Образотворче мистецтво*. 1992. №5. С. 19–22.



59. Полтавщина. Історичний нарис. Полтава : Дивосвіт, 2005. 590 с.
- Про орнаменти і мотиви української вишивки. URL: <http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=52> (дата звернення 29.12.2018).
60. Риженко Я. Українське шитво. Полтава, 1929. 28 с.
61. Роик В.С. Мелодии на полотне. Симферополь : Крымское учебно-педагогическое государственное издательство, 2003. 240 с.
62. Рудницька О.П. Українське мистецтво у полікультурному просторі: навчальний посібник. Київ : ЕксОб, 2000. 208 с.
63. Свйонтек І. Гуцульська вишивка Карпат: мистецтво орнаменту. Львів : Априорі, 2005. 264 с.
64. Селівачов М.Р. Домінантні мотиви української народної орнаментики. *Народна творчість та етнографія*. 1990. №2. С. 68–76.
65. Сенік І.М. Метелики спогадів: спогади і взори до вишивання / пер. В. Маланчій; Фундація енциклопедії України, Торонто, Канада. Львів : Мс, 2003. 288 с.
66. Сердюченко І. На фініші акції «Україна – разом!» полтавці вишили свій прапор на карті України і долучилися до національного рекорду. *Вечірня Полтава*. 10 грудня 2014 р. №50 (1137). С. 1.
67. Символи та знакові системи орнаментів. URL: <http://www.skarby.org.ua/simvoli-ta-znakovi-sistemi-ornamentiv> (дата звернення 29.12.2018).
68. Символіка геометричних орнаментів. URL: <http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=588> (дата звернення 29.12.2018).
69. Скуратівський В.Т. Русалії. Київ : Довіра, 1996. 734 с.
70. Словник українського сакрального мистецтва / наук. ред. М. Станкевич. Львів : Інститут народознавства НАН України, 2006. С. 283–286.
71. Сорокіна Л.М. Учитесь вышивать. Киев : Рад. шк., 1984. 79 с.
72. Суха Л.М. Артіль ім. Клари Цеткін у Решетилівці Полтавської області. *Матеріали з етнографії та мистецтвознавства*. Київ : АН УРСР, 1961. Вип. 6. С. 3–17.
73. Теліженко О.В. Рушники: каталог творів Олександри Теліженко. Київ : ДП «Такі справи», 2002. 44 с.
74. Теліженко О.В. Символ благословення життя. *Народне мистецтво*. 1993. №1–2. С. 28–34.
75. Технологія вишивки: підручник / Радкевич В.О., Пащенко Г.М.; за ред. Н.Г. Ничкало. Київ : Вища шк., 1997. 303 с.
76. Титаренко В.П., Шаповалова Г.І., Петрова А.Я. З історії полтавської вишивки. *Матеріали III полтавської наукової конференції з історичного*



- краєзнавства*; Полтав. держ. пед. ін-т, Полтав. наук. т-во краєзнавців Полтава, 1994. С. 220–225.
77. Титаренко В.П. Методика вивчення декоративно-прикладної творчості: навчальний посібник. Полтава : ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2014. 460 с.
78. Титаренко В.П. Народні промисли України: навчальний посібник. Полтава : Полтавський літератор, 2011. 524 с.
79. Титаренко В.П. Об'єкти праці з українських народних ремесел. Полтава : Верстка, 2001. 148 с.
80. Титаренко В.П. Полтавська традиційна вишивка: минуле і сучасне (виховний аспект): навчально-методичний посібник. Полтава : Верстка, 2000. 136 с.
81. Титаренко В.П. Полтавська традиційна вишивка: минуле і сучасне (виховний аспект) : навчально-методичний посібник. Полтава : Верстка, 2000. 126 с.
82. Титаренко В.П., Гриценко Л.О. Роль вишивки і писанки у професійній підготовці вчителя трудового навчання. *Формування національної культури молоді засобами народного мистецтва у контексті творчої спадщини В.М. Верховинця*: збірник наукових праць. Полтава : Видання ПДПІ ім. В.Г. Короленка, 1999. С. 214–220.
83. Титаренко В.П. Традиційні народні ремесла Полтавщини: навчальний посібник. Полтава : Верстка, 2003. 360 с.
84. Титаренко В.П. Українська народна вишивка у творах полтавських майстринь. Полтава : Інарт, 2008. 230 с.
85. Українська минувшина: ілюстрований етнографічний довідник / А.П. Пономарьов, Л.Ф. Артюх, Т.В. Косміна та ін. Київ : Либідь, 1993. 256 с.
86. Українські символи / за ред. М.К. Дмитренка. Київ : Редакція часопису «Народознавство», 1994. 140 с.
87. Українські узори / зібр. Олена Пчілка (О. Косач). Новий-Ульм : УВ, 1912. 16 с.
88. Ханко В.М. Миргородський мистецький словник (кінець XVII–початок XXI сторіччя): персоналії. НАНУ; Ін-т історії України. Полтава, 2005. 370с.
89. Цибульова Г.К. Ручне вишивання. Київ : Техніка, 1982. 56 с.
90. Шевченко Є.І. Українська народна тканина. Київ : Артанія, 1999.416 с.
91. Шерстюк Л.І. Художня вишивка (біла і прорізна гладь). Київ : Техніка, 1996. 12 с.





ДОДАТКИ



ДОДАТОК А

МУЗЕЙ АРХІТЕКТУРИ І ПОБУТУ УКРАЇНИ

З пагорба у полі вітають подорожніх розпростертими, як для обіймів, крилами вітряки. Пахне, пишаючись важким колосом, достигле жито. Сільська вулиця з білими хатами під солом'яними стріхами та з жовтими призьбами, під вікнами цвітуть високі ружі, чорнобривці, м'ята. Над майданом піднеслась співучими верхами козацька церква, купають верби зелені кучері в ставку, манить прохолодою темний ліс, де дуби-богатирі тримають колоди-вулики. Тихо шерхотить гончарний круг, до нього легко торкаються руки майстра, і на очах народжується диво-гличик або горщик з співучим, пружним профілем.

Це лише окремі враження від музею народної архітектури та побуту України, розташованого на мальовничій околиці Голосіївського лісу біля села Пирогів у передмісті Києва.

Перших відвідувачів музей прийняв у липні 1976 року. Створено його Українським товариством охорони пам'яток історії та культури згідно з урядовим рішенням. Це один з найбільших музеїв світу. На площі близько 150 гектарів встановлено понад 300 пам'яток народної архітектури: житлових, виробничих, господарських будівель, культових споруд. У фондах зберігається близько 60 тисяч експонатів: народний одяг, тканини, меблі, знаряддя праці, землеробська техніка, вироби гончарів, бондарів, теслів, столярів, ковалів, народний розпис, музичні інструменти, народний живопис.

Музей став одним із найбільших на Україні осередків дослідження, пропаганди та зберігання пам'яток народної культури. Експозицію створено за матеріалами численних польових експедицій. Архітектори, етнографи, історики, мистецтвознавці збирали відомості серед населення про історію сіл, про народне будівництво, обладнання жител, господарських будівель, одяг, тканину, ремесла, записували обряди і звичаї, зразки фольклору, місцеві говори, вивчали літературні джерела, архіви, етнографічні фондові колекції інших музеїв.

Народна культура України, що розвивалась на східнослов'янському ґрунті, має свої національні та місцеві особливості. Україна ділиться на шість основних історико-етнографічних регіонів: Полісся, Слобожанщина, Поділля, Полтавщина, Карпати, Середня Наддніпрянщина та Південь. За таким розподілом створено експозиції музею, в яких представлено будівлі, характерні для певного регіону, які в сукупності створюють загальну картину сільського поселення. Регіональні особливості виразно проявляються у конструкціях споруд, застосуванні матеріалів, будівельній техніці, крої та оздобленні одягу, художній тканині, кераміці, обрядах, звичаях, піснях.

Відвідавши музей, багато екскурсантів захоплено кажуть: «Так ми ж



побачили всю Україну!»

Музей задумано як архітектурно-ландшафтний комплекс, тобто музей на природі. Ландшафт території музею характерний насамперед для Київщини але разом з тим він дає змогу створити наближене до природного середовище для пам'яток архітектури усіх історико-етнографічних районів України: безкраї південні степи і долини Наддніпрянщини, зелені Карпати і таємниче Полісся... Мальовничий ландшафт музею визначив його об'ємну просторову композицію, центром якої став пагорб з колекцією вітряків – символом мирної хліборобської України. Біля його підніжжя розташовані мікросела: тут Середня Наддніпрянщина, Південь України, Полтавщина і Слобожанщина, Полісся, оддалік на пагорбах – Карпати.

Місцеві особливості традиційної народної культури України, як і кожного народу, зумовлені особливостями історичного, соціально-політичного розвитку та природнокліматичними умовами.

Ці особливості стали етнографічною традицією, проявляються вони і сьогодні, надаючи культурі України яскравої самобутності. У народній архітектурі України здавна були дві архітектурно-конструктивні системи: стовпово-балочна або каркасна і зрубна. Різні їхні варіанти визначали архітектурно-художню виразність будівель. Зруб був поширений у лісових районах – Поліссі та Карпатах, проте застосовувався разом із каркасом і в Лісостепу. І все ж каркас витіснив зруб у зв'язку з винищенням лісів.

Для України типове безсистемне вуличне планування поселень. Проте на Гуцульщині переважала спорадична система, коли групи садиб чи окремі садиби зводились у горах на відстані кількох кілометрів одна від одної. Хутірна система була поширена також на Поліссі. Ці особливості враховані при створенні експозиції музею. Основною структурною одиницею тут є садиба, яку комплектують залежно від її плану, соціально-економічного становища господаря, необхідності експонувати окремі зразки народної архітектури, можливостей ділянки та рельєфу.

Селянська садиба – це хата та господарські будівлі. Хата могла бути в глибині двору, могла стояти при вулиці. Особливий тип – так званий замкнений двір, коли хата і господарські будівлі являють собою чотирикутник з внутрішнім двором. Такі двори були поширені на Гуцульщині та Поліссі.

Хату на Україні будували переважно з деревини. На півдні застосовували глину з соломною, іноді – камінь. Матеріали ці недовговічні, через те збереглося мало давніх будівель. У експозиції музею подано здебільшого пам'ятки кінця XIX – початку XX століття. Та все ж музею пощастило, в селі Самари Волинської області було знайдено хату 1587 року, її перевезли й встановили в експозиції. Хата однокамерна, стіни рублені із



масивних соснових брусів.

Стіни української хати найчастіше обмазували глиною і білили, за винятком північних районів та Карпат, де дерев'яні стіни мили. На півдні України та Поділлі широко застосовували декоративні розписи як усередині, так і знадвору. Окремі деталі часто прикрашали різьбленням, зокрема в Карпатах, на Чернігівщині, Полтавщині.

Покрівля в українських хатах переважно була солом'яна. Застосовували різні способи покриття – парками (зв'язаними снопами, колосками вниз чи вгору, м'ятою соломою під дошку), були гладенькі та уступоподібні покрівлі. У північних районах і Карпатах застосовували колоту дошку, у Карпатах – більш дрібні дощечки – драницю. У деяких районах крили дахи очеретом, дерном, каменем.

В експозиції є курні хати, реліктові форми житла – колиба з урочища Волове Івано-Франківської області, курінь із села Корошин на Житомирщині, бурдей (землянка) з села Яришів на Вінниччині.

Господарські будівлі відображають характер господарювання. Це – комори, токи, на півночі Чернігівщини – гумна для просушування снопів, хліви, стайні для худоби, сажі, курники для свиней та домашньої птиці. В експозиції музею встановлено основні типи названих будівель, які формують садиби.

У музеї зібрано велику колекцію вітряків з різних місць України. Вітряки бувають стовпові, коли довкола вертикальної осі обертається весь корпус, і шатрові, коли проти вітру обертається лише верх разом із крилами. У минулому вітряки були невід'ємним елементом краєвидів України. А біля деяких сіл на зручному відкритому всім вітрам місці стояло по кілька десятків вітряків.

У експозиції Середньої Наддніпрянщини сформовано центр села з громадськими будівлями: сільською управою (з холодною), церковно-парафіяльною школою, шинком, церквою. Громадські будівлі довгий час зберігали форми традиційної хати.

У монументальних культових спорудах найяскравіше виявився творчий геній майстрів-теслів, які втілювали в них народні естетичні ідеали. Із писемних джерел про дерев'яні церкви на території України відомо, що в першій половині X ст. було споруджено дерев'яну церкву Іллі на Подолі. В 1020-1026 рр. вишгородський «градоділок» Мілонег побудував п'ятиверху дерев'яну церкву над могилою Бориса і Гліба. Трохи згодом інший «градоділок» Ждан, теж із Вишгорода, збудував там одноверху Борисоглібську церкву.

Невблаганний час не лишив нам жодної дерев'яної пам'ятки Середньовіччя. Церква святого Миколая (XV ст.) у селі Середнє Водяне на Закарпатті дійшла до нас в дуже перебудованому вигляді і дає уявлення лише про план та техніку зведення стін.



Михайлівська церква 1612 року з села Дорогинка на Київщині – найдавніша пам'ятка Наддніпрянщини, яка збереглася. Церква – тридільна, усі три кліті перекриті чотиригранними наметами.

У музеї встановлено також одну з кращих пам'яток XVIII ст. – церкву з села Зарубинці на Черкащині.

У храмах Полісся довго зберігались архаїчні риси. Характерною для цієї місцевості є церква XVII ст. із села Кисоричі на Ровенщині, збудована із соснового кругляка, що має надзвичайно просту форму.

Церква із села Плоске на Закарпатті (1742 р.) представляє лемківську школу монументального будівництва. Над бабинцем цієї церкви добудовано високу каркасну дзвіницю, в якій очевидні спільні риси архітектури східних і західних слов'ян.

Народне будівництво посідає одне з чільних місць у духовній спадщині народу.

Особливо людно в музеї, коли тут влаштовуються «Дні ремесел» різних етнографічних районів. У такі дні з областей приїздять народні майстри, які знайомлять відвідувачів з різними технологіями виготовлення традиційних виробів з деревини, глини, соломи, лози, з ткацтвом та вишиванням, ковальством, народним розписом, виготовленням жіночих прикрас, дитячих іграшок тощо.

Етнографічні ярмарки, які відбуваються на початку вересня, стали уже традиційними.

Останніми роками на території музею демонструють сінокіс (експозиція «Карпати»), оранку та сівбу (Полісся), жнива (Середня Наддніпрянщина). Музей тримає для цього коней, овець і всі необхідні знаряддя праці. Фольклорні колективи відтворюють народні обряди, які супроводжуються піснями, коментарями. Жнива в музеї стали вже традиційними і викликають великий інтерес відвідувачів, які часом і самі беруть у них участь. Зранку в суботу чи неділю на житнє поле виходять жінки з серпами та граблями у білих сорочках, а за ними чоловіки в брилях з косами. Поряд їде віз, на якому дерев'яне барило з водою.

Музей продовжує будуватися. У його експозиції планується мати близько 500 архітектурних експонатів. Ведуться роботи із створення нових експозицій. Триває науково-дослідницька робота з виявлення давніх жител, одягу, начиння. Поряд з цим велика увага приділяється збереженню пам'яток на місцях, створенню сільських музеїв.

Важливо, щоб майбутні покоління одержали в спадщину не лише німі експонати, багато в чому їм незрозумілі, а й уявлення про їх творців і середовище.

Сьогодні Музей народної архітектури та побуту України – складне багатогалузеве господарство, значний науковий центр вивчення української народної культури.



ДОДАТОК Б

ПОЛТАВСЬКИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ імені В.Г. Кричевського

Про що говорить він мовою експонатів? Про сиву давнину, про далекі віки, що розтанули в невпинному плині часу, про незабутні подвиги предків і сьогодення творіння рук людських?

Вслухаєшся в цю мову і стає зрозумілішим: хто ми, звідки родом, де найдавніше наше пракоріння. Думаєш, порівнюєш... Тонкою, нерозривною ниткою зв'язані тут події, факти. Полтавський краєзнавчий...

Коротенько перегорнемо сторінки його історії.

Заснований у 1891 році з ініціативи видатного вченого, професора В.В. Докучаєва, який передав із власної колекції 4000 зразків ґрунтів, 500 гірських порід, 300 листів гербарію.

Першим директором музею був М.О. Олеховський (1855-1909 рр.), який і прийняв від В.В. Докучаєва колекцію, що стала основою зібрання.

У 1906 році уродженка Полтавської губернії К.М. Скаржинська (1854-1932 рр.) подарувала музею понад 20 тисяч експонатів і наукову бібліотеку Круглицького музею у Лубнах. Свої цінні колекції східних старожитностей передав у дар музею в 1894-1916 рр. П.П. Бобровський.

У вересні 1891 р. музей розпочав свою роботу в трьох маленьких кімнатах флігеля, розміщеного на подвір'ї земства. Пізніше старий будинок земства розібрали і на його місці розпочали будівництво приміщення для земського губернського управління, яке й було повністю передане в 1920 р. під музей.

Будинок музею – це витвір архітектури в стилі українського модерну, нині пам'ятка архітектури державного значення. Автору, художнику-архітектору В.Г. Кричевському, вдалося створити цілісну композицію, в якій органічно поєдналися традиції народного будівництва, український орнамент і будівельно-конструкторські форми. Художньо-оформлювальні розписи у вестибюлі і залі виконали відомі українські художники С. Васильківський та М. Самокиш.

У різні роки тут працювали: етнограф і археолог І.А. Зарецький (1857–1936 рр.), ботанік В.Ф. Ніколаєв (1889–1973 рр.), орнітолог М.І. Гавриленко (1889–1971 рр.), археолог і мистецтвознавець В.М. Щербаківський (1876–1957 рр.), етнограф і мистецтвознавець Н.Х. Онацький (1875–1940 рр.), поет М.Г. Філянський (1873–1938 рр.). З музеєм тісно співпрацював великий вчений-природознавець В.І. Вернадський (1863–1945 рр.).

До 1941 року цей заклад мав багату експозицію, в його фондах нарахувалося 117900 експонатів. Фашистські окупанти пограбували музей, а



будинок спалили. Після війни експозиція була відновлена, але розміщувалася в малоприсосованих приміщеннях. І тільки в 1964 році було урочисто відкрито реконструйоване приміщення музею. На жаль, повної ідентичності колишньому будинку Полтавського губернського земства досягти не вдалося.

Протягом останніх років музей по-справжньому переживає ще одне своє народження: зроблено капітальний ремонт, реконструкцію приміщення, відреставровано первинні настінні розписи, фасад цієї унікальної будівлі. Проводиться повна реекспозиція 40 залів музею. Створюються нові експозиції, розділи. Серед них – «Полтавщина: народний побут, народне мистецтво», «Історія Полтавського краєзнавчого музею», «Унікальні предмети в зібранні музею» та ін.

Зібрання музею нараховують понад 200 тисяч експонатів. Колекції полтавської народної вишивки, ткацтва, килимарства, церковних речей, археологічні, нумізматичні... Найбільш унікальні зібрання полтавської писанки XIX–XX ст., давньоєгипетська колекція, група пам'яток античного і східного мистецтва.

У музеї знаходиться близько 50 реліквій козацького часу, серед яких дзвін «Кази-кермен», зброя XVII ст., предмети козацького побуту і родові реліквії української старшини XVI–XXIII ст.

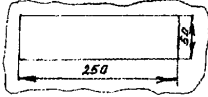
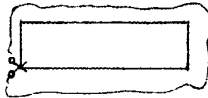
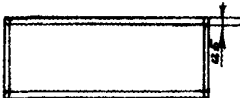
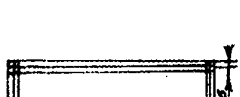
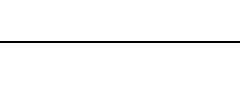
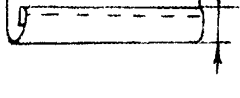
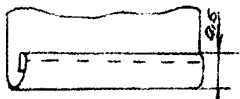


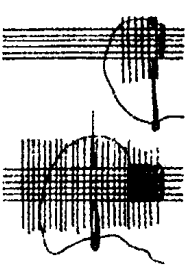
Музей – учасник міжнародних, республіканських виставок, в тому числі в Австрії, Польщі, Болгарії, Німеччині, Індії та Італії.

У вересні 1993 р. виповнилося сторіччя відкриття першої експозиції.

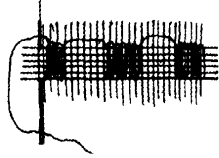
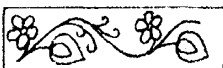
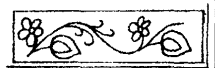
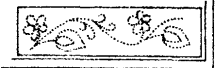
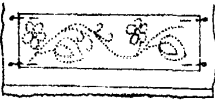
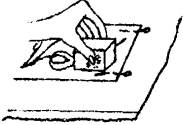


Музей. Він як Книга життя: нескінченна, цікава. Тут ви знайдете натхнення для душі і серця, відчуєте подих історії.



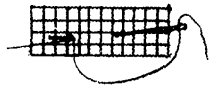





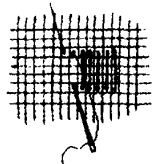
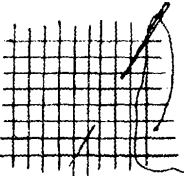
ІНСТРУКЦІЙНА КАРТА №3
ВИГОТОВЛЕННЯ РУШНИКА «ДЕРЕВО ЖИТТЯ»

№ п/п	Назва операції	Технологічні умови виконання	Графічне зображення
1	Розмічання та розкрій рушника	1.1. Відмірити розміри (50...300 см) рушника	
		1.2. Розрізати за наміченими лініями	
2	Підготовка країв рушника до обробки	2.1. Відступити 0,5 см від краю виробу	
		2.2. Витягнути одну нитку тканини	
		2.3. Відступити від місця витягнутої нитки 0,5 см	
		2.4. Витягнути ще одну нитку	
3	Обробка країв рушника «городки» швом	2.5. Підігнути краї тканини на виворітній бік двічі на 0,5 см до другої витягнутої нитки	
		2.6. Приметати підгин	
3	Обробка країв рушника «городки» швом	3.1. Закріпити на тканині нитку способом у петлю	
		3.2. Відступити одну нитку тканини 3.3. Вколоти голку 3.4. Набрати на голку шість ниток тканини і вивести робочу нитку, утворюючи перпендикулярний стібок 3.5. Відступити на одну нитку тканини	

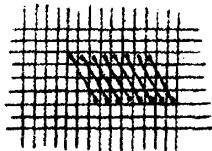
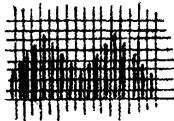
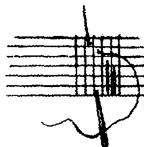
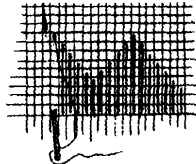
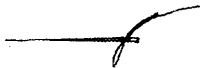





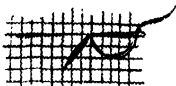


		<p>6. Виконати шість стібків, відступити шість ниток основи і виконати наступні стібки</p> <p>7. Наступні стібки (6 шт) виконати аналогічно пунктам 4–6</p> <p>8. Аналогічно обробити всі сторони рушника</p>	
4	Нанесення контура малюнка на рушник	4.1. Малюнок перенести на кальку	
5	Накладання малюнка	5.1. На тканину покласти білий папір, а на нього кальку з малюнком	
		5.2. По контуру малюнка проколоти дірочки голкою (відстань між дірочками 1–2 мм)	
6	Прикріплення малюнка до тканини	6.1. Аркуш паперу з малюнком накласти на тканину і прикріпити за допомогою шпильок до тканини	
7	Нанесення контура малюнка на тканину	7.1. Шматочок поролону змочити у розчині синьки або зубного порошку в гасі і протерти по контуру малюнка	
8	Зняття паперу	8.1. Зняти папір. На місці, де знаходились дірочки в папері, залишаться відбитки на тканині у вигляді дрібненьких дірочок	
9	Обшиття контура малюнка	9.1. Шов виконати зліва на право	


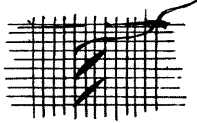

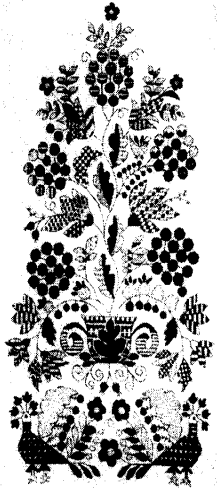


		9.2. Закріпити робочу нитку петлею 9.3. Вколоти голку на 3–4 нитки вправо від попереднього стібка і вивести в кінці цього стібка	
		9.4. Під час виконання роботи нитка повинна постійно знаходитися знизу або зверху!	
10	Заповнення контуру малюнка швами	<i>Шов «Просо»</i> 10.1. Шов виконати стібками справа наліво	
		10.2. Спочатку закріпити вишивальну нитку на 3–6 нитках, зробити стібок, пропустити 3–6 ниток і знову зробити стібок на 3–6 нитках	
		10.3. Виконавши один рядок, тканину повернути так, щоб стібки опинилися внизу, а другий рядок вишивати аналогічно першому, тільки в шаховому порядку	
		<i>Шов «Качалочка»</i> 10.4. Шов виконати справа наліво	
		10.5. Закріпити спочатку вишивальну нитку на 4–7 нитках зробити стібок, пропустити одну нитку, знову виконати стібок на 4–7 нитках 10.6. Розташувати стібки паралельно	
		<i>Шов «Коса гладь»</i> 10.7. Закріпити нитку петлею 10.8. Виконати перший стібок, який являє собою діагональ квадрата, виконаного на чотирьох або шести нитках під кутом 45° до ниток основи і підкання	



		10.9. Наступні стібки прокласти паралельно першому через одну нитку в будь-який бік, залежно від узору	
		<i>Шов «Зубці»</i> 10.10. Шов виконати справа наліво	
		10.11. Робочу нитку закріпити петлею, на 2 нитках виконати стібок 10.12. Виконати наступні стібки через одну нитку тканини	
		10.13. Кожний наступний стібок виконати на одну нитку довшим (3, 4, 5, 6, 7, 8, 9), а далі кожен стібок виконати коротшим від попереднього на одну нитку тканини (8, 7, 6, 5, 4, 3 нитки)	
		<i>Шов «Косий хрестик по діагоналі»</i> 10.14. Вшити нитку в вушко голки	
		10.15. Закріпити робочу нитку петлею	
		10.16. Зробити перший стібок	
		10.17. Виконати другий стібок виключаючи голку на відстань вдвічі більшу за розмір хрестика	
		10.18. Виконати необхідну кількість хрестиків	
		<i>Шов «Косий хрестик по вертикалі у два ходи»</i> 10.19. Закріпити нитку петлею	
		10.20. Виконати перший стібок	



		10.21. Виконати наступний стібок знизу вверху спрямовуючи голку горизонтально справа наліво	
		10.22. Виконати необхідну кількість стібків (за схемою)	
		10.23. Перший ряд перекрити другим рядом діагональних стібків зверху вниз, утворюючи хрестик	
11	Кінцева обробка рушника	11.1. Замочити рушник у мильний розчин на 2 год. (t=25°C) 11.2. Випрати рушник вручну 11.3. Прополоскати рушник у теплій воді 11.4. Прополоскати рушник у холодній воді 11.5. Підкрохмалити рушник (крохмаль розвести у холодній воді, а потім заварити до густоти сметани. Зварений розчин крохмалю процідити через 2–3 шари марлі і влити у підготовлену воду. Щоб визначити чи достатньо у воді крохмалю, у розчин занурити клаптик білої тканини. Якщо вона буде слизькою, то крохмалю достатньо) 11.6. Висушити рушник	
12	Волого-теплова обробка рушника	12.1. Пропрасувати рушник з виворотного боку через вологий припрасовувач	

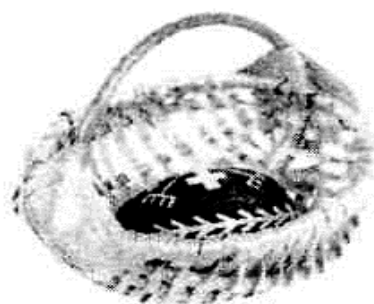


ІНСТРУКЦІЙНА КАРТА №4
ВИГОТОВЛЕННЯ ПЛЕТЕНОГО КОШИКА
НА ДВА ОБРУЧІ

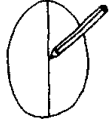
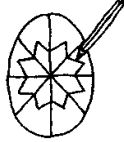
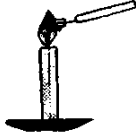
№ п/п	Назва операції	Технологічні умови виконання	Графічне зображення
1	Виготовлення обручів	1.1. Зволожити прут з лози	
		1.2. Зрізати кінці прута довжиною 4–5 мм на косий зріз	
		1.3. Зігнути прут за шаблоном (на циліндричному предметі)	
		1.4. Висушити кільця	
		1.5. Закріпити кінці обруча клеєм або цвяхами	
2	Виготовлення хрестовини з двох обручів	2.1. Вставити обручі один в один хрест-навхрест	
		2.2. Закріпити місця з'єднання обручів дротом	
3	Обплетення хрестовини	3.1. Зволожити підготовлену раніше калібровану стрічку	
		3.2. Обплести ромбовидним плетінням хрестовини (з обох боків по черзі)	
4	Виготовлення бокових ребр	4.1. Взяти парну кількість (не менше 8 прутів) товщиною 3-4мм для ребер	
		4.2. Загострити кінці прутів	





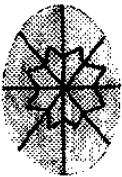
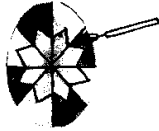


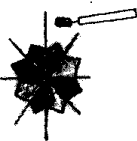
		4.3. Вставити пруту в кутове переплетення хрестовини	
		4.4. Поставити спочатку по 2–3 пруту справа і зліва від вертикального обруча	
		4.5. Закріпити пруту простим пере-плетенням (можна мотузкою в два пруту)	
		4.6. Вставити решту ребер (відстань між ними не повинна перевищувати 25 мм)	
		4.7. Закріпити ребра, проплітаючи 2-3 ряди простим переплетінням. Ребра закріпити розтяжками	
5	Заплітання корпусу кошика	5.1. Плести почергово від ручки простим переплетінням то з одного, то з другого боку. Закінчити плетіння посередині кошика	
6	Зняття розтяжок	6.1. Обрізати кінці прутів	
7	Зрізування кінців прутів	7.1. Зрізати кінці прутів (звернути увагу на те, що пруту необхідно натягувати і ущільнювати)	







ІНСТРУКЦІЙНА КАРТА №5
ВИГОТОВЛЕННЯ ПИСАНКИ «ЗОРЯ»

№ п/п	Назва операції	Технологічні умови виконання	Графічне зображення
1	Нанесення символу «зірка»	1.1. Взяти у ліву руку підготоване яйце	
		1.2. Взяти у праву руку гостро заточений простий олівець	
		1.3. Нанести олівцем лінію вздовж по всій поверхні яйця	
		1.4. Поділити яйце впоперек на дві половини	
1.5. Провести в кожній чвертині діагональ			
		1.6. Нанести на перетині діагоналей символ «Зоря» з обох сторін яйця	
2	Підготовка писачка до роботи	2.1. Запалити свічку 2.2. Взяти в праву руку писачок, тримаючи його як ручку 2.3. Нагріти писачок над полум'ям 2.4. Набрати віск гарячим писачком із свічки всередину трубочки	
3	Написання писачком воскових ліній	3.1. Написати гарячим писачком воскові лінії на поверхні яйця по лініях нанесених олівцем, які на зразку білого кольору	



4	Знежирювання яйця	4.1. Опустити яйце на ложці в посудину з оцтом (3–4 сек.) 4.2. Вийняти яйце з оцту ложкою (яйце не витирати)	
5	Пофарбування яйця в жовтий колір	5.1. Опустити ложкою яйце у посудину з жовтою фарбою на 5–20 хв	
6	Висушування яйця	6.1. Вийняти яйце з посудини з жовтою фарбою 6.2. Обережно промокнути його ганчіркою 6.3. Висушити яйце до повного висихання	
7	Записування писачком інших ділянок	7.1. Нагріти писачок 7.2. Наповнити його воском 7.3. Записати писачком на поверхні яйця ті ділянки, які на зразку жовтого кольору	
8	Пофарбування яйця у червоний колір	8.1. Опустити ложкою яйце у посудину з червоною фарбою на 5–20 хв	
9	Висушування яйця	9.1. Вийняти яйце з посудини з червоною фарбою 9.2. Обережно промокнути його ганчіркою 9.3. Висушити пофарбовану поверхню яйця до повного висихання	
10	Записування писачком ділянки, які на зразку червоного кольору	10.1. Нагріти писачок 10.2. Наповнити його воском 10.3. Записати писачком на поверхні яйця ті ділянки, які на зразку червоного кольору	



11	Пофарбування яйця в зелений колір	11.1. Опустити ложкою яйце у посудину з зеленою фарбою на 5-20 хв	
12	Висушування яйця	12.1. Вийняти яйце з посудини з зеленою фарбою 12.2. Обережно промокнути його ганчіркою 12.3. Висушити яйце до повного висихання	
13	Опорядження писанки	13.1. Запалити свічку 13.2. Піднести писанку до полум'я свічки збоку 13.3. Витерти ганчіркою розтоплений віск з поверхні писанки (операції 13.2-13.3 повторити до повного видалення воску)	
14	Зразок готової писанки		



*ТВОРЧИЙ ПРОЕКТ З ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ
УКРАЇНСЬКОГО РУШНИКА*

1. Розробка технічного завдання

Технічне завдання – вихідний документ для проектування та конструювання технічного пристрою, створення програмного продукту або проведення науково-дослідних робіт (НДР), відповідно до якого проводиться виготовлення, приймання при введенні в дію та експлуатація відповідного об'єкта.

1.1. Призначення святкового українського рушника

Українські вишиті рушники з покон віків посідають особливе місце в житті українців. Вони відіграють дуже відповідальну роль в житті людей, а саме вважаються старовинними оберегами родини та дому. З прадавніх часів, вишитий рушник, виготовлений у відповідності з усіма правилами та нанесеними символічними візерункам, представляє неодмінний атрибут великої кількості обрядів.

Окрім святкового, обрядового значення, українські вишиті рушники носять і практичний характер також. Назва рушника залежить від сфери застосування та призначення. Для посуду та столу рушник називають – стирок, для рук та обличчя – утирач, для весільних церемоній – весільний, для сватів – плечовий. Українські вишиті рушники мають досить символічне значення, оскільки вони слугують образом освяти початку або закінчення будь-якої справи.

1.2. Вимоги до конструкції рушника

З точки зору призначення, функцій, використання конструкція рушника має бути оригінальною та відповідати своєму призначенню. При виготовленні рушника потрібно використовувати тільки ті кольори, які між собою гармоніюють, що як найкраще забезпечить оригінальність виробу.

Перед вишиванням рушника, потрібно вибрати техніку вишивання і скласти композиції. Для рушника добре підходять техніки «мережка» та «косий хрестик». Композиція виробу не повинна бути занадто громіздкою і не повинна містити забагато різних малюнків.

Побудова композиції рушника має починатися з визначення симетричного розміщення зображень, розрахунків положення вишивки на виробі. Щоб створити враження гармонійної рівноваги необхідно вивчити окремі форми і згрупувати їх як ціле, вилучаючи деталі, які відволікають від сприйняття головного. Основним завданням є підкреслити виразність форми вишивки.

1.3. Вимоги до матеріалів для виготовлення рушника



Основним матеріалом для вишивання є тканина. Це може бути полотно(ляне, бавовняне, шовкове, атласне). Також вишивають на шкірі та канві. Вибрана модель буде вишиватися на канві. Крім того ще одним матеріалом для вишивання є нитки. Найкращими нитками для вишивання є муліне. Перед вишиванням слід перевірити нитки, чи не линяють, тому що, якщо вишивати не перевіреними нитками після прання вони можуть полиняти і виріб втратить свій зовнішній вигляд.

Основними вимогами при виборі тканини для вишивання є міцність тканини, її здатність проти розтягування, сильного зминання.

При розробці малюнка слід враховувати розміри майбутнього рушника, його призначення. Спочатку малюнок розробляють на папері, а потім переносять на тканину. Існує декілька способів перенесення малюнка на тканину: перший – за допомогою копіювального паперу, другий – наметування(папір приметують по контуру малюнка до тканини, а потім відривають, отримуємо пунктирну лінію малюнка), третій спосіб – «при порох» (в папері по контуру малюнка роблять проколи, а потім прикладають папір до тканини і проводять по ній валиком з синькою, при цьому на тканині залишаються точки).

Враховуючи призначення виробу тканина має володіти достатньою повітропроникністю, захищати від пилу та бактерій мати мінімальну вагу, приємне відчуття на дотик, відсутність шкідливих чинників на організм людини.

Тканина рушника має легко пратися та прасуватися, оскільки призначення для частого використання, вона повинна забезпечувати зручність та комфорт.

2. Розробка технічної пропозиції

Технічний проект (технічна пропозиція) – це набір документів і специфікацій, що описують конструкцію, архітектуру, устрій, склад як системи в цілому, так і її окремих модулів. Основою для технічного проекту є технічне завдання. Без технічного проекту, неможливо приступати до розробки системи.

2.1. Аналіз зразків-аналогів рушників

Зразок 1. Святковий рушник, виконаний технікою «косий хрестик» на полотняній тканині . Оздоблений в'язаними вставками. Орнамент – поєднуються рослинний та тваринний орнаменти. Розмір – 50×150см

Зразок 2. Обрядовий рушник, виконаний технікою «мережка» на льняній тканині. Низ рушника оздоблений торочками. Орнамент – геометричний. Розмір – 50×150см.

Зразок 3. Подарунковий рушник, виконаний техніками «косий хрестик»



та «мережка» на канвовій тканині. Низ рушника оздоблений торочками. Орнамент – рослинний орнамент. Розмір – 50×300см.

Зразок 4. Весільний рушник, виконаний технікою «косий хрестик» на канвовій тканині. Низ рушника оздоблений торочками. Орнамент – поєднуються рослинний та тваринний орнаменти. Розмір – 50×300 см

Зразок 5. Подарунковий (іменний) рушник, виконаний технікою «косий хрестик» на канвовій тканині. Низ рушника підрублений мережкою «одинарний прутик». Орнамент – поєднуються рослинний, тваринний та геометричний орнаменти. Розмір 50×150 см.



Зразок 1



Зразок 2





Зразок 3



Зразок 4



Зразок 5

Рис. 1. Зразки-аналоги для аналізу



Щоб здійснити детальний конструктивний аналіз побудови зразків використовуємо порівняльну таблицю (таблиця 1).

Таблиця 1

АНАЛІЗ КОНСТРУКЦІЇ ЗРАЗКІВ-АНАЛОГІВ

Вимоги до конструкції	Характеристика ступеня втілення вимог у зразках				
	Зразок № 1	Зразок №2	Зразок № 3	Зразок № 4	Зразок №5
1. Матеріал для вишивання (тканина)	+	+	+	+	+
2. Матеріал для вишивання (нитки)	+	+	+	+	+
3. Відповідність призначенню	+	+	+	+	+
4. Габаритні розміри виробу	+	+	+	+	+
5. Складність виконання	-	-	+	+	+
6. Надійність роботи у виробі	+	+	+	+	-
7. Відповідність вимогам пропорційності форми і ліній (вимогам дизайну)	-	+	+	+	+
8. Естетичний і оригінальний вигляд	+	+	+	+	+
9. Технологічність виготовлення деталей	+	+	+	+	+

Провівши детальний аналіз зразків-аналогів визначасмо майбутню конструкцію рушника (таблиця 2).



ВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОЇ КОНСТРУКЦІЇ РУШНИКА

<i>Вимоги до конструкції</i>	<i>Зразок, в якому вимогу реалізовано найкращим чином</i>
1. Матеріал для вишивання (тканина)	Зразок № 3,4,5
2. Матеріал для вишивання (нитки)	Зразок № 1,2,3,4,5
3. Відповідність призначенню	Зразок № 1
4. Габаритні розміри виробу	Зразок № 3,4
5. Складність виконання технік	Зразок № 3
6. Надійність роботи у виробі	Зразок № 1,2,3,4
7. Відповідність вимогам пропорційності форми і ліній (вимогам дизайну)	Зразок № 3
8. Естетичний і оригінальний вигляд	Зразок № 3
9. Технологічність виготовлення деталей	Зразок № 1,2,3,4,5

Після того як провели детальний аналіз майбутньої конструкції рушника, оцінюємо якість спроектованого виробу та обраних зразків-аналогів. Для цього використовуємо формулу оцінки якості зразків-аналогів:

$K_{п.} = K_{ід.} - K_{відх. \max.}$,

де $K_{п.}$ — коефіцієнт якості питомого виробу;

$K_{ід.}$ — ідеальний коефіцієнт виробу (теоретичний)=1;

$K_{відх. \max.} = 1/v$, де v — кількість врахованих позитивних вимог;

Коефіцієнт максимально можливий (K_{\max}) розраховується:

$K_{\max} = K_{ід.} - 1/C$, де C — загальна кількість вимог;

Отримані результати зафіксовані у таблиці 3.

Таблиця 3

ОЦІНКА ЯКОСТІ ЗРАЗКІВ-АНАЛОГІВ І СПРОЕКТОВАНОГО ВИРОБУ

Вид виробу	Коефіцієнт якості
Зразок № 1	0,78
Зразок № 2	0,89
Зразок № 3	1
Зразок № 4	1
Зразок № 5	0,89
Спроекований виріб	1
Максимально можливий коефіцієнт якості	1


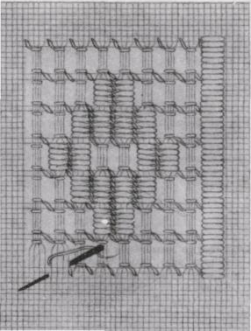

Наступним етапом роботи є аналіз методів технологічної обробки



деталей та їх з'єднань в зразках-аналогах (таблиця 4).

Таблиця 4

АНАЛІЗ ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБУ

<i>Назва оброблюваних деталей</i>	<i>Ескізне зображення конструкції деталей та їх з'єднань</i>	<i>В яких зразках-аналогах використовуються</i>
Обробка низу виробу		Зразок № 5
Мережка «Прутик з настилом»		Зразки № 2,3
Косий хрестик		Зразки № 1,3,4,5

2.2. Висновок за технічною пропозицією

В результаті проведеного аналізу зразків-аналогів можна зробити наступний висновок. Всі розглянуті рушники відповідають своєму призначенню. Крім того, вони є доступними з точки зору технології виготовлення. Використані в зразках техніки вишивки надають виробам естетичний, привабливий вигляд. В якості зразка-прототипу для подальшого проектування вибираю модель №3, як одну з доступних і виразних за технікою виконання.

Подальшим етапом проектування є розробка ескізного проекту, результатом якого буде розроблений ескіз майбутнього зразка рушника з точним описом зовнішнього вигляду.



3. Ескізне проектування

Вишивання – це багатотривала клопітка робота, яка потребує терпіння і врівноваженості. Одним із важливих аспектів для вишивання рушника є правильний підбір тканини для вишивки. Основними вимогами при виборі тканини для вишивання є міцність тканини, її здатність проти розтягування, сильного зминання. Для вишивання обирається тканина із полотняним переплетенням ниток, виткану хрестиковим методом, щоб можна було легко розрахувати нитки і щоб вони утворювали правильний квадратик. Такою тканиною є канва.

Невід'ємним компонентом для вишивання є правильний підбір ниток. Для роботи використовуються нитки білого, червоного та чорного кольору.

Для виконання роботи застосовуватимуться такі техніки вишивки: мережка «одинарний прутик», мережка «прутик з настилом» та «косий хрестик». Мережка – ажурний узор, зроблений на місці висмикнутих з тканини ниток. Прутиком буде закріплений підігнутий край рушника. По периметру виробу буде вишито орнаментальні фрагменти «косим хрестиком» та та мережкою «прутик з настилом».

Кінцевим етапом роботи над вишиванням виробу є прання та прасування. Прати вишиті речі треба дуже обережно, щоб фарба на кольорових виробках не злиняла та щоб не пошкодити ажурні вишивки.

Габаритні розміри рушника – 50×300 см.



Рис.3.1. Зовнішній вигляд рушника



4. Розробка технічного проекту

Основу вихідних даних для побудови рисунку рушника та розмірні характеристики визначають:

- масштабність: з метою найбільш переконливої і виразної передачі художніх особливостей елементів сюжетного зображення застосовуємо масштаб зменшення для зображення орнаментів;
- центральна частина рушника не заповнена, відповідно, сюжетним і орнаментальним зображенням;
- загальний характер ритмічної будови композиції: криволінійні мотиви рослинних орнаментів (рис. 4.1.), зображення дерева життя (рис. 4.2.);
- ритмічне чергування лілій, оскільки ритм є основою орнаменту;
- розміри рушника – 50×300 см.

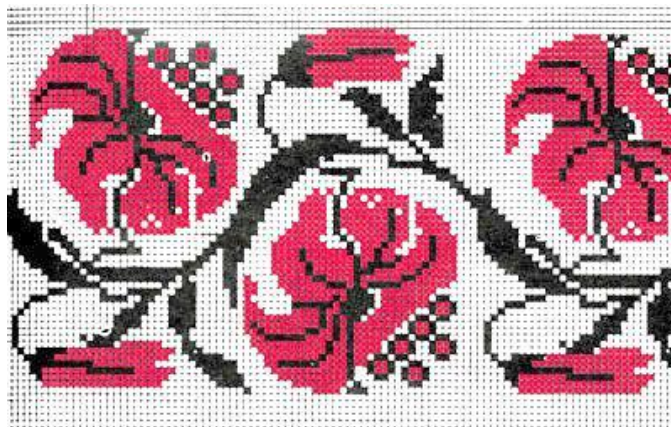


Рис.4.1. Рослинний орнамент

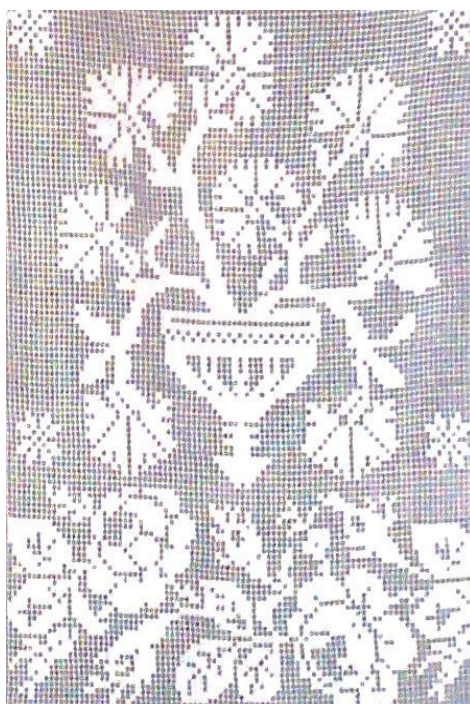


Рис. 4.2. Дерево життя



5. Розробка робочої документації

5.1 Визначення витрат матеріалів на зразок виробу

Таблиця 5

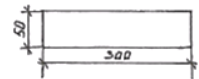
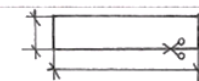
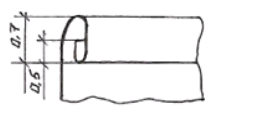
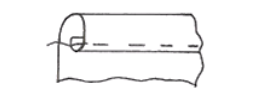
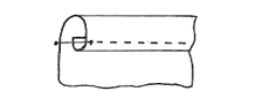
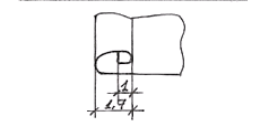
СПЕЦИФІКАЦІЯ ВИРОБУ

№, п/п	Найменування деталей	Кількість	Матеріал	Розміри, см
1	Полотно рушника	1	Канвова тканина	50×300

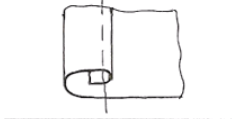


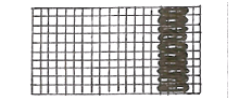
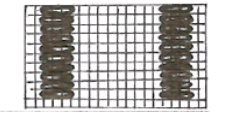

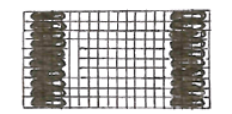
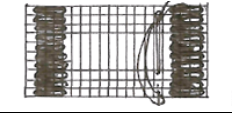

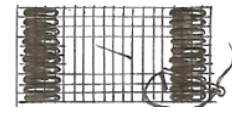

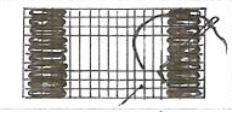
5.2 Скласти технологічну карту на виготовлення виробу

Таблиця 6

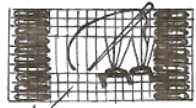
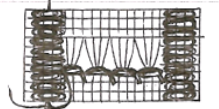
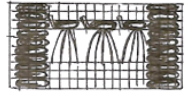


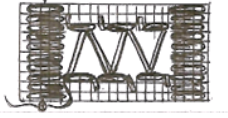
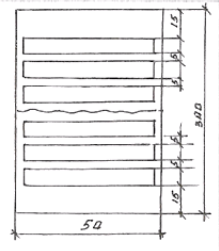


ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА ВИГОТОВЛЕННЯ РУШНИКА

№, п/п	Назва операції	Технологічні умови	Графічне зображення
1.	Розмічання та розкроювання рушника	1. Нанести розміри 50..300см.	
		2. Розкроїти рушник.	
2.	Обробка країв рушника	1. Підгорнути на виворітній бік на повздожній краї рушника на 0,5 см а потім на 0,7 см.	
		2. Приметати краї швом «у перед голкою»	
		3. Прокласти машину строчку на відстані 0,3 від краю.	
		4. Підігнути на виворітній бік поперечні краї рушника на 1,7 см.	




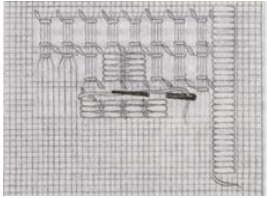
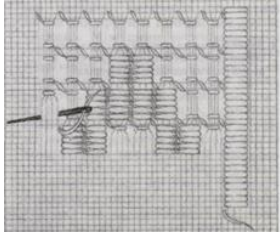


		5. Приметати їх швом «у перед голкою».	
Виконання роздвоєного прутика		1. Вшити нитку у вушко голки.	
		2. Закріпити робочу нитку способом «у петлю».	
		3. Вишити праву закріпку на 3 вертикальних нитках по 10 стібків у кожній.	
		4. Вишити ліву закріпку аналогічно правій.	
		5. Набрати на голку 4 нитки тканини посередині закріпки.	
		6. Підрізати 4 нитки посередині закріпки.	
		7. Витягти підрізані нитки.	
		8. Закріпити робочу нитку біля правої закріпки збоку на двох нитках чисниці.	
		9. Набрати на голку 4 вертикальні нитки основи.	
		10. Обкрутити набрані нитки.	
		11. Вколоти голку за дві нитки чисниці.	

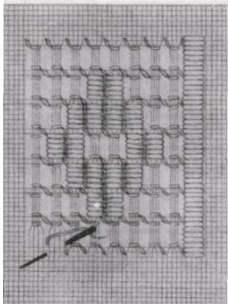


		12. Обпрутикувати нижній ряд мережки.	
		13. Перемістити голку вгору під нитками закріпки.	
		14. Повернути зразок	
		15. Набрати на голку половину ниток, які обкручені в верхньому прутіку, обкрутити їх.	
		16. Прутикувати до кінця ряду	
		17. Закріпити нитку під нитками закріпки.	
		18. Операції 1-17 повториш на іншому поперечному краї рушника.	
4.	Розміщення вишивки на рушникові	1. Відступивши від мережки 15 см і розмістити перший орнамент	
		2. Відступивши від орнаментальної смуги 5 см і виконати другий орнамент.	
		3. Відступити від другої орнаментальної смуги 5 см повторити перший орнамент.	
5.	Виконання косого хрестика	1. Закріпити нитку петлею.	
		2. Виконати перший стібок.	



		3. Виконати наступний стібок знизу вверху спрямовуючи голку горизонтально справа наліво.	
		4. Виконати необхідну кількість стібків (за схемою).	
		5. Перший ряд перекрити другим рядом діагональних стібків зверху вниз, утворюючи хрестик.	
6.	Виконання мережки «прутик з настилом»	1. Нашити справа закріпку, залишивши кінець нитки, витягнути одну нитку піткання і виконати перший ряд прутика та ліву закріпку	
		2. Повернувши зразок, виконати мережку за технічним малюнком. Дійшовши до лівої закріпки, робочу нитку закріпити під її стібками і відрізати	
		3. Дошити ще кілька стібків закріпки. Підрізати та витягнути нитки для наступного ряду мережки. За технічним малюнком виконати прутик та настил.	
		4. За технічним малюнком виконуємо наступний ряд мережки	



		5. Закінчити мережку двома рядами прутика, закріпити нитку під нитками закріпки.	
7.	Кінцева обробка рушника	<p>1. Замочити рушник у мильному розчині на 2 год. ($t=25^{\circ}\text{C}$).</p> <p>2. Випрати рушник вручну.</p> <p>3. Прополоскати рушник у теплій воді.</p> <p>4. Пропояоскати рушник у холодній воді.</p> <p>5. Вдкромалити рушник (крохмаль потім заварюють до густоти сметани. Зварений крохмаль проціджують крізь 2-3 шари марлі і вливають у підготовлену воду. Щоб визначити, чи достатньо у воді крохмалю, у розчин занурюють клаптик білої тканини</p>	
8.	Волого-теплова обробка рушника	Пропрасувати готовий рушник через вологий пропрасував	

б. Розрахунок собівартості і договірної ціни виробу

Для того щоб визначити собівартість виробу виконуємо такі розрахунки.

По-перше, розрахунок матеріальних витрат на виготовлення рушника (таблиця 7).

Таблиця 7

РОЗРАХУНОК ВИТРАТ МАТЕРІАЛІВ



<i>Назва матеріалів</i>	<i>Ціна одиниці вимірювання, (грн)</i>	<i>Витрати матеріалів</i>	<i>Вартість витрат, (грн)</i>
Канвова тканина	45	3 м	135
Нитки муліне	2,25	30 шт.	65
		Разом:	200

По-друге, вартість витрат на електроенергію при виготовленні рушника, користуючись такою формулою:

$$E = P \cdot t,$$

де E – спожита електроенергія (кВт/год.);

P – потужність споживача електроенергії (кВт);

T – тривалість роботи споживача електроенергії (год.).

$$C = 0,25 \text{ грн.} \cdot E, \text{ де}$$

C – вартість спожитої електроенергії (грн.);

0,25 грн. – величина тарифу на електроенергію.

а) робота електричної лампи $t_v = 100$ год.

б) лампа має потужність $P_v = 100 \text{ Вт} = 0,1 \text{ кВт}$

в) за час роботи лампа споживає відповідно електроенергію

$$E_v = P_v \cdot t_v = 0,1 \text{ кВт} \cdot 100 \text{ год.} = 10 \text{ кВт} \cdot \text{год.}$$

г) при тарифі на електроенергію 0,25 , вартість спожитої електроенергії складає

$$C_e = 0,25 \cdot 10 \text{ кВт} \cdot \text{год} = 2,50 \text{ грн}$$

Обчислюємо матеріальні витрати за формулою:

$$M_v = M_{\text{мат}} + C_e$$

Одержуємо:

$$M_v = M_{\text{мат}} + C_e = 200 \text{ грн} + 2,5 \text{ грн} = 202,50 \text{ грн.}$$

По-третє, розрахунок оплати праці за формулою:

$$P = t \cdot r, \text{ де } r = ,$$

де t – тривалість виконання робіт з виготовлення виробу (год.);

r – погодинна оплата праці робітника 3 розряду.

$$r = 6 \text{ грн}$$

Тривалість виготовлення рушника 200 год.

$$P = 200 \times 6 \text{ грн} = 1200 \text{ грн}$$

По-четверте, розраховуємо податок на заробітну плату:

Податок на заробітну плату на інші податки складають 15% від заробітної плати $O_p = 0,15 \cdot 1200 \text{ грн.} = 180 \text{ грн.}$

По-п'яте, визначення амортизаційних відрахувань на інструменти і обладнання обчислюємо за формулою:

$$A = , \text{ де}$$



A – величина амортизаційних відрахувань на одну робочу зміну (6 год.);
 $0,1$ – коефіцієнт, що враховує 10% від вартості обладнання;
 B – вартість обладнання (грн.);
 N – час зносу обладнання в днях.
 Результати фіксуємо в таблиці 8.

Таблиця 8

<i>Інструменти та обладнання</i>	<i>Вартість, грн</i>	<i>Час зносу обладнання, рік</i>	<i>Амортизаційн і відрахування 10%, грн</i>	<i>Амортизаційн і відрахування на виготовлення рушника, грн</i>
Голка ручна	1 грн.	1	0,10	0,055 грн
Ножиці	18 грн.	3,6	1,80	0,14 грн.
Лампа	80 грн.	16	8	0,137 грн.
Всього: 0,332 грн.				

По-шосте, визначаємо загальну собівартість виготовлення рушника за формулою:

$$C = M_b + P_{op} + O_{дсс} + A_o$$

Загальна собівартість виготовлення рушника складає:

$$C = M_b + P_{op} + O_{дсс} + A_o = 202,5 + 1200 + 180 + 0,332 = 1583 \text{ грн}$$

7. Розрахунок екологічних параметрів виробництва виробу

Розрахунок екологічних параметрів виробництва включає обчислення коефіцієнта замкненості, відходоємності, екологічності та безвідходності виробництва.

Визначаємо коефіцієнт замкненості виробництва виробу (K_z) з урахуванням вторинної переробки відходів за формулою:

$$K_z = \frac{O_{в}}{O_{з}}, \text{ де}$$

$O_{з}$ - об'єм (маса) неперероблених відходів (кг);

$O_{в}$ – фактичне споживання природних ресурсів на одиницю виготовленої продукції (кг).

Одержуємо :

$$K_z = \dots$$

Визначаємо коефіцієнт відходоємності виробництва виробу (K_v) за такою формулою:

$$K_v = \frac{O_{в}}{P_{ч}}, \text{ де}$$

$P_{ч} = 19$ – довідниковий коефіцієнт для деревинних і текстильних відходів.

Одержуємо:



$K_B =$

Визначаємо коефіцієнт екологічності виробництва (K_e), за умови, що відходи будуть перероблені:

$$K_e = 1 - K_B.$$

Одержуємо:

$$K_e = 1 - 0 = 1$$

Визначаємо коефіцієнт безвідходності виробництва (K_b) з урахуванням вторинного використання відходів:

$$K_b =$$

Одержуємо:

$$K_b =$$

За одержаною величиною коефіцієнту безвідходності виробництва (K_b) визначаємо екологічність виробництва виробу.

За умови повного використання відходів $K_b = 1$. При $K_b = 0,9 \dots 1$ – виробництво є безвідходним і екологічно чистим. При $K_b = 0,8 \dots 0,9$ виробництво є маловідходним. При K_b менше 0,7 виробництво – відходне.

Отже, на основі одержаного результату можемо зробити висновок про те, що виробництво святкового українського рушника є безвідходним.

8. Маркетингове обґрунтування об'єкту проектування

Маркетинг – це планування і здійснення всебічної діяльності, пов'язаної з товаром, з метою здійснення оптимального впливу на споживача для забезпечення максимального споживання за оптимальної ціни та одержання в результаті цього довгострокового прибутку.

8.1. Характеристика товарних властивостей рушника

Можливість просування проекрованої українського виширого рушника на цільовий ринок виробів декоративно-ужиткового призначення передбачає необхідність внесення до її конструкції змін, доопрацювань або модифікацій:

- Виконання сюжетного і орнаментального зображення різними техніками вишивання : мережка , косий хрестик, рушникові шви та їх поєднання.

- Довжина рушника може варіюватися у межах від 1500 до 3000 мм, а ширина від 30 до 50 мм.

Тому можливо створити декілька із вказаних варіантів дослідних зразків рушників з метою перевірки реакції покупців. Після цього будуть прийняті кінцеві рішення відносно конструкції на оформлення рушника, ціни, умов поставки і продажу.

Вихід на ринок з таким видом декоративно-ужиткового виробу визначає стратегічну (на 1-5 років) мету маркетингу. Збільшення на ринку долі спроектованого нами виробу можна досягти декількома шляхами:



- створити більш сприятливий образ товару через інтенсивну рекламу;
- представити нові модифікації товару;
- зробити доступною ціну виробу.

З метою реалізації обраної нами маркетингової стратегії необхідно визначитися із ринковою тактикою на найближчі місяці року:

– в разі зниження спроектованого об'єму продажу виробів будемо застосувати наступні тактичні маркетингові прийоми: форсування рекламної діяльності, стимулювання збуту за допомогою зниження цін, перевірка якостей тарілей, їх споживчих властивостей з наступними рекомендаціями виробництву;

– у випадку, якщо об'єм виробництва рушників не встигатиме за зростанням попиту, можливими є наступні варіанти тактичних маркетингових заходів: збільшення масштабів виробництва, підняття цін, скорочення витрат на рекламу.

8.2. Розподіл і збут спроектованого рушника

Спочатку виявляємо можливості освоєння ринку спроектованим рушником. Для цього здійснимо сегментацію ринку, визначивши географію, загальну кількість і категорію потенційних покупців, які можуть придбати виріб.

За географічним (регіональним) критерієм сегментації ринку, потенційними споживачами вишитого рушника можуть стати туристи, шанувальники національних традицій у прикладному мистецтві, а також люди орієнтовані на споживання певного типу (шанувальники декоративно-ужиткового мистецтва, мисливці). При плануванні рекламної компанії слід врахувати цільові групи людей, які є читачами журналів, слухачами радіо і телебачення з мисливства, декоративно-ужиткового мистецтва.

Види і характеристики видів рушників пропонованих для реалізації зазначені у пункті 8.1. На підставі наявного переліку пропозиції рушників і можливих сегментів ринку їх реалізації складемо ринкову сітку можливостей його освоєння.

Виходячи з сітки прикидки цільового ринку, збут спроектованого рушника можна здійснити за всіма обраними сегментами ринку.

Можливості конкуруючих підприємств стосовно довгострокового освоєння ринку виробами аналогічного призначення реалізується у художніх салонах, сувенірної продукції в м. Полтаві. Стратегічною метою конкурентів є підтримка їх переваги в асортименті, якості в умовах зростаючої конкуренції. Місце і доля вишитого рушника в загальній виробничій структурі конкурентів складає 5%.



СІТКА ПРИКИДКИ ЦІЛЬОВОГО РИНКУ

Характеристика сегментації ринку	Види характеристики рушників		
	Обрядовий рушник	Святковий рушник	Подарунковий рушник
1. Туристи	+	+	+
2. Шанувальники мистецтва	+	+	+
3. Колекціонери	+	+	+
4. Пересічні люди	+	+	+

Можливими способами продажу вишитих рушників можуть бути ярмарки, виставки-продажі та інші.

8.3. Просування продукції на ринку

Метою рекламування вишитих рушників є досягнення об'єму продаж 1 рушника за тиждень, а також розширити долю споживачів, які б мали стійке уявлення про нашу продукцію.

Рекламний бюджет на один реалізований продукт складатиме вартість одного рекламного оголошення в рекламній щотижневій газеті і складатиме 1,5 грн.

Приймаючи рішення про купівлю вишитого рушника споживачі можуть керуватися такими мотивами емоційного характеру:

- почуття переваги: багато споживачів здійснюють купівлю з метою здаватися кращими за інших;
- бажання відрізнятись від інших, яке виражається у прагненні купувати оригінальні речі;
- імітація або наслідування: багато споживачів бажають відрізнятись від інших, імітувати стиль життя відомих людей, людей цікавих захоплень та інтересів;
- бажання витратити гроші: частину покупок, наприклад, туристи, здійснюють лише тому, що «гроші пропалюють кишені».

Купівля вишитого рушника може бути викликана мотивацією покупців раціонального характеру, які ґрунтуються на прагненні споживачів зекономити на чомусь, купити щось високоякісне і практично-корисне:

- економія: скидки на виріб, виходячи з бажань покупця зекономити;
- корисність: цілеспрямоване використання виробу може відігравати основну роль у прийнятті рішення про купівлю.

Враховуючи споживчі мотиви визначених ринкових сегментів вибираємо тему, яка сприятиме досягненню цілей рекламної програми.



Оскільки виготовлення рушників є невеликим і потребує швидкого ефекту в темі реклами включаємо такі мотиви як економічність (висока якість при низькій вартості), а також емоційні мотиви (оригінальність, символічність виробів, стильність, надання яскравості інтер'єрам).

Розробляючи рекламний текст ми визначаємо візуальний спосіб його відтворення. Акцент рівною мірою роблять як на словесну рекламу, так і на рекламну картинку.

Виходячи з визначених споживчих мотивів найбільш яскравими і дієвими словами і фразами можуть бути:

- найкраща прикраса для інтер'єру;
- оригінальність, стильність, композиції;
- доступна ціна.

Картинкою, що супроводжує текст реклами може бути зразок зображення вишитого рушника.

Доступність текстових реклам у частині оригінальності та символічності зображень композиції-для туристів, прикраса для інтер'єрів та стильність для шанувальників мистецтва і природи; доступність ціни-для масових читачів газет і журналів.

Текстовка матиме вигляд коротких прямих повідомлень у місцевих газетах, оскільки це передбачає мінімальні витрати на один рекламний контакт із споживачами. Частота охопту споживачів рекламою в газеті 1-2 рази на тиждень.

8.4.Здійснення ціноутворення проєктованого рушника

Рівень цін на вишиті рушники у конкуруючих підприємств складає 200-3000 грн.

Ціна нашого виробу коливається у залежності від розмірів виробу, складності технік, які використовуються при виготовленні виробу та від об'єму заповнення рушника.

Тому першою реакцією на ціни конкурентів буде постачання для збуту рушників, що мають нижчу, ніж у конкурентів ціну.

Якщо Ви бажаєте звільнитися від буденності оточення, прагнете естетично оздобити інтер'єр, відчути справжню насолоду від оригінальних, неповторних творів декоративно-прикладної творчості, то тільки у нас Ви придбаєте вишитий рушник високої якості за доступною ціною. Ви відчуєте справжню реалістичну красу мистецтва і не зможете відмовити собі у цьому задоволенні.



СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Антонович Є.А. Декоративно-прикладне мистецтво. / Є.А. Антонович, Р.В. Захарчук-Чугай, М.Є. Степанович. Львів : Світ, 1992. 272 с.
2. Воропай Олекса. Звичаї нашого народу. У 2т. Мюнхен : Укр. вид-во, 1966. Т. 1-2.
3. Ганжа П.О. Таємниці українського рукомесла. К. : Мистецтво, 1996. 192 с: іл.
4. Гасюк О.О. Художнє вишивання / О.О. Гасюк, М.Г. Степанюк. К. : Вища шк., 1987.
5. Захарчук-Чугай Р.В. Українська народна вишивка. К. : Наук думка, 1988.
6. Калиновський Г. Опис весільних українських простонародних обрядів 1777. *Весілля*. К., 1970. С. 68–74.
7. Калязін Ю.В. До ювілею Решетилівського художнього професійно-технічного училища / Ю.В. Калязін, В.П. Титаренко // *Історична пам'ять: науковий збірник*. 1998. №1. С. 210–112.
8. Кара-Васильєва Т.В. Мистецтво Полтавщини. *Соц. культура*. 1975. №8. С. 26–27.
9. Кара-Васильєва Т.В. Полтавська вишивка. *Образотворче мистецтво*. 1979. №3. С. 22–24.
10. Кара-Васильєва Т.В. Українська вишивка на зламі століть. *Укр. Мистецтво та архітектура кінця ХІХ – початку ХХ ст.* К., 2000. С. 135–152.
11. Кара-Васильєва Т.В. Полтавська народна вишивка. К. : Наук, думка, 1983. 135 с: іл.
12. Кара-Васильєва Т.В. Творці дивосвіту. К. : Рад. шк., 1984.
13. Колотило К. Альбом. К. : Мистецтво, 1992.
14. Кравець О.М. Сімейний побут і звичаї українського народу. *Іст.-етногр. нарис*. К, 1966.
15. Опішня. Решетилівки: Альбом. К. : Мистецтво, 1972.
16. Орнаменти української народної вишивки: Альбом. Полтава, 1900.
17. Прикрась свій дім / Л.П.Гура, Л.Є.Жоголь, Н.М. Ісупова та ін. К. : Техніка, 1988. 304 с.
18. Радкевич В.О. Технологія вишивки: підручник. [За ред. Н.Г.Ничкало]; В.О. Радкевич, Г.М. Пащенко. К. : Вища шк., 1997. 303 с: іл.



*Тож не гайте марно час –
завітайте Ви до нас !
Чекаємо за адресою:
м.Полтава,
вул. Остроградського, 2
Полтавський
національний
педагогічний університет
імені В.Г.Короленка
Наш телефон 56-31-58*



**ТВОРЧИЙ ПРОЕКТ З ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ ЧОЛОВІЧОЇ
СОРОЧКИ***1. Розробка технічного завдання**1.1. Призначення чоловічої сорочки «Чумачки»*

Вишивка сорочок виділяється логічністю розміщення, особливим багатством вишивальних технік. Здавна сорочці приписувалась чарівна сила, з нею пов'язано чимало звичаїв, обрядів. Її здавна наділяли магічними символами-знаками, щоб була захисницею здоров'я, оберегом людини. У чоловічих сорочках вишивали коміри, манжети, манишки.

Чи не найяскравішим втіленням багатого і розмаїтого мистецтва народної вишивки є біла вишивана сорочка – невід'ємна складова частина українського народного вбрання як жіночого, так і чоловічого. Модель повинна вирізнятися розмаїттям вишивки та елегантністю узору. Полтавська сорочка вишита білим по білому – витвір народного мистецтва, що продовжує дивувати світ своєю величністю, глибинною народною мудрістю, прихованим сакральним змістом.

Може використовуватися як натільний, так і верхній одяг. Вишивана сорочка найкраще пасуватиме в святкові дні чи під час ділових зустрічей, тому вона повинна мати охайний та вишуканий вигляд.

Сорочка повинна бути зручною для вдягання та носіння, а також мати охайний та незрівнянний вигляд.

Як тип одягу сорочка виконує утилітарні і соціально-естетичні функції. Вона має сприяти створенню святкового, піднесеного настрою у людини.

Сорочки повинні відповідати спроектованому розміру, законам пропорційності і кольоросприйняття.

1.2. Вимоги до конструкції чоловічої сорочки «Чумачки»

Конструкція сорочки, відповідно до її призначення, має бути простою, але водночас оригінальною, практично корисною, здатною доставляти людині чуттєво-емоційне задоволення своєю художністю, виразністю, гармонією з навколишнім середовищем, відображенням культурно – історичних традицій.

Для виготовлення чоловічої сорочки вибираємо конфігурацію тунікоподібну. Сорочка має два довгих рукава та комір. Для зав'язування коміру використовують шнурок з китичками. Вишивка розміщена на передній частині станка, комірі та по низу рукавів.

Виріб проектується з підгином низу виробу, рукавів та коміру, оброблення швом «черв'ячок». Вишивання виконується білими нитками – муліне на білому льняному полотні.



1.3. Вимоги до матеріалів

Тканина повинна бути легкою, м'якою, міцною (мати достатній опір на розрив і витирання). Нитки для вишивання мають бути м'які, зі слабкою круткою, для забезпечення якісного виконання узору.

Матеріали для виробу мають бути натуральні. Тканина має володіти гігроскопічністю, повітропроникністю, захищає від пилу та бактерій, не накопичує статичної електрики. Мають бути відсутні шкідливі чинники на організм людини. Дослідження Міністерства охорони здоров'я України показали, що висока гігієнічність, міцність, комфорт виробів із лляних тканин, сприяють більш інтенсивному кровообігові, стимулюванню організму і зменшенню його стомлюваності.

Матеріали, що використані для виготовлення сорочки, стійкі проти атмосферних впливів, води, миючих засобів, хімічного чищення, зносостійкі. Тканина має легко пратися і прасуватися, не вигорати. У виробі не повинно бути вузлів, петель з ниток, великих переходів вишивальної нитки з виворітного боку, стягування тканини вишивальною ниткою, пророблень тканин голкою. Не повинно бути дошивання елементу узору ниткою іншого кольору, деформації узору, недовшитих елементів узору, неоднакових малюнків вишивки на кутах коміра.

Основними вимогами при виборі тканини для вишивання є міцність її на розрив, здатність опиратися розтягуванню, стійкість проти зминання, а також тканина має володіти достатньою повітропроникністю, захищати від пилу та бактерій мати мінімальну вагу, приємне відчуття на дотик, відсутність шкідливих чинників на організм людини.

2. Розробка технічної пропозиції

2.1. Аналіз зразків-аналогів чоловічих сорочок

Чоловічі вишиванки можуть слугувати оригінальним доповненням до повсякденного і святкового одягу українців. Витонченість найрізноманітніших вишиваних сорочок чарує око. Існує безліч сорочок, які відрізняються за кольором, техніками вишивання, орнаментом, кроєм (рис. 1. Зразки-аналоги для аналізу).

Зразок 1. Оригінальна й елегантна чоловіча сорочка білого кольору з довгими рукавами; призначена для використання на урочистих подіях. Сорочка вишита білими і жовто-коричневими нитками. Для зав'язування коміру використовують шнурок з білими китичками. Використано такі техніки: солов'їні вічка, вирізування, ретязь, лиштва, мережка «прутик з настилом» та «одинарний пруттик». Вишивка розміщена на передній частині станка, комірі та по низу рукавів.

Зразок 2. Стильна й елегантна чоловіча сорочка білого кольору з



довгими рукавами; пасуватиме в святкові дні чи під час ділових зустрічей. Сорочка вишита в біло-жовтих кольорах; комір зав'язується шнурком з білими китицями. Використано такі техніки: вирізування, коса гладь, лиштва, мережка прутик з настилом, зерновий вивід. Вишивка розміщена на передній частині станка, комірі та по низу рукавів.

Зразок 3. Чоловіча сорочка білого кольору з довгими рукавами; призначена для використання на урочистих подіях; оздоблена вишивкою в блакитно-жовтих тонах; комір зав'язується шнурком з блакитними китицями. Використано такі техніки: косий хрестик, мережка «прутик з настилом», лиштва. Вишивка розміщена на передній частині станка, комірі та по низу рукавів.

Зразок 4. Оригінальна й елегантна українська чоловіча сорочка білого кольору з довгими рукавами; пасуватиме в святкові дні чи під час ділових зустрічей; оздоблена вишивкою з білих, жовтих та зелених ниток; без китиць. Використано такі техніки: вирізування, лиштва, мережка «прутик з настилом», зерновий вивід. Вишивка розміщена на передній частині станка, комірі та по низу рукавів.

Зразок 5. Оригінальна чоловіча сорочка білого кольору з короткими рукавами; призначена для використання на урочистих подіях. Сорочка оздоблена вишивкою в білих тонах; комір зав'язується шнурком з білими китицями. Використано такі техніки: вирізування, лиштва, мережка «прутик з настилом». Вишивка розміщена на передній частині станка, комірі та по низу рукавів.



Зразок 1





Зразок 2



Зразок 3



Зразок 4





Зразок 5

Рис. 1. Зразки-аналоги для аналізу

Для того, щоб правильно обрати найоптимальнішу конструкцію чоловічої вишиванки необхідно проаналізувати дані зразки-аналоги (таблиця 1).

Таблиця 1

АНАЛІЗ КОНСТРУКЦІЇ ЗРАЗКІВ-АНАЛОГІВ

Вимоги до конструкції	Характеристика ступеня втілення вимог в зразках				
	Зразок № 1	Зразок № 2	Зразок № 3	Зразок №4	Зразок №5
1. Кількість деталей у виробі	5	5	5	5	5
2. Призначення деталей	+	+	+	+	+
3. Матеріал деталей	льон	льон	льон	льон	льон
4. Габаритні розміри виробу	52	52	52	52	52
5. Складність виконання	+	+	-	+	+
6. Надійність роботи у виробі	+	+	+	+	+
7. Відповідає вимогам	+	+	-	+	-



пропорційності форми і ліній (вимогам дизайну)					
8. Естетичний і оригінальний вигляд	+	+	+	+	+
9. Технологічність виготовлення деталей	+	-	+	-	+
10. Простота і надійність з'єднань деталей	+	-	+	+	+

Здійснюємо висновки щодо остаточного визначення майбутньої конструкції чоловічої вишитої сорочки (таблиця 2).

Таблиця 2

ВИЗНАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОЇ КОНСТРУКЦІЇ ВИРОБУ

<i>Вимоги до конструкції</i>	<i>Зразок, в якому вимогу реалізовано найкращим чином</i>
1. Кількість деталей у виробі	Зразок № 1, 2, 3, 4, 5
2. Лінії крою	Зразок № 1, 2, 3, 4, 5
3. Матеріал деталей	Зразок № 1, 2, 3, 4, 5
4. Розмір сорочки	Зразок № 1, 2, 3, 4, 5
5. Складність виконання	Зразок № 1
6. Надійність роботи у виробі	Зразок № 1, 2, 3, 4
7. Відповідність вимогам пропорційності форми і ліній (вимогам дизайну)	Зразок № 1, 2, 5
8. Естетичний і оригінальний вигляд	Зразок № 1
9. Частка умовності і стилізації узору	Зразок № 1, 3
10. Простота і надійність з'єднань деталей	Зразок № 4

Необхідно оцінити якості спроектованого виробу та відомих зразків - аналогів за наступною формулою:

$K_{п.} = K_{ід.} - K_{відх. \text{ мах.}}, \text{ де}$

$K_{п.}$ — коефіцієнт якості питомого виробу;

$K_{ід.}$ — ідеальний коефіцієнт виробу (теоретичний) = 1;



Квідх. мах. = $1/v$, де v — кількість врахованих позитивних вимог;
 Коефіцієнт максимально можливий (K_{\max}) розраховується:
 $K_{\max} = K_{\text{ід.}} - 1/C$, де C — загальна кількість вимог;
 Результати фіксуються у таблиці 3 та порівнюються.

Таблиця 3

ОЦІНКА ЯКОСТІ ЗРАЗКІВ-АНАЛОГІВ І СПРОЕКТОВАНОГО ВИРОБУ

<i>Вид виробу</i>	<i>Коефіцієнт якості</i>
Зразок № 1	0,9
Зразок № 2	0,87
Зразок № 3	0,87
Зразок № 4	0,89
Зразок № 5	0,89
Спроектований виріб	0,9
Максимально можливий коефіцієнт якості.	0,9

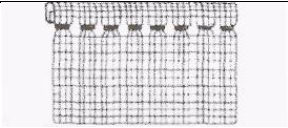
Спроектований виріб має практичну обробку бокових зрізів, узор вишивки та її розташування на деталях виробу. З-поміж зразків-аналогів спроектований виріб вирізняється композицією сорочки, виразністю малюнка, вишитий білими нитками по білому полотні (льонові).

Але також можна назвати і певні недоліки спроектowanego виробу: трудомісткість виконання вишивки техніками зубцювання, солов'їні вічка, лиштва, вирізування, зерновий вивід, мережка «прутик з настилом».

Аналізуємо методи технологічної обробки деталей та їх з'єднань в зразках-аналогах (таблиця 4).

Таблиця 4

АНАЛІЗ ТЕХНОЛОГІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ ВИРОБУ

<i>Варіанти обробки країв сорочки</i>	<i>Ескізне зображення конструкції деталей та їх з'єднань</i>	<i>В яких зразках – аналогах використовується</i>
Обробка низу рукава – виконання рубців з одним прутиком		№ 3,1,2,4
Обробка коміру сорочки швом «зубцювання»		№1,2,3,4,5



2.2. Висновок за технічною пропозицією

Отже, переглянувши всі зразки-аналоги можна зробити висновок, що всі зразки-аналоги відповідають своєму призначенню завдяки використанню різних видів оздоблення (вишивка) та їх розташування на виробі; доступні з точки зору технології виготовлення; використані малюнки вишивки надають зразкам естетичного, оригінального та привабливого вигляду. Для подальшого проектування із запропонованих зразків обираю найкращі елементи і komponую один досконалий виріб (беру до уваги зразок №1 та №5).

3. Ескізне проектування чоловічої вишиванки

Цей розділ містить опис зовнішнього вигляду за критеріями: кількість, форма, розміри деталей, інші елементи і деталі конструкції; види з'єднань деталей у виробі; види обробки деталей; вимоги до матеріалів; рекомендовані габаритні розміри деталей.

3.1. Опис зовнішнього вигляду

Чоловіча сорочка вишита різними техніками Полтавського регіону (рис. 2) вирізняється розмаїттям вишивки та елегантністю узору, пасуватиме в святкові дні чи під час ділових зустрічей, на парадах вишиванки. Виріб виготовлений з білої лляної тканини білими нитками муліне.

Чоловіча сорочка без зборів (крій «вперекидку») носить назву «Чумачка». Ця сорочка шиється вільно, з симетричним розташуванням швів - з бочками, сорочка з рукавами в два полотнища завширшки. Сорочка має два довгих рукава та комір. Для зав'язування коміру використовують шнурок з китичками. Вишивка розміщена на передній частині станка, комірі та по низу рукавів. Довжина вишивки – 40 см.

Зшивним швом з'єднані плечові та бокові зрізи сорочки, комір в горловину вшито зшивним швом, вшивання рукава в пройму виконано вшивним швом.

Серед різноманітності видів технік вишивання виконано дану сорочку наступними техніками: «солов'їні вічка», «вирізування», «зерновий вивід», лиштва, ретязь, мережка «одинарний прутик», «прутик з настилом»; зубцювання, змережування прутиком, змережування «черв'ячком».

Характерною особливістю полтавського орнаментування є віртуозність внутрішньої розробки геометричного мотиву, що досягається насамперед різноманітними техніками виконання. Так, мотив ромба, вишитий вирізуванням, має чіткі, прямокутні окреслення, лиштвом – опуклі рельєфні форми, з деталізованою розробкою всередині.

Той самий мотив ромба, виконаний зерновим виводом, набуває площинного характеру, справляючи враження мерехтливої поверхні. Мотиви, виконані зерновим виводом, посідають другорядне місце в загальній



композиції, підкреслюючи і виявляючи інші елементи орнаменту.

У цілому лінія домінує, вона об'єднує всю композицію, підкоряє собі будь-яке зображення, створює абсолютно точно вивірений, спокійний ритм. Це – прямі, ламані, зигзагоподібні лінії.

Тканина міцна на розрив, здатна опиратися розтягуванню, стійка проти зминання; нитки м'які, міцні, слабкої крутки, не линяють.

Рекомендовані габаритні розміри вишитої сорочки: 52 розмір



Рис. 2. Чоловіча сорочка вишита різними техніками Полтавського регіону

3.2. Варіанти зміни конструкції чоловічої сорочки «Чумачки»

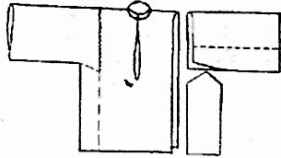
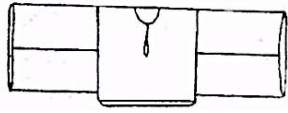
Чоловічі сорочки за видом крою поділяються на: сорочки з уставками, із стрілками, із стрілками полтавська, «лоцманівська», курта (таблиця 5).

Таблиця 5

КРІЙ ЧОЛОВІЧИХ НАРОДНИХ СОРОЧОК

<i>Назва сорочки</i>	<i>Схема крою</i>
1. 3 уставками	
2. Із стрілками	
3. Із стрілками полтавська	



Назва сорочки	Схема крою
5. «Лоцманівська»	
6. Курта	

4. Розробка технічного проекту

4.1. Вихідні дані для побудови викрійки чоловічої сорочки «Чумачки»

Для виготовлення чоловічої сорочки 52 розміру необхідно зробити розкладку деталей виробу на тканині з урахуванням припуску на підгин бокових зрізів. Довжина станка чоловічої сорочки 150 см, рукава – 65 см, коміра – 10 см.

4.2. Розробка і побудова креслення конструкції деталей виробу в масштабі.

Чоловіча сорочка вишита різними техніками Полтавського регіону має крій «Чумачка». Для побудови креслення необхідно знати розміри деталей виробу (станка, рукава, коміра). Побудова здійснюється за схемою розкрою та розкладки деталей чоловічої сорочки «Чумачки» (рис. 3)

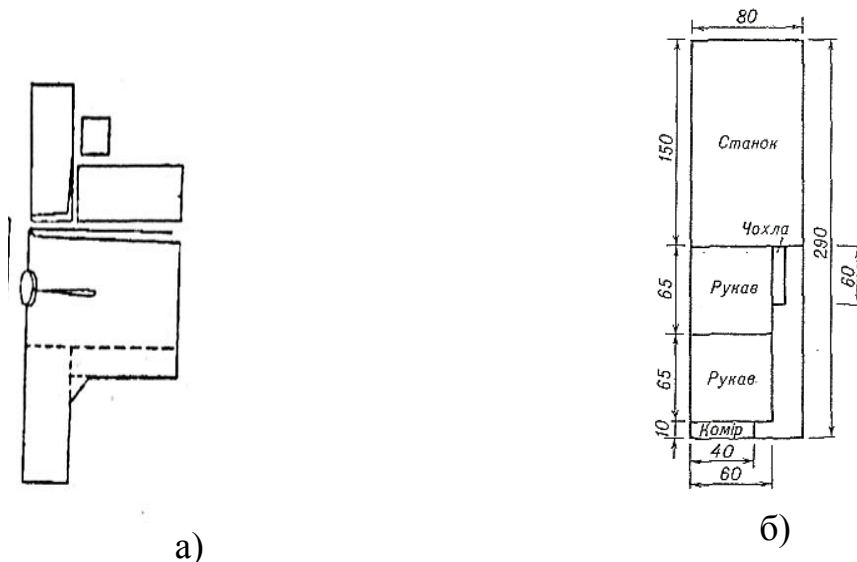


Рис.3. Схема розкрою (а) і розкладки(б) деталей на тканині чоловічої сорочки «Чумачки»

5. Розробка робочої документації

5.1. Визначення витрат матеріалів на зразок виробу



На виготовлення чоловічої сорочки необхідні такі матеріали як лляне полотно та нитки муліне білого кольору (таблиця 6).

Таблиця 6

СПЕЦИФІКАЦІЯ ВИРОБУ

№ п/п	Найменування деталей	Кількість	Матеріал	Розміри, см
1.	Станок (перед і спинка)	1	Лляне полотно	150x80
2.	Рукав	2		65x60 (x2)
3.	Комір	1		10x40
4.	Шнурок з китицями	2	Нитки муліне білого кольору	3 шт.

5.2. Технологічні карти виготовлення виробу

Виготовлення чоловічої сорочки здійснюється за технологічними картами:

• Розкроювання тканини для пошиття сорочки. Визначення контурів вишивки. Вишивання деталей виробу. Розкладка на тканині лекал сорочки. З'єднання деталей виробу. ВТО сорочки.

- Обробка країв виробів
- Монтування виробу.
- Оздоблення виробу шнурком для зав'язування коміра
- Мережка «прутик одинарний»
- Мережка «прутик з настилом»
- Змережування черв'ячком
- Лиштва
- Солов'їні вічка
- Зерновий вивід
- Вирізування
- Ретязь

6. Розрахунок собівартості і договірної ціни чоловічої сорочки «чумачки»

6.1. Визначення собівартості виробу

Для визначення собівартості чоловічої сорочки зроблено розрахунок витрат матеріалів та інструментів у вигляді таблиці (таблиця 7).



РОЗРАХУНОК ВИТРАТ МАТЕРІАЛІВ ТА ІНСТРУМЕНТІВ

<i>Назва матеріалів</i>	<i>Ціна одиниці вимірювання, грн.</i>	<i>Витрати матеріалів</i>	<i>Вартість витрат, грн.</i>
Ляне полотно	80грн/м	3 м	240,0
Нитки муліне білого кольору	3	8 мотків	24,0
Голки для вишивання	3	2	6
			Разом: 270 грн

Вартість витрат на електроенергію під час роботи.

$$E = P \cdot t, \text{ де}$$

E – спожита електроенергія (кВт/год.);

P – потужність споживача електроенергії (кВт);

T – тривалість роботи споживача електроенергії (год.).

$$C = 0,28 \text{ грн.} \cdot E, \text{ де}$$

C – вартість спожитої електроенергії (грн.);

0,28 грн. – величина тарифу на електроенергію.

а) робота електричної лампи $t_b = 56$ год.

б) лампа має потужність $P_b = 100 \text{ Вт} = 0,1 \text{ кВт}$

в) за час роботи лампа споживає відповідно електроенергію

$$E_b = P_b \cdot t_b = 0,1 \text{ кВт} \cdot 56 \text{ год.} = 5,6 \text{ кВт} \cdot \text{год.}$$

г) при тарифі на електроенергію 0,28 , вартість спожитої електроенергії

складає

$$C_b = 0,28 \cdot 5,6 \text{ кВт} \cdot \text{год} = 1,56 \text{ грн}$$

Час витрачений на прасування виробу складає 20 хв. Отже,

$$C_e = 0,28 \cdot E,$$

$$E = P_{\text{об}} \cdot t \text{ (год), де}$$

E - спожита енергія;

$$E = 1 \times 1/3 = 0,3 \text{ кВт/год}$$

$$C_e = 0,28 \times 0,3 = 0,084 \text{ грн}$$

$$\text{Матеріальні витрати } M_b = M_{\text{мат}} + C_b = 270 \text{ грн} + 1,56 \text{ грн} + 0,084 \text{ грн} =$$

271,64 грн.

Розрахунок оплати праці обчислюється за формулою:

$$P = t \cdot p, \text{ де } p = (1090 \text{ грн}) / (22 \text{ р.д.} \times 8 \text{ год}), \text{ де}$$

t – тривалість виконання робіт з виготовлення виробу (год.);

p – погодинна оплата праці робітника 3 розряду.



$p = 6$ грн

Тривалість виготовлення сорочки 120 год.

$P = 120 \times 6$ грн = 720 грн

Розрахунок податку на заробітну плату обчислюється за формулою:

$Op = 0,15 \cdot 720$ грн. = 108 грн (при 15 % податку)

Амортизаційних відрахування на інструменти і обладнання обчислюються:

$A = (0,1 V) / N =$, де

A – величина амортизаційних відрахувань на одну робочу зміну (6 год.);

0,1 – коефіцієнт, що враховує 10% від вартості обладнання;

V – вартість обладнання (грн.);

N – час зносу обладнання в днях.

Отримані дані занесені до таблиці 8.

Таблиця 8

АМОРТИЗАЦІЙНІ ВІДРАХУВАННЯ НА ІНСТРУМЕНТИ ТА
ОБЛАДНАННЯ

№ п/п	Назва інструментів	Вартість, грн.	Час зношування інструментів, рік	Амортизаційні відрахування, грн.
1	Голки для вишивання	3	1	0,08
2	Ножиці	18	3,6	0,14
3	Лампа	80	16	0,137
4	Праска	150 грн.	5	0,008
				Всього: 0,365 грн

Отже, загальна собівартість виготовлення виробу обчислюється так:

$C = Mv + P_{op} + O_{дс} + A_o = 271,64 + 720 + 108 + 0,365 = 1100$ грн

Величина прибутку внаслідок реалізації виробу, який складає 10– 25 % від собівартості.

$C = 1100$ грн

$P = C \times 15\% = (1100 \times 15) / 100 = 165$

6.2. Визначення договірної ціни реалізації виробу

Договірна ціна реалізації виробу:

Ц (догов. ціна) = 1100 грн + 165 грн = 1265 грн

7. Розрахунок екологічних параметрів виробництва виробу

7.1. Визначення коефіцієнта замкненості виробництва виробу (K_z) з врахуванням вторинної переробки відходів

Коефіцієнт замкненості виробництва чоловічої сорочки обчислюється за



формулою:

$$K_3 = (N_T - O_{нз}) / N_T, \text{ де}$$

$O_{нз}$ - об'єм (маса) не перероблених відходів (кг);

N_T – матеріали спожиті на один виріб (кг).

7.2. Визначення коефіцієнта відходоємності виробництва виробу (K_v)

Коефіцієнта відходоємності виробництва обчислюється за формулою:

$$K_v = (O_{нз} \times P) / N_T, \text{ де}$$

$P=19$ – довідниковий коефіцієнт для деревинних і текстильних відходів

7.3. Визначення коефіцієнта екологічності виробництва (K_e), за умови, що відходи будуть перероблені

Коефіцієнт екологічності виробництва:

7.4. Визначення коефіцієнта безвідходності виробництва (K_b) з врахуванням вторинного використання відходів

Коефіцієнт безвідходності виробництва (K_b) з врахуванням вторинного використання відходів:

7.5. Визначення екологічності чоловічої сорочки

За умови повного використання відходів $K_b = 1$. При $K_b = 0,9 \dots 1$ – виробництво є безвідходним і екологічно чистим. При $K_b = 0,8 \dots 0,9$ – виробництво є маловідходним. При K_b менше 0,7 – виробництво є відходним.

Отримано величину коефіцієнту безвідходності виробництва, отже виробництво є безвідходним і екологічно чистим.

8. Маркетингове обґрунтування об'єкту проектування

8.1. Характеристика товарних властивостей виробу

У даному виробі можуть бути модифіковані розміри, можливі варіації розміщення узору, додавання нових елементів на малюнок.

Можливість створити сорочку у декількох варіантах кольорової композиції. Можна змінити крій – на сорочку з уставкою, опліччя тощо; розмір – більший або менший за проєктований. Виконання орнаментального зображення іншими техніками вишивання: косий хрестик, рушникові шви та їх поєднання.

Виріб може задовольнити попит покупців середнього рівня достатку.

При зростанні чи зменшенні попиту можливе виготовлення вишитих сорочок з більш сучасними мотивами. Збільшення на ринку долі чоловічої вишиванки можна досягти декількома шляхами:

- створити більш сприятливий образ товару через інтенсивну рекламу;
- представити нові модифікації товару;
- зробити доступною ціну виробу.

8.2. Розподіл і збут проєктованих виробів



Виріб можуть придбати як молодь, так і люди похилого віку. Потенційні покупці – туристи та люди, які шанують творчість та культуру рідного краю і прагнуть підкреслити свою індивідуальність. Кількість придбання виробу не обмежена. Виріб продається на території всієї України.

Чоловіча сорочка вишита різними техніками Полтавського регіону. На Полтавщині є надзвичайно красиві вишивки, виконані білими нитками, ніби памороззю, мереживом дрібних візерунків – ромбів, прямокутників, які укладені у прями, ламані лінії та смуги. Модель вирізняється розмаїттям вишивки та елегантністю узору, пасуватиме в святкові дні чи під час ділових зустрічей. Виготовлена з лляної тканини.

Для виготовлення чоловічої сорочки вибираємо крій «Чумачка». Сорочка має довгі рукава та комір. Для зав'язування коміру використовують шнурок з китичками. Вишивка розміщена на передній частині станка, комірі та по низу рукавів.

Представлено ринкову сітку можливостей освоєння виробу у таблиці 9.

Таблиця 9

<i>Характеристика сегментації ринку</i>	<i>Сорочка святкова</i>	<i>Сорочка для прогулянок</i>	<i>Сорочка на подарунок</i>	<i>Полтавська сорочка</i>	<i>Сорочка на весілля</i>	<i>Сорочка для ділових зустрічей</i>
Жителі м. Полтава	+	+	+	+	+	+
Гості міста та країни	+	+	+	+	+	+
Жителі туристичних центрів	+	-	+	+	+	+

Можна зробити висновок, що найдоцільніше обрати такі цільові ринки збуту – жителі м. Полтава, гості міста та країни.

Підприємства можуть запропонувати вироби більш широкої кольорової гамми та конфігурації вишивки. Вони тривалий час займають обрану нами нішу ринку.

Конкуруючі підприємства мають за меті тривалий час успішно функціонувати на ринку.

У загальній виробничій структурі конкуруючих підприємств виробництво сорочок, оздоблених вишивкою, займає 15-20 % .

Можливі способи продажу виробів: прямий продаж; можливий продаж



через посередників.

Перспективні канали збуту продукції: ярмарки, виставки, інтернет, місця виставки історичних надбань українського народу, магазини одягу; виставки-продажі у театрах, галереях мистецтв; парад вишиванок, який проводиться щороку напередодні Дня українського козацтва з ініціативи студентської ради ПНПУ імені В.Г. Короленка.

8.3. Просування продукції на ринку

Мета рекламування виробу: тримання прибутку, залучення людей до культурних традицій.

Рекламний бюджет на один реалізований продукт складатиме вартість одного рекламного оголошення в рекламній щотижневій газеті і складатиме 1,5 грн.

Під час рекламування виробу слід спиратися на красу виробу, оригінальність, почуття комфорту, залучення до культури предків. А також на добробут родини, статус у суспільстві, можливість вирізнитися від маси.

Можлива мотивація покупців раціонального характеру: довговічність, практичність виробу, економія коштів сімейного бюджету, якість товару.

Доцільною метою рекламної програми є спрямованість на створення відчуття комфорту, екологічність, ексклюзивність виробу.

8.3.1. Розробка рекламного тексту

Способи відтворення рекламного тексту: рекламні плакати, реклама в кольорових виданнях, реклама на місцевому телебаченні.

Можливе залучення відомих артистів та культурних діячів. Існує реальна можливість залучення до рекламування виробу широко відомого світу хору «Калина» Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Більш актуальними є відео акценти, оскільки важливе зорове сприйняття. Аудіо – 20%, відео – 80%.

Важливо підібрати яскраві, доступні, переконливі слова, фрази або зображення. Наприклад : традиційна полтавська ручна вишивка, екологічно чистий продукт, традиційні технології; ніжна колірна гама, різноманітні деталізовані мотиви - все це створює відчуття святковості, витонченості.

Акцент потрібно робити на кольоровому зображенні елементів реклами.

Важливо вибрати рекламні засоби за ознаками місця рекламування, широти і частоти охоплення нею споживачів. Наприклад: об'яви на зупинках, стендові плакати, поштові листівки, реклама на радіо та в газетах міста.

Найдоцільніші засоби стимулювання збуту виробу: знижки постійним покупцям, розповсюдження буклетів, проведення різних конкурсів, презентацій, конференцій, рекламні купони на знижку в газетах.



8.4. Здійснення ціноутворення проєктованого виробу

Рівень цін на вишиті сорочки у конкуруючих підприємств складає 300 - 3000 грн. Ціна нашого виробу коливається в залежності від складності технік, крою.

Ціна чоловічої сорочки вишитої різними техніками Полтавського регіону 1265 грн. Сорочка має всі показники якості: функціональність, естетичність, ергономічність, технологічність, екологічність. Отже, ціна відповідає якості.

У випадку зниження цін конкурентами необхідно модифікувати конструкцію виробу і також знизити ціну. У разі підвищенні конкурентами цін зберігати існуючу цінову політику.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Кара-Васильєва Т.В. Вишивка в оформленні одягу // Нар. творчість та етнографія. 1978. № 5. С. 13–21.

2. Радкевич В.О. Технологія вишивки: підручник / Радкевич В.О., Пащенко Г.М. [за ред. Н.Г. Ничкало]. К. : Вища шк., 1997. 303 с.: іл.

3. Кара-Васильєва Т.В. Українська вишивка на зламі століть // Укр. Мистецтво та архітектура кінця ХІХ–початку ХХ ст. К., 2000. С. 135–152.

6. Радкевич В.О. Технологія вишивки: підручник / Радкевич В.О., Пащенко Г.М [за ред. Н.Г. Ничкало]. К. : Вища шк., 1997. 303 с.: іл.

7. Рудницька О.П. Українське мистецтво у полікультурному просторі: навчальний посібник. К. : «ЕксОб», 2000. 208 с.

8. Інтернет-ресурс: <http://exo.in.ua/?page=new&id=1782>

9. Інтернет-ресурс: <http://www.vushuvanka.pl.ua/>



8.5. Реклама

Полтавська сорочка вишита білим по білому – витвір народного мистецтва, що продовжує дивувати світ своєю величністю, глибинною народною мудрістю, прихованим сакральним змістом.

Одягнімо, друже, вишиванки – наш чарівний український стрій.




Не для когось, не для забаганки, а для себе, вірний друже мій.



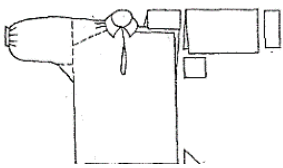
ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА №1
ВИГОТОВЛЕННЯ ЧОЛОВІЧОЇ СОРОЧКИ ВИШИТОЇ РІЗНИМИ
ТЕХНІКАМИ ПОЛТАВСЬКОГО РЕГІОНУ

№ п/п	Назва операції	Технічні умови виконання	Графічне зображення
1	2	3	4
1.	Розкладка частин виробу на тканині	Перед розкроюванням тканину необхідно проглянути для виявлення дефектів: плям, дірок, розрідження ниток	
2.	Визначення розміщення вишивки	<p>Вишивання слід починати з передньої частини станка. Для цього від лінії помітки, що знаходиться на середині ширини деталі, відкладають глибину горловини: по 8 см вниз, вліво і вправо. До неї додають довжину вишивки передньої частини залежно від росту, позначають лінію початку вишивки, тобто визначають лінію наметування.</p> <p>На рукаві вишивка повинна бути довжиною 40 см.</p> <p>Комір перегортають по довжині навпіл. Відступивши від країв 1,5 см, по лінії перегину виконують зубцювання.</p>	



3.	Вишивання виробу	<p><i>Перед сорочки</i></p> <p>На переді від глибини горловини позначають довжину пазухи, розрізають і загортають рубці на 0,5 см. Після цього під рубцями вишивають прутик і мережку «пругик з настилом». Від мережки через три-чотири нитки розміщують вишивку, яку починають і виконують знизу вгору, закінчують по формі горловини. Ширина вишитої смуги 1,5-5,0 см. Розріз пазухи зашивають (змережують) «черв'ячком», не доходячи до горловини на 13-15 см.</p> <p>Вишивають по малюнку. Види технік: мережка «одинарний прутик», «пругик з настилом», листва, «солов'їні вічка», вирізування, «зерновий вивід», ретязь.</p> <p><i>Низ рукава</i> загортають на рубець завширшки 1 см. Під рубцем вишивають таку саму, як і на перед, мережку. Після мережки виконують обвідку й узор такої самої ширини, як і на пазусі, або наполовину вужчий.</p> <p>Вишивають по малюнку. Види технік: мережка «одинарний прутик», «пругик з</p>	  
----	------------------	--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------



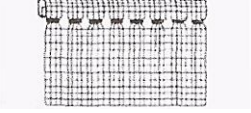
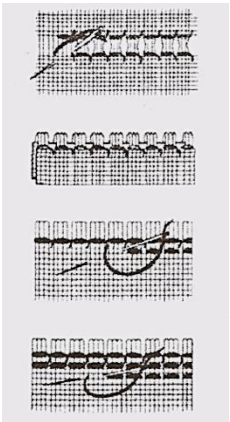
		<p>настилом», лиштва, «солов'їні вічка», вирізування, «зерновий вивід», ретязь. <i>Комір</i> перегортають по довжині навпіл. Відступивши від країв 1,5 см, по лінії перегину виконують зубцювання. Ширина узору становить 13 або 14 основної вишивки пазухи. Вишивку починають від країв до середини або навпаки. Вишивають по малюнку. Види технік: лиштва, «солов'їні вічка»</p>	
4.	Розкроювання деталей виробу	Виріб розкроюють по лекалах.	
5.	З'єднання деталей виробу	Зшивним швом з'єднані плечові та бокові зрізи сорочки, комір в горловину вшито зшивним швом, вшивання рукава в пройму виконано вшивним швом.	
6.	Волого – тепла обробка виробу	Виріб витрусити від пилу, кінців ниток і замочити у мильному розчині на дві години. Після прання виріб прополіскують (спочатку у теплій воді, потім холодній) і підкрохмалюють. Крохмаль розводять холодною водою, а	



		<p>потім заварюють до густоти сметани. Заварений крохмаль проціджують крізь 2–3 шари марлі і вливають у підготовлену воду. Виріб прасують вогким на прасувальній дошці. Прасують з виворітного боку в напрямку ниток основи.</p>	
--	--	----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------	--

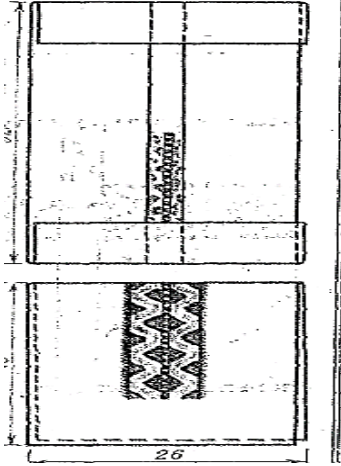
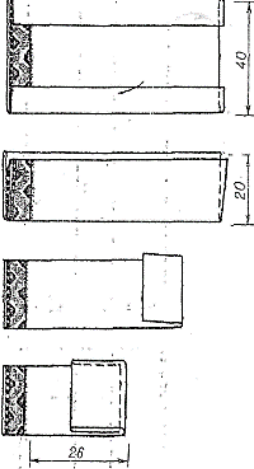
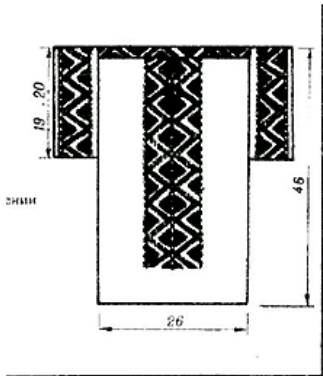


ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА №2
«ОБРОБКА КРАЇВ ВИРОБУ»

№ п/п	Назва операції	Технічні умови виконання	Графічне зображення
1	2	3	4
1.	Обробка низу рукава	<p>Виконання рубців з одним прутиком</p> <p>Низ рукава загортають на рубець завширшки 1 см. Під рубцем вишивають таку саму, як і на перед, мережку.</p> <p>Після мережки виконують обвідку й узор такої самої ширини, як і на пазусі, або вужчий в 2 рази.</p>	
2.	Обробка коміру сорочки	<p>Зубцювання прутиком</p> <p>Виконати мережку «прутик».</p> <p>Комір перегортають по довжині навпіл. Відступивши від країв 1,5 см, по лінії перегину виконують зубцювання.</p> <p>Під чисницею виконати перший рядок стібків швом за голкою.</p> <p>Через дві нитки піткання виконати другий рядок стібків штапівки швом за голкою.</p> <p>Ширина узору становить 13 або 14 основної вишивки пазухи. Вишивку починають від країв до середини або навпаки.</p>	



ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА №3
МОНТУВАННЯ ЧОЛОВІЧОЇ СОРОЧКИ

№ п/п	Назва операції	Технічні умови виконання	Графічне зображення
1	2	3	4
1.	Складання станка	Купон сорочки складають у вигляді прямокутника, довжина якого 46 см, ширина 26 см.	
2.	Складання рукава	Рукава вкладають в середину купона. Низ рукавів виступає у верхній частині купона з обох його сторін на ширину вишивки.	
3.	Розміщення комір-стійки	На верхньому краю станка розміщують комір-стійку, під якими в центрі переду прикріплюють удвоє складений шнурок з китичками.	

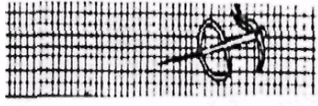
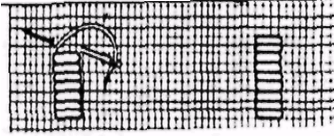
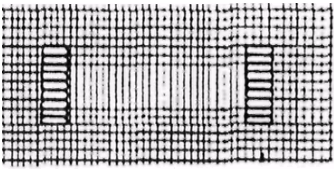
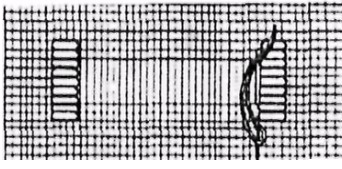
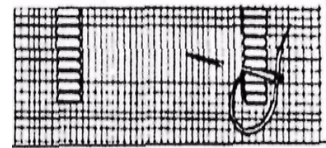
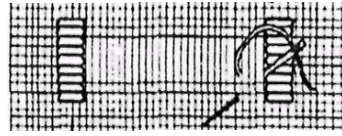
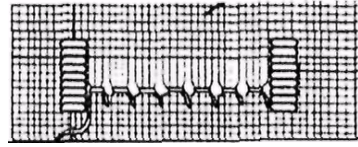


ТЕХНОЛОГІЧНА КАРТА №4
ОЗДОБЛЕННЯ ВИРОБУ ШНУРКОМ ДЛЯ ЗАВ'ЯЗУВАННЯ КОМІРА

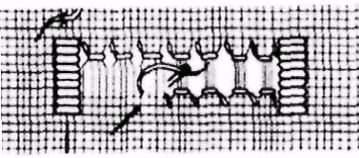
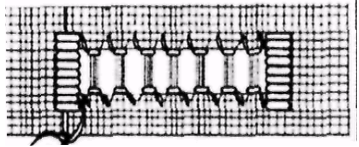
№ п/п	Назва операції	Технічні умови виконання	Графічне зображення
1	2	3	4
1	Підбір ниток	Шнурок для зав'язування коміра скручують із 24 окремих ниток муліне, колір яких повинен відповідати кольорам вишивки. Довжина готового шнурка 50 см, у тому числі кожної китиці - 3 см.	
2.	Виготовлення китиці	Для китиці беруть пасмо муліне (тобто 24 нитки), складають на величину розгорнутої китиці (1) й заправляють у шнурок, що роздвоюється (2). Після цього китицю складають навпіл і у верхній частини, відступивши 1 см, перев'язують утворюючи «голівку» (3).	
3.	Китиці вирівнюють	Кінці ниток підрізають, рівняючи, ножицями (4).	



ІНСТРУКЦІЙНА КАРТА №5
МЕРЕЖКА «ПРУТИК ОДИНАРНИЙ»

№ п/п	Назва операції	Технічні умови виконання	Графічне зображення
1	2	3	4
1	Закріплення робочої нитки.	Закріпити робочу нитку петлею.	
2	Виконання закріпки	По краях мережки на чотирьох вертикальних нитках вишити дві закріпки по дев'ять стібків у кожній	
3	Підрізання та витягування ниток	Залишити зверху і знизу по дві нитки на чисниці, підрізати чотири нитки, розміщених по середині закріпити і витягнути їх.	
4	Закріплення нитки для мережки	Біля правої закріпки з боку мережки закріпити робочу нитку на двох нитках чисниці.	
5	Набирання ниток	Набирати на голку чотири вертикальні нитки тканини.	
6	Обкручування ниток	Обкрутити ці нитки і виколоти голку за дві нитки чисниці; так пруткуємо нижній ряд мережки.	
7	Переміщення голки	Закріпивши нижній ряд, галку перемістити вгору під нитками закріпки.	



8	Виконання другого ряду мережки	Зразок повернути, набрати на голку нитки, вже обкручені в нижньому ряду, і сформувати з них другий ряд прутиків до кінця мережки.	
9	Закріплення нитки	Закінчивши виконувати мережку, закріпити нитку під нитками закріпки.	

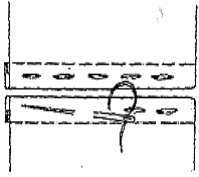
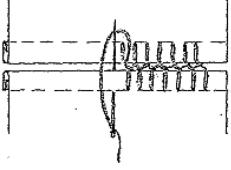


ІНСТРУКЦІЙНА КАРТА №6
МЕРЕЖКА «ПРУТИК З НАСТИЛОМ»

№ п/п	Назва операції	Технічні умови виконання	Графічне зображення
1.	Виконання закріпок, витягування ниток, обпруткування мережки	Нашити справа закріпку, залишивши кінець нитки, витягнути одну нитку піткання і виконати перший ряд прутика та ліву закріпку	
2.	Виконання першого ряду мережки	Повернувши зразок, виконати мережку за технічним малюнком. Дійшовши до лівої закріпки, робочу нитку закріпити під її стібками і відрізати	
3.	Виконання другого ряду мережки	Дошити ще кілька стібків закріпки. Відрізати та витягнути нитки для наступного ряду мережки. За технічним малюнком виконати прутик та настил	
4.	Виконання третього ряду мережки	За технічним малюнком виконуємо наступний ряд мережки	
5.	Закінчення мережки	Закінчити мережку двома рядами прутика, закріпити нитку під нитками закріпки.	

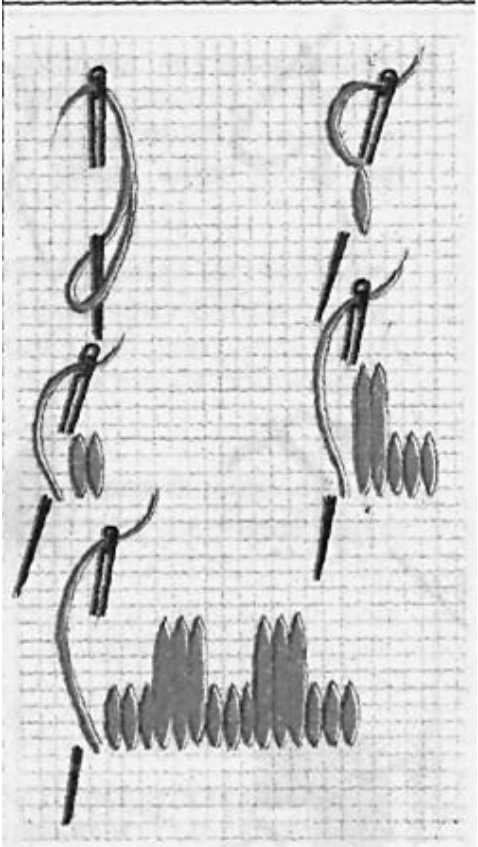


ІНСТРУКЦІЙНА КАРТА №7
ЗМЕРЕЖУВАННЯ «ЧЕРВ'ЯЧКОМ»

№ п/п	Назва операції	Технічні умови виконання	Графічне зображення
1.	Рубець	Підгорнути краї деталей виробу на 0,3 см. і підшити білою ниткою.	
2.	Черв'ячок	Шиють черв'ячок зліва направо на лицьовому боці тканини. Закріпити вишивальну нитку під верхнім рубцем з правого краю тканини і зробити петельний стібок на верхньому рубці на чотирьох нитках. Потім голку вколоти у нижній рубець, утворюючи петельний стібок, а голку вивести між рубцями.	



ІНСТРУКЦІЙНА КАРТА №8
«ЛИШТВА»

Прийоми виконання операцій	Графічне зображення операцій
<p>Пряма лиштва</p> <p>1. Закріпити виши-вальну нитку на чотирьох нитках підкання і виконати перший стібок. Голку вколоти у кінці першого стібка і виколоти за одну нитку основи вліво від нього.</p> <p>2. На чотирьом нитках підкання виконати три однакових стібки потім три стібки на восьми нитках і та далі за узором.</p>	

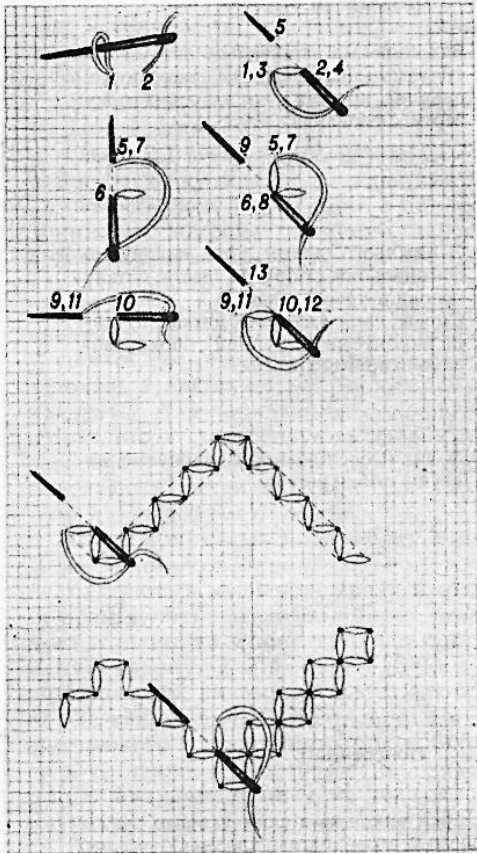


ІНСТРУКЦІЙНА КАРТА №9
СОЛОВ'ІНІ ВІЧКА

Прийоми виконання операцій	Графічне зображення операцій
<p>1. Визначити на тканині квадрат, наприклад 10 на 10 ниток. Знайти центр, закріпити нитку способом у петлю на п'яти нитках піткання, виконуючи вертикальний стібок. Після цього голку вколоти у центр, а вколоти через одну нитку основи вліво від першого стібка.</p> <p>2. Виконавши п'ятий, кутовий стібок, у такій самій послідовності, виконати стібки на лівій стороні квадрата.</p> <p>3. Продовжити виконувати стібки за ходом стрілки годинника, вколюючи голку кожен раз у центр і вколюючи на контурі квадрата.</p> <p>4. Утворюючи узор (ламану лінію), спочатку виконати стібки верхньої частини вічка, а на кутових стібках перейти до виконання частини сусіднього вічка.</p> <p>5. Виконавши верхню частину останнього за узором вічка, повернути тканину і так само виконати другу частину вічок.</p>	

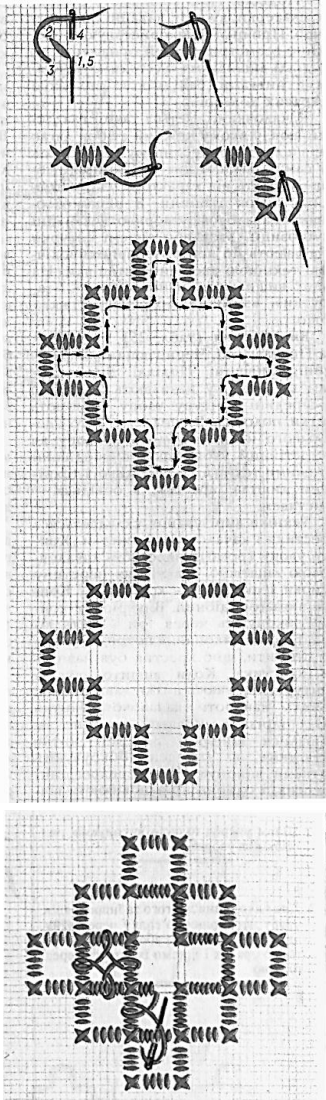


ІНСТРУКЦІЙНА КАРТА №10
ЗЕРНОВИЙ ВИВІД

Прийоми виконання операцій	Графічне зображення операцій
<p>1. Закріпити вишивальну нитку в петлю і виконати подвійний горизонтальний стібок, виколуючи голку по діагоналі знизу вгору вліво через три нитки тканини.</p> <p>2. На трьох горизонтальних нитках виконати два вертикальних стібки і знову виколоти голку по діагоналі вгору справа наліво за три нитки тканини.</p> <p>3. Виконати два горизонтальних стібки і спрямувати голку по діагоналі за три нитки тканини.</p> <p>4. Згідно з узором горизонтальними і вертикальними стібками утворити зигзагоподібну лінію.</p> <p>5. Повернути зразок і так само виконати другу половину зернового виводу.</p>	



ІНСТРУКЦІЙНА КАРТА №11
ВИРІЗУВАННЯ

Прийоми виконання операцій	Графічне зображення операцій
<p>1. На трьох нитках тканини виконати хрестик і чотири стібки качалочкової лиштви зліва направо.</p> <p>2. Закінчивши качалочку, виконати знову хрестик і голку спрямувати вниз для виконання стібків наступної качалочки зверху вниз.</p> <p>3. У такій послідовності зліва направо зверху вниз виконати наступні хрестики і качалочки, утворюючи контур узору.</p> <p>4. В середині узору підрізати та витягнути нитки основи і підкання, на яких були виконані качалочки.</p> <p>5. Нитки, що залишилися, щільно обкрутити вишивальною ниткою, а клітини в шаховому порядку заповнити ляхівками.</p>	



ІНСТРУКЦІЙНА КАРТА №12
«ПРЯМИЙ І ПОДВІЙНИЙ ХРЕСТИКИ» АБО «РЕТЯЗЬ»

Прийоми виконання операцій	Графічне зображення операцій
<p>Поздовжній хрестик</p> <p>1. Закріпити вишивальну нитку і виконати зліва направо по трьох нитках перший хрестик, виключаючи голку вертикально вниз.</p> <p>2. З нижнього лівого кута виконати діагональний стібок на шести нитках основи та трьох підкання. Справа наліво на трьох нитках підкання виконати наступний стібок, утворюючи другий хрестик.</p> <p>3. У такій послідовності виконати наступні стібки ретязя.</p> <p>Поперечний хрестик</p> <p>Стібки виконати зліва направо, як і в поздовжньому ретязі але голку весь час спрямовуємо горизонтально справа наліво.</p>	



ТЕСТИ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ
«ТРАДИЦІЙНА НАРОДНА ВИШИВКА»

1. Назвати типи вишивальних матеріалів згідно з призначенням:

а)...; б)...

2. Назвати початкові шви:

- | | |
|-------------------|----------------|
| а) уперед голкою; | б) за голкою; |
| в) козлик; | г) стебловий; |
| д) низь; | ж) напівхрест; |
| з) тамбурний; | и) верхоплут; |
| і) петельний. | |

3. Назвати види швів:

а)...; б)...; в)...

4. Як поділяється лиштва за способом утворення?

- а) пряма;
б) коса;
в) качалочкова;
г) художня;
д) рахункова.

5. Вказати типологію вишитих виробів одягового призначення:

а)...; б)...; в)...; г)...; д)...; ж)...; з)...

6. Вказати типологію вишитих виробів інтер'єрно-одягового призначення:

а)...; б)...; в)...; г)...; д)...; ж)...; з)...

7. Для яких регіонів України характерні рушникові шви? Кольори – які характерні для рушникових швів?

8. За допомогою яких технік виконуються рушникові заповнення?

а)...; б)...; в)...; г)...; д)...; ж)...; з)...; и)...

9. Які види зубцювання Ви знаєте:

а)...; б)...; в)...; г)...

10. Як підготувати край деталей виробу до змережування?

11. Вкажіть якими способами обробляють краї вишитих виробів?

- а) китичками;
б) курячими шкірками;
в) рубцями з плахтовим швом;
г) штапівкою.

12. Вкажіть на яких деталях чоловічих народних сорочок розміщують вишивку:

- а) на передній частині станка;
б) на комірі;
в) по низу рукавів;
г) по низу станка (пілочки і спинки).



13. Що таке монтування?

14. Дайте визначення орнаменту.

а) це графічна чи живописна прикраса, створена з ритмічно поєднаних елементів геометричної або рослинної форми;

б) це повторення у певному порядку одного елемента чи їх групи;

в) частина образотворчих елементів, які ритмічно повторюються по всій його довжині та ширині.

15. Дайте визначення композиції малюнка:

а) – це графічна чи живописна прикраса, створена з ритмічно поєднаних елементів геометричної або рослинної форми;

б) – це творче поєднання різних елементів узору, але однакових за змістом, кольором, формою;

в) – порядок чергування елементів або їх групи у малюнку і в розкольоровці.

16. Дайте визначення рапорту малюнка?

а) частина образотворчих елементів, які ритмічно повторюються по всій його довжині і ширині;

б) порядок чергування елементів або групи їх у малюнку і в розкольоровці;

в) частина оздоблювального виробу, яка повинна найбільше привертати до себе увагу.

17. Що означає поняття «кольоровий тон»?

а) більша чи менша близькість до білого кольору;

б) відношення кольору до його відтінків (від темного до світлого);

в) ступінь яскравості кольору, що може змінюватись залежно від вмісту в ньому ахроматичного кольору.

18. Які техніки вишивання належать до прозоро-рахункової групи?

а) мережка прутик;

б) черв'ячок;

в) штапівка;

г) петельний шов;

д) стовпчик;

ж) ретязь;

з) лучка.

19. Назвіть поверхнево-нашивні рахункові техніки:

а) шабак;

б) хрестик;

в) ретязь;

г) гречка;

д) солов'їні вічка;

е) лучка.

20. Вкажіть поверхнево-нашивні нерахункові техніки:

а) зубцювання;

б) занизування;

в) набирування;

г) біла гладь;

д) рушникові шви;

е) прорізна гладь;

ж) вирізування.



- а) стрази;
- б) лелітки;
- в) стеклярус.

12. Імітуючи дорогоцінне каміння стрази виробляють з:

- а) свинцевого скла;
- б) пластмаси;
- в) фарфору.

13. Які матеріали поряд з нитками використовували в бісероплетінні в давнину?

- а) кінське волосся;
- б) леска;
- в) шкіряні мотузочки.

14. Виконання ажурних виробів на зразок в'язання мережива гачком повітряними петлями є:

- а) «мозаїка»;
- б) «силяння»;
- в) «переплітання»;
- г) «ткання».

15. Спосіб виготовлення бісерних прикрас нанизуванням бісерин по одній в шаховому порядку (через одну):

- а) «мозаїка»;
- б) «силяння»;
- в) «переплітання».

16. Як класифікують основні способи бісерного рукоділля за напрямком нанизування?

- а)...; б)...; в)...

17. Які способи виконання ланцюжка «мозаїка» ви знаєте?

- а)...; б)...

18. Який матеріал використовують при об'ємному нанизуванні?

- а)...; б)...; в)...; г)...; д)...; е)...

19. Якими способами виготовляються ажурні бісеринки оздоби?

- а) «ромби»;
- б) «сітка з вічками»;
- в) «мозаїка»;
- г) «соти».

20. Завдяки чому декоративні вироби та сувеніри із бісеру мають тверду поверхню?

- а) основні, форму якої повторює бісерна сітка;
- б) дроту, на який нанижують бісер;
- в) розмірів бісеру.



ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК



Батист – тонка легка бавовняна або льняна тканина, на якій вишивають, а також шиють білизну, блузи та сукні.

Бісер (бусра, бусер) – дрібні круглі або багатогранні кульки із скла, металу, пластмаси, кістки із наскрізними отворами для нанизування.

Бісерні прикраси:

а) гердани (басми, плесканки, коральки) – нагрудні прикраси, ажурні або суцільні смужки різної ширини ;

б) комірці – шийні прикраси, виготовлені у вигляді заокругленої ажурної сітки різної ширини;

в) кризи – круглі широкі коміри (Гуцульщина);

г) ланцюжки – вузькі смужечки із бісеру, виконані геометричним або рослинним орнаментом;

д) силянки – шийні прикраси у вигляді ажурних або суцільних смужок різної ширини.

Бочка – дерев'яна посудина бондарської роботи з двома денцями, опукла посередині.

Веретено – 1. Ручний інструмент для прядіння. 2. Дерев'яний круг токарного верстата на металевій основі.

Верстак (верстат) – спеціальний стіл з пристроями для кріплення оброблюваних ручним чи механічним способом різних предметів, матеріалів тощо.

Виколка – дерев'яне або металеве шило, яке використовується для утворення дірок у тканині при виконанні технік :солов'їні вічка, волове око, довбанка.

Виколювання (солов'їні вічка, викол) – різновид вишивальної техніки, яка утворює прозору ажурну мережу з отворів. В. оздоблюють рукави жіночих блуз, чоловічі сорочки.

Вирізування – різновид вишивальної техніки, використовується для оздоблення різноманітних виробів, уставок, рукавів та країв подолу жіночих сорочок тощо.

Вишивання (гаптування) – оздоблення швейних виробів шитвом, іноді із застосуванням бісеру, склярусу, сутажу, золотої нитки та інших



прикрас, що виконується ручним або машинним способом.

Відбілювання – вибілювання полотна, пряжі за допомогою зоління тощо.

Вуставка (уставка, вуставок) – 1. Вишита смуга, вставлена на плечах або рукавах жіночої сорочки (Полтавщина). 2. Вишивка на рукаві жіночої сорочки.

Гаптарство – 1. Художнє декорування тканини вишивання золотом, сріблом; різновид промислу; 2. Ремесло гаптаря.

Гаптування (гапт) – 1. Техніка художнього оздоблення тканини вишивання золотом чи сріблом. 2. Мистецтво оздоблення тканини вишивання золотом і сріблом.

Гладь – різновид вишивальної техніки, в якій стібки щільно прилягають один до одного, суцільно покриваючи узор. Цією технікою вишивають геометричні та рослинні орнаменти, які заповнюють однотонними або різнокольоровими нитками. Різновиди: полтавська, декоративна, художня, качалочкова (качалочка), пряма(лиштва), коса, лічильна, прорізна, стеблова.

Глина – основна сировина для виготовлення гончарних виробів; осадочна гірська порода, основним компонентом якої є глинисті мінерали; в суміші з водою утворює тісто, яке внаслідок зовнішнього фізичного впливу легко набуває заданої форми, а при випалюванні переходить у каменеподібний стан.

Глина біла, побіл, опішнянська біла глина – голубувато-попеляста, найбільш вогнетривка пластична глина; після випалювання набуває білого кольору; в розчиненому вигляді застосовується для побілки горщиків та іншого посуду, приготування білої фарби.

Горбач – ніж, яким обрізають кінці прутів у плетених виробах.

Гуцулка – чоловіча сорочка із стоячим коміром і вишивкою на грудях.

Деревообробництво – виробнича галузь діяльності людини в господарському, побутово-ужитковому, ритуально-мистецькому використанні деревини.

Дряпанка або шкрябанка – яйце пофарбоване в темний колір та вкрите чіткими тонкими видряпанними лініями.

Жамки – інструмент, який призначений для випрямлення та згинання прутів лози.

Загинки – конструктивний елемент, яким закінчується плетіння бортів кошиків та інших виробів.

Закріпка (настил) – вертикальний стовпчик, вишитий через одну



нитку п'яткання на трьох-п'яти нитках основи; висота закріпки залежить від ширини мережки.

Килим – грубе покривало, виткане із шерсті; диван, ковдра. Різновиди К.: килим-диван, килим-настільник, килим-оббиванець, скорц тощо.

Килимарство – 1. Різновид народного мистецтва; 2. Галузь художнього ремесла.

Кирсетка – нагрудний жіночий одяг; різновид безрукавки, що складається з ліфа та розширеної від талії нижньої частини, з вусами (3-7) або без них .

Коверці – 1. Узорні ліжники (Карпати). 2. Килими видовженої форми, без кайми (Південь України) .

Колунки – інструмент з твердих порід деревини для розщеплення прутів на 3-4 частини.

Комель (окоренок) – прикоренева частина стовбура.

Коц (коць) – грубий домотканий, переважно кольоровий килимок, яким застеляють ліжку, лаву (Наддніпрянина, Полісся, Слобожанщина); ковдра (Буковина).

Кошки – найпоширеніший вид плетених виробів господарсько-побутового призначення.

Крапанка (капанка) – яйце, на поверхню якого нанесено крапки воску та пофарбоване в різний колір.

Крашанка – зафарбоване яйце в червоний, жовтий та зелений колір.

Кросна – простий ткацький верстат у вигляді чотирикутної рами для ткання килимів, решет, сит і кошків. Різновиди: кросна на сохах, кросна до ослоні, кросна під широке полотно, кросна прості тощо.

Круг, гончарний круг, гончак – спеціальний верстат для формування глиняних виробів.

Куманець, куман, куманчик (Полтавщина), київський глечик, глечик для горілки, охтирський глечик – ритуальний колоподібний фігурний посуд з вушком і носиком, на високій ніжці; використовувався для зберігання та розливання міцних напоїв під час весілля.

Лиштва (лиштовка, лиштвочка) – орнаментальний мотив у вишивках; оздоблення рукавів сорочки тощо.

Ліжник (лижник, джерга, покрівець, наліжник) – вовняна домоткана ковдра або покривало на ліжку з овечої вовни.

Ліжникарство – 1. Техніка виготовлення ліжників; 2. Різновид



ремесла, промислу; 3. Різновид народного мистецтва.

Ложка – дерев'яний предмет столового прибору, яким набирають рідку або розсіпну страву. За типами українські ложки поділяються: на козацькі (батьківські), жіночі, чумацькі, лоцманські, подорожні, циганські, селянські, монастирські, пам'ятні, весільні, дитячі, розливні тощо. Білі ложки виготовлені з кленової деревини (Полтавщина).

Ложкарство – вид промислу, ремесло ложкаря.

Лоза (прут) – найпоширеніший природний матеріал, зручний і міцний в роботі, основа для виготовлення побутових виробів великих і малих форм.

Лозоплетіння – одне з найдавніших ремесел з виготовлення виробів господарсько-побутового призначення та художніх виробів: плетені меблі, різноманітні кошики, вази, панно, підставки, хлібниці, цукерниці та ін.

Луг (зола) – попіл.

Ляда – частина ткацького верстата, крізь яку проходять нитки основи і за допомогою якої прибиваються одна до другої поперечні нитки.

Мальованка – яйце, розписане пензлем, акварельними або гуашовими фарбами і покрите лаком.

Манишка – пришивна або пристібна вставка, нагрудник до жіночої сукні, чоловічої сорочки, жакета та ін., виготовлена з тканини, мережива. Манишка є одним із засобів художнього оформлення одягу.

Мережка – 1. Різновид узору на полотні, прорізаний квадратами та обшитий білими або кольоровими нитками. 2. Ажурний узор.

Монтування – процес складання вишитого виробу у купон.

Муліне – нитки для вишивання.

Навій – вал верстата ткацького (кросен), на який навивають основу.

Намітка (наміт, наметка, сповивало, завивало, завій, плат, убрус) – найдавніший головний убір заміжніх жінок у вигляді довгого рушника з тканим або вишитим орнаментом по боках (забори).

Наперсток (наперсник) – ковпачок, який накладають на палець під час шиття для захисту від проколювання голкою.

Орнамент – графічна чи живописна прикраса, створена з ритмічно поєднаних елементів геометричної або рослинної форми.

Основа – 1. Ткацька основа в кроснах, подовжні нитки в тканині, а також пряжа для них. 2. Знята з оснівниці пряжа.

П'яльці (п'яльця, кросна) – пристрій для рукоділля у вигляді рамки, на якій закріплюється розтягнута тканина. Бувають круглі та квадратні.



Пазуха – розріз в сорочці; розпах.

Писанка – яйце, розписане воском і пофарбоване в різноманітні кольори.

Писачок – інструмент для написання писанки, трубочка(лієчка) з металу у яку заливають віск, що добре зберігає тепло, з дерев'яним держачком.

Піткання (утік, уток) – сукупність поперечних ниток тканини, які перетинаючись з повздовжніми (основою), утворюють переплетіння.

Починок – пряжа, намотана на веретено, або кількість цієї пряжі, знятої з веретена.

Пухлики – збиране полотно рукава сорочки в кілька рядів у зигзаги, між зборками. Пухлики виконуються в 1-7 ряди; дрібні зборки на сорочці.

Рапорт – частина образотворчих елементів, які ритмічно повторюються по всій його довжині і ширині.

Ретязь (ретязок, неправильний хрестик, плетінка) – різновид хрестикової техніки.

Рушник – 1. Тканий виріб для витирання рук, обличчя, посуду тощо. 2. Шматок декоративної тканини з тканим або вишитим орнаментом; використовується для оздоблення житла, в українських обрядах тощо. Побутують різноманітні назви рушників: божник, божниковий, буденний, бурунчук, великодник, вибійчаний, вирізуваний, вишиваний, вінчальний (весільний), взовий, витиральник, гайтка (загортка), для хвороби, жалобний, завіска, застольний, іконний, калінкоровий (крамний), кілковий, ключевий, королівський (королевецький), кумачевий, мальований, мережаний, набиваний, надіжниця, наобразник (божник), натиканий, обиденки (новина), обідній, обрус, орластий, орликовий, паперовий, перебираний, підперізнюк, плечовий, подарунковий, полотняний постовий, посудний, празниковий, ручник, роменський, святковий, синій, старовітський, стирач, стирок, стінний, тканий, утирач, утиральник, утирач, червоний, чернецький, шитий.

Рушникові шви – набір вишивальних технік: вперед голку, настилування, хрестиківання тощо. З допомогою рушникових швів заповнюються площі орнаментальних мотивів на рушниках.

Символ «Берегиня» – символ-оберіг всього земного та існуючого, жінки-матері.

Символ «Дерево життя» – символ небесної осі, природи, що безперервно відновлюється.

Символ «Хрест» – символ Всесвіту, знак чотирьох сторін світу,



чотирьох пір року.

Сорочка – один з найдавніших видів натільного шитого одягу. Основні типи українських сорочок за кроєм: тунікоподібні, з уставками (поликами), з кокеткою.

Стека – гладенько відшліфована дерев'яна паличка різноманітної форми, яка застосовується для оздоблення зовнішньої поверхні глиняних виробів.

Стругач, кіска – інструмент у вигляді невеликого шматка широкого залізного леза, зігнутого дугою, з двома ручками; виготовлявся здебільшого зі старої коси.

Сухозлітка (брузумент, гальон, сухозлотиця, позлотець, позлотка, сухозлоть) – срібляста або золотиста нитка, якою перетикали орнаментовані поли запаски тощо.

Тасьма – вузька тканина стрічка.

Уток (піткання) – система паралельних, розміщених поперек полотнища тканин ниток, які переплітають нитки основи. Напрямок утоку враховують при розкладанні лекал.

Хрестик – різновид вишивальної техніки.

Чисниці – дві або три поперечні нитки, що залишаються зверху і знизу мережки для закріплення вишивальної нитки під час прутукування. Чисниця може бути і всередині мережки для відокремлення одного ряду від іншого.

ТИТАРЕНКО
ВАЛЕНТИНА ПЕТРІВНА

**МЕТОДИКА ВИВЧЕННЯ
ДЕКОРАТИВНО-ПРИКЛАДНОЇ ТВОРЧОСТІ**

Дизайн та комп'ютерна верстка – Н.О. Нагорна